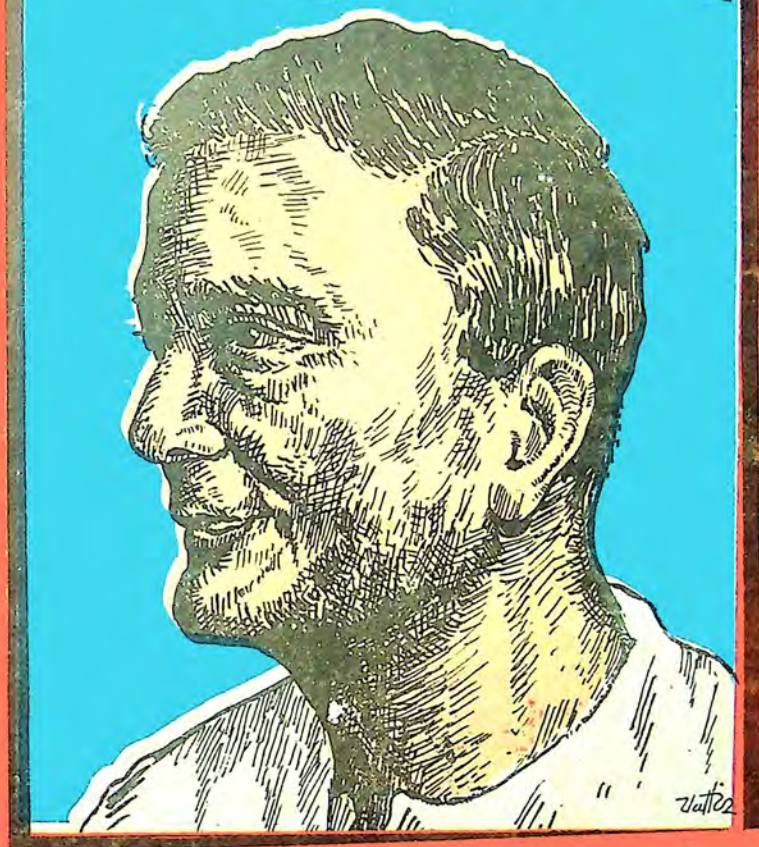

ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗୀଧର

ନୂତନ ରଚନା ଆଗୁରୁ

ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର

ଲେଖକ :

ନୃସିଂହ ଚରଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଏମ୍. ଏ.

କୋଣାର୍କ ପବ୍ଲିଶର୍ସ
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର

ଲେଖକ :

ନୃସିଂହ ଚରଣ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରକାଶକ :

ଚନ୍ଦ୍ରସେଖର ପାତ୍ର

କୋଣାର୍କ ପବ୍ଲିଶର୍ସ

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରଣ :

ଦେବୀ ଏଣ୍ଟରପ୍ରାଇଜର୍ସ

ସୁତାହାଟ, କଟକ-୧

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ୧୯୯୨

ମୂଲ୍ୟ : ସାଦା ଟ ୩୭.୦୦

ବନ୍ଧେଇ ଟ ୪୦.୦୦

BIPLABI SARANGADHAR

Written by ;

Nrushingh Charan Acharya, M. A.

Published by :

Chandra Sekhar Patra

Konark Publishers

Binodbehari, Cuttack-2

Printed at :

Devi Enterprisers

Sutahat, Cuttack-1

First Edition : 1992

Price : Rs. 36.00

Binding Rs. 40.00

ଭୂମିକା

“ମରିନାହିଁ ସେତ ମରିନାହିଁ,
ସେ ଅମରପୁରରୁ ଚାହିଁଛି,
ମନରେ ଆମକୁ ଦେବତା ଭାବଣ,
ହାଡ଼ ଦେଇଗଲା ଦଧି ।”

ଭରତ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ, ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ତଥା ସ୍ଵାଧୀନୋଦ୍ଧାର ବିକର୍ତ୍ତନର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଭୂମିକାର ଏକ ମନୋଜ୍ଞ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏଥିରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ତଥ୍ୟାବଳୀର ଐତିହାସିକତା ସର୍ବବାଦୀସମ୍ମତ । ଯୁଗ ଜୟୀ ତ୍ୟାଗ ବୀର ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ କର୍ମମୁଖର ଓ ତ୍ୟାଗପୁତ ଘଟଣା ବହୁଳ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଲେମ୍ବୁସୂତ ବିବରଣୀ ରୂପାୟିତ । ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧରବୀରଙ୍କ ଜୀବନୀ ଭଳି ଏକ କୃତ ଲେଖକଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତକୁ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଉପାଦାନ । ବିପ୍ଳବର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତୀକ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର କର୍ମପ୍ରବଣ ତ୍ୟାଗପୁତ ଜୀବନାଦର୍ଶରେ ଏ ଶୂଢ଼ ଓ ଅଧ୍ୟପତିତ ଜାତି ଉଦ୍ଧୃତ ହେଉ । ଏହାହିଁ କାମନା ।”

ଲେଖକ

“କନ୍ଦୁପୁତ୍ର ଜୀବନର ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବ ପରୀକ୍ଷାମାନ”

ଧୀର ଛିର ମଣିଷଟିଏ । କନ୍ଦୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଳ୍ଲବର ଅଧାର । ଅନ୍ଧରୁ, ଅଜାତଶତ୍ରୁ ;
କନ୍ଦୁ ଅକୃତୋତ୍ତର । ଏଇ ଥିଲେ ସାରଙ୍ଗଧର । ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ
ଭିତରେ ଏପରି ଶକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି କେହି ଜାଣିନଥିଲେ । ଜାଣିବାର ସୁବିଧା ବି ନଥିଲା ।
କନ୍ଦୁ ଗଡ଼ଜାତ ବଳ୍ଲବ, କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ, ତନ୍ମୁ ତନ୍ମୁ କରି ଚିହ୍ନାଇଦେଲା ସେ କିଏ ?

×

×

×

ରାଜ ଶିଳାରେ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଗବେଷଣା କରିଥିଲେ, ଆମେରିକାରେ ବାସନମାଳ
ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । କନ୍ଦୁ ଡେହେରା ବା ଆବକ୍ଷବରେ ଶର୍କରାର ଗନ୍ଧ ନଥିଲା । ବରଂ
ଟିକିଏ ବେଶି ଗାନ୍ଧୀଜୀ, ଟିକିଏ ବେଶି ସ୍ଵଦେଶନତା ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ସାମାଜିକ
ସ୍ତରରେ ଅନାକର୍ଷଣୀୟ କରି ରଖିଥିଲା ।

×

×

×

କନ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଛପି ରହିଥିଲା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ସୁ ପ୍ରସ୍ତବଣ, ବାହାରର ସମସ୍ତ
ଶୀତଳତାକୁ ତାହା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଝଲକରେ ଭରି ଦେଇଥିଲା ।

×

×

×

ସଭା ସମିତିରେ ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ଉନ୍ମାଦନା ଅପେକ୍ଷା ଚନ୍ଦ୍ରନ ଛିଁ ବେଶି ପ୍ରକାଶ
ପାଇଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଯେଉଁଲି ବକ୍ତୃତାକୁ କେହି ଧ୍ରୁବତ ପହଞ୍ଚି କଣ୍ଠବେନାହିଁ ।
କନ୍ଦୁ ସେ ଜାଣିଥିଲେ, ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ ଓ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ କରିବା ଦିଗରେ ଶିଖିକ
ଉତ୍ତେଜନା ଅପେକ୍ଷା ମନନଶୀଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ମାର୍ଗ ଦର୍ଶନ ଛିଁ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ବେଶି
ପ୍ରୟୋଜନ । ବିଶେଷତଃ ନେତୃତ୍ଵର ଉପର ସ୍ତରରେ ।

×

×

×

“ନଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ” ସ୍ମରଣୀୟ । ସାଦାସିଧା କଥା । ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀଟି ତମକାର ।
ନଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ ଖାଲି ବାହାରର ଟିକନିଶି ବିଷୟ ନୁହେଁ, ମଣିଷର ମନ ଭିତରର କଥା ମଧ୍ୟ
ବୁଝୁଥିଲା ଏବଂ କହି ପାରୁଥିଲା । ନଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ ଆଜି ଆଉ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

×

×

×

୧୯୩୯ ମସିହା । ହିନ୍ଦୁ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ
କମିଟିର ସଭ୍ୟତ୍ଵରେ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ସୁବାସ ବୋଷଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କଲେ ।

ପାଲ୍ଲୀରେ ନିଶିଳଭରତ କୃଷକ ସନ୍ନିଳନ, ରଙ୍ଗା, ଚକ୍ରିମ ମୁଖାର୍ଜୀ, ମୋକାଫର
ଅସ୍ତ୍ରମଦ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦଳ ।

×

×

×

ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଅନ୍ଧୋଳନ । ନୀଳଗିରିରେ ରକ୍ତ କୁଟ୍ତି । ଡେଙ୍କାନାଳ କୁହୁକୃତ ।
ବାଜି ରଞ୍ଜିତ, ହୃଦୁର୍ଗି ପ୍ରଧାନ ଗଲେଣି । ଗୁଳି, ଲଠି, ଘେରୁଣ୍ଡାଲି ଫଉଜ । ଘରେ ଘରେ
ଚଢ଼ାଇ । ଅନ୍ଧମଣ ଲୁଟି । ନାଶ ଧର୍ଷଣ ।

ଦାନବରୁ ସି. ଏଫ୍. ଏଫ୍. ଆସିଥାନ୍ତି, କଟକ । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଫଉଜର
ଅତ୍ୟାଚାର ବସୟରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ।

×

×

×

ଆଉଁଦିନେ ଜଣେ ଜମି ଶ୍ରେଣୀ ଶହେଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍ ହଜାଇଦିଏ । ତାକୁ ହାତରେ
ଜଣେ ଗ୍ରାମବାସୀ ପାଏ । ସେ ଭୁରନ୍ତୁ ଆସି କ୍ୟାମ୍ପରେ ତାହା ଜମା ଦେଇଯାଏ । ଘଟଣାଟି
ପୁଣି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏକ ଓଢ଼ିକର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟିଉଠେ ।

□ □ □

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନୀ

ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ତାପଙ୍କର ଜନ୍ମ ସନ ୧୮୮୭ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୧୯ ତାରିଖ
କୁମାର ପୁଣ୍ଡିମା ଘର ଡେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲା ହରେକୃଷ୍ଣପୁର ଗ୍ରାମର ଏକ କରଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ
ବଂଶରେ । ତାଙ୍କର ପିତାମହ ଘନଶ୍ୟାମ ଦାସ ଡେଙ୍କାନାଳର ଏକ ଅସ୍ଥଳ ଅଧିକାରୀ । ସେ
ସମୟରେ ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ବେହେରା ପ୍ରଧାନ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର ହରେକୃଷ୍ଣ ଦାସ ମଧ୍ୟ
ଭବନ ଅସ୍ଥଳ ବେହେରା ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ସମ୍ପଦ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଦେଇ
ନିଜେ ଏକ ପାଟଣାସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଜମି ତୟାର କରି ବିଶାଳ ବନ (ଜଳାଧାର) ନିର୍ମାଣ
କରିବା ନିଜ ନାମାନ୍ତରାରେ ଗ୍ରାମର ନାମ ହରେକୃଷ୍ଣପୁର ରଖିଥିଲେ । ସେ ସମୟର
ଚଳଣି ଅନୁସାରେ ପାଞ୍ଚଭାଇମାନଙ୍କ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜର ପଦ
ସୁମନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ରଖିଥିଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ସୁମନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଦିନିଗୋଟି ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।
ସୁଧନୁ ବଦାଧର ଓ ମଧ୍ୟମ ଗଙ୍ଗାଧର, ସାନ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଅଟନ୍ତି । ଗୁରୁଗୋଟି ଭଉଣୀ

ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବାଲାବସ୍ତାରେ ପିତାଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଘରରେ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଦରକାର ପଡ଼ିଥିଲା । ପିଲାଦିନେ ତେଜାନାଲରେ ତାଙ୍କର ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ଖୁବ୍ ଚଗଲା ଓ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ ପାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ମନ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଉଠେ । ପ୍ରସ୍ତର ପୁତ୍ରୀକା ସବୁ ପୋଡ଼ିପକାନ୍ତି । ଘନେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଅସି ଦେଖିଲେ—କେତେକଣ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ ପ୍ରବୃତ୍ତିକା ଆସି ମା'ଙ୍କ ପାଖରେ ହାଜର । ଗୁରୁରେ ଜଳିଉଠିଲେ ସାରଙ୍ଗ । ମା'କୁ କହିଲେ—ମା' ତୁ ଏ ବିଧର୍ମୀଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଘରେ ପୁରୁନା । ଏମାନେ ଆମ ଦେଶକୁ ଗୁରୁତାର କରିଦେଉଛନ୍ତି । ମା' କହିଲେ—ନା'ରେ ନା—ହେମାନେ ତାଙ୍କ ଧର୍ମପ୍ରସାର କରିଆସିଛନ୍ତି । ଭଗ୍ନରକ୍ତ ପାଇବା ପାଇଁ ତ ବହୁତ ବାଟ । ସେ'ତ ଆମକୁ ନବରତନ କରୁନାହାନ୍ତି—ବୁଝାଉଛନ୍ତି—ଆମେ ତୁନି ହୋଇ ଶୁଣିଗଲେ ଗଲା । ନୂଆ କଥା ତୁ ତ କିଛି କହୁନୁ । ତାଙ୍କୁ ଶୁଣିଲେ କ'ଣ ଖୁସି ହୋଇଉଠିବ ? ଯୈର୍ଯ୍ୟର ଶୁଣିଲେ ହେଲା ।

ଆଠ ଦଶ ବର୍ଷର କିଶୋର ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମନରେ ଚେତା ହେଲା । ମା'ତ ଠିକ୍ କଥା କହୁଛି । ଉଦାର ହୋଇଉଠିଲା ତାଙ୍କର ଛୋଟ ହୃଦୟ । ସେହିଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଧର୍ମମତଲଗି ଅନ୍ୟପ୍ରତି ସ୍ୱାଭାବ ନଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିର ମନମିତ୍ତନ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ସୁଣା କରିବା ଏ ଭାବ ତାଙ୍କଠାରେ ଆସି ନଥିଲା । ରାଜନୀତିରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏହି ଭାବ ସୃଷ୍ଟି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେ ରାଜନୀତି ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ଏ ଦୁଇଟିକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କର୍ମାର୍ଥମେଣ୍ଟ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମହତ୍ତ୍ୱ ଏହିଥିରେ । ତାଙ୍କୁ ରାଜିବାର ସେ ଦେଖିଛି—ସତେ ଯେମିତି ଜଳି ଉଠୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମିନିଟ୍‌କ ପରେ ଶାନ୍ତି, ମାରବ, ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାଭାଷା । ସେ କୁଆଡ଼େ ରାଗିଲେ ଦେହର ବାହାର ଅଂଶଟା ଦୋହଲିଯାଏ—କିନ୍ତୁ ସେ କୋପ ବିଦ୍ରୁପ ସୁଦ୍ଧା ଭିତରେ ନଥାଏ ।

୧୯୦୫ ବେଳର କଥା । ତେଜାନାଲ ଗଡ଼ ହାଇସ୍କୁଲରୁ କୃତତ୍ତ୍ୱ ସହକାରେ ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ପାଶ୍ କରି ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜରେ ନାଁ ଲେଖାଇଥାନ୍ତି । ହଷ୍ଟେଲରେ ପଣ୍ଡିତ ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଓ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଏକାଠିରେ ରହୁଥିଲେ । ଏକା କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟସ୍ତଦିନ ଦାସଙ୍କ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁପପାତ ହେଉଥାଏ । ଘନେ ସାରଙ୍ଗଧର ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ଟ୍ରଙ୍କ ଖୋଲି ଦେଖନ୍ତି ଗୋଟାଏ ମସ୍ତ ପରଡ଼ି । ପଚାରିଲେ—ମାଳକଣ୍ଠ ଏହିଟା କଣ ? ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ କହିଲେ—ଏହିଟା ହେଉଛି ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତୀକ ପୋଷାକ । ସ୍କାକୁ ପିନ୍ଧିଲେ ଆମେ ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ କଥା ଜଣାପଡ଼ିବ । ଏଇଥିରେ ଓଡ଼ିଆର ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି । ସାରଙ୍ଗଧର କହିଲେ—ତାହାହେଲେ ସ୍କାକୁ ଧାଉଁତରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଛ କାହିଁକି ? ପିନ୍ଧୁନା । ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସ ମନାକଲେ—କହିଲେ,

ସ୍ବାକୁ କେବଳ ଉଚ୍ଚଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅଧିବେଶନ ବସିଲାବେଳେ ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହେଲା—ସ୍ବାକୁ ପିନ୍ଧିବାକୁ । ଫେଲଟିକ ମାଗି ନେଲେ । ସେହିଦିନଠୁ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକାଳ ସେ ସେହି ପଗଡ଼ିକ ପିନ୍ଧି କଲେଜକୁ ଯାଆନ୍ତି—ଦାଣ୍ଡରେ ଗୁଲୁଗୁ । ତାଙ୍କର ଏ ପଗଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଲୋକେ କହୁଥିଲେ—ପାଗଳାଟାଏ ।

ହଁ, ପ୍ରକୃତରେ ପାଗଳ ହୋଇନଥିଲେ କଲେଜପଢ଼ା ଛାତ୍ର ଜାପାନ ଛୁଟିଆନ୍ତେ କିପରି ? ଡେଫାନାଲରୁ ଆସି ନାଁ ଲେଖାଇଲାବେଳେ ଡେଫାନାଲ ରଜାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ—ସାରଙ୍ଗଧର ବି. ଏ. ପଢ଼ି ଡେଫାନାଲରେ ଗୋଟାଏ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ହେବ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଦିନେ ସେ ଆଖି ଆଗରେ ତାଙ୍କର ହଳିଆ, ମୂଲୁଆଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥା, ଯୁକ୍ତ ଜଠର, ଉଲ୍ଲଗ୍ନ ଦେହକୁ ଦେଖି ଫରୁକ୍ତେଲେ ଭରୁଥିଲେ ଏ ଅବସ୍ଥା ବଦଳିବ କିପରି ? କଟକରେ, ମାଲଗିରିରେ ଉଚ୍ଚଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଦାଫଙ୍କ ସହ ଏକାଠି ରହି ସେ ବହୁ ଉପଦେଶ ଶୁଣୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ କଟକରେ ଜଣେ ଜାପାନୀ ଫୋରନ୍ସା ବିଶିଷ୍ଟ ବଙ୍ଗାଳୀ ଲେକକର୍ ଭ୍ରମଣ ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ସେ ଜାପାନର ଶିଳ୍ପପ୍ରଦାର ଦ୍ବାରା କିପରି ଦାଗଦ୍ବ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉନ୍ନତ ଧନଶାଳୀ ଏବଂ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଉଠିଲା—ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁତା ସାରଙ୍ଗଧର ଦାଫଙ୍କ ମନକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କଲା । ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା ତଥା ଉତ୍ତୀ ଦ୍ରାସଲ ଦ୍ବାରା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲଭ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଦେଶର ଉନ୍ନତି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ବିଚାର କଲେ । ମନ ଧାଇଁଲା ଜାପାନ ଆଡ଼କୁ ।

ସାରଙ୍ଗଧର ପିଲାଦିନୁ ପିତୃହୀନ । ସେଥିପାଇଁ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାଙ୍କୁ ମଣିଷ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଆଇ. ଏ. ପଢ଼ୁଥିଲାବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଟେକ୍ନିକ ଶିକ୍ଷାଲାଭ ପାଇଁ ଜାପାନ ଯିବାକୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଗରିବ, ଖୁବ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରର ପିଲା ସାରଙ୍ଗଧର । ବିଦେଶ ଯିବେ । ଟଙ୍କା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଅଜି ବିଦେଶ ଯିବା ଏକ ସାଧାରଣ କଥା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତାହା ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ । ସାରଙ୍ଗଧର କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବା ପିଲା ନୁହନ୍ତି । ସେ ଏକ ଅସାଧାରଣ ମଣିଷ, ସାଧାରଣେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଗୁଡ଼ି ବିଦେଶ ଯିବାଲାଗି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ବାହାରକୁ ଚାହିଁଲେ । ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ ବିଜ୍ଞାନ ସଂଘ (Science Association) ନାମକ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥାଏ, ଯେ ବିଦେଶ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଯାଉଥିବା ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ସାରଙ୍ଗଧର ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ । ମଞ୍ଜୁର ହେଲା ଆବେଦନ । ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ଡେଫାନାଲର ସେହି ଦୁଃସାହସୀ ଛାତ୍ର ଯାବାକଲେ ଜାପାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । ସେତେବେଳେ

ଡେଜାନାଲର ରାଜାସାହେବ ତାଙ୍କୁ ଜାପାନରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଜାପାନରେ ରହୁ ରହୁ ଫୁଣି ଯେତେବେଳେ ଆମେରିକା ଚାଲିଗଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଜାପାନର ରାଜଧାନୀ ଟୋକିଓରେ ଟେକ୍‌ନୋଲୋଜିକାଲ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟରେ କେମେଷ୍ଟ୍ରି ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ କେତେଜଣ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ହାତ ଗୋଟିଏ ଘରେ ଆଆନ୍ତି । ସେତେବେଳେ କେତୋଟି ପକ୍ଷ ପକ୍ଷିକାରୁ ଭାରତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀଦେଶ ଆନ୍ଦୋଳନର ଲେମ୍ବୁବିକାଶ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଏମାନେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଉଠୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମନେଅଛି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ଉନ୍ନତ କେମିତି ହେବ, ଏହାର ଆଲୋଚନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶନିବାରରେ ହେଉଥିଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶିବାଜୀଙ୍କ ବାର୍ଷିକୋତ୍ସବବେଳେ ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଏକ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ବାଳଗଙ୍ଗାଧର ଡାଲକଙ୍କ କାବ୍ୟଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହେଲାବେଳେ ଯେଉଁ କୌଫିୟତ ଦେଇଥିଲେ—ଏ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମନକୁ ବୈପ୍ଳବିକ ବ୍ୟାପନ କରି ଦେଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ମନେଅଛି ଯେଉଁଠି ଅଳ୍ପପୁର ଜେଲରେ ବିପ୍ଳବୀ କଲୋକାଳୀ ଦତ୍ତ ବିଶ୍ୱାସଯାତକ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଗିରଫଦାର ଗୁଳିରେ ମାରିଦେଇଥିଲେ, ଏ ସମ୍ଭାବ ଯେଉଁଠି ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା—ସେଠି ଟୋକିଓରେ ବାସ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ଛୁଟି ଏକାଠି ହୋଇ ଆନନ୍ଦରେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ନାଚିଉଠିଲେ । ନାଚି ନାଚି ସେଠିର ବଡ଼ଟା ପାହୁଗଲା ।

୧୯୦୭ରୁ ୧୯୦୯ ଦୁଇବର୍ଷ ଜାପାନରେ କଟିଲା । ତାପରେ ସେ ଆମେରିକା ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ଯାତ୍ରାକଲେ । ଆମେରିକାର କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରହାୟନ ବିଭାଗରେ ନଅ ମାସ କାମ କଲପରେ ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟାସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରାକ୍‌ଟିକାଲ ଅଭିଜ୍ଞତାଲାଭ ହାସଲକରି ଗୋଟିଏ ଚଳି ସଫେଇ କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । କମିତି ଶକ୍ତି କାମ ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ କେବେ କରିନଥିଲେ । ଦିନଯାକ କାମ କରି କରି ଏତେ ହାଲିଆ ହୋଇପଡ଼ୁଥାନ୍ତି ଯେ ବସାକୁ ଆସି ଶେଯ ଧରିଲାମାତ୍ରେ ନିଦ ଆସେ । ମଝିରେ ମଝିରେ ନିୟୁରଭସ୍ତ୍ରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଚିଠି ଦିଅନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରି ଦାସେ ଆପଣେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଦୁଇଜାଗାରେ ଦେଢ଼ବର୍ଷକାଳ କାମ କରି ଯାହା ସମ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲେ ସେଥିରେ କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପୁଣି ଦୁଇବର୍ଷ ପଢ଼ି କୃତ୍ତି ଓ ରହାୟନ ବିଦ୍ୟାରେ ଉତ୍ତୀ ହାସଲ କଲେ । କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କାରଖାନାରେ କାମ କରିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସାଧୁତାକୁ ଦେଖି କମ୍ପାନୀର ମ୍ୟାନେଜର ଝୁସି ହେଉଥିଲେ । ପରେ ସେ କିଛି ଡଲର ପଢ଼ିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । କଲେଜରୁ ପଢ଼ିହାରିବା ପରେ ସେ ଚଳି କାରଖାନାରେ କାମ କଲେ ଓ ତାପରେ ହାଉସିଙ୍ଗ ପାପସ୍ତ୍ରର ରାଜଧାନୀ ହୋନୋଲୁଲୁଠି ଥିବା ଏକ ବଡ଼ ଚଳି କାରଖାନାରେ ଚିଫ୍ କେମିଷ୍ଟ୍ରି କାମ ପାଇଁ ୧୯୧୫ରୁ ୧୯୧୯ ଯାଏ

ରହିଲେ । ସେଠାରେ ଥିବାବେଳେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ଅମେରିକାର ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେବା ସକାଶେ ନିଜ ନାମ ରେଜେକ୍ଟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଏକ ଖାଦ୍ୟାଦ୍ୟୁତ୍ତମ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ଚରୁଥ୍ରେଣ୍ଟି ତାଲିକାରେ ରଖାଗଲା । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଅଉ ଡାକରା ହେଲାନାହିଁ ।

ଅମେରିକାରେ ଯଦ୍ୟଦା କୌଣସି ନା କୌଣସି କାମପାଇଁ ଯେହୁ ଶ୍ରେଣୀଗାରରେ ଶୁଖିଯାଇଥିବାବେଳେ ଚାହୁଁଥିବାରୁ ଏକସମୟରେ ସେ ଯେଉଁଠି ବସବାସ କରିବା ପାଇଁ ଛାରି କରିଥିଲେ । ଅମେରିକାରେ ସେ ଫ୍ରୀଡ଼ା ନାମ୍ନୀ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ମହଲାକୁ ବସାନ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେବାର ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଅନୁଭବ କଲେ ମାତୃଭୂମି ତାଙ୍କୁ ବାରିମ୍ବାର ଡାକୁଛି—ସେ ନିଜ ଦେଶର ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ଲକ୍ଷ୍ୟରଖି ସୁଶିକ୍ଷାଲାଗି ବିଦେଶ ଆସିଛନ୍ତି—ଏଠି ରହିବା ପାଇଁ ଆସିନାହାନ୍ତି । ୧୯୨୦ରେ ଏଗାର ବର୍ଷପରେ ସେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଫେରିଆସିଲେ । ପୁରୀ ସାହେବ ଶ୍ରେଣୀଚଳନ, ଆଗୁର ବ୍ୟବହାର ଖିଆପିଆ ଯଗୁଥିରେ ସାହେବା ଡଙ୍ଗା । ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଡଙ୍ଗା ଜିହ୍ୱା ତାଙ୍କଠେଇଁ ରହିଥିଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ରାଗନ୍ତି ଦୁଇଟି କଥା ଉପରେ ରାଗିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଓ କର୍ମଚ୍ଛେଦପରତା । ଏଥିରୁ କେଉଁଠି ବା କାହାଣୀ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖିଲେ ସେ ରାଗିଉଠନ୍ତି । ଅଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଓ ମଲିନତାକୁ ସେ ଦୂରା କରିନ୍ତି ।

ସେ ଭାରତକୁ ଫେରି ଦେଖିଲେ ଏଇଠି ତାଙ୍କର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାର ବିପରୀତ ଅବସ୍ଥା ରହିଛି । ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଶିଳ୍ପ କାରଖାନା ଅଛି—ସେଠାକାର ଶିଳ୍ପପଦ୍ଧତୀନେ ତାଙ୍କଭଳି ଜଣେ ଅଭିଜ୍ଞ ସୁଦକ୍ଷ ଶିଳ୍ପ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କୁ ଅଳ୍ପଦରମା ଦେଇ କାମ କରାଇନେବେ, କାହାରିକୁ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ କରି ବଡ଼ହେବାକୁ ଦେବେନାହିଁ । ଏ ମନୋଭାବ ରହିଥିବାର ସେ ଜାଣିପାରିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ରେଜିନର ଏକ ଚିନି କାରଖାନାରେ ପରମର୍ଶଦାତାଭାବରେ, ତାପରେ ଟାଟା କମ୍ପାନୀ ଅଧୀନରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଚିନି କାରଖାନାର ସେଡେଟାରୀ ଭାବରେ, ତାପରେ ଦକ୍ଷିଣଭାରତ ଆର୍ଟିକୁଲମ୍ ଟାଟା ଅଲମିନିୟମ ଉତ୍ପାଦନ ବିଭାଗର ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ, ବାରମ୍ବାର ନିରାଶ୍ୱଳ୍ପ ସୁଗାର କମ୍ପାନୀର ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ଭାବରେ କାମ କରିବା ପରେ ସୁଖି ଭେଙ୍ଗାନାଲ ଫେରି ଯେଉଁଠି ୧୦/୧୨ ଏକର ଜମିରେ ଆଶୁଗୁଣ୍ଡ କରି ସ୍ୱଧୀନ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଚିନି କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଗୋଟିଏ ପରିକଳ୍ପନା ହେଲା, ଭେଙ୍ଗାନାଲର ତତ୍ତ୍ୱକାଳୀନ ରାଜା ସେଥିପାଇଁ ଟଙ୍କା ଧାର ଦେବାଲାଗି ରାଜିଥିଲେ । ଏଥିଲାଗି ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦରକାର । ରାଜା ୧୦/୧୨ ଏକର ଜମିର ପଟ୍ଟା ଦେଲେ । ୧୯୨୭ରେ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଆଶୁଗୁଣ୍ଡ

ହେଲା । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ପାଞ୍ଚଶହ ଏକର ଜମି କଟା ହୋଇ ଆଖୁଗଛ ହେଲା । ବହୁ ରକମର ମେସିନ୍ କଲକଚ୍ଛା ଆସିଲା । ଆଖୁ ଗଛ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ବଢ଼ିବାର ଦେଖି ସେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷକୁ ଆଖୁଗଛ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସ୍ତରୀଣ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ମାଲୟାଦି ଦେଶରୁ ବାର ପ୍ରକାର ଆଖୁ ମଞ୍ଜି ଅଣାଇ ବିହନ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଚାରିପାଖର ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମେସିନ୍ ସ୍ଥାପନ କରି ଯେମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଓ ଭକ୍ତିଭଜନ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଝୁଣ୍ଟା ଉପଡ଼ାକଳ, ଟ୍ରାକ୍ଟର ପାର୍ଶିପମ୍, ନୂତନ ଧରଣର ବିଦେଶୀ ଗୁପ୍ତ ଉପକରଣମାନ ବହୁ ମୂଲ୍ୟରେ ଅଣାଇ ଦୁଇଶହ ଏକର ଆଖୁଗଛ ଯୋଗ୍ୟ ଜମି ତୟାର କରାଇଥିଲେ । ଜଳସେଚନର ପୁରମ କରାଇବାରେ ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରାଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ କମ୍ପାନୀ କରିବାକୁ ଅଂଶୀଦାର ଅନୁରୋଧ କରିବାରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ଅନେକ ବୃକ୍ଷରୋପଣ ମଧ୍ୟ କରାଇ ପାରିଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ ପରାସ୍ତାବନ୍ଧ ଡମ୍ପିଙ୍ଗାଲରେ କରାଇଥିଲେ ସେହିଠାରେ ସରକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ବିଶାଳବନ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।

ତୃତୀୟ ବର୍ଷରେ ଦୁଇଶହ ଏକର ଆଖୁଗଛ ଆରମ୍ଭ, ବାର ପ୍ରକାର ଆଖୁବିହନ ବୁଝିକରଣ, ଅଡ଼ପେଡ଼ା ଇଞ୍ଜିନ, ନାନାଦି ପରିବା ଉତ୍ପାଦନ, ବୃକ୍ଷରୋପଣ, ଗୁଡ଼ ରଜାକଳା-ଆଦି ଖର୍ଚ୍ଚକରି ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଆଣାଇଲେ ଏ ସ୍ଥାନରେ ସବୁ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକାରଖାନା ଚାଲିପାରିବ । ସୁଟ ସାହେବ ଆସି ଦେଖି ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା କରିଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଡେଙ୍କାନାଲର ରଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଓ ପଟ୍ଟାୟତ ଆସି ସମସ୍ତ ଦେଖି ଏ ଜମି ଉପରେ ଲେଉଟ କଲେ । ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭାଇର ବସବାସ କରିବାକୁ ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଯିବା ଦିନମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଭାଇ ପୁନର୍ବାର ସମସ୍ତ ଦେଖି ଅଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ୍ୟ ହୋଇ ଏହାକୁ ହସ୍ତଗତ କରିବା ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଅନେକ କର୍ମ କହିଲେ ସେ ଏହା ଏକେ ତ ଅନ୍ଧାର ରଡ଼ଜାତ । ଏଠି ମା' ବାପ କେହୁନାହିଁ । ଏଥିରେ ପୁଣି ବେଠି ଅଛି । ତେଣୁ ହୁଏତ କାରଖାନା ଚାଲିନପାରେ । ତେଣୁ ସେ ଡେଙ୍କାନାଲ ରଜାଙ୍କୁ କହିଲେ ମୋ କରୁଲିୟତରୁ ବେଠ କରିବା କଥା ଉଠାଇଦିଅ । ରଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ରଜାହୋଇ କହିଲେ—କରୁଲିୟତ ଆଣ, ତହିଁ ଦାସେ କରୁଲିୟତ ଦେଲେ । ଏହି ସମୟକୁ ଡେଙ୍କାନାଲର ବେଠି ଅତ୍ୟାଚାର ବିଦେଶରେ ନାନା ସ୍ତରରେ ପ୍ରଚାର ହୋଇଥିଲା । ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପଙ୍କର ହୁଏତ ବଢ଼ିଯାଏ ହେଲା

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାଫ ଏ ବିଷୟରେ କହୁଥିବେ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ “ଭାରତ ବିବାଦ” ନାମକ ପୁସ୍ତକ ରାଜାଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଡେକାନାଲରେ ଦାଫଙ୍କୁ ରଖାଇବା ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କର କ୍ଷତି ହେବ ବୋଲି ଭାବି ସେ ନିଜ କଥା ରଖିଲେନାହିଁ ।

ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷରେ ଯେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ୍ୟ ଜାଗାରେ ଅକ୍ଳାନ୍ତଶ୍ରମ, ଖାଇବା ପିଇବାରେ ଅସୁବିଧା ଭେଟିଲେ । ଏ ସମୟରେ ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ଵ ନିଜେ ବହନକରି ବିଶାଳ ଗୁଡ଼ରହା କାରଖାନାରେ ରହି ଅର୍ଗ୍ଗ ରେଗରେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ କଟକ ମେଡ଼ିକାଲରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଲେ । ତାପରେ ଯେଠାରୁ କଲିକତା ଚିକିତ୍ସକ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଦୁଇଥର ଅପରେସନ୍ ହୋଇ ଶେଷରେ କଲିକତାରେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଚିକିତ୍ସାଧୀନରେ ଦୀର୍ଘ ଦଶମାସ ପଡ଼ିରହିଲେ । ଏଣେ ବିଶାଳ କାରଖାନା । ତାଙ୍କ ଭଜନା ନରୋତ୍ତମ ଦାସ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାମିକା ମିସ୍ତ୍ରୀ, ହଲିଆଙ୍କୁ ଧରି କାମ ଚଳାଇଥାନ୍ତି । ଏ ସମୟକୁ ଚିନ୍ତାକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ୧୯୩୯ ବେଳକୁ ସବୁ ଓଲଟି ପାଲଟି ହୋଇଗଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାଫ କଲିକତାରେ ରୋଗଗନ୍ଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଇଆଡ଼େ ରାଜାଙ୍କୁ କିଏ ବତାଇଦେଲା ଯେ ମିଷ୍ଟର ଦାଫ ସିଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ଜାପାନ ଗୁଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି । ରାଜା ଲୋକ ଖିଆଲ ତ ! ସାରଙ୍ଗଧର ଦାଫଙ୍କ ଉପରେ ନୋଟିସ ଜାରି କଲେ—ତାଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ପଞ୍ଜା ରଦ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲା । ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁ ଯାହା ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ ତାର ଫଳ ନିଜେ ପାଇଲେନାହିଁ କି ଦେଶ ଲୋକ ପାଇଲେନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଖାମଖିଆଲ ଯୋଗୁ ସବୁ ପଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ରାଜା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି, ଘରେଥିବା କାଗଜପତ୍ର, କଲକତ୍ତା ଜବତ୍ କରିନେଲେ । କଲକତ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ଟେକି ଆଣିନିପାରି ସେଇଠି ସେମିତି ନଷ୍ଟ କରିଦିଆଗଲା । ଏତକବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ତାପରେ ତାଙ୍କୁ କିଛି ସମୟ ପୁଣି ଗୁଜର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୯୩୪ରେ ବିହାରରେ “ଶାଫମୁସା” ଚିନି କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିଲାବେଳେ ସାଧାରଣ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ସହିତ ଘନଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ଦାଫ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦେଖି ଦେଖି ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଲି ମନେକଲେ । ସେ ତା ନକରି ମୁଷ୍ଟିମେୟୁ ପୁଷ୍ଟିପତ୍ତଙ୍କର ଧନ ବଢ଼ାଇବା କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି—ମନେ ମନେ ଭାବି ବ୍ୟୟତ ହୋଇ-ପଡ଼ିଲେ । ପୁଷ୍ଟିପତ୍ତଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ରହି ସେ ଆଗରୁ ଏମାନଙ୍କର ଶୋଷଣ ଅଭ୍ୟାସର ଆଖିରେ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିରୂଷାଭାବ ଜନ୍ମିଥିଲା । ଯଦିଓ ରାଜନୀତି ସହିତ ତାଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥିଲା କିମ୍ବା ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା ତଥାପି ସେ ବରଷର ଖବର କାଗଜରୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଓ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାଚଳୀ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉତ୍ତୁକ ହେଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ କାଲ ଅଜୟ ଟଙ୍କା ରେଜିଗାର କରି ଭଲ ଖାଇ ପିଇ ଲୋଘରେ ବାସ କରି ମଣିଷର ଯେଉଁ ଉତ୍ତଳତାସା ତାକୁ ଚରତାର୍ଥ କରିବା ପରେ ଦେଶ-

ସେବା ଲାଗି ସେ ଏଣିକି ସବୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଲେ । କଣ କରିବେ କିଛି ଝିର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗୁଳିର ଗୁଡ଼ିଦେଇ କଟକରେ ଆସି ବାସକଲେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଗଡ଼ଜାତ ଅନ୍ଧାର ଶାସନରେ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବିକଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିବାର ସେ ଅନୁଭବ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଡେଞ୍ଜାନାଲରେ ନାନା ଅମାନୁଷିକ ଭୟାବହ ଅତ୍ୟାଚାରର ଲେମ୍ବୁସଂସ୍ପର୍ଶ ଅତ୍ୟାଚାର ଗୁଲିଆଏ । ସମସ୍ତେ ଭୟଭୀତ ହେଉଥାନ୍ତି । ଆଡ଼ି, ଭାଡ଼ି, ରସଦ, ମାଗଣ, ଯତନ, ନଗର, ସତକ ଡକ୍ଟର, ବେଠିରେ ମାଡ଼ି, କୋରମାନା, ବେଜଡ଼ି, ନିଶ-ଉପୁଡ଼ା, ଅଭୟ ଭୟ ଆଦି ଗୁଲିଆଏ । ରାଜାମାନେ କମ୍ ଆୟରେ ବେଶ୍ ସୁଧରେ ଚଳୁଥିଲେ । ସରକାରୀ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ବେଠି ଦ୍ଵାରା ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିଲା । ଜନମତ ବୋଲି କୌଣସି କଥା ନଥିଲା । କାହାର ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁନଥିଲା । ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାର ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୋଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଁ ସହିନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଏସବୁକୁ ବନ୍ଦ କରିବାଲାଗି ବନ୍ଦପତ୍ରକର ହେଲେ ।

ସାବିତ୍ରୀର ଦାସ ଚନ୍ଦ୍ରକାଳୀନ ଓଡ଼ିଶା କମିଶନର ଓ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ, ରେସିଡେଣ୍ଟ, ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପାଣ୍ଡେ ଆଦି କିଛି ଉତ୍ତର ପାଇଲେ ଯେ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଶୁଭ ଉପକ୍ରମ ଅଛି । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେଥିରେ କିଛି ଉପକାର ହେବନାହିଁ । ଜନଜାଗରଣ ପତ୍ତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ତହିଁ ନିରୁପାୟ ହୋଇ ଗୁଳିର ଅନ୍ଦେଷଣ କରୁଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଗଙ୍ଗାଧର ଦାସଙ୍କୁ ରାଜା ସରକାର ଧରିନେଇ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣଣ ମାଡ଼ିଦେଇ ବେଜତ କଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଘର ଭାଙ୍ଗି ଏବଂ ଘର ପୋଡ଼ାଇଦେଲେ । ତେଣୁ ସାବିତ୍ରୀର ଦାସ ବିଚଳିତ ହୋଇ କଟକରୁ ଲୋକ ପଠାଇ ସମସ୍ତ ପରିବାରକୁ ନେଇ ସ୍ଵାମୀ ବିରାଜନ ଦାସ ଓ ପରିଜା ସାହେବଙ୍କ (ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା) ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଣେଶପାଟଣାରେ ଗୋଟିଏ ଉଡ଼ାଘରେ ରଖାଇ ସଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷକୁ ନେଇ ବର୍ମାରେ ଗୁଳିର କରି ପରିବାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

ଡେଞ୍ଜାନାଲର ଅତ୍ୟାଚାର ସେ ଦେଖୁଥିଲେ, ଲୋକଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣୁଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟ ଘୋର ଚନ୍ଦ୍ରା କରି କହୁଥିଲେ—ଲୋକଙ୍କର ଜାଗରଣ କିପରି ହେବ ? ଏତେ କଷ୍ଟ ପାଇ ପୁଣି ଲୋକେ ଜାଗ୍ରତ ନହେବା ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା । ଗୁରୁପାଖର ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଜନ ଜାଗରଣର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ତାହା ଶୁଣି ଭୟବହ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ !

ସାବିତ୍ରୀର ଦାସ କାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ଅଧିକ କାଳ ଗୁଳିର କରିପାରିନଥିଲେ । କାରଣ ହେଉଛି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ମିଳି ମାଲିକଙ୍କ ଶୋଷଣ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଦାଶ ଅଧୀର ହେଉଥିଲା । ସେ କଟକ ଆସି ତାଙ୍କର ଅନେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଲୋଚନା କରି ଉପସାଧି ଗୁଲି ବିଭିନ୍ନ

ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକ ଠିକ୍ କରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଦେଶପ୍ରେମୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ ଠିକଣା ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଡଗରପଡ଼ାର ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳଙ୍କ ଦରଭଡ଼ା ନେଇ ରହୁଥିଲେ । ପଠାଇଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ପଚାଶରାଏ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନେ ହରଷ୍ଟେଇ କରୁଥିଲେ । ବାକି ପଞ୍ଚତ୍ରାଶ ମଧ୍ୟରୁ ପଞ୍ଚଦ୍ଵିଶ ଭାଗ ଲୋକେ ଉଦ୍‌ଘାତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେଉଳଥିଲେ । ବାକି ଭାଗରୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦାସେ ଆନନ୍ଦତ ହୋଇ ପୁଣି ଅଣା ପୋଷି ଉତ୍ତାହତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜା ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ଏକ ଦରବାର ଡାକି ବେଠି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ଗୁଣିଆ ଲେଖାଏଁ ବେଠି ଗୁଣା ତଥା ଲୋକାଲ ସେୟ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦରବାର ସଭାରେ ଯବରାଜାର ଆଦିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଯମପିତ କରାଇନେଲେ ଏବଂ ଏକ ଗେନେଟ ପ୍ରକାଶ କରାଇଲେ । ଏଥିରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଡେଙ୍କାନାଳର ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକାଇଲେ କିନ୍ତୁ କେହି ଆସିଲେନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ଵ ବିଶେଷ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ ନରେନ୍ଦ୍ରମ ଦାସକୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଯାଇ ମହେଶ୍ଵରୀ ସୁବାହୁ ସିଂହ ଓଗେର ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମାତ୍ର ସେଦିନ ସେମାନେ ଦାସରେ ଦସ୍ତଖତ କଲେନାହିଁ । ଆଉ ଅଧିକଲୋକ ଆଣି ଦସ୍ତଖତ କରାଇବାକୁ ଚିନ୍ତା ଠିକ୍ କରାଗଲା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସରେ ଦାସେ ଷ୍ଟେସନରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ନିରାଶରେ ଦାସ ପକ୍ଷରେ କେବଳ ସେ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଓ ଭଗିନୀ ଦସ୍ତଖତ କରି ରେସିଡ଼େଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ବେଠିକର ଡେଙ୍କାନାଳରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଯାହାକି ଅଦ୍ୟାବଧି ଲୋକାଲ ସେୟ୍ ନାମରେ ଆଦାୟ ଚାଲୁଛି । ତାପରେ ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କ ନାମ ମିଳିଲା । ଚିଠିପତ୍ର ଆସିଲା ।

ସେ “ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀ” ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ସ୍ଥାପନ କରିବାବେଳେ କଂଗ୍ରେସରେ ଥିବା ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ । ଅରେ ରାଧାନାଥ ରଥ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଶ୍ରୟ, ସେମାନେ ହୁଏତ ଅଦରଷ୍ଟିତ କରି କହିବେ—ଆପଣ ସେ ସବୁ ଲେଖିଲେ ଅମେ ‘ସମାଜ’ରେ କମିତି ଛୁପିବୁ ? କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ ଚାହୁଁଥିଲେ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତୁ, ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଲେ ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ହେବ । ଯଦିଓ ସେ ନିଜେ କଳକାରଖାନା କରିପାରିଲେନାହିଁ ତଥାପି ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ଯେ ଆମ ଦେଶରେ ଶୀଘ୍ର କଳକାରଖାନାର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବ । କଳକାରଖାନା ବହୁଳ ସମାଜରେ ରାଜା-ମାନଙ୍କର ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ରହିବ । ଅତଏବ ଏ ରାଜ୍ୟ ଶାସନକୁ ଲୋପ କରିବା ଦରକାର । ଏକଥା ଶୁଣି ତତ୍କାଳୀନ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ରାଜ ଶାସନ ଚାହୁଁ ବୋଲି ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ଥିଲା—ଗୁଣିଆଡ଼େ ଫ୍ରୀଟିଶ ଶାସନ ଅଛି — ଅନ୍ୟତଃ ଗଡ଼ଜାତରେ ଆମ ନିଜ ଲୋକ ଶାସନ

କରୁଛନ୍ତି, ସେଇଠି ଆମେ ସ୍ଵରାଜ ଶେଷ କରୁଛୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଲେପ ନକରି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ କାହାର କଥା ଶୁଣିଲେନାହିଁ । ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ‘ଛଦ୍ମ’ ନାମରେ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁର୍ଗତ ବିଷୟ ଅଲୋଚନା କରି ଇଂରେଜ, ଓଡ଼ିଆ କାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବନ୍ଧ, ଗଳ୍ପ, ବିବୃଦ୍ଧିଆଦି ଲେଖିଲେ । ପ୍ରଥମେ ବେଠି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଗୁରୁଆଡ଼ୁ ଚିଠିପତ୍ର ଆସିଲା । ଚମଣୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସବୁ ଗଡ଼ଜାତକୁ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଲା ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଏ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଦେବୀ, ଶ୍ରୀ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ ପାଇ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହରେ କଟକ ସହରରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବମ୍ବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ୧୯୩୮ ଜୁନ ମାସରେ ପଞ୍ଜାବ ସୀତାରାମାୟାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ଵରେ କଟକ ଟାଉନ ହଲରେ ‘ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀ’ର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ଗଡ଼ଜାତରୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ା ଆସିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରାଜାମାନେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ବିପଦ ଗଣିଲେ । ସମସ୍ତେ ସତର୍କ ହୋଇ ଚିଠିପତ୍ରମାନ ହରରେଇ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଧମକାଇଲେ । ମାରପିଟ ଜରିମାନା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏକ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବସାଇ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ପଠାଇବାର ସମ୍ମିଳନୀରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । ସେ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ପଠାଇ ଉତ୍ତରକୁ ଅନାଇଲେ । ପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କା ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ପଠାଯିବାରେ ପନ୍ଦରଶହ ମାତ୍ର ଉତ୍ତର ମିଳିଥିଲା । ବାକି ରାଜାମାନଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟାଦିହାର ଯୋଗୁଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ତଦନ୍ତ କମିଟି ଗଡ଼ଜାତର ବାହାର ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ସୀମାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ତଦନ୍ତ ଆରମ୍ଭରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣକରି ଗୋଟିଏ ସେର ବୁଲି କଟକରେ ଜାନଜ୍ଞନାଥ ଭବନରେ ଅଫିସ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କ ଚର ସେଠାରୁ ଡେଙ୍କାନାଳ ଓ କେନ୍ଦୁଝର ଫାଇଲ ଚୋରାଇନେଲେ । ଚର ଦୁସ୍ତୁକ୍ତ ସଢ଼େଇକଳାରେ ଲୁଚାଇ ଦିଆଗଲା ଏକ ବର୍ଷଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ପୁରସ୍କାର ମିଳିବ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା ତାହା ନହୋଇ ଧପାଇ ଦିଆଗଲା । ଏ ଖବରରେ ଗଡ଼ଜାତର ଜାଗରଣ ବହୁତ ଗୁଡ଼େରେ ବଢ଼ିଯାଇ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି କମିଟି ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ଏ ବିଶାଳ କାମରେ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେବତା ପରି ମନେକଲେ ।

ଏ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କଟକରେ ତାଙ୍କ ଝିଆଣୀ ବାହାଘରରେ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ଓ ଭଲ ଭୋଜନର ପରଲୋକ ଆଦିରେ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ସେଥିରୁ କାମ ସାରିବା ମଧ୍ୟରେ ଗଡ଼ଜାତ-ମାନଙ୍କରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଘନେଇ ଆସିଲା । ଏ ସମୟରେ ଜେନାପୁରରେ ବିଶାଳ ଗୁଣ୍ଡାସଭା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଡେଙ୍କାନାଳର ଲକ୍ଷାଧିକ ଲୋକଙ୍କ ସମାଗମରେ ଡେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ହେଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ, ନବବୀରୁ ଓଗେର ପାଞ୍ଚଜଣ ଉପଦେଷ୍ଟା କମିଟିର ସଭ୍ୟ

ରହୁଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଗୁଲି ଗୁଲି ଗଠନ କଲେ । ନଳଗିରିରୁ ରଜାଙ୍କର ଏକ ଅନ୍ୟାୟ ଆଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପରୁଣ ହଜାର ଲୋକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେଲେ । ରଜା କ୍ଷମତା ପ୍ରତିରୋଧ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ପଲଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ବେଜେଲଗେଟ୍‌କୁ ଡକାଗଲା । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ରଜା ଚାହୁଁଲେ ଯେ ସେ ଶିକାରରେ ଲୋକଙ୍କୁ ପକ୍ଷୀ ଦେଇ ବେଠି କରାଇବାର ଅଧିକାର ତାଙ୍କର ରହିବ । କିନ୍ତୁ ଜାତୀୟତା ଜେନେରାଲ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଯାୟୀ ମଜୁରୀ ଦେଇ କମ୍ପା ବନା ମଜୁରୀରେ ହେଉ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବେଠି ବନ୍ଦହେଉ ବୋଲି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତାମାନେ ଦାବୀକଲେ । ଶେଷରେ ହେଇଯା ହେଲା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଗଡ଼ଜାତ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବସିଲା । ସେ ବି ଜଣେ କମିଟିର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ବହୁଲେକ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସେମିତି ତେଜି ରହିଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ଜୟପୁର କରାଇ ନଫେରୁଣ୍ଡ ଡେଫାନାଲରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜଳିଉଠିଲା । ତାପରେ ତାଳଚେର, ହୁନ୍ଦୋଳ, ଆଠଗଡ଼ରେ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜଳିଉଠିଲା । କଟକର ବାଜିରାଜ ପୋଲିସ ଗୁଲିରେ ଶହେଦ ହେଲା । ୧୯୩୧ରେ ପଲଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଛେଚି ମାରିଦେଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ତଦନ୍ତ କମିଟିର ସାକ୍ଷ୍ୟନେତା ୧୯୩୮ରେ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏପରି ଦ୍ରୁତ-ଭାବରେ ଚାଲିଥାଏ ଯେ ଶିପୋର୍ଟ ଲେଖିବାକୁ ସମୟ ଥିବା ମିଳୁନଥିଲା ।

୧୯୩୮ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୨ ତାରିଖରେ ଡେଫାନାଲ ରଜା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତାମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବାରୁ ବାରଦଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଲାଗିଥିବା ପ୍ରଜା ସହରରେ ସମବେତ ହୋଇ ଫେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଦାବି କରିବା ଫଳରେ ରଜା ଗୁଲି ଚଳାଇଲେ । ତଦ୍ୱାରା ୨୦ ଜଣ ଆହତ ହେଲେ । ରଜାଙ୍କ ତରଫରୁ କେତେକ ଅଫିସର ମଧ୍ୟ ଆହତ ହେଲେ । ଏଥିରେ ଲୋକେ ରାଗିଯାଇ ରଜାନବର ଦେହରୁ କର ବସିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଡେଫାନାଲ ଷ୍ଟେସନରେ ସଭକର ଏପରିଭାବେ ଗୁରୁଦିଆଲେ ଯେ ଦେହଲକ୍ଷ ଉଦ୍‌ଧୃତ ଜନତା ଶାନ୍ତ ହୋଇ ରାଜବାଟୀ ଆଡ଼ମଣ୍ଡରୁ ଫେରି ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଏହଠାରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଦେହ-ପ୍ରଭାବରେ ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଶହ ପୁର ରଜାଦଳ ମଧ୍ୟ ଫେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ-ରକ୍ଷାରେ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ମଧ୍ୟସ୍ଥରେ ମିଳାମିଶା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦାସେ ପୁରୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ମିଳାମିଶା ଅଲୋଚନା ଆରମ୍ଭରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଆପ୍ରାଣ ତେଣୁ କରି ରଜାଙ୍କର ଜାଲଫିଆଦ ଦେଖାଇ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରତିପାଦିତ କରାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ମହାଦାନ ସେ ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆଜ୍ଞାବନ ଭୁଲିନପାରି ତାଙ୍କୁ ପିତୃବତ୍ ଜ୍ଞାନ କରିଥିଲେ । ଏଣେ ରଜା ମିଳାମିଶା ସୁଦ୍ଧ

ଚଳାଇ ତେଣେ ଗୋରା ଫଉଜ ଅଣାଇ ପହଞ୍ଚାଇଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଏପରି କ୍ଷୟ-
 ବାତକତାରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଦାସେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତା ଓ ଅନ୍ତଃକୁ ଖାସମାହାଲ ଅଞ୍ଚଳ
 ଅନୁଗୁଳ, ବୃତାପଙ୍କ, ବଳରାମପୁର, କଲଣ ଓ ବାଙ୍କୀ ସୋଳପୁରକୁ ଉଠାଇନେଇ
 ପ୍ରତି କ୍ୟାମ୍ପକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଯାଇ କଟକରେ ହେଡ଼ଅଫିସ ରଖି ବରଷ କାମ ଅନବରତ
 ଚଳାଇଲେ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଡେଙ୍କାନାଳ ଗୁଳିରେ ଫୁଟ ଆହତଙ୍କୁ କଟକ ନେଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରା
 କରାଇ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତର ଜନମତର ପ୍ରଭାବ ଡେଙ୍କାନାଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ
 ଉପରେ ପକାଇଲେ । ଦାସଙ୍କର ଏ ଅବଦାନର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇନପାରେ ।
 ଲୋକେ ଭୁଲିଯାଇପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଇତିହାସରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟୀକରଣରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ।

ବାହାରେ କ୍ୟାମ୍ପ ହେଲା । ଅସଫ୍ୟ ଲେନ ମଧ୍ୟ ହଜିରତ କରି ବାହାରେ ଜମା
 ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ, ବାସଗୃହ, କ୍ୟାମ୍ପ ଚଳିବାଆଦି ଅପାରକାମ—ତେଣେ ରାଜ୍ୟ
 ମଧ୍ୟରେ ଗୁଳି ଗୁଳନା, ଗ୍ରାମ ଚଢ଼ାଉ, ମାଡ଼, ଲୁଟି, ନାଶଧର୍ଷଣ, ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରବେଶ
 ନିଷେଧ । ଜେଲ ପୂରଣ, ଗୁଣ୍ଡା ଟାଉଟରଙ୍କ ରାଜତୁକରଣ, ଗ୍ରାମ ପୋଡ଼ାଇବାଆଦି ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ
 ପୌରାଣିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଡେଙ୍କାନାଳରେ ଯିପ୍ରଗତିରେ ଗୁଲିଲା । ଏଥିରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ
 ଓ ନବବୀରୁ ଓଗେର କଟକର କର୍ମୀଗଣଙ୍କର କାମ ଅନେକ ଶୁଣ ବଢ଼ିଗଲା । ଦାସେ
 ଏକାଧିକବାର ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ, ତାଙ୍କ ବାଣୀ ଅଣି, ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଶୁଣାଇ,
 ଯେଉଁ ଦେଇ, ଅନାଥ ହରିଜନଙ୍କୁ ଅଣାଇ ନାୟନାମଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ଅସୀମ
 କାମରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ତତ୍ତ୍ୱକାଳୀନ କଂଗ୍ରେସ ସରକାରଙ୍କ ସହାନୁଭୂତ ଅତ୍ୟାଚାର
 ଜନତାପ୍ରତି ଅଣାଇଥିଲେ । କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତାପ ଦାନ କରି ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାର ଭାରତରେ
 ପ୍ରକାଶ କରାଇବାରୁ ଗତାଶ୍ଚର ଜେନେରାଲଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ କରିବାର ପଥ
 ଖୋଲିଥିଲା ।

ଏ ସମୟରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପାଖେ ଡକନ୍ତି କମିଟିର ଅସମାପ୍ତ
 କଥା କହିବାରୁ ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଶାନ୍ତିଶେଖର ଧାବନ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କମିଟିର
 ବାକି କାମ ଆରମ୍ଭରେ ଆଉ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣକଲେ ଏବଂ ଡେଙ୍କାନାଳର ଦୁଇଜଣ କଲିକତାର
 ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ପାଶବିକ ଧର୍ଷଣ କରାଇଥିଲେ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ଦିଆଯାଇଥିଲା,
 କମିଟି ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଗୃହିବାସୁ ଦାସ କେଡେକ କର୍ମୀ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ
 ଅନ୍ୱେଷଣରେ ପଠାଇଲେ । ସେମାନେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ସେମାନଙ୍କର ଠାବ କରି ମଲିକା
 ଓ ପାବନା ନାମ୍ନୀ ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଣି କମିଟି ଆଗରେ ଯାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଆଇ ତାଙ୍କ ଜବାବମାନ
 କଟକ କୋର୍ଟରେ ଆଦିତିବେହେରା କରାଇଥିଲେ । ଫଟୋ ମଧ୍ୟ ନିଆଯାଇଥିଲା ! କମିଟିର
 ରିପୋର୍ଟ ଶେଷ କରାଇ ‘ଗଡ଼ଜାତ ଡକନ୍ତି କମିଟି’ ନାମକ ଇଂରେଜ ପୁସ୍ତକ ଛପାଇ

ଦୃଢ଼ବାର ବିଭିନ୍ନ ସରକାରମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀ ସ୍ୱୀକାର ଓ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ହାସଲ କରିଥିଲେ । ବଡ଼ଲୁଟିଙ୍କ ଆଗମନରେ ପୁରୀରେ ତାଙ୍କ ହସ୍ତେ ଏ ପୁସ୍ତକ ଦେଇଥିଲେ ଫଳରେ ଡେଫାନାମାକୁ ଏକ ଦେବାନ ଆସିଲେ । ଅତ୍ୟାଚାର କରିନା ।

ନିମ୍ନୋକ୍ତ ସମୟରେ କର୍ମୀମାନେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲେ । କେତେକ ନୀରବ ହେଲେ, କେତେକ ନଷ୍ଟ ସମ୍ପଦ ପୁରଣ ଦିଗରେ ଲାଗିଲେ । କେତେକ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ନେଲେ । କେତେକଙ୍କ ନାମରେ ରାଜା କରିଥିବା ମିଥ୍ୟା ମୋକଦ୍ଦମାନ ଲଢ଼ିଗଲିଲେ । ଯେଉଁ ମୋକଦ୍ଦମାନଙ୍କରେ ରାଜା ‘ଏକସ୍ତ୍ରୀ ଗଣନ’ ଓଁଆରଖୁ କରାଇ କଂଗ୍ରେସ ଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆଣିବାକୁ ମର୍ମାମାନେ ଉତ୍ତୁନଥିଲେ, ସେହି ମୋକଦ୍ଦମାଗୁଡ଼ିକ ବିଚାରୁ ଗଲିଲି । ଏଥିରେ ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଏହି କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ, ବିଶେଷତଃ ଡେଫାନାମାର ଅଳ୍ପ ୩/୪ ଜଣଙ୍କୁ ଧରି ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଜବନ୍ତ ରଖିବାକୁ ଭାରତର ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦାନ ରଖିଲେ । ଭାରତର ଗଡ଼ଜାତ ଭ୍ରମଣ କରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜନଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।

୧୯୩୮ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ସେ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସହତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ରହିଥାଏ । ସେ ଗଡ଼ଜାତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁବାର ତାଙ୍କୁ ଶିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ମଝି ମଝିରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପାଖକୁ କେତେକ ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଚିଠି ଲେଖୁଥିଲେ ।

୧୯୪୧ରେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅର୍ଥାତ୍ତ୍ୱ ପଡ଼ିଲା—ସଞ୍ଚିତ ସମସ୍ତ ଧନ ଶେଷ ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା । ଧାର ଉଧାର କରି ଚଳିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏକଥା କେମିତି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କାନକୁ ଗଲ ଏବଂ ସେ ତରୁଣଶାଳ ତାଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖିଲେ ଯେ ଧାର ଉଧାର କରି ସାଧାରଣ ସେବା କରିବା ନିଜାନ୍ତ ଅନୁଚିତ—ସେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ଗୁଳିର ଯଦି ମିଳେ କିଛିଦିନ କାମକରି କିଛି ସଞ୍ଚୟ କରି ପୁଣି କେତେ ବର୍ଷପରେ ଆସିପାର । ସେ ଚିଠି ପାଇ କଲିକତାରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଗୋଟିଏ ରବର କାରଖାନାରେ କେତେ ମାସ କାମ କରିଥିଲେ । ଇତିପୂର୍ବରୁ ୧୯୪୧ରେ ତାଙ୍କୁ ଥରେ ଦୁଇମାସ ପାଇଁ ଜେଲ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗୁଳିରୁ ଇସ୍ତଫାଦେଇ ସେ ପୁଣି ରାଜନୀତିରେ ଲାଗିଗଲେ—କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଅଟକ ବନ୍ଦୀ ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ନିଆଗଲା । ଗୁରୁବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଜେଲ-ଖାନାରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଦାଢ଼ୀ ରଖିଥିଲେ—ଜେଲଖାନାରେ ଥରେ ଲଠିମାର୍ତ୍ତର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା କିନ୍ତୁ ଏ ଦାଢ଼ୀ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ସାଧାରଣ ପୋଲିସଙ୍କ ଦୟା ହେଲୁକି କଣ ସେ ମାଡ଼ଖିଆରୁ ରକ୍ଷାପାଇଲେ ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଜେଲରେ ଥିବା ସମୟରେ ଡେଫାନାଲ ରାଜାଙ୍କର କ୍ଷମତା ବଢ଼ିଗଲା । କମିଶନେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସାନପୁତ୍ରର ପରଲୋକ ପରେ ତିଆରି ଜାନଙ୍କାଦେବୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ ତାଙ୍କୁ ଘରେ ରଖାଇଥିଲେ । ବଡ଼ପୁତ୍ରର ମଧ୍ୟ ପରଲୋକ ହେଲେ । ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ଜାନଙ୍କା ପାଇବାରେ ଶକ୍ତିଗୋଲ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦ ଚିପିଉଣ୍ଡ ହାତେ ରହିଲା । ଜାନଙ୍କା ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଖାଦ୍ୟାଭାବରେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଡାକ୍ତର-ଖାନାକୁ ବର୍ଷାରେ ଚିନ୍ତିକରି ଯାଇ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ । ଯେଉଁ ନାମରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଅଧା ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଉଠାଇ କରି ପ୍ରଚୁରପଥ ବାଣ୍ଟିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା ଜାନଙ୍କା ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଦୁଧ ଓ ଚିକିତ୍ସା ଆଦିର ଅଭାବରେ ମଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସମ୍ପଦ ଉତ୍ସର୍ଗ କଲେ ଯେହୁଠାରେ ଧାନ୍ଦୀ ଜେନ୍ତୁ ହେଉ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ନାଶ ଦୁର୍ଗ୍ୟ ପାଇବେ । ଶିଶୁମାନେ ଦୁର୍ଗ୍ୟ ପାଇବେ । ଧାନ୍ଦୀମାନେ ନାଶ ଓ ଶିଶୁସେବା କରିବେ । ଏ ଗହନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଢ଼େବର କହୁ ଚାଲିଥିଲେ । ଶେଷରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଜାନଙ୍କାର ସ୍ମୃତି ସ୍ବରୂପ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରିଗଲେ ।

୧୯୪୫ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଅନୁଗୁଳରେ ମୌଳିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବାକୁ ମାଳତୀଦେବୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯତ୍ନଯୋଗ କରି ବମ୍ବେରୁ ଚାନ୍ଦୀ ଆଣି କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଡେଫାନାଲ ଜେଲରେ ଥିବା ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତି ଦିଗରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ପରିବାରକୁ ବସ୍ତ୍ରଦାନ, ଅର୍ଥଦାନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଜମି ଉଦ୍ଧାର କାମରେ ଲାଗିଲେ । ଡେଫାନାଲର ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତ ହେବାପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତି ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ମୋଗଲବନ୍ଦୀରେ ଗଠନମୂଳକ କାମ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୧୯୪୭ରେ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ସଭ୍ୟ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ରର ବିଧାୟକ ସଭକୁ ସଭ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ରଜାପଣର ଲୋକଙ୍କୁ ହଟାଇ ଜୟମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧ, ପାଟଣା ଆଦି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଜନଜାଗରଣ କାମରେ ବୁଲି ଅନେକ ଅସୁବିଧା ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୃଷ୍ଟିଥିଲେ । ଗ୍ରାହାର ଘାଟ ଡଙ୍ଗା ନଦେବାରୁ ପହଞ୍ଚିକରି ଯିବା, ବସ୍ ବା ଗାଡ଼ିରେ ଯିବାକୁ ନଦେବାରୁ ଚାଲିକରି ଯିବା, ଘର ନଦେବାରୁ ଗହମୁଲେ ରହିବା, ଖାଇବା ବନ୍ଦ କରିବାରେ ଉପବାସ ରହିବା ବା ମୂର୍ଚ୍ଚା କିଣି କାନରେ ଧରି ଖାଇ ଚାଲିଥିଲେ । ସଭାମାନଙ୍କରେ ଟିଣ ବାଡ଼େଇବା, ବାଣ ଫୁଟାଇବା, ମଇଲା ଫୋପଡ଼ାଇବା ଆଦି ଅସଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧାରେ ରାଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ପକାଇଥିଲେ । ବଉଦ, ପାଟଣାଆଦିର ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା । ଯେହୁସବୁ ରାଜାଙ୍କ ଭିତରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥାରେ କିଏ କଂଗ୍ରେସ ବା କିଏ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ରାଜନୀତିକ ଦଳର ନେତା ସାଜିଲେ ।

୧୯୪୭/୪୭ରେ ଶତ୍ରେଇକଳା ଖରସୁଆଁରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ତେଜି ଉଠିଲା । ୧୯୪୮ ଧାରାକୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଭଙ୍ଗିଲେ । ଗୁଳି ବରଷୁକ ଯୋଡ଼ି ପୋଲିସ ଜରି

ଥାଆନ୍ତୁ—କିନ୍ତୁ ଗୁଳି ହେଲନାହିଁ । ସେ ଏହି ଦୁଇରାଜ୍ୟରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଗୁଳି ସଭା ସମିତି କଲେ । ସେଠାରୁ କଟକ ଫେରି ଦେଖିଲେ ସେ ଯେତେବେଳେକାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଗୋଟିଏ ଅପରାଧରେ ମାଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ବଞ୍ଚିଉଠାଇ ପଟେଲଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଯାଇଥାଏ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର ହେଲା ଯେ ସେ କାହାକୁ ନପରୁର ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକୁ ଓଡ଼ିଶା ହାତରେ ଦେଇଦେଲେ । ତାପରେ ମହତାବ ଏକକ୍ରମେ ଛିଟି ଜାଉନଥିଲ ଗଠନ କରି ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ଜଣେ କାଉନସିଲର କରିବାପାଇଁ କହିଲେ । ତାପରେ କୃତ୍ରିମଭାବେ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ମଧ୍ୟ ମହତାବ ଯାଚିଲେ, କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଯଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚିଉଠାଇ ପଟେଲଙ୍କ ପାଖେ ମହତାବଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ କହିଦେଇଥିଲେ ଯେ ସେ କୌଣସି ସମୟରେ ତତ୍କାଳୀନ ସରକାରରେ ଯୋଗ ଦେବେନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାର ଲାଭା ତାଙ୍କର କେବେ ନଥିଲା ଏବଂ ସେ ଯେ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି ସେଥିଲାଗି ତାଙ୍କର କୌଣସି ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଅସେମ୍ବଲ ସଭ୍ୟପରେ ସେ ଦକ୍ଷୀ କେନ୍ଦ୍ର କନ୍ଠସ୍ତ୍ରୀ ଏଣ୍ଡ ଆସେମ୍ବଲର ସଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ରାଜାମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗଭୋମ ଯମତା ହଟାଇବା ଲାଗି ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ଦୃଢ଼ କରାଇବା ଯତ୍ନରେ ବସବର ଲେଖା, ଚିଠିପତ୍ର ଦେବା, ସଭାସମିତି କରାଇବା ଭଳିରେ ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଗଲେ ଏବଂ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ମୁକାବିଲ ଦେବାକୁ ଲଢ଼ୁଆ ନେତାମାନଙ୍କୁ ପାଖରେ ରଖି ତାଲିମ ଦେଉଥିଲେ । କେତେକ ନେତା ଏ ରାଜାମାନଙ୍କ ତଳେ ମହିମାଶ୍ରୁତ ଗଠନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ଦାସେ ଟାବୁ ବିରୋଧ କରି ନବର୍ତ୍ତିତାଥିଲେ । ଦୂର ଭବିଷ୍ୟୋଟି ଗଡ଼ଜାତର ନେତା ନମାନ ମହିମାଶ୍ରୁତ ଗଠନ କରିଥିଲେ ମାତ୍ର ଫେରିବାକୁ ନାସ ହୋଇଥିଲେ ।

ମିଶ୍ରଣ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବିଶେଷଭାବେ ତେଜାନାଲର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଧରି ଜନଜାଗରଣ କରାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଚରମପନ୍ଥ ଦିଆଇଥିଲେ । ଫଳରେ ରାଜା ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ଯଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚିଉଠାଇ ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟନେବାକୁ ସେ ଦାବି କଲେ — ତେଜାନାଲ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କୁହ ୧୦ ଦିନ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ତେଣୁ ଦାସେ ବିଶାଳ ଅବରୋଧକାରୀ ଜନତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ମହଲତ ମଞ୍ଚରୁ କରାଇଥିଲେ । ନଚେତ୍ ରାଜବଂଶର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନଥାନ୍ତା, ଆଜି ରାଜରାଣୀ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତେ । ପଟେଲ ଆସି ମିଶ୍ରଣ କରିବା ସମୟରେ କେତେକ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତା ମିଶ୍ରଣର ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦାସଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ସେସବୁ ଦୂର ହୋଇଥିଲା । ବିଶାଳ ଉତ୍ତଳ ଗଠନର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତା ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବୋଲି କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବେନାହିଁ । ପ୍ରତି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ମିଶିଯାଇ ଶକ୍ତିସ୍ଥାନ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଘୋର ଆଶଙ୍କା ହୋଇଥିଲା ମାତ୍ର ଦଳନୟମ ନେଇ ସେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିରୋଧ କରିନଥିଲେ ।

୧୯୪୮ ରେ କେତେକ ଘଟଣାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଉପରୁ ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଚ୍ୟୁତିଗଲା । ୧୯୪୭ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପ୍ରଚାର କରି ଆସିଥିଲେ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରିତଲେ କେନ୍ଦ୍ରପାଳ କମ୍ପା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଏକଗୁଡ଼ିଆ କାରବାର ରହିବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଏହାର ବିପକ୍ଷତ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଫିସରମାନେ ଗଡ଼ଜାତକୁ ଯାଇ ନିଜେ ବିଜେତା ଭଳି ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବ୍ୟବହାର କଲେ । ତା ଛଡ଼ା କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଦୁର୍ନୀତି, ସେଛାବୁରଜା, ଲୁଚି ମିଛ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନ ଛୁ ହୋଇଗଲା । ସମାଜ ଯେଉଁ ଢଙ୍ଗରେ ଗଢ଼ାଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ଚାହୁଁଥିଲେ ତାହା କଂଗ୍ରେସ ଜରିଆରେ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହେଲନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଗୁଡ଼ି ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଉତ୍କଳ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ପାର୍ଟିର ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହକୀ ସମିତିର ମଧ୍ୟ ସେ କେତେ ବର୍ଷଧରି ସଭ୍ୟ ରହିଆସିଛନ୍ତି । ୧୯୫୨ରେ ତେଜାନାଲ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ସେ ଉତ୍କଳୀ ଲୋକସଭାର ସଭ୍ୟ ଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରିତ ଲାଗି ‘ବିଶାଳ ଉତ୍କଳ ନିର୍ମାଣ’ ଭାବେ ନିଜକୁ ଯିଏ ଯେତେ ଶକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି—ଗଡ଼ଜାତର ଘରେ ଘରେ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ହିଁ ତାଙ୍କର ମୁକ୍ତିଦାତା । ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇ ବାହାରିଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ଗଡ଼ ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ସେ ପ୍ରଥମ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଭାବରେ କଟକରେ ୧୯୪୫ରୁ ଭଙ୍ଗ କରି ଜେଲ ଗଲେ । ନୂତନ ପନ୍ଥା, ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ସେ ସବୁବେଳେ ଦେଖାଇ ଆଆନ୍ତି । ପାରଳାଖେମଣ୍ଡିର ବଣଧାରା ଯୋଜନାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ତାଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ପ୍ରତିବାଦଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବାଲେଶ୍ୱର ଗୁମାସ୍ତର ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି ଭୂମିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାଆଦି ଲାଗି ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାର ସବୁକୋଣରେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଖାଦେଇଛି । ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ କାହିଁକି ଜଣେ ମହାଭାରତୀୟ ନେତା-ଭାବରେ ସୁପରିଚିତ ।

ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା କାରଖାନା ଆରମ୍ଭରେ ଯେଉଁ ପରାଣ ଜଣ ଆଦିବାସୀ ହଲିଆ ଲଗାଇ ଥିଲେ ତା ମଧ୍ୟରେ ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣ୍ଡା ନାମକ ଜଣେ ଭୂମିଜ ଲୋକ ଥିଲେ । ସେ ଦେଖିବାକୁ ବିଶାଳ କୃଷ୍ଣକାୟ । ମସ୍ତକ ଗୋଲେଇ । ସମସ୍ତ ଗୁଣକାମ ବିଶାରଦ, ନାନା କୌତୁକ କଥା କହିବାରେ ଧୂରନ୍ଧର । ତାଙ୍କ ଜାତିର ଗଲ୍ଲ ବିଶାରଦ, ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପ୍ରିୟ, ନିର୍ଭୀକ ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣ୍ଡାକୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଝୁର୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଜଙ୍ଗଲ ବୁଲୁଥିଲେ । ସେ ଭେଟିଥିବା ରାଜା ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସୁନ୍ଦର କଥାରେ ରୂପାୟିତ କରି ବ୍ୟଙ୍ଗ

ବିଦ୍ରୁପ ମଧ୍ୟ କରେ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ‘ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ’ ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଗଳ୍ପ ଲେଖିଥିଲେ, ତାକୁ ହଳିଆଙ୍କ ଫର୍ଦ୍ଦାର କରିଥିଲେ । ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ ୧୯୫୪ ଯାଏ ଥିଲା, ତାପରେ ତାର ଖବର ମିଳିନାହିଁ ।

ତେଜାନାଲର ଉନ୍ନତ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଚେଷ୍ଟାଥିଲା । ମାଟି ଟାଉନର କେତେକଣ ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର ଲୋକ ତାଙ୍କର ସଭାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଯେ ମର୍ମାହତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ବରୂପି ଫେରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ ।

ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଲିବାରେ ତେଜାନାଲରେ କେତେକ ଜାଗାରେ ଖଲିବୁଦ୍ଧି ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ବାରା ତାଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ବିବ୍ରତ ନହୋଇ ଆଗେଇ ଚାଲିଥିଲେ । ସେ ତେଜାନାଲରେ ବୁଲି ଅନେକ ବନ୍ଧୁ, ପୋଷ୍ଟର ପ୍ଲାକାଟ୍ କରି କଲେକ୍ଚର ଓ ବିତରଣ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର କାମରେ ଆସୁଅଛି ।

ଅନେକ କୁଆଁ ପୋଷରୀ କାମରେ ତୋହରଫ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ତଦନ୍ତ କରି ରିପୋର୍ଟ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ଯେଉଁ କୌଶଳ ରଚନା କରାଗଲା ତାହା ସେ ଭେଦକରି କେନ୍ଦ୍ରମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣି ଶେଷ ପ୍ରତିକାର ଶୂନ୍ୟ ବୋଲି ଆନ୍ତର୍ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲେ ।

ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଜଣେ ପ୍ରବାଣ ସୁ-ସାହିତ୍ୟିକ ଗଳ୍ପଲେଖକ କହିଲେ କିଛି ଭୁଲ ହେବନାହିଁ । ‘କୃଷକ’ରେ ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଗଡ଼ଜାତ ଶାସନର ଯେଉଁ କାହାଣୀ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାର ଶୈଳୀ, ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । ତାହା ଯଦି କେବେ ବହି ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ତାହାହେଲେ ସେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଶାର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିବ । ତାହାଛଡ଼ା ସେ କେତୋଟି ବହି ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବହିରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁବ ସମାଜ ଶିଳ୍ପଯୁଗ ଲାଗି ନିଜକୁ ଗଢ଼ି ବାଲଗି ଆହ୍ୱାନ କରିଛନ୍ତି । ଜେଲରେ ଥିବା ସମୟରେ ସେ ପ୍ରାୟ ହଜାର ହଜାର ପୃଷ୍ଠା ବ୍ୟାପୀ ତାଙ୍କର ‘ଜୀବନ କାହାଣୀ’ ଲେଖିଥିଲେ । ବହିଟିର ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ‘ଦୁଇ ମହାଦେଶର ୫୦ ବର୍ଷ’ । ବହୁ ତଥ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଗୁପ୍ତାହେଲେ ବହିଟି ଏକ ହଜାର ପୃଷ୍ଠାରୁ ଏକ ବିରଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେବ ।

ପ୍ରଥମ ଧକ୍କା—ତାଙ୍କର ପାଲିତ ଝିଅ ଜାନକାଦେବୀଙ୍କର ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ତେଜାନାଲ ତାନ୍ତ୍ରତରଙ୍ଗିନୀରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ଏବଂ ତାକୁ ମକଦ୍ଦମା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଦ୍ବିତୀୟ—ସେ ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେବାପରେ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ବାମବଙ୍କ ଚିଠିପତ୍ର ଖୋଲି ଫରକାର ହରଣଗୁଳ କରି ନେଇଯାଉଥିବାରୁ ସେ ବାମମ୍ବାର ଅଭ୍ୟାସ କରି ଚାଲିଥିଲେ ।

ତୃତୀୟ—ସେ ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଲୋକଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-ଆଦିରେ ସରକାରୀ ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ବ୍ୟତିତ ହୋଇ ଚାଲିଥିଲେ, ସେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରିପାରି-ନଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ—ଡେଙ୍କାନାଲ ଲୋକଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଶତଚେଷ୍ଟା କଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିଲା ।

ପଞ୍ଚମ—ଡେଙ୍କାନାଲର ଲୋକେ ସେହି ଅତ୍ୟାଚାର ରାଜାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବା ଫଳରେ ସେ ଝୁର୍ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ ।

ଷଷ୍ଠ—ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବିଶୁଦ୍ଧ ଗୁରୁର ବାଜି ବାରିକକୁ ରାଜା ପଟ୍ଟାୟତ ଧରି ନେଇ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା କରିବାକୁ କହିଲେ, ସେ ନକହୁବାରୁ ତାକୁ ଅମାନୁଷ୍ଠିକ ଦଣ୍ଡଦେଲେ । ସେ ତାର କିଛି ପ୍ରତିକାର କରିପାରିନଥିଲେ ।

ସପ୍ତମ—ମିଶ୍ରଣ ପରେ ସେ ପ୍ରଗୁର କାମରେ ଯିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦି କାରଖାନାର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଆତାତ ଲାଗିଥିଲା । ଏ ସାତଗୋଟି ଧକ୍କା ତାଙ୍କ ମନକୁ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲା ।

ମିଶ୍ରଣ ପରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମହତାବ ଗଡ଼ଜାତ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ନଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତିମାନ ତଦନ୍ତ କରି ଷଡ଼ପୁରଣ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଅନୁସାରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଓଗେର ଆଠଶହ କର୍ମୀଙ୍କର ତଦନ୍ତ ହୋଇ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଆଦି ନିଆଗଲା । ମାତ୍ର ତଦନ୍ତ ଶେଷରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ, ଉମର ଝା ଓ ନରୋତ୍ତମ ଦାସ—ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କୁ କମିଶନରଙ୍କର ତିନିଶହ ନୋଟିସ ମିଳିଲା ଯେ ଆପଣି ନାମଞ୍ଜୁର କରାଗଲା । ଏଥିରେ ଦାସ କର୍ମୀ ସମ୍ମିଳନୀ କରାଇଥିଲେ ଓ ଦାବି କରାଇଥିଲେ ଯେ ସରକାର ଏଥିପାଇଁ ଟଙ୍କାଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉଥିବାବେଳେ ରାଜାଙ୍କୁ ଭରସାଦେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ।

ମିଶ୍ରଣପରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟାଚାର ଗୋଷ୍ଠ ଚାଲିଥିଲା, ତାହା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପୁରାକାଳର ଠେଙ୍କା । ସେଥିରେ ‘ହୁ : ପୁ : ଡୁ :’ ଏହି ତିନି ଅକ୍ଷର ଲେଖାଅଛି । ତାର ଅର୍ଥ ‘ହୁକୁମ ସୁଆଁସ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ’ । ଏ ଠେଙ୍କା ନଦୀ କୂଳର ୩୦ ଶହ ମହାଜନ ଗ୍ରାମରେ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟଗ୍ରାମକୁ ଉପରବେଳା ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲାକୁ ସେ ଗ୍ରାମବାସୀ କାଡ଼ିଏ ସେର ମାଛଧରି ଫକାକୁ ନେଇ ରାଜବାଟୀରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତି । ଠେଙ୍କା ଅନ୍ୟଗ୍ରାମକୁ ଯାଏ । ଏହିପରି ସେ ତିନିଶହ ଗ୍ରାମରେ ଚାଲିଥାଏ । ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ଗୋଷ୍ଠଙ୍କୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବନ୍ଧପରିକର ହୋଇ ନାନା କୌଶଳରେ ସେ ଠେଙ୍କାକୁ

ହସ୍ତଗତ କରି ଖବର କାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରାଇଲେ ଏବଂ ଠେଙ୍ଗାକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ରଖିବାର ମନସ୍ଥ କଲେ । ମାତ୍ର ତାହା କୌଣସି ସାବୁଦରକୁ ଯାଇପାରିନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦେଖି ବନ୍ଦହେଲେ ୩୦ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ଭଗବତ ଆଦର ନୀତିଶିକ୍ଷା ଓ ପୁରାଣ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ସେ ଜୋର ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଅନୁସାରେ କାମ ନକରି ସବୁ ସମୟରେ ତାକୁ ପୋଷିଲେ ଲୁହ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ବୁଝାଉଥିଲେ ।

ସତ୍ୟପୁରୁଷ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବ୍ରତ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ପାଖରେ ବେଶି ପୋଷାକ ରଖି ଧୋବା ଓ ସାବୁନରେ ଅଧିକ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ ।

ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର କରାଯାଇଛି, ସେହି ବିଷୟ ଆଗରୁ ବରାବର ପ୍ରକାଶ କରି ଚାଲୁଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଅନୁସାରେ ସେ ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଆଶା କରିଥିଲେ । ସାମନ୍ତବାଦ ଧ୍ୟାନ ତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ କାମନା ଥିଲା । ସେ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୁ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲେ ସେଠାରେ ଏହି କଥାହିଁ ବୁଝାଇଥିଲେ । ସେ ବାଲକମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଏବଂ ଗଡ଼ଜାତର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବନତି ଦେଖି ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ।

ଆଜବନ ସେ ନରଳସ ଥିଲେ । ସୁଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷକରି ଅନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କପରି ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନସାରା ସେ ଗନ୍ଧ କରି ଚାଲୁଥିଲେ ।

ବଢ଼ିଲା ଓ ବୃକ୍ଷଲତା କରିବା ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରଧାନ ସଉକ ଥିଲା । ଥରେ ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର କାରଖାନାରେ କରାଇ ତାର ଧ୍ୟାନ ଦେଖିଥିଲେ ଶେଷରେ, ତାଙ୍କ ଆଶା ପୂରଣ ଘରରେ ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ବଢ଼ିଲା କାମ କରି ଶେଷରେ ମହାପ୍ରୟାଣ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ରୋଗ ଶଯ୍ୟାରେ ଅନେକ ବିଷୟରେ ଭାବନା କରୁଥିଲେ, ଭଲ ହୋଇଯାଇ ତାହା କରିବାକୁ ବରାଦ କରିଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଜାଣିଲେ ସେ ଆଉ ବଞ୍ଚିବେନାହିଁ, ସେ ମାଲଭାଜ ଶୁଦ୍ଧିକାର କରଇ ଶୁଦ୍ଧିବାଆଦି କଥା କହିଚାଲୁଥିଲେ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସର ରାତି ୯ ଘଣ୍ଟାରେ କହିଥିଲେ—“ଦଳମତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ମୋତେ ସମସ୍ତେ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଯେବାକଲେ । ଏଥିରେ ଶାନ୍ତି ମିଳିଲା । ମୁଁ ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦ ମୋର ଦାନ କରିଛି । ବଞ୍ଚିଲେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥାନ୍ତି । ମୋ ପରେ ସମସ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଇ ।”

ଉପାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ତ୍ତୃଧାର ଓ ଜାତୀୟନେତା ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ୧୯୫୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୧୮ ତାରିଖ ରାତି ୨ଟା ୨୫ ମିନିଟ୍ରେ କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ ହସ୍ପିଟାଲର ନର୍ସିଂହୋମରେ ପରଲୋକ ହୋଇଗଲା । ଏହି ବର୍ଷ ଜୁନ ୨୦ ତାରିଖରେ ଡେକାନାଲସ୍ ଡାକ୍ତରୀ ବାସଭବନରୁ ଆସି ସେ ନର୍ସିଂହୋମରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଥିଲେ । ୧୯୫୭ ଜୁନ୍ ୧୫ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କଠାରେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାପରେ କିଛିଦିନ ସେ ଡୁର୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପୁଣି ହଠାତ୍ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଅଟକେଇ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଚିକିତ୍ସକ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଦାସଙ୍କ ଫୁଲ୍‌ଫୁଲ୍‌ରେ କ୍ୟାନସର ହୋଇଥିବାର ଡାକ୍ତରମାନେ ନିରୁପଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେହଥା ଜଣାଇବାକୁ କେହି ସାହସ କରିନଥିଲେ । ସେ ନିଜେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଯିବେ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇ ଗାଁକୁ ଗଲାପରେ ଏକ ଡାଏରୀ ଫାର୍ମ, ଶିଶୁମଙ୍ଗଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବେ ବୋଲି କଲ୍ପନା କରୁଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କ ସ୍ୱସ୍ଥ୍ୟ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଖରାପ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଘନଠାରୁ ଡାକ୍ତର-ଖାନାରେ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣ୍ଡିତ, ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ପାଦକ ରାଜକିଶୋର ସାମନ୍ତରାୟ, ନରସିଂହ ଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଅନଳ କୁମାର ଘୋଷ, ସହଦେବ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ରହୁଥିଲେ । ଖବର ପାଇ ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯୋଗେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁଥିଲେ । ଦାସଙ୍କ ଅସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟପାଳ ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ, ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମହତାବ, ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ, ପବନ ମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ, ଡାଃ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା, ଅଗ୍ନିଧୀର ହରିହର ଦାସ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି, ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅଶୋକ ଦାସ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ, ନାରାୟଣ ସାହୁ, ପ୍ରମୁଖ ଏବଂ ପ୍ରଜା—ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଅସଂଖ୍ୟ ନେତା, କର୍ମୀ ତଥା ସାଧାରଣ ଲୋକେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଖିବାକୁ ମେଡ଼ିକାଲ ଯାଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଆସିବାବେଳେ ଶ୍ରୀ ଅଶୋକ ମେହେଟ୍ଟା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଇଥିଲେ ।

ଦାସଙ୍କ ପରଲୋକ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣ୍ଡିତ, ରାଜକିଶୋର ସାମନ୍ତରାୟ, ରବିନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ଦାସ, ଗୋଦାବରୀ ଦେବୀ, ସହଦେବ ମିଶ୍ର ଓ ତାଙ୍କର ଭଉଜୀ ନରୋତ୍ତମ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

୧୮ ତାରିଖ ରାତି ୧୦ଟା ସୁଦ୍ଧା ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାତି ଗୋଟାଏବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପାଟି ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଗୋଡ଼ହାତ କରୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ

ମୃତ୍ୟୁର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଗଲା । ଗୀତାପାଠ, ରାମଧୁନ୍ ମଧ୍ୟରେ ରାତି ୨ଟା ୨୫ ମିନିଟ୍ରେ ସେ ଭରତକୁ ଶୋକ ଯାଗରରେ ଭସାଇଦେଇ ଆଖି ବୁଜିଦେଲେ ।

ସକାଳୁ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ଭାରତ ବେତାରକେନ୍ଦ୍ର ଜଗିଆରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାମାତ୍ରେ ସହରସାରା ଗହ୍ୱର ଶୋକସ୍ଥୟା ଖେଳିଯାଇଥିଲା । ନିଜ ପ୍ରିୟତମ ନେତାଙ୍କୁ ଶେଷ ସମ୍ମାନ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ପଡ଼ିଆ ସାଇକଲ, ଚକ୍ରପା, କାର୍, ଜିପ୍ରେ ବୋର୍ଡ଼ିଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଲୋକ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ସହର, ବଜାର, ରାସ୍ତାଘାଟରେ ସେଇ ବସନ୍ତରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । ଅଧିକ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାପାଇଁ ରେଡ଼ିଓ ବାଜୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଗଲେ । ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ସାମ୍ବାଦକ, ରାଜନୈତିକ ଦଳର ଲୋକେ ତାଙ୍କ ଶେଷ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଡାଃ ମହତାବ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ରମାଦେବୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ରାଧାନାଥ ରଥ, ପଦ୍ମବ ମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ସ୍ୱର୍ଗୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ, ଦାନବନ୍ଧୁ ସାହୁ, ଭୈରବ ଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି, ରାମକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ବାଙ୍କ ବିହାରୀ ଦାସ, ବାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର, ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ କର, ଶ୍ରୀହର୍ଷ ମିଶ୍ର, ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଦୁରିତର ମହାପାତ୍ର, ବାରେନ୍ ମିଶ୍ର, ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ଡାଃ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର, ପି. ଟି. ଆଇ ପ୍ରତିନିଧି ଏନ୍. ଆର୍. ସ୍ୱର୍ଗୀ, ସୁପି. ଆଇ ପ୍ରତିନିଧି କୃଷ୍ଣସ୍ୱର୍ଗୀ, ନାରାୟଣ ପତି, ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ଏ. ଡି. କ୍ୟାମ୍ପ ପ୍ରମୁଖ ବଣିଷ୍ଠ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସାରଙ୍ଗଧରବୀରଙ୍କ ପ୍ରତି ଶେଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମାତ୍ମକ ଜ୍ଞାପନ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ପତାକା ପାଇଁ ସେ ଲଢ଼େଇ କରି ଆସିଥିଲେ ସେହି ଚକ ଚକ୍ରିତ ହିରଜ ପତାକା ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପତାକାକୁ ସେ ତୋଳି ଧରିଥିଲେ, ସେଇ ଲଙ୍ଗଲ ଚକ ଚକ୍ରିତ ଦ୍ୱିରଙ୍ଗୀ ପତାକା ତାଙ୍କ ଉପରେ ଘୋଡ଼େଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ, ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି, ସମାଜବାଦୀ ଯୁବକ ସଭା, ହିନ୍ଦ ମଜଦୁର ସଭା, କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ କର୍ମୀସଭା ସଂଘ, କଳିଙ୍ଗ ଟିଉବସ୍, କଟକ ମେହେନ୍ଦ୍ର ସଂଘ, କୃଷକ ପ୍ରେସ୍ କର୍ମୀସଭା, ଉତ୍କଳ ଗ୍ରାମ ଯୁନିୟନ, ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ଯୁନିୟନ, ମେଡ଼ିକାଲ ସେବିକା ସଂଘ, ଭୂଦାନ ଯଜ୍ଞ ସମିତି ପ୍ରଭୃତି ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ତାଙ୍କ ଶବ ଉପରେ ପୁଷ୍ପମାଳ ଅର୍ପଣ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପ୍ରାୟ ଦିନ ଯାତ୍ରେ ନଅଟାବେଳକୁ ମେଡ଼ିକାଲଠାରେ ଦାସଙ୍କ ବିରାଟ ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ କର୍ମୀସଭା ସଂଘ ସଭ୍ୟମାନେ ରାମଧୁନ୍ ଜାତୀନ କରି କରି ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଆସି । ଶବାଧାରକୁ ବହନକରି ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ, ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ, ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣ୍ଡିତ, ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ, ଜଣ୍ଟର ଚରଣ ମଲିକ, ବଂଶୀଧର ଭୂୟାଁ, ପି. ଭି. ବାମନ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ବଣିଷ୍ଠ ଲୋକମାନେ ଯାଇଥିଲେ । ବାଟରେ ଦ୍ୱାର୍ତ୍ତା

ମଠର କମ୍ପାନୀ, ରଞ୍ଜିତସା ପ୍ରଭୃତି ସଭା, ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି, ସମାଜ, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଯୁବ ସଂଘ, ଯୁନାଇଟେଡ଼ କମର୍ସିଆଲ ବ୍ୟାଙ୍କ, ମାର୍ଚ୍ଚିଷ୍ଟ ସଂଘ, ଉତ୍କଳ ଗ୍ରହ ସଂଘ, ଅଲଗଣ୍ଡିଆ ରେଡ଼ିଓ, ପ୍ରେସ୍, ଇନ୍‌ଫର୍ମେଶନ ବ୍ୟୁରୋ, ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ପ୍ରଭୃତି ଅନୁଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ତାଙ୍କ ଶବାଧାର ଉପରେ ପୃଷ୍ଠାଞ୍ଚଳ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ପବନ ମୋହନ ପ୍ରଧାନ, ସ୍ୱର୍ଗୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ, ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ଅନୁସୂୟା ପ୍ରସାଦ ପାଠକ, ଶ୍ରୀହର୍ଷ ମିଶ୍ର, ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅଧ୍ୟାପକ ବନମାଳୀ ମିଶ୍ର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର କର, ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର, ଗୋଦାବରୀ ଦେବୀ, ନଳିନୀପ୍ରଭା ରଞ୍ଜିତସଂଘ, ଶାନ୍ତିସୁଧା ଝୁଣ୍ଟିଆ ଏବଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ ପ୍ରମୁଖ ଅଂଶଗ୍ୟ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କର୍ମୀ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଅଂଶଗ୍ୟ ଲୋକ ରାସ୍ତା ଦୁଇକଡ଼ରେ, କୋଠା ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ଲୁହ ଝଳ ଛଳ ଆଖିରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନେତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜାପନ କରିଥିଲେ ।

ଦୁର୍ଗାବତ୍ସବ ପାଖରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଦିନ ବାରଟା ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଦାସଙ୍କ ଶେଷକୃତ୍ୟ ଦେଖିବାପାଇଁ ସହରରୁ ବହୁଲେକ ଏଠାରେ ଠୁଳ ହୋଇଥିଲେ । ଅସୁସ୍ଥ ଖବର ପାଇ ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କ ଆମେରିକା ପାଠପଢ଼ାବେଳର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ (ସାହାଙ୍କ କଲିକତାସ୍ଥ ବାହଦୁରୀରେ ସେ ବହୁ ସମୟ ରହୁଥିଲେ) ଅମର ବାନାର୍ଜିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ହିଅ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ଏଠାରେ ଦେଖିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମର ଫାର୍ମ ଡକ୍ଟରାବଧାରକ ୨୦ ବର୍ଷର ସେବକ ଶ୍ରୀ ହରମୋହନ ସାମଲ ଡେଙ୍କାନାଲରୁ ସାଇକେଲରେ ଆସି ଶବ-ଦାହରେ ଭାଗନେଇଥିଲେ । ଅଲଗଣ୍ଡିଆ ରେଡ଼ିଓ ତରଫରୁ ସମସ୍ତ ସମ୍ବାଦ ଏଠାରୁ ରିଲେ କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ।

୧୯ ତାରିଖ ଦିନ ବାରଟା ସଞ୍ଜର ମିନିଟ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଉଛୁଳାଇ ଚିତାଗ୍ନି ଜଳି ଉଠିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଆତ୍ମୀୟ ନବୋତ୍ତମ ଦାସ ମୁଖାଗ୍ନି ଦେଇଥିଲେ । ଏକଦା ଓଡ଼ିଶାର ବିପ୍ଳବୀ ଜନନେତା, ଭାରତ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଅନ୍ୟତମ କର୍ମୀଧାର, ଓଡ଼ିଶାର ଦେଉଳୋଟି ଜନତାର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମରଣଶାଳି କଲେବର ଚିତାଗ୍ନି ଭିତରେ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା । ଏହି ଶବ-ଦାହରେ କଟକ ମେହେନ୍ଦ୍ର ସଂଘର କର୍ମଗୁଣ୍ଡମାନେ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ସ୍ନାତରୁ ପୃଷ୍ଠାଏ

ପିଲାଦିନ କଥା । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କୁ ୮/୧୦ ବର୍ଷ । ପାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଧର୍ମପ୍ରବୃତ୍ତ ଚାଲିଥାଏ । ମେମ୍ ସାହାବାଣୀମାନେ ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି, ଘରକୁ ଘର । ମାଗଣାରେ ବାକବେଲ ବାଣ୍ଟିବା ତାଙ୍କର କାମ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଶ୍ରୀକ୍ଷାନ ଧର୍ମପ୍ରବୃତ୍ତ । ସେଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଉପରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ଭାବ ରାଗ । ଯେଉଁଠି ବାକବେଲ ଦେଖନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଯାଆଁକୁ ଧରି ତା ଉପରେ ଲେଣ୍ଡା ଛେପ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି, ପୋଡ଼ ଦିଅନ୍ତି । ମା'ଙ୍କୁ କହନ୍ତି—ଦେଖ ମା', ଏ ମେମ୍-ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଘରେ ପୁରେଇ ଦେବୁନିତି । ଦିନେ ହଠାତ୍ ସ୍କୁଲରୁ ଫେରୁ ଫେରୁ ଅଖିରେ ତାଙ୍କର ପଡ଼ିଗଲା ୧/୩ ଜଣ ମେମ୍ ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି, ଆଉ କାହାରି ଘରୁ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ଘରୁ ।

ରାଗ କହିଲେ ନସରେ । ମା'ଙ୍କୁ ତ ଆଉ ଗାଳି ଦେଇ ପାରିବେନି । ତୁନି ରହିଲେ । ମା' ଯେତେ ଡାକିଲେ ଆଉ ଖାଇବାକୁ ଗଲେନି ।

ସାରଙ୍ଗ ରାଗିଛି । ବଡ଼ କିଦ୍‌ଖୋର । ମା' କହିଲେ, ସାରଙ୍ଗ — ତୁ ବୁଝୁ, ସେମାନେ କଣ ଆମ ଘରକୁ ଚାଲିଆସିଲେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀକ୍ଷାନ ହୋଇଯାଉଛୁ ? ଆମ ଧର୍ମଭଳି ତାଙ୍କର ବି ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ । ସେମାନେ କଣ କହୁଛନ୍ତି—ଶୁଣିବା କଥା । ମା'ଙ୍କର ଏଇ କେତେକ ପଦରେ ତାଙ୍କ ମନ ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ସେଇଦିନଠାରୁ ସେ ଜୀବନରେ ସବୁଧର୍ମକୁ ସମାନ ଆଦର, ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତ୍ବ ଉଦୟ ହୋଇଥିଲା ପିଲାଦିନୁ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶି । ସେଥିଲାଗି ମଲ୍ଲବେଳକୁ ସେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିର ଏକ ଭାଗ ମାତୃମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଇଗଲେ ।

ଗୋଟିଏ ଘଟଣା—ପିଲାଦିନର ଡେଜାନାଲ ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ । ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଦୁରାବୁଷ୍ଟ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସହୃଦ ତାଙ୍କର ଭାବଥାଏ । ଶେଷରେ ଶିକ୍ଷକ ଜଣଙ୍କ ତାକୁ ତଡ଼ିଦେବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ତା ଘରେ ଗଣ୍ଡିଏ ଗଣ୍ଡିଏ ଖାଇ ସେ ଚଳେ । ସାରଙ୍ଗଧର ମନରେ ତା ପ୍ରତି ବି ରାଗଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଆସି ଦେଖିଲେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ମା' ପାଖରେ ବସି ଖାଉଛନ୍ତି । ମା' ବୁଝାଉଛନ୍ତି ସେ ଶୁଣୁଛନ୍ତି । ସାରଙ୍ଗ ଆସିବାମାତ୍ରେ ମା' କହିଲେ—ତୁ ଭାରି ରାଗିଛୁ ନା ? କଣ ଟିକିଏ ଭଲ କରିଦେଲା ବୋଲି ତାର ସାରା ଜୀବନରେ କ'ଣ ଦୁଃଖ ପାଉଥିବ ? ଆଉ ତାର ଦୋଷ ସୁଧାରି ହେବନାହିଁ ?

ସାରଙ୍ଗର ମନ ବଦଳିଗଲା । ସେ ସେହି ଦିନଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ପ୍ରତି ସମ୍ମାନଦେବା ଶିଖିଥିଲେ ।

କୌଣସି ଝିଅ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଦେ କ'ଣ ଖୁସି କଥା କହିଲେ ସେ ଚିତ୍ତହୀନ । ସେ କହନ୍ତି ଯେତେହେଲେ ମା' ଜାତି, ମା'ଠୁ ବଳି ବଡ଼ କେହିନାହିଁ ।

ଜାପାନ ଟୋକିଓ ସହରରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ସୁଂ ଲୋକ ସହୃଦ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ସେ ଦୁଇବର୍ଷଧରି ଏଇ ମା' ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ଘରେ ଖାଇପିଇ ସୁଖରେ କଟେଇଥିଲେ । ଖାଇବା ପିଇବାରେ ତାଙ୍କୁ କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଆମେରିକାରେ ମଧ୍ୟ ସେଇକଥା ।

ଫ୍ରାନ୍ସ ସହୃଦ କପରି ତାଙ୍କର ବଚାବ ହେଲା, ସେ ଏକ ମଜା ଓ ବଡ଼ ସରସ କଥା । କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆରେ ପଡ଼ୁଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ 'ଫ୍ରାନ୍ସ' । ସାରଙ୍ଗଧର-ବାବୁଙ୍କ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ, ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଓ କର୍ମତତ୍ପରତା ତାଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କୁ 'ଫ୍ରାନ୍ସ' ଶାଲି କହେ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ସାଥୀ ହେବି । ଏକ ଗୁଲେଷ୍ଟ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବି “West can not meet East” କୁ ବଦଳେଇ ଦେଖାଇଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ‘West can meet East’ । ଆମେରିକା କଥା । ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଯାଏ କାମ । ଚନ୍ଦ୍ର କାରଖାନାରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ପଇସା ମିଳେ । ଏତେ ହାଲିଆ ହୋଇପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି ଯେ ରାତିରେ ଆସି ପାଉଁରୁଟି ଫେକିବା ପାଇଁ ସମୟ ମିଳେନା । ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ‘ଫ୍ରାନ୍ସ’ ସହୃଦ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ଏଇ ରୁଟି ଫେକାରୁ ।

ଦିନେ ଆସି ଦେଖନ୍ତି ତ ରୁଟି ସେକାହୋଇ ରହିଛି । ପାଖରେ ଗ୍ଲାସେ ଦୁଧ । ଦୁଇଟି ଅଣ୍ଡା ପୋତ । ଚିଠି ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାହୋଇ ଉପରେ ଅଛି । ଏତକ ଖାଇ ଶୋଇପଡ଼ିବ ।

ଇମିତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଆସନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ରୁଟି ସେକାହୋଇ ରହିଥାଏ । କିଏ ଏ ସବୁ କରିଯାଉଛି ବାରିପାରନ୍ତିନାହିଁ । ‘ଫ୍ରାନ୍ସ’ ସହୃଦ ସବୁଦିନ ଦେଖାହୁଏ । ତାଙ୍କ ବସାଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ତାଙ୍କର ବସା । କାହିଁକି ବା ଭାବିବେ ସେ ଯେ ଏସବୁ ‘ଫ୍ରାନ୍ସ’ର କାମ ।

ଦିନେ ଗୋଟାଏ ପାର୍କରେ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ଦୁହେଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି— ଭାରତୀୟ ଶାଦ୍ୟ କଥା ପଡ଼ିଥାଏ । ସାରଙ୍ଗଧର କହୁଥାଆନ୍ତି—ଆମ ଦେଶର ବେସର, ଆମ୍ବୁଲ, ତାଲି, ଶାଗଭଜା କଥା । ମା' ଇମିତି କରିଦିଏ—ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ ।

ଫ୍ରାନ୍ସ ପଚାରନ୍ତି—କାହିଁ ଆମ ଦେଶର ଅଣ୍ଡାଭଜା କ'ଣ ତମର ଶାଗ ଖରଡ଼ାଠାରୁ ଖରାପ ?

ଖରାପ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଯେମିତି ଭଲ ଲାଗେନା । ତାହାହେଲେ କାଲିକାର ଆମଲେଟ୍ ତମକୁ ଭଲ ଲାଗିବି ?

ଏଇଥିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା— ଦରୁଦିନର ନିଶାଚରଣ ଅତି କିଏ ନୁହେଁ— ଫୁଡ଼ା !

ଫୁଡ଼ା ଜଣେ ଚିତୁଣୀ, ଶିଳ୍ପୀ, ଲେଖିକା, ଗାୟିକା ।

ଭରତ ଆସିଲେ — ଶାନ୍ତି ପିନ୍ଧିଲେ — ସାରଙ୍ଗଧର ଯାହା ଯାହା କହୁଥିଲେ ସବୁ ଅନୁଭବ କରିଗଲେ । କିଏ କିଏ ଭାବୁଥିବେ ସେ ରାଗିକର ଗୁଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନୁହେଁ । ତତ୍ତ୍ୱମେଷ୍ଟ ଅଛି— ଲିଖିତ ଆକାରରେ ‘ମୋର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର (ମୋ ସ୍ୱାମୀର) ଲକ୍ଷ୍ୟପଥରେ ବାଧା ହୋଇପାରେ, ଏଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଯାଉଛି’ ଏହାହିଁ ଫୁଡ଼ାଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଜଣାଯାଏ ।

ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଛି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଲେଖିଲେ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହେବ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଭଙ୍ଗା ଦେହ ଜପଟି ଚାଲୁଛି । ୧୯୫୧ ନିର୍ବାଚନବେଳେ ନୂଆ ହୋଇ ଯେଉଁଟିକି ବ୍ୟବହାର କରୁଥାନ୍ତି । ତେଜାନାଲ ପଲଟନ ପଡ଼ିଆରେ ଘନେ ଥାଏ ସାଧାରଣ ସଭା, ତତ୍ତ୍ୱର ଲୋକୁଆ ବକ୍ତା, ସାରଙ୍ଗଧର ସଭାପତି ।

ହଠାତ୍ ପାଟିଚୁଣ୍ଡ ହେଲା— ଗୁଡ଼ାଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଟୋକା ପାଟିକରି ଉଠିଲେ— ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବୁ ।

ପଚାରିବୁ...

ପ୍ରଶ୍ନ— ଏ ଯେଉଁ ଜପଟି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି— ତାଙ୍କୁ ସେ ତାଲିମିଆଠାରୁ ପାଇନାହାନ୍ତି କି ?

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଉତ୍ତର— ମୋର କାମର କ’ଣ କିଛି ପାରମ୍ପରିକ ନାହିଁ ? ଜପଟ ତାଙ୍କଠୁ କେବେ ପାଇନ । କେବେ ମୁଁ ଏ କଥା ସ୍ମରଣରେ କହିଦିଏଁ ସେ ମୋ ଜୀବନଟା ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ— ଅନ୍ୟଟି ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଜୀବନ । ଗୋଟିଏ ଦଳର ସଭ୍ୟ ହିସାବରେ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶର ପରିପ୍ରସାରକଭାବରେ ମୁଁ ତାଲିମିଆଙ୍କ ଶୋଷଣକୁ ଘୃଣା କରେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ।

ଦିବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କ ବହୁତା ଶୁଣି କେତେକ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । କାରଣ ସେ ଛୁଟିକୁ ଶିକ୍ଷକ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେଲେ ନାନା ଶିକ୍ଷଣୀୟ କଥା କହିଥାଆନ୍ତି । ସଭାରୁ ଲୋକ ଭାଙ୍ଗି ଯାଆନ୍ତି । ଅଲଗା ଲିଭିଯାଉ— ଯଦି ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ବସି ଶୁଣୁଛନ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ।

ସେ କହନ୍ତି—ମୁଁ ଯାହା ଭାବି କହୁଛି—ଆଜି ଶୁଣିବେନି ହୁଏତ କାଲି ଶୁଣିବେ । ଆଜି ଭଲ ଲାଗିବନି—କାଲି ଭଲ ଲାଗିବ । ଲୋକଙ୍କ ଶୁଣିବା ଅଭ୍ୟାସ ହେଉ ।

ସେ ଖାଲି ଶୁଣେଇ ଶୁଣେଇ ଯାଇଛନ୍ତି—ଯିଏ କାନ ତେଣି ଶୁଣୁଛି, ସେ ତାକୁ ଭୁଲିଯାଇ ପାରୁନାହିଁ । ସେ ନଶୁଣିଛି—ସେ ପଞ୍ଚେଇଛି । ତାଙ୍କର ଅବସାନ ପରେ ସେ ଭାବୁଛି ।

□□□

ବିପ୍ଳବର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଥିଲେ ଜଣେ ମନସୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜା-ଆନ୍ଦୋଳନର ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ ଜନନାୟକ । ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଡ଼ଜାତର ନିର୍ମାଣିତ ପ୍ରଜା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଶିଖିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ସେ କାଳର ଡେଙ୍କାନାଳ ଥିଲା ସାମନ୍ତବାଦର ତାଣ୍ଡବଭୂମି । ସେ ସାମନ୍ତବାଦରେ ଆଉ ନୟନାଭିମୁଖିତ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନଥିଲେ; ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ବହୁକାଳରୁ ଅବସାନ ଘଟିଥିଲା । ଯତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମର ଲାଜ ଉପରେ ସେ କାଳର ସାମନ୍ତବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ପ୍ରକାରନ୍ତର ନୁହେଁ, ପ୍ରଜା-ଶରୀରପୀଡ଼ନ ଥିଲା ସେ କାଳ ସାମନ୍ତବାଦର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ । ସେ କାଳ ଡେଙ୍କାନାଳରେ ଏ ସାମନ୍ତବାଦ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତି ଭେଦରେ ଅତି ଉତ୍ତରୁପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଡେଙ୍କାନାଳର ଅଗଣିତ ଜନତା ସାମନ୍ତବାଦର ଏ ଉତ୍ତର ନିଷ୍ଠୁର ନିଷ୍ଠେଷରେ ମୁଁ ସୁମାଣ ହୋଇ-ପଡ଼ିଥିଲେ । ଜନତାର ହାତ ହାତ ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ କପିଳାସର ବନ ମୁଣ୍ଡାରିତ ହେଲା ।

ଜନତାର ଏ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଭିତରୁ ମନସୀ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ଜନ୍ମ । ସାରଙ୍ଗଧର ଥିଲେ ଜନତାର ଆକାଂକ୍ଷା, ଆର୍ତ୍ତନାଦର ପ୍ରତିନିଧି । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଜନତାର ବିଦ୍ରୋହ—ତେଜନା ସ୍ଫୁଲ୍ଲରୂପ ଗ୍ରହଣ କଲା । ମନସୀ ସାରଙ୍ଗଧର ତେଣୁ ସ୍ଵଭାବତଃ ବିଦ୍ରୋହୀ । ସେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅନ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ । ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ସନ୍ତାପ-ବାଦର ବିଦ୍ରୋହ ନୁହେଁ । ଯନ୍ତ୍ରାୟତ୍ତର ବିଦ୍ରୋହର ବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ, ଯମାକ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରହାସର ଅନୁଧ୍ୟାନ ନାହିଁ । ସନ୍ତାପବାଦ ତନ୍ତ୍ର ଭାବ-ପ୍ରବଣତାର ଛାନ୍ଦ ପ୍ରଦାନିୟା ମାତ୍ରି । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ପ୍ରକାର ଭେଦରେ ଜନ୍ମ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ । ପ୍ରଚଳିତ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହର ପରିଣତି

ତେଣୁ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବରେ । ବିଦ୍ରୋହୀ ସାରଙ୍ଗଧର ପରିଶିଷ୍ଟରେ ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର ହେଲେ । ମନୁସ୍ମୃତି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅବହେଳା, ଅସମାନ, ଶୂନ୍ୟ ଓ ଶୋଷଣରୁ ମୁକ୍ତ କରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ହେଉଛି ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ସାରଙ୍ଗଧର ତେଣୁ ଏକ ନୂତନ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଆଦର୍ଶରେ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବିଚାର ଭିତରେ ଥିଲା ଦୁଇଟି ସମାଜର ଚିନ୍ତା ଅନୁଭୂତି । ସେ ସାମନ୍ତବାଦର ଶୂନ୍ୟ ଭିତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜାତିବାଦର ପରିଣତିରେ ସେ ସାମନ୍ତବାଦ ହେଉଛି ଧୂଂସମୁଖୀ । ଶିଳ୍ପସମ୍ପର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ସାମନ୍ତବାଦକୁ ସେତେବେଳେ ଗ୍ରାସ କରୁଥିଲା । ହେଲେହେଁ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପୁଣି ସେଇ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଶୋଷଣ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଆର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରକାର ଭେଦରେ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କେତେବେଳେ ସାମନ୍ତବାଦ, କେତେବେଳେ ବା ପୁଞ୍ଜିବାଦର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇ ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ଯମ୍ୟାବର ସମାଧାନ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ମନୁଷ୍ୟର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରଚଳିତ ସାମାଜିକ ସମ୍ଭାର ଆମ୍ଭେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ମନସ୍ତୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ବିପ୍ଳବୀ

ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ଆର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ସମାଜର ମୂଳପିଣ୍ଡ । ଆର୍ଥନୈତିକ ଶୂନ୍ୟତା ନକଲେ ସମାଜରୁ ଦୈନିକ ଓ ବିଭେଦ ଦୂରକରିବା ଯମ୍ୟବ ନୁହେଁ । ଆର୍ଥନୈତିକ ଅବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ସକଳ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଜନ୍ମଲାଭ କରେ । ସମାଜରେ ଆର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବିଶେଷ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିବ, ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଳିତ, ପିତୃତ, ନିର୍ଯ୍ୟାତକ ଜନତାର ଉଦ୍‌ଧାର ନାହିଁ । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମତରେ ସମାଧାନର ପନ୍ଥା ହେଉଛି ସମସ୍ତ ଆର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଛାଡ଼ିଦେବା । ଉତ୍ପାଦକ, ଉତ୍ପାଦନ ବିନିଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାରେ ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ଆର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପାଦ ସମାଜକରଣ କରିବା ହେଉଛି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମତ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର ସମାଜ-କରଣରେ ବିପଦ ଅଛି । ରୁଷିଆ ବା ଚୀନ୍‌ର କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଏ ସମାଜ-କରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଆର୍ଥନୈତିକ ସମାଜକରଣ ସାମାଜିକ ସାବିତ୍ରୀମତରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ଆର୍ଥନୈତିକ ଜୀବ ନୁହେଁ । ତା'ର ଜୀବନ ଯେପରି ବହୁମୁଖୀ ତା'ର ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବହୁମୁଖୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସମାଜବାଦ ଯଦି ଆର୍ଥନୈତିକ ସମାଜକରଣ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ

ଅପହରଣ କରେ, ତେବେ ତାହା ବିକଳାଙ୍ଗ ବିପ୍ଳବର ଚକୃତ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ବୋଲି ଗୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାରଙ୍ଗଧର ସମାଜବାଦର ଏ ସ୍ବରୂପ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଥିଲେ । ମତାନ୍ତରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତେଣୁ ସେ କେବଳ ସମାଜକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ମୂଳ । ସମାଜର ସୃଷ୍ଟି, ପାଳନ ଓ ସଂହାରରେ ତା'ର ହେଉଛି ମୌଳିକ ଅଧିକାର । ବ୍ୟକ୍ତିର ଏ ମୌଳିକ ଅଧିକାରକୁ ସ୍ବୀକାର କରିବା ହେଉଛି ସମାଜ ଧର୍ମ । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ବିପ୍ଳବରେ ତେଣୁ ସାଂଗ୍ରେମବାଦର କଳ୍ପନା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନ; ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ନିୟନ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟା ଓ ପରିଚାଳକ । ତାଙ୍କ ପରିକଳ୍ପିତ ସମାଜ ତେଣୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଧର୍ମ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସମାଜବାଦର ସମାଜୀକରଣ ଓ ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠ ସ୍ବାଧୀନତା — ଏହି ଦୁହେଁଙ୍କ ସମୀକରଣରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତା ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ।

ଆଜିର ସମାଜ ଚକୃତ ଓ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ । ଆଜିର ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ, ବ୍ୟଥିତ ଓ ବିଭ୍ରାନ୍ତ । ମନସ୍ତୀ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେରଣା ମନନ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଅଗ୍ରଗତର ପଥ ପରିଷ୍କାର କରିବା ହେଉଛି ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

□□□

ଆଦର୍ଶବାଦୀ

ସ୍ବାଧୀନ ଆମେରିକା ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ୧୪ ବର୍ଷକାଳ ଜୀବନ କଟାଇ, ଭାରତକୁ ଫେରିଆସିଲାପରେ, ସେ ଭୋଗ ବିଳାସରେ ଜୀବନ କଟାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେନାହିଁ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଡାକରେ ନିମେ ସେ ପ୍ରସ୍ତବିତ ହୋଇ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା, ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରୁ ଏକତ୍ତ୍ବବାଦ ଶାସନ ଲେପକରିବା ଏବଂ ସ୍ବାଧୀନ ଅଶ୍ବଶ୍ଚ୍ଛ ଭାରତର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂଗଠନରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସମ ଅଧିକାର ଓ ସ୍ଥାନ ଲଭ କରିବା । ଦୁଃଖର କଥା, ଆଜି ତେଜାନାଲ ରାଜାପାହେବ ଶଙ୍କର ପ୍ରତାପ ରାଜବାହାଦୁରଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଚଲଣି । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ସେହି ତେଜାନାଲ ପୀଠରୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ତାହା ଇତିହାସ ଓ ଜନସ୍ମୃତିରୁ କେବେ ଲିଭିଯିବନାହିଁ ।

୧୯୪୭ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯ ତାରିଖ । ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଜା କାଉନ୍ସିଲର ବୈଠକ କଟକଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ 'ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ' ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଆଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାଆରଣରେ ଯେଉଁ ଦାବି କରିଥିଲେ, ତାହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ବୃତ୍ତିରୁ ପ୍ରକାଶପାଇଛି ।

Subsequent to the session of the Regional Council Sri Sarangadhar Das, President of the Council has issued the following statement to the Press.

"In view of the new situation created by the decision of the British Government to hand over power to Indian hands by June 1948, I made an appeal, in my final speech in the Regional Council, to the princes and Rulers of the Indian states to hand over full powers to the people of the states, and thereby to demonstrate, in a practical and substantial manner, their patriotism and their intense desire for freedom for a united India. The great awakening in the states and the strong determination of the people to shoulder the heavy burden of re-building our motherland and of defending her freedom, on a par with the people of the provinces, should convince our rulers that the hands, that will receive these powers, are worthy and fit, and as such, the rulers who have so long considered themselves as the father of their people, should feel proud of their worthy sons. In making their generous offering to mother India, they will be in good company, in as much as they will only emulate the feudal lords of Japan, who had surrendered their swords voluntarily to the emperor in the middle of the nineteenth century, and the Japanese emperor himself, who surrendered all his powers only a few months ago, to his people. These noble

examples are not wanting even in our own country, because the rulers of Aundh, Cochin, Sangli, and generally of the Deccan states have shown the way.

“In the spirit of this line of argument, and keeping in harmony with the present peaceful method of settlement through negotiation, the council, in its main resolution, urged on the rulers of the Eastern States Agency to abandon their ineffective and harmful scheme of ‘Eastern States Federal Union’ and to devise ways and means for establishing mutual contact with the provinces around, in order that distinct and complete linguistic units under a free and federated India may be carved out, and administrative, cultural and economic collaboration might be established by way of united constitutional arrangement, conferring full democratic rights on the people of the states.

“It will be noted that although the people all over the Orissa and C. P. States are insistent in their demand for the amalgamation of these small Estates with the neighbouring provinces, their Regional Council has taken the responsibility on itself and has made this new offer of Co-operation in the hope that the Rayas will do their part and readily reciprocate. But in this dynamic situation, the times are fast changing. And unless our rulers feel the same urge, as their own people do, and unless they act quickly, the above proposal may be overtaken by the time factor, and it might be behind date even in a fortnight. What might take the place of this proposal, then, none can fore tell. I therefore personally trust that our Rayas will rise to the occasion and contribute their big share to

the building of a free and united India, and thereby make the path clear for both parts of the country to march ahead in democracy.”

ଏ କାଉନସିଲ ବୈଠକରେ ପରେପରେ ୧୯୪୭ ଜୁନ ୨୭ ତାରିଖରେ ବାରମ୍ବାର ଚାର୍ଚ୍ଚା କରିବା ପରେ ଶେଷରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ସମ୍ପର୍କରେ ଖଣ୍ଡିତ ପଥ ଲେଖିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଳଚେରରେ ସୋର ଅତ୍ୟାଚାର ଚାଲିଥାଏ । ସେକଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସହଜ ସେ ତାଙ୍କ ଚିଠିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ।

ସେହିଲି ଆଦର୍ଶବାଦୀ, ତ୍ୟାଗୀ, ନିର୍ଭୀକ, ଦେଶସେବକ କୃତ ଦେଶାତ୍ମୀୟ । ସେ କାହାରିଠାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ଛାଡ଼ି ଲୋକ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ବାଧୀନମତ ଓ ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ସେ କଂଗ୍ରେସରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସାଧାରଣ ସଭ୍ୟରୂପେ ଡ୍ୟାଣ୍ଡ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେ ଏକା ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଆମ ଦେଶର ଯୁବ ସମାଜକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁ ଏବଂ ତାହାହିଁ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ଯେ ସନ୍ତୋଷଦେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହନାହିଁ ।

□□□

କର୍ମଯୋଗୀର ତ୍ୟାଗବ୍ରତ

ଆଜ୍ଞାବନ ସ୍ବାବଲମ୍ବୀ, ପୁରୁଷାକାରରେ ବହାସୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀ ଜୀବନ ଆରବ ଉପନ୍ୟାସପରି ଚମକପଦ । ସେ ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏବଂ ପରିବେଶରେ ଭିତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଯେ ଦୃଢ଼ଜ୍ଞାନ ପିପାସୀ ଏବଂ ମନୋବଳ ନଥିଲେ ସେ ବୋଧହୁଏ ବଣମଝିପରି ଡେଞ୍ଚା ନାଲରେ ଫୁଟି ଯେଉଁଠାରେ ହିଁ ମଉଳି ପଡ଼ିଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କ ଯୌବନ ସମୟର କୁହ୍ନି, ସାଧନା ଏବଂ ଏକାଗ୍ରତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉନ୍ନତଜାତୀ ଓଡ଼ିଆର ଆଦର୍ଶ ହେବା ଉଚିତ ।

ମଣିଷ କେତେଦୂର ତ୍ୟାଗ କରିପାରେ — ତା’ର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦ୍ଦୀପିତ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ଜୀବନରେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ସେ ପ୍ରଥମ ଆମେରିକା

ଯାହା । ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ସେ ୧୧ ବର୍ଷ କଟେଇଥିଲେ । ବିବାହ କରିଥିଲେ ଜଣେ ବିଦେଶୀଙ୍କୁ । ପ୍ରାୟ ୧୩ ଶହ ଟଙ୍କାରେ (ସେତେବେଳେ) ଚାକିରି କରିଥିଲେ ଟାଟା କମ୍ପାନୀରେ ।

କଟକ ଯତ୍ରରେ ଯୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ବସିଯାଉଥିଲେ ଯାହାବତଳି । ଯାହାବତଳି କହୁଥିଲେ, ଯାହାବତଳି ଖାଉଥିଲେ । ସବୁ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏପରିକି ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିଳ୍ପପ୍ରସାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚଳିଥିବା ବ୍ୟାପାର ପାଇଁ ଗୁଡ଼ାଏ ଯନ୍ତ୍ରପାତି କଣିଆଣିଥିଲେ—ସେ ସବୁର ଚିନ୍ତା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତେଜାନାଳାଠାରୁ କିଛି ଦୂରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ରଜାର ଦମନଲୀଳାରେ ସେ ଗଣିପଡ଼ିନଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ତ୍ୟାଗ - ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ, ଦ୍ୱିତୀୟରେ— କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ, ଶେଷରେ—ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପାଇଁ । କଂଗ୍ରେସରେ ଥିଲେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀଟିଏ ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତେ, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି କରିଥାଆନ୍ତେ । ସେ ମୋହି ଡାକ୍ତର ନଥିଲେ, ଅନ୍ୟର ସୁଖପାଇଁ ସେ ଆଜବନ ଦୁଃଖକୁ ବରଣ କରିଥିଲେ ।

ଆଜିକାଲି ଯଶବନ୍ତରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାର ଅକାଂକ୍ଷା ଯେ କୌଣସି ରାଜନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାୟକର ବାହାଦୁରୀ ହେଉଛି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଲଭିପରେ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ଶାସନଗାଦିରେ ବସିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ସେ ନିଜ ଜୀବନର ସ୍ୱାଧୀନତା ବାଛିନେଲେ । ଦେଶରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ସତ ମାତ୍ର ଏହାର ସଫଳତା କେବଳ ଶାସନଗାଦିରେ ବସିଗଲେ ହେବନାହିଁ । ଜନ ଜାଗରଣ ଓ ଜନ ଚେତନାକୁ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଜନଆନ୍ଦୋଳନର ସଙ୍ଗଠନ ଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ମଜବୁତ ଓ ଗଢ଼ିଶାଳୀ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିଛିକାଳ ସମାଜର ଆର୍ଥିକ ଓ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସେବାକରି ସେ ଜୀବନର ଶେଷସମୟ ବିତାଇଦେବେ ବୋଲି ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ଏବଂ ‘ନବଜୀବନ ମଣ୍ଡଳ’ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହେଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନରେ ତାହା ଶାନ୍ତି ଦେଇନଥିଲା; ସେଥିରେ କେବଳ ନିଜକୁ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ ।

ସେ ଯଦିଓ ରାଜନୀତି କରିବା ଶ୍ରେୟ ମନେକଲେ ଏବଂ ବିରୋଧୀ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏହା ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ କରାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାୟକର ଲୋକଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବାରୁ ସେ ନିଜର ବହୁ ପୁରତନ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ସୋସାଲିଷ୍ଟ ସଂଗଠନ ଯତ୍ନେ ନିଜକୁ ଜଡ଼ିତ କରିଥିଲେ । ଏହା କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ନାନା ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ମାତ୍ର ଏଥିଲାଗି ଦିନେହେଲେ ସେ ପରୁଆ କରିନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନୁକାପ କରିନାହାନ୍ତି ।

ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ନାନା ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଦେଇ ଚାଲିଲା—ତାହା ତାଙ୍କ ମନରେ ବ୍ୟଥା ଦେଇଛି, ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ଏଥିଲାଗି ମୂଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର

କୋହଳ କରି ଯାହା ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଛି, ତତ୍କାଳୀନତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମିଳାମିଶା କରିବା ନୀତିକୁ ସେ ଘୃଷ୍ଣା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାର ଘୋର ବିରୋଧ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଆଜି ସମାଜବାଦୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବା ଏକ ଫେଶନରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି— ଭୟ ବା ଲଜ୍ଜା ଉତ୍ପନ୍ନବାର ବେଳ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶମତା ରାଜନୀତିର ଧକ୍କାରେ ଅତି ସୁଲଭ ଓ ସହଜ ପନ୍ଥାଦ୍ୱାରା ଏହା ହାସଲ କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ବେଶି ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହା ନିରାଶା ଓ ଜନତାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଦୃଷ୍ଟି । ନିଜ ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମପନ୍ଥାରେ ସେଭଳି ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏହିପରି ଦୋହଲମାନ ଅବସ୍ଥା ଭିତରଦେଇ ଗତିକରିବ । ନିର୍ମଳ ଆଦର୍ଶ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଲୋକିତ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଐକାନ୍ତକତାହିଁ ସଫଳତା ଲାଭ କରିବାର ନିଶ୍ଚିତ ଉପାୟ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ନିଜ ଜୀବନରେ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ରାଜନୀତିକ ଜୀବନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିଲେ ।

୧୯୪୭ ମସିହା ଆରମ୍ଭରେ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ସେଥିରେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ କଂଗ୍ରେସ ମନୋନୀତ ପ୍ରାର୍ଥୀଭାବରେ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଏହିପରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ନିଜିକ ଭାରତ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭାର ସଭ୍ୟଭାବରେ ବସ୍ତ୍ରଗଲେ । ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ସଭ୍ୟ ଥିଲାବେଳେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ବୁଝିପାରିଥିଲେ ଯେ ପଦ୍ମ ଦୂରରୁହିଁ ସୁନ୍ଦର । ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ କଂଗ୍ରେସ ଦଳପତି ତତ୍କାଳୀନ ହରିବନ୍ଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ମତ ବିରୋଧ ହେଲା ଏବଂ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ି ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଉପନେତାଭାବରେ ସେ ଏପରି ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ଯେ ଝମଣ ଡାକର ନାଁ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବାବଦୁକ ବକ୍ତା ନଥିଲେ । ଭାଷାର ଯୌଷ୍ଠ ବାସ ଲୋକଙ୍କର ମନ ମୋହନେବା ଶମତା ତାଙ୍କର ନଥିଲା । ତଥାପି ନିଜର ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆ ଓ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ତଥ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରିବାର ଦକ୍ଷତା ବଳରେ ସେ ସମଗ୍ର ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସମ୍ମାନ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଥିଲେ । ୧୯୫୨ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଟିକଟରେ ଠିଆହୋଇ ନିଜର କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀଙ୍କୁ ହଟାଇ ନିର୍ବାଚନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ସେ ଯେତେବେଳେ କଟକ ଆସୁଥିଲେ ସେତିକିବେଳେ ହୃଦସେବକ ସମାଜର ଅଭିଯୋଗରେ ରହୁଥିଲେ । ହୃଦ ସେବକ ସମାଜର ସ୍ୱର୍ଗତ ସଭ୍ୟ ସୁନାମଧନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା ।

ଏକ ପ୍ରାଣନାଶୀ ରୋଗ କବଳରେ ପଡ଼ି ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁ ଶେଷ ଜୀବନରେ ବହୁତ ଲେଖି ଶ୍ରେଣିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଶଚିନ୍ତା ତାଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ଭୁଲିନଥିଲା । ତାଙ୍କର ଶେଷ ଜୀବନରେ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାର ସୁବିଧାଲାଭ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଏହା ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କର ଜୀବନ ଏକ ତ୍ୟାଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ । ଦେଶ ସେବାଲାଗି ସେ ଯେଉଁସବୁ ଅଭାବ ଓ ଅସୁବିଧା ବରଣ କରିଥିଲେ ତାହା ଭିତରେଦେଇ କାମ କରିବା କଲ୍ଲନା ମଧ୍ୟ ଅଧିନୀତନ ବହୁ ଦେଶସେବାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ଦେଶକାମ ନିଜର ପତ୍ନୀଙ୍କଠାରୁ ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କୁ ବଢ଼ି ନି କରୁଥିଲା । ଯତକଥା କହିବାକୁଗଲେ ସେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପୋଷିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇନଥିଲେ । ଆଜି ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁ ନାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତ୍ୟାଗ, ନିଷ୍ଠା ଓ ଦେଶ ସେବାରେ ସେ ଉତ୍କଳ ଆଦର୍ଶ ରଖିଯାଇଛନ୍ତି, ତାହା ବରାବର ଭିତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶସେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେବ ।

□□□

ସେ କଂଗ୍ରେସ କାହିଁ କି ଛାଡ଼ିଥିଲେ ?

ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଗୁଡ଼ିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତକଲେ କେତେ ତେଷ୍ଟା ନହେଲା ତାଙ୍କୁ ରଖିବା ନମନ୍ତେ । ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ କମିଶନର ଚେୟାରମ୍ୟାନ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଯୋଜନା କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ, କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କିଛିଦିନଲଗି ଚାଲିଲା, ସେଥିରେ କିଛି ଅର୍ଗୀଦାର ହେବାଲାଗି ଅନୁଭବ୍ୟ । “ନା, ଥରେ ଯେତେବେଳେ ନିଶ୍ଚିତ ନେଇଛୁ ଯେ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ର ନକରି ଜନତା ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି, ମୋର ଆଉ ସେସବୁ ଲୋଡ଼ାନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନରେ ସେସବୁ ଉପଭୋଗ କରିନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ କ୍ଳାନ୍ତ - ମୁଁ ମୋ ଜୀବନର ଗତିକି ବଦଳାଇ ପାରିବିନାହିଁ ।” ସେ ଏହା ପରିଷ୍କାର କରୁଥିଲେ ।

କଂଗ୍ରେସ ସେ ଗୁଡ଼ି ତ ଥିଲେ, ଆମମାନଙ୍କପରି କୌଣସି ନୀତିଗତ ବିଷୟ ଯେନା କମ୍ପା ସମାଜବାଦୀ ଦଳରେ ଯୋଗଦେବାର ଇଚ୍ଛା ବି ସେତେବେଳକୁ ସୁସ୍ଥ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇନଥିଲା । ଗୁଡ଼ିଲେ ଖାଲି କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଉପର ମହଲରେ ଯେଉଁଭଳି ଦୁର୍ନୀତି ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଉତ୍ତୋଳ-ଏରସମା ଅଞ୍ଚଳରୁ ସେ ଲୋକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇ ବିଧାନସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି ଦୃଶ୍ୟପୁର-ମରିଚପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଅତ୍ୟାଚାରୀ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସମସ୍ୟା ଯାହା ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଯାହାର ପ୍ରତିକାର ସହଜରେ ସରକାରୀକନ କରିଆରେ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ବୁଝିଲେ, ତାହା ସରକାରୀ ଦଳରେ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା କରାଇ ପାରିଲେନାହିଁ ।” ଲୋକଙ୍କର ଏ ଦୈନନ୍ଦିନ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ଉତ୍ସାହନରୁ

ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନା ଉପରେ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ଶାସନକଳର କର୍ମକର୍ତ୍ତା କାହାରି ଭିତରେ ସେପରି ମନୋବୃତ୍ତି ରହୁଛି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ନିର୍ମଳ ଓ ନିଷ୍ପେଷ ମନ ବିଦ୍ରୋହ କରିଉଠିଲା । “ଯେଉଁ ଦୁଃଖୀ ଲୋକଙ୍କର କିଛି କରିପାରିବ ବୋଲି ଭାବୁଛି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ମତେ ଭୋଟ ଦେଇଛନ୍ତି କିଛି ଭରସା ପାଇବା ଆଶାରେ, ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଯେତେବେଳେ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କରିପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖୁନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।” ତେଣୁ ବିଧାନସଭା ସଭ୍ୟପଦ ତ୍ୟାଗକଲେ ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ ତ୍ୟାଗକଲେ ।

□□□

ସଜା ସମାଜବାଦୀ

ଯେତେବେଳେ ସମାଜବାଦୀ ବୋଲାଇବାଟା ଆଜିକାଲି ଫେସନ ହୋଇଗଲାଣି, ସେତେବେଳେ ଜୀବନଯାକ ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ପୃଷ୍ଠିବାଦର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇ ରହିଥିବାବେଳେ ନିଜକୁ ସମାଜବାଦୀ ବୋଲାଇବାରେ ପଶ୍ଚାଦ୍ୱପଦ ହେବେ କାହିଁକି ? ସେଥିପାଇଁ ଆଜି କିଏ ପ୍ରକୃତରେ ସମାଜବାଦୀ କିଏ ନୁହେଁ—ତାହା ତଉଲିବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ୁଛି, ହିନ୍ଦୁକୁଳରେ ଜନ୍ମହୋଇ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲାଇବାଭଳି, ରାଜନୈତିକ କୁଳରେ ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ରାଜକେ ରାଜ ସମାଜବାଦୀ ହୋଇଯିବା ସହଜସାଧ୍ୟ । ଏହା ସହିତ ବଣ୍ଟାସ, ନିଷ୍ଠା ଆଚରଣରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ନିକଟରେ ସମାଜବାଦର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ରକ୍ତେରକ୍ତେ ଶିରାଏ ଶିରାଏ ସେ ଥିଲେ ସମାଜବାଦୀ । ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ, ଆଚରଣ, କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଥିଲେ ସମାଜବାଦର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପୁରୁଷ । ସେ ଜୀବନର ଅନ୍ତମବେଳକୁ କାହିଁକି ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସଦେଲେ ଓ ସମାଜବାଦୀ ଦଳର ସଭ୍ୟ ହେଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି—“ଦେଶବିଦେଶର ଗୁରୁଆଡ଼ର ଦୀର୍ଘ ଅଭିଜ୍ଞତା ଫଳରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଯେ ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜର ଆଂଶିକ କିମ୍ବା ସାମୟିକ ନୁହେଁ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଆତ୍ମଳ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ହିଁ ସୁଖଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ । ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନର ଅନ୍ତମ-କାଳରେ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେବାଲାଗି କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରିନାହିଁ, କିମ୍ବା ଏ ପଥରୁ ମୋତେ ରୋକିବା ଲାଗି ନାନା ପ୍ରଲୋଭନ ମୋ ଉପରେ ଚିଲେମାସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିନାହିଁ ।”

ସମାଜର ଆତ୍ମଳ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବଣ୍ଟାସୀ ଲୋକହିଁ ନିଜକୁ ସମାଜବାଦୀ ବୋଲାଇପାରେ । ସେଇ ମାପକାଠିରେ କେତେଜଣ ସମାଜବାଦୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ? ସେହି

ମାପକାଠିରେ ସମାଜବାଦୀ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ? ଯେଉଁ ଦେଶରେ ସମାଜବାଦ ନାମରେ ସମ୍ଭାରବାଦ ନିଜକୁ ଶବ୍ଦକେତାରେ, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ସମାଜବାଦ ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବିରୋଧୀ ହୋଇ କଠୋର ରକ୍ଷଣଶୀଳ, ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଧ୍ବଜାଧାରୀଙ୍କର ସହଯାତ୍ରୀ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ ଦେଶରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସମାଜବାଦ ଆଦୃତ ହୁଅନ୍ତା ବା କିପରି ?

ସାରଙ୍ଗଧର କେବଳ ବୌଦ୍ଧିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମାଜବାଦୀ ନଥିଲେ, ସେ ଏକ ସମାଜବାଦୀ କର୍ମଯୋଗୀ ଥିଲେ । ସମାଜବାଦୀ ଦଳରେ କାଗଜ କଲମରେ ଯୋଗଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ଗଡ଼ଜାତର ନଗ୍ନ ବର୍ଷର ରାଜା-ରାଜୁଡ଼ା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲେ ଆପୋଷସ୍ଥାନ ସଂଗ୍ରାମୀ । ବିଦେଶରେ ବହୁକାଳ ରହି, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ଏବଂ ସେ ସମୟରେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ବେତନଧାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ତାଙ୍କର ଓ ବିଶେଷତଃ ପୂର୍ବତନ ଅନ୍ଧାର ଗଡ଼ଜାତରେ ଦଳିତ, ନିଷ୍ପେଷିତ ଲୋକଙ୍କର ଆନ୍ତ୍ରିକତା ତାଙ୍କୁ ଶଳାସମୟ ଜୀବନରୁ କର୍ମଭୂମିକୁ ଟାଣି ଆଣିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ କଂଗ୍ରେସର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କେବଳ ଯୋଗଦେଲେ ନୁହେଁ, ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଯେତେବେଳେ ନିଜିଳ ଭାରତ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାସମ୍ମିଳନରେ ସଭାପତି ଥିଲେ, ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ସମ୍ପାଦକ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

କାଗଜ କଲମରେ ଅନେକ ବାହାଦୁରୀ ନେଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ଯେତେବେଳେ ସାଧୁ ଦେବ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ତାହା ଜାଣିବାକୁ ବାକି ରହିବନାହିଁ ।

ନିଜର ପ୍ରଗତି ପରୀକ୍ଷା ଓ ନିଷ୍ଠା ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଳିଷ୍ଠ କରିଥିଲା ସେତିକି ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ଲେଖନୀ ଏହିସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ଦେଇ ଆସିଥିଲା । ସରଳ ଓ ଗାଈଁଲୁ ଭାଷାରେ ନିଜ୍ଜଳ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖି ଜନ-ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟିକରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ । ଗଡ଼ଜାତ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଧାର୍ବୀହକଭାବେ ‘ଲଣ୍ଡାଦେହୁଡ଼ା’ ନାମରେ ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ରେ ଯେଉଁ ଲେଖା ଲେଖୁଥିଲେ, ସେପରି ଲେଖା, ସେପରି ଭାଷାକୁ କେହି ଅନୁସରଣ କରିପାରିବ ବିରାସ ହେଉନାହିଁ । ଅନ୍ତରରୁ ଯେଉଁ ଭାଷା ନିର୍ଗତହୁଏ, ଯେଉଁ ଭାଷା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନିଷ୍ଠାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ରହିଛି, ତାହାହିଁ ଜନଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଦୂତ ହୋଇପାରେ । ଆଜିକାଲିକା ପେଟାଦାର ଲେଖା ବା ଅସୁସ୍ଥାୟୀ ଲେଖା ଧ୍ୟାନ ଦାହକ ହୋଇପାରେ, ସୃଷ୍ଟିର ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଥିଲେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାମ୍ବାଦିକ, ସାହିତ୍ୟିକ ।

ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କ ତାଲିକାରେ ତାଙ୍କ ନାମ ନଥିବ, ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ଲମ୍ବା ତାଲିକାରେ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଯିବନାହିଁ, କାରଣ ସେ ନଥିଲେ ପେଟାଦାର, ସେ ଥିଲେ

ଦର୍ଶକ । ସେ ଥିଲେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ଚରମ ବିରୋଧୀ, ସେ ଥିଲେ କୁସଂସ୍କାର ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଧ୍ବଂସକାରୀ । ସେଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଉର୍ଦ୍ଧା ଥିଲା ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସୂତ । ସ୍ୱଧୀନତା ପରେ ସେ ଦେଶ ଗଠନ ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିଧାନସଭା ଓ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ସବୁ ବକ୍ତୃତାରେ ଏହା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କୃଷି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜ ଲଙ୍ଗାଦର ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ଅହରହ ଲଢ଼ାଇ କରୁଥିଲେ ।

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ବହୁଧା ପ୍ରତିଭାର ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଏକ ବିରାଟ ପୋଥି ହେବ । ସେ ସର୍ବଦା ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବର କଲ୍ପନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଅପୂର୍ବଶୀୟ ରହିଛି । ସେ ଲେଖିଥିଲେ, “ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ - କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟାୟ ଦେଖିଲେ ଖୋଧଜାତ ହେଉଛି । ମୁଁ ଗୁହେଁ ଏ ଖୋଧ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତପୀଡ଼ିତ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ କରୁ ।” ବୌଦ୍ଧିକ ସମାଜବାଦୀମାନେ ସମାଜରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅନାଦି ଦେଖିଲେ ଖୋଧ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେ ନେତୃତ୍ୱ ନେବ, ତାହା ଭିତରେ କେବଳ ଖୋଧ ଜାତହେଲେ ହେବନାହିଁ, ପ୍ରକୃତରେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଥିବା ଉତ୍ତପୀଡ଼ିତ, ଦଳିତ, ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଖୋଧଜାତ କରାଇବାକୁ ହେବ । ଏଥିରେ ଯେ ବିଶ୍ୱାସକରେ, ସେ କେବଳ ବିପ୍ଳବୀ । ସେଥିପାଇଁ ସାରଙ୍ଗଧର ଥିଲେ ମହାନ ବିପ୍ଳବୀ । ଏ ଖୋଧ ପଛରେ ନାହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ କିରୁଦ୍ଧରେ ହିଂସା ବା ଅସୂୟା । ଏ ଖୋଧ ପଛରେ ଅଛି ଚିରଚରିତ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନ୍ୟାୟ, ଅନାଦି, ଦୁର୍ନୀତି, ମାନବିକତାବିହୀନ ଶୋଷଣ ଓ ଲୁଣ୍ଠନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହର ମନୋଭାବ । ଯେଉଁ ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବ୍ୟକ୍ତି-କୈନ୍ଦ୍ରିକ ହୁଏ, ସେ ବିପ୍ଳବୀ ହୋଇ ରହେନା । ସେ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ହୋଇପାରେ, ସମ୍ବାଦସହ ପୃଷ୍ଠାରେ ବା ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜର ବନ୍ଧୁ ବା ସାଜିପାରେ । ତେଣୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ‘ସମାଜବାଦ’ ଏକ ମାନବିକତାର ସମାଜବାଦ ।

ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରହରୀ

ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଯେକେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଛି, ଭାରତ ଭୂମିରେ ତାହାର ଦୁର୍ବଳତା ସେତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠୁଛି । ଦଳବଦଳ ରାଜନୀତିଟା ଦିନକୁ ଦିନ ଏତେ ଦେହସଂସା ହୋଇଯାଉଛି ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଦଳ ବଦଳାଉଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଲଜ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦୋଷୋପାସି ହେବାକୁ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ପଛରେ ରହି ସବୁ କାମ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ନେତା ହୋଇ

ରହୁଛନ୍ତି । ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ରାଜନୈତିକ ଅସାଧୁ ଘୋଡ଼ାବେପାର କାମକୁ ସେତେ ବିଦ୍ରୋହର ସହିତ ସମାଲୋଚନା କରୁନାହାନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ସାରଙ୍ଗଧର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନରେ ସାଧୁତା ଓ ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆ ଉପରେ ଏତେ ଜୋର ଦେଉଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସେ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଶେଷ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବହୁପୁରସ୍କୃତ ରାଜନୈତିକ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୂରକୁ ଦୂଷିତାକଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ବହୁଧା ପ୍ରତିଭା ଜୀବନର ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଆଜିକୁ ବିପ୍ଳବୀ ଥିଲେହେଁ ତାଙ୍କର ବିପ୍ଳବ ଏକ ରଚନାତ୍ମକ ବିପ୍ଳବ ଥିଲା । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ହିଁ ତାଙ୍କର ପାଲିଆମେଣ୍ଟାସ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିଥିଲା । ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ! କିନ୍ତୁ ଏସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଦାନ ହେଲା ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧୁତା ଓ ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସାଧାରଣତାପରେ ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ତତ୍କାଳୀନ ଯତ୍ନକାରୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଓ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଘୋର ମତଭେଦ ହେଲା, ସେ କଂଗ୍ରେସରୁ ଇସ୍ତଫାଦେଇ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଯୋଗଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମେ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ୍ରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବା ବିଧାନସଭା ସଭ୍ୟପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ।

ସେ ବରାବର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ, ପୃଥିବୀର ସର୍ବତ୍ର ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧୁତା, ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆକୁ କମ୍ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । ଅନେକଙ୍କ ମନରେ ଧାରଣା ଯେ ରାଜନୀତିରେ ଯେପରି କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅସାଧୁତା, କୁଟନୀତି ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାଧାର ସେହି ଗତାନ୍ତରାତ୍ମକ ରାଜନୀତି ଉପରେ ଏକ କୁଠାରଘାତ କରିଛି । ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏବଂ ସଂଗ୍ରାମର କୌଶଳରେ ସାଧୁତା ଓ ସଚ୍ଚୋଟପଣିଆକୁ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷଭଳି ଅନୁନ୍ନତ ଦେଶରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେହି ପଦ୍ଧାତ୍ମି ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି । ଏହି ଆଦର୍ଶ, ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରାଧାରହିଁ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଓ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶେଷ-ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିଥିଲା ।

□□□

ଗଡ଼ଜାତ ଗାନ୍ଧୀ

ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତର ପ୍ରାୟ ୭୦°ରୁ ଅଧିକ ଗଡ଼ଜାତ ମୂଲକରେ ଅନ୍ଧାର ଛୁକୁମ ଲୋପକରି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ଦାକ୍ଷା ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କରୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେଥିଲଗି ୫୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ସମ୍ବୋଗ ଛାଡ଼ି ଝାସଦେଲେ ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ।

ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳସହ ନମିଶିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ସମାପ୍ତି ବର୍ତ୍ତନପାରେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ସଞ୍ଜିତ୍ୱଭାବରେ ଏଥିରେ ୧୯୩୩/୩୪ ମସିହାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ—ମାତ୍ର ବାସ୍ତବିକ କଂଗ୍ରେସ ୧୯୩୭ରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ସରକାର ଗଠନ କଲପରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନଗୁଡ଼ିକ ନୂତନ ଜୀବନ ଲାଭକଲ । କାଳିଙ୍ଗମେ ଏହାର ଗତି କଣ ହେଲା, ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଓଡ଼ିଶାରେ ‘ଗଡ଼ଜାତ ଗାନ୍ଧୀ’ ଭାବରେ ଖ୍ୟାତି ପାଇଥିଲେ ଯଦିଓ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକୁ ସେ କାଳର ବ୍ରିଟିଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ମିଶାଇବାର କୃତ୍ରିମ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ଯଦ୍ଦୀର ପଟେଲ ଯେତେ ନିଅନ୍ତୁନା କାହିଁକି, ବାସ୍ତବିକ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳପିଣ୍ଡ ଥିଲେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରି ଗୁରୁଆଡ଼େ ନାନା ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭିତରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସଂଗଠନ ଠିଆକରିପାରିଥିଲେ, ତାହାହିଁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲ । ସେ ଯାହା ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କରାଇ-ପାରିଥିଲେ, ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ଏପରିକି ସରକାରୀ ଭାବରେ ତାହା ମହତାବ ଓ ଯଦ୍ଦୀର ପଟେଲ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରିୟ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସେ କାଳର କଥା କିଛି ସ୍ମରଣ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ନିଷ୍ଠା, ଦୃଢ଼ତା ଓ ଉଦାରପଣିଆ ଯୋଗୁଁ ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥିଲା । କାରଣ ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣତାଲାଭ କଲବେଳକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଦିଏ—ସେମିତି ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକର ବିଲୟନ ହୋଇଯିବ, ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲୋପପାଇଯିବ, ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳସହ ପୃଥ୍ବୀରେ ମିଶିଯିବ—ଏପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ବା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଅନେକ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପଶ୍ଚାଦ୍ୱପଦ ହେଲେ । ମିଶ୍ରଣ ହେବାରେ ବାଧା ଦେବାଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କଲେ—ମାତ୍ର ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପାଖରେ କିଛି ମଝିମଝିଆ ବାଟ ନଥିଲା, ତାଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ସଙ୍କଳ୍ପିତ ବା ଅହଂକାରର ସ୍ଥାନ ନଥିଲା । ନିଜର ବା ସଙ୍ଗର୍ଷ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ, ଏଭଳି କଥା ତାଙ୍କ ମନକୁ ଶୁଣି କରିପାରୁନଥିଲା । ଏଭଳି ବିଷୟ ସବୁ ତାଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ହେଉ ନଥିଲା । ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଗୋଟିଏ ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟ ଅଧୀନରେ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଗଡ଼ଜାତବାସୀ ଯେ ବନ୍ଦନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମିନା ଭୋଗ କରିଛନ୍ତି, ତାର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଧାରର ପନ୍ଥା ହେଉଛି ସାମନ୍ତ ଶାସନ ଲୋପକରି, ଭାରତର ବିଶାଳ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଗଣ୍ଡର ଏକ ଅଂଶହୋଇ ଅଙ୍ଗରେ ପରିଣତ କରିବା । ଏହା ସେ ହାସଲ କଲେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କାଳରେ । ଏହା କିଛି କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ ।

□□□

ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଆମେରିକା ଯାତ୍ରୀ

ଘନଘୋର ଅନ୍ଧକାର—ବାଟ ନାହିଁ, ଘାଟ ନାହିଁ, ଅଣ ନାହିଁ, ଆଲୋକ ନାହିଁ । ଜୀବନ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ ନିଶ୍ୱାସ ଓ ଶ୍ୱାସ । ସମସ୍ତେ ଶ୍ୱାସଭୁକ୍ତ, ନିରବ, ନିଶ୍ଚଳ, ଯୁଥାଡ଼େ ଗୁହଁଲେ ପାହାଡ଼ ପଟ୍ଟ, ଅନ୍ଧାର, ବାହାରିଯିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ କିମ୍ବା ହସ୍ତବାକୁ ଆଉ ବଳ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟ ଡେଙ୍କାନାଲ, ସମୟ ପ୍ରାୟ ୧୯୩୫ କିମ୍ବା ୩୬ ।

ଆଜି ଯେଉଁ ନବ, ମାଳତୀ, ମହତାବଙ୍କୁ ଲେକେ ଘରେ ଘରେ ଜାଣନ୍ତି, ସେତେବେଳକୁ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ନାଁ ଲୋକଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ବାଜି ରାଉତର ହୁଙ୍କାର ଭବିଷ୍ୟତ ଗହ୍ୱରରେ କାହିଁ ଲୁଚି ରହିଥାଏ । ତେଣୁ କବି ରାଉତରାୟଙ୍କ ‘ମାରୁ ସେ ଯେତେ ଗୁଳି’ର ଅଗ୍ନିମୟୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନା ସେ ରାଜ୍ୟର ବଣ ପାହାଡ଼କୁ ଛୁଇଁନଥାଏ । କଟକ ଲୋକେ ଡେଙ୍କାନାଲ ସୀମା ଛୁଇଁବାକୁ ଡରୁଥାନ୍ତି, ‘ସମାଜ’ କାଗଜକୁ ଛୁଇଁଲେ କଚେରୀରେ କେସ୍ ହେଉଥାଏ । ମଣିଷ ସେତେବେଳେ ଅତି ହତାଶହୋଇ ଏପଟ ସେପଟ ହେଉଥାଏ, ବିକଳ ହୋଇ ଖୋଜୁଥାଏ କେଉଁଠୁ କେହିହେଲେ ଅଶ୍ୱାସନା ପଦେ ଶୁଣନ୍ତା ।

ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ଗଡ଼ଜାତ ପାଇଁ ଯାହା ଟିକିଏ ପ୍ରାତିରୁଣ୍ଡ ହେଉଥାଏ, ଆମ ବଣ-ପାହାଡ଼ ତେଇଁ ତାହା ଆମ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିପାରୁନଥାଏ, ଯଦି କାହା ପାଖେ କିଛି ପହଞ୍ଚୁଥାଏ ସେ ପ୍ରାଣ ତରରେ ତାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଗତକୁ କହିବାକୁ ସାହସ କରୁନଥାଏ । ଡାକଘର ବୋଲି ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ମୋଟେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଥାଏ, ସେଠି ଏମିତି ଯୋଗାଡ଼ ହୋଇଥାଏ ଯେ ବାହାର ଚିଠିପତ୍ର ସବୁ ଯାଏଁ କରଯାଉଥାଏ, କାଳେ ବାହାରୁ କିଛି ସମ୍ବାଦ ଲୋକଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଆସିବ ।

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ମୋଟେ ବାରବର୍ଷ, ସେତିକିବେଳେ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ମା’ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼କଷ୍ଟରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ । କଟକ କଲେଜରୁ ଆଇ.ଏ. ପାସ୍ କରି ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ମାଲଗିରି ରାଜ୍ୟରେ ସେ ମାସ୍ତ୍ର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଇଠି ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଦେଖାହେଲା ସେ ତାଙ୍କ ମାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଚଉକି ଉପରୁ ମାଟି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଓ ଦେଶ ମାଟିରେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ସିଂହ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ କୃଷକ ହେବାକୁ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ । ଆଜି ଯଦି କେହି ଡେଙ୍କାନାଲର ହରେକୃଷ୍ଣପୁର ଗାଁକୁ ଯା’ନ୍ତି ତେବେ ସେଠି ଦେଖିବେ ଜଣେ ମହାନ କୃଷକର ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସ୍ମୃତିହୀନ ଓ ଗୋଟାଏ ବିସ୍ମୃତ ବଗିଚା, ଯେଉଁଠି ହିମାଚଳରୁ ସୀମାତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ରାଜ୍ୟରୁ ବୃକ୍ଷଲତା ଅଣି ସାରଙ୍ଗଧର ନିଜ ହାତରେ ରୋପଣ କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ପରଶରେ ମାଟି ସୁନା ହୋଇଗଲା, ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଜୀବନର

ଭଙ୍ଗରଙ୍ଗ ଫୁଲ ବଦଳିଗଲା, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ କୃଷକ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିଦେଶି ଯାଇ ବ୍ୟବସାୟ ଶିଖିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନ ଉଡ଼ିଲା ।

କାହିଁକି କେଜାଣି ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ମନହେଲା ଜାପାନ ଯିବାପାଇଁ, ଭବିଷ୍ୟେ ସେଇଠି ଯାଇ ସେ ଉଆସିଲି ଓ ଆଶା ଶିଖିବେ । ଅନ୍ଧାର ମୂଳକରେ ଆଲୁଅ ଜାଳିବା ଯାହାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖାଥିଲା, ସେ ଉଆସିଲି ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଆଉ କଣ କଲେନା କରିଥାନ୍ତେ ! କିନ୍ତୁ ଜାପାନ ଯିବାପାଇଁ ପକେଟରେ ସିନା ପଇସା ଥିଲେ । ପୁଣି ମାଷ୍ଟର ପକେଟରେ ପଇସା ଆସିବ କେଉଁଠି ? କିନ୍ତୁ ମାଷ୍ଟର ବହୁରୁ ପଡ଼ିଥିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହସ୍ତପଦ ଦଶଭୁଜ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଦଶକଣ ଗୁଜରଥାଇ କେହି କଣ କେବେ ହଜିରାଣ ହୋଇପାରେ, ତେଣୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଜାପାନୀ ଜାହାଜରେ ନିଜେ ଚାଲି ଯାକି ଜାପାନ ଚାଲିଲେ ।

ପୁରୀ ରାଜ୍ୟରେ ଚାଲୁଚାଲୁ ପଞ୍ଚମ ରାଜ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣ ତାଙ୍କର ଅକୁଳ ହୋଇଉଠିଲା । ଜାପାନରୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ଆମେରିକା । ଅଜିକାଲି ଆମେରିକା ନୟାଉଛୁ କିଏ ? ଭାରତର ଯେଉଁ କୋଣକୁ ଚାହିଁବ ଦେଖିବ ଜଣେ ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁଗରେ ଆମେରିକା ନା ଶୁଣିଥିଲା କିଏ ? ଶୁଣିଥିଲେ ଡେଙ୍କାନାଲର ହରେକୃଷ୍ଣପୁରର କୃଷକ ପୁରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ବର୍ଷେ ନୁହେଁ, ଦୁଇବର୍ଷ ନୁହେଁ, ଦୀର୍ଘ ଏଗାର ବର୍ଷ ସେ ଆମେରିକାରେ କାଟିଥିଲେ । ଘର ଓଳାଇ, ପାଇଖାନା ସଫାକରି ସେ ପଇସା ରୋଜଗାର କରି କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବି. ଏ. ପାସ୍ କଲେ ଓ ତାପରେ ଚିନି କେମିତି ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହେବ ଶିଖିଲେ । ଅଜିକାଲି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଲୋକେ ପଇସା ଲୋଭରେ ଆମେରିକାରେ ପଡ଼ିରହୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ କାଳର ପରାଧୀନ ଭାରତର ଲୋକ ଆମେରିକାରେ ଏଗାର ବର୍ଷ ରହି ମଧ୍ୟ ମାତୃଭୂମିକୁ ଭୁଲିପାରୁନଥିଲେ । ଦରିଦ୍ର ପରିବାରର ପିଲା । ତାଙ୍କର ଏଠି ଥିଲା କଣ ? ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପୁରୀ ଆମେରିକାର ସୁଖସନ୍ତୋଷ ଛୁଡ଼ି ନିଜ ହାତରେ ବେଡ଼ି ପିନ୍ଧି ଜେଲରେ ସଜିବା ପାଇଁ ଫେରିଆସିଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ସେ ? କିନ୍ତୁ ଫେରିଆସିଥିଲେ ସେ ମା' ପାଇଁ, ନିଜର ମାତୃଭୂମି ପାଇଁ, ପ୍ରକୃତରେ ନିଜ ଘର ଅନ୍ଧାର ଥିଲାବେଳେ ପର ଘରେ ବିଜୁଳି ଜଳିଲେ ଆମର ଯାଏଆସେ କେତେ ? କିନ୍ତୁ ପଇସା ଲୋଭରେ ଅଜିକାଲି ଲୋକେ ଯେମିତି ଭାବରେ ଦେଶକୁ ପଛରେ ପକାଇ ବିଦେଶକୁ ପଳାଇଯାଉଛନ୍ତି ଭବିଷ୍ୟେ ମନରେ ଦୁଃଖହୁଏ ।

ନିଜ ଦେଶ, ନିଜ ଜାତିକୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ସାରଙ୍ଗଧର ଏ ଦେଶକୁ ଫେରିଆସିଲେ । ଭବିଷ୍ୟେ ଦେଶରେ ଚିନି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟ ଶିଖାଇବେ । ପ୍ରଥମେ ସେ ବିହାରର ଚମ୍ପାରଣରେ ଗୋଟିଏ ଚିନି କାରଖାନାରେ ବଡ଼ ଚାକିରି କଲେ । ତା'ପରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଚାଲି ଚିନି କାରଖାନା ଦେଖିଲେ । ଶେଷରେ ସେ ଛିରକଲେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ନିଜ ମାତୃଭୂମି ଡେଙ୍କାନାଲରେ ଗୋଟିଏ ଚିନିକଳ ବସାଇବେ ।

ତେଜାନାଲର ସୌରକ ପ୍ରଗଣାରେ ଓଡ଼ିଶା ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ପାଖରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳ ବସାଇବା ପାଇଁ ଛୁଇଁ କରି ତଣ୍ଡୁଳାର ଏକର ଜମିରେ ଆଖୁରୂପ ଆରମ୍ଭକରି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଆଣି କଳକାରଖାନା ବସାଇଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କଥା ଏତେକାଳେ ଯତ୍ୟତ୍ନେ । ସାରଙ୍ଗଧର ହେଲେ ଜଣେ ମହାନ କୃଷକ, ମାଟିର ଏକାନ୍ତ ସେବକ । କିନ୍ତୁ ସେ କାଳର ତେଜାନାଲ ଥିଲା ଅନ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ ଜାଗା । ଯେଠି ରଜାଙ୍କଠୁ ବଡ଼ କେହି ହୋଇପାରେନା । ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ଗୋପାଳ ପ୍ରହରାଜଙ୍କୁ ଗଛରେ ଚଢ଼ାଇବାର, ଫରେଷ୍ଟ ହାହେବଙ୍କୁ ପେଟରୁ ମୁଣ୍ଡାଇ ପାରେଡ଼ କରିବାର ଲୋକ କାହାଣୀ ଶୁଣାଯାଏ, ସେହି ରାଜ୍ୟରେ ଅଲ୍ପଦିନରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳର ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଜବତ ହୋଇ ନିଲମ୍ପ ହୋଇଯିବା ବଡ଼କଥା ନୁହେଁ । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅସିଲପରେ ବ୍ୟବସାୟୀ ସାରଙ୍ଗଧର ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧରରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଆମେରିକାର ଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ି ଜାପାନର ଦିଅସିଲି ଧରି ନିଆଁ ଜାଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗଡ଼ଜାତର ଅରାଜି ଶାସନକୁ ଧ୍ବସ୍ତ କରି ରାଜାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବିହ୍ନ କରିବା ଚିନ୍ତାରେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଲେ । ଜୀବନର ଶେଷ ଅଂଶ ତାଙ୍କର ସେହିଥିରେ କଟିଗଲା ।

ସବୁ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଆଲେ ଶତ୍ରୁ । ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଲି ସ୍ୱର୍ଧାନ କରିଦେଲେ ଚଳିବନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ମଧ୍ୟ ଫିଟାଇବା ଦରକାର । ମାତୃଭୂମିକୁ ସେ ଯେମିତି ଭଲପାଉଥିଲେ, ମାତୃଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଆମେରିକାରୁ ଫେରିବାପରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କଟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଗୋଟିଏ ସଭା ହେଲା । ସଭାପତି କହିଲେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଇଂରାଜରେ ଭ୍ରମଣଦେବେ, କାରଣ ସେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଆମେରିକାରେ ରହି ଓଡ଼ିଆ ଭୁଲିଯାଇଥିବେ । ଓଡ଼ିଆଲୋକେ କଳିକତାରେ କିଛିକାଳ ରହି ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ନକହୁ ବଙ୍ଗଳା କହନ୍ତି, ସାରଙ୍ଗଧର ଇଂରାଜୀ ନକହୁ ଅଉ କଣ କହନ୍ତେ ? କିନ୍ତୁ ମାତୃଭାଷାକୁ ଭୁଲି ଯେଉଁମାନେ ନିଜଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଅସ୍ଥାନରେ ବିଦେଶୀ ଭାଷା କହି ବାହାଦୁରୀ ନେବାର ନିର୍ଲଜଜା କରନ୍ତି, ସାରଙ୍ଗଧର ସେମାନଙ୍କପରି ନୁହନ୍ତି । ସେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଗାଉଁଲୁ ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହିଲେ ଯେ ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଯେଉଁ ଭାଷା ଜୀବନର ସବୁ ଆଶାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ ଯଙ୍ଗେ ଝରିଆସିଥାଏ, ତାକୁ କଣ ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯାଇପାରେ ? ସାରଙ୍ଗଧର ଖାଲି କହନ୍ତିନାହିଁ, ଲେଖିଲବେଳେ ମଧ୍ୟ ଖାଣ୍ଟି ଗାଉଁଲୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖନ୍ତି । ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ‘କୃଷକ’ କାଗଜର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ‘ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣୀ’ ଗୁପ୍ତ ନାମରେ ସେ ବରାବର ‘କୃଷକ’ରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ଅତି ସରଳ ଗାଉଁଲୁ ଭାଷା ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ଝୁରୁ ପାଉଥିଲା ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଜୀବନରେ ଦିଆସିଲି ଦିଆର କରିନଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଦିଆସିଲିରୁ ନିଆଁ ବାହାରିଲାପରି ସମସ୍ତ ଗଡ଼ଜାତରେ ବିପ୍ଳବର ନିଆଁ ଜାଳି ଦେଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳରୁ ସେ

ମଧୁର ଚନ୍ଦ୍ର ବାହାର କରିପାରିନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମାତୁଭୂମିର ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧୁ ଗଣାଇ ପାରିଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ କଥା ଦୁଏତ ଲୋକେ ଭୁଲିଯିବେଣି, କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ କଥା କେହି ଭୁଲିନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଭୁଲିପାରିବେନାହିଁ । ଦେଶପାଇଁ ସେ ପ୍ରାଣ ଦିଏ, ଦେଶ କଣ କେବେ ତାକୁ ଭୁଲିପାରେ ?

ସାହସର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପକ

ଆଜି ମନେପଡ଼ିଯାଉଛି ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ କଥା । ତାଙ୍କୁ ଥରେ ପଚାରାଗଲା ‘ସାହସ’ର ସଂଜ୍ଞା ଆପଣ କେମିତି କରିବେ ବା କହିବେ ?

ସେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ତାକୁ ନ୍ୟାୟ ସମକ୍ଷରେ ମତଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଦିଏ ସେହି ସଦ୍‌ଗୁଣେ ନାମ ହେଉଛି ‘ସାହସ’ ।

ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ଆମେ ଯଦି ଏକମତ ହେବା ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ କହିବା ଯେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ସାହସୀ ଲୋକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ମାପକାଠି ଥିଲା । ସେହି ମାପ କାଠିରେ ମାପିଦେଇ ସେ ଦେଖି ଦେଉଥିଲେ ନ୍ୟାୟ କେଉଁଟା—ଅନ୍ୟାୟ କେଉଁଟା । ଯେଉଁଠି ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି ବୋଲି ତାଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହୋଇଯାଉଥିଲା ସେଠି ତାଙ୍କର ଆଉ ସ୍ଥାନନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଛିର କରିନେଉଥିଲେ, ତେଣିକି ଯେତେ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ପଡ଼ିବ ସେ ସେହି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗକରି ଚାଲିଆସୁଥିଲେ ।

ସେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଆମଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ—ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନ୍ୟାୟ କରୁନାହିଁ ସେତେବେଳେ ସାହସୀ ସାରଙ୍ଗଧର କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ତାଙ୍କଭଳି ବୟସ, ତ୍ୟାଗୀ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ନ୍ୟାୟ ସମକ୍ଷରେ ନରହି ଅନ୍ୟାୟ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ଆଖି ବୁଜିଦେଇଥିଲେ ଶାସନରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ପାଇଥାଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା ଚାହୁଁଲେନାହିଁ ।

ଆମଦେଶରେ ବହୁ ଭଲ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଭଲପଣିଆରୁ ଆମ ସମାଜ କିଛି ପାଉନାହିଁ । କାରଣ ନିଜମତରେ ପ୍ରତିପାଦନ କଲଭଳି ସାହସ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାହିଁ । ଆଖିଆଗରେ ଅନ୍ୟାୟ ଚାଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନିରବ ରହୁଛନ୍ତି ଓ ଏଭଳି ନିରବ ରହିବାଟାକୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି । ସାରଙ୍ଗଧର ସେହି ଅର୍ଥରେ ‘ଭଲ ଲୋକ’ ନଥିଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ—‘ମୋ ବିଶ୍ୱାସରେ ଅଟଳ ରହିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସତ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ

ସବୁକିଛି ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ସ୍ୱସ୍ତୁତ' । ସେ ତାହା କରିଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଆଜି ଆମକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଛି ।

ଆଜି ଭାରତରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଷିତ ହୁଏ, ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରୁ ଦେଶ ବନ୍ଦୁ ଆଶା କରିଥିଲା ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଲୋକଙ୍କର ଆଶାଘାତଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିକପରେ ଗୋଟିଏ ଲିଭାଇଦେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସାହସପଣିଆ ପ୍ରେରଣା ଦେଉ । ସେହି ପ୍ରେରଣା ହୁଏତ ତୁନେ ଶେଷ ଘାପଣିଶାତଲ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରହୁବ ଓ ଦେଶର ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ସେହି ଘାପଣିଶାରୁ ନିଜ ନିଜର ଜୀବନଘାପ ଜଳାଇନେବେ ।

□□□

ବିପ୍ଳବୀରୁ ବିଦ୍ରୋହୀ

ସେ ଥିଲେ ବଡ଼ 'ବିଦ୍ରୋହୀ' । ସେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଥିଲା ସାରା ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧରେ, ତାହାର ସୀମା ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନଥିଲା । ଯେଉଁଠାରେ ସେ ଅନ୍ୟାୟ ଦେଖୁଥିଲେ, ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଗାତ୍ର ହୋଇ ଜାଗ୍ରତ ହେଉଥିଲା । ସେ ହୋଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ, ସାରା ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ—ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ଦଳିତ, ନିଃସୈଦ୍ଧିତ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତି ବିନା ସମାଜର ଶାନ୍ତି ରହିବନାହିଁ, ଦେଶରେ ବା ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ରହିବନାହିଁ ।

ଏହା ହେଉଛି ଜଣେ ବିଦ୍ରୋହୀ ଭିତରର ମନୋଭାବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଅଗ୍ରଣୀ, ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ୱରୋଧା ଓ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ପରେ ସମାପ୍ତି ହେଲାଣି । ଯମତା ନିଶା ବା ଧନର ପ୍ରଲୋଭନ ତାଙ୍କୁ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ କଲାନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ଶାସନର ଲୋପ ପରେ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀତ୍ୱ ନିର୍ବାପିତ ହେଲାଣି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଶେଷ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସଦେଲେ ।

ସେହି ବିଦ୍ରୋହୀ ଜୀବନର ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ସଂଗତଭାର୍ତ୍ତରେ ଲୀନ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହୀ ମନର ଜୟ ହୋଇଛି । ସେହି ଜୟଯାତ୍ରା ପଥରେ ଭାରତର ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଜନତା ବିପ୍ଳବର ଦୃଢ଼ତା ଜାଣି ଆଗେଇଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦୂର ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଇତିହାସର ଆହ୍ୱାନରେ ଯେଉଁମାନେ ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଅସାର ହେବନାହିଁ ।

ସାରାଂଶର ସେହି ଇତିହାସର ସନ୍ତାନ, ସେହି ବିଦ୍ରୋହୀର ଜନୈକ ଅଗ୍ରଦୂତ ।

□□□

ସେ ଆଆନ୍ତେ କି ?

ଦିନପରେ ଦିନ ଗଡ଼ିଯାଉଛି । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାହକ ସ୍ତବ୍ଧ ବିସ୍ମୃତର ଗର୍ଭରେ ତଳକୁ ତଳ ଚାଲିଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେପରି ଲୋକଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ସମାଜରେ ଓ ରାଜନୀତିରେ ବେଶି ବେଶି ଦରକାର ହେଉଛି ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଯେଉଁଠି ସବୁ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ଲଢ଼ାଇ କରିଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ଦିନକୁଦିନ ଆକାଶ କରୁଥିବାଭଳି ହୋଇଯାଉଛି ।

ଅନ୍ଧ ସମାଜର ବିରୋଧରେ ଠିଆହୋଇ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଆମେରିକା ଗଲେ, ପାଠର ଗରିମାକୁ ଗୋଇଠାମାରି କୁଲିମୂଲିଆ ହୋଇ ଉପାର୍ଜନ କରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାଧାରୀ ହେଲେ ସେଠାରେ, ସମାଜର ମାତ୍ର ପ୍ରାଚୀରକୁ ଭାଙ୍ଗି ଆମେରିକାର ରମଣୀ ସହୃଦ୍ଦ ବିବାହ ବନ୍ଦନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ, ଜୀବନଯାକ ଭରଘାୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସତ୍ୟତାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଶେଷ ଜୀବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଟଳ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ହେଉଛି ସାମାଜିକ କୁହ୍ନିଆର ବିରୋଧରେ ଏକ ସଂଗ୍ରାମର କାହାଣୀ ।

ଦେଶର ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଏକ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଛଡ଼ା ଭାରତର ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଗ୍ରର ପୁରୋଧା ହୋଇ ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କୁ ରାଜଶାସନ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଉଭୟର ବିରୋଧରେ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସରେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ବାକି ରାଜ୍ୟର ଡେଫାକାନାର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମହୋଇ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାର ଅତ୍ୟାଚାର ଅଙ୍ଗେ ଲଢ଼ାଇ ସେ ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କୁ ଏକ ଶକ୍ତିର ବାଣୀ ଦେଇଯାଇଥିଲେ ।

ରାଜନୀତିକ ଜୀବନରେ ସାଧୁତା, ସତ୍ୟତାପଣ ଆଦି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବାବେଳେ ସେ ଥିଲେ ସେହି ମୂଲ୍ୟର ଧୂଳିଧାରୀ । ସ୍ୱାଧୀନତାପରେ କଂଗ୍ରେସ ଯେତେବେଳେ ଲୋକଙ୍କ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ସୂଚକ ବିରୋଧରେ ଗଢ଼ିଲା, ସେତେବେଳେ ବୃଦ୍ଧବୟସରେ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ତ୍ୟାଗକରି ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେଲେ । ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁ ଯେଉଁ ରାଜନୀତିକ ସତ୍ୟତାପଣ ଆଶା କରିବାରେ ନିମ୍ନ ଘୋଇଥିଲେ, ବିରୋଧୀଦଳର ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ ପଦତ୍ୟାଗ ନକରାଇ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଦଳକୁ ସ୍ୱାଗତ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶକୁ ରାଜନୀତିକ ଜୀବନରେ ପାଳନ କରିଥିଲେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ସେହି ଯୁଗଜନ୍ମା ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଏହି ଅଧ୍ୟାପକତା ରାଜନୀତି ଓ ସମାଜନୀତିର ସାକ୍ଷୀ ନହୋଇ ଅମର ସନ୍ତାନର ସଦ୍‌ଗୁଣକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି । □□□

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାସଙ୍କ କଳମରୁ

“ଲକ୍ଷ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରତାମନାହିଁ ।”

କଟକ ଜିଲ୍ଲା କେନ୍ଦ୍ରପାଟଣାଠାରେ ୧୯୫୭ ମସିହା ମଇମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜାସୋହର୍କ୍ଷ ପାଟିର ବାର୍ଷିକ ସମ୍ମିଳନରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ହେତୁ ଯୋଗଦେଇ ପାରିନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମଇ ୧୯ ଜାଗିଷ ଦିନ ନୂଆଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ଏକ ଲିଖିତ ବାତ୍ତୀ ସେ ଏହି ସମ୍ମିଳନ ପାଇଁ ପଠାଇଥିଲେ । ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଲିଖିତ ବାତ୍ତୀ । ଏହି ବାତ୍ତୀରେ ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ସ୍ୱର ସ୍ପଷ୍ଟ ଥିଲା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତ୍ତୀଟି ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି—

ପ୍ରିୟ ସାଥୀମାନେ,

ଆଜି ଏକ ନିତାନ୍ତ ଘଟଣାବେଳେ ଆପଣମାନେ ଗୋଟିଏ ସୁଚିନ୍ତ କର୍ମପନ୍ଥା ଛିରକରିବା ସକାଶେ ଏକାଠି ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦୀ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ମହତ ଆଦର୍ଶକୁ ସାମନାରେ ରଖି ଆପଣମାନେ ଗତ ଚବିଶବର୍ଷ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଆସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଧନତାପରେ ବାଟ ସୁଗମ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଯେଉଁ ବଶ୍ୱାସ ଥିଲା ତାହା ଫଳରେ ପରିଣତ ହୋଇନାହିଁ ବରଂ ଆମେ ପଛକୁ ହଟିଯାଇଛେ ।

ଦେଶରେ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ସାମାଜିକ, ରାଜନୀତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିପଦ ସଙ୍କୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଆମର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଜନତା ଯଦି ତଳିତଳାନ୍ତି ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ହୁଏତ ଏକରୂପବାଦୀ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବ ହୋଇଉଠିବ କିମ୍ବା ଆମେ ପୁଣି ବାହାର ଶକ୍ତିର ଶିକାର ହୋଇପଡ଼ିବା । ଉତ୍ତର ସେକ୍ସରେ ଆମର କଷ୍ଟ ଲବ୍ଧ ସାଧନତା ଉତ୍ତେଜିତ । ଗତ କେତେ ବର୍ଷରେ ଯାହା ଘଟିଛି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଘଟୁଛି ଓ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଘଟିବାର ସୁଚନା ମିଳୁଛି ତାହା ସନ୍ଦେହରେ ଏହି—

୧—କଂଗ୍ରେସର କୁଶାସନ ଓ ଅପାରଗତା ଫଳରେ ଗତ ପାଞ୍ଚ ସାତବର୍ଷରେ ଦେଶରେ ଦୁଇ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନାର କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜନତାର ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି କଲେ ଆଜିକୁ ଦଶିବାଉଳିଆ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ ।

୨—କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ହାତରେ ଶାସନକଳ ଥିବାରୁ ଦଳର କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଲୋକର କମ୍ପା ଟଙ୍କାର ଅଭାବନାହିଁ । ଏତାଦୃଶ ସ୍ଥିତି ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଦଳ ଜନତାର ବହୁମୁଖୀ ସେବା କରିପାରିଥାନ୍ତା, ବିଶେଷକରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରି ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ସାଧୁଆତ୍ମା ମନୋଭାବ ଦୂରକରି ଜନତନ୍ତ୍ରର ନିକଟରେ ଘାଣ୍ଟିତ କରି—

ପାରିଥା । କିନ୍ତୁ ତାହା ନକରି ଏ ସମ୍ପ୍ରା ନାନାଦି ବାଟରେ କରବାତାର ଟଙ୍କାକୁ ନେଇ ପୁଣି ସେହି ଟଙ୍କାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟବେଦି ଭେଟବାତାଙ୍କର ଭେଟକୁ ଜଣି ବାରମ୍ବାର ଗାଦିରେ ବସୁଛି । ଫଳରେ ଯେଉଁ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଦ୍ଵାରା ଜନତାତ୍ଵିକ ସମାଜ ଗଢ଼ିଉଠନ୍ତା ସେଥିରେ ନାମ ଗଲ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝାଯାଉଛି ଯେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ସେପରି ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରିବାଟା ମୋଟେ କଂଗ୍ରେସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହି ଦୁଇ କାରଣରୁ ବିଚାରକଲେ, ଏ ସମ୍ପ୍ରାଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ‘ରାମରାଜ୍ୟ’, ‘କୂଅ ପୋଖରୀ, ବସ୍ତ୍ରାଦାଟ କରିଦେବୁ’ ନେହେରୁଙ୍କର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଜଗତରେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ସମାଜବାଦୀ ତାହାରେ ସମାଜ ଗଠନ ଇତ୍ୟାଦି ଦୁହାଦେଇ ସାଆନ୍ତିଆ ଭାବପନ୍ଥା ଭାରତୀୟ ଜନତାକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିବାରେ ଯତ୍ନମ ହୋଇଛି ।

୩—ଓଡ଼ିଶା କଥା ବିଚାର କରାଯାଉ । ଏଠାରେ ଉପରୋକ୍ତ ଅବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ଆହୁରି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଅକାର ଧାରଣ କରିଛି । ତଦୁପରି ପୂର୍ବତନ ଛବିଶ ଗଡ଼ଜାତକୁ ଆଣି ସେଠାରେ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପୋଇଲିପୁଅଠାରୁ ସ୍ଥାନ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା, ସେଥିରେ ସେଠାରେ ଲୋକେ ଉଦ୍‌ବିକ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରା ନଥାଇ, ସେମାନେ ଯୁଗ ଯୁଗଧରି ଖାଣ୍ଟି ଖୋଲିଆରେ ସାମନ୍ତସାହା ସମାଜରେ ବଢ଼ିଥିବାରୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ରାଜନୀତିକ ଦଳ ଆମର ନବ-ଉତ୍ପତ୍ତି ଜନତାତ୍ଵିକ ସମାଜର ମୂଳଭୂତି ସେହି ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ କରାବାର ଉଦ୍ୟମ ନକରିବାରୁ ସେମାନେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ପୂର୍ବତନ ମନମୁଖୀ ଶାସକ, ରାଜାରାଣୀଙ୍କ ମୋହରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ବରଣ କଲେ । ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସର ରାଜା ରାଣୀ ସମେତ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ଦଳ ସଙ୍ଗକୁ ସେ ଆଉ ଏକ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ଦଳଆସି ସମାସ୍ପନ୍ନ ହେଲେ, ଏଥିରେ ରାଜରାଣୀ, ସେଥିରେ ରାଜରାଣୀ—ପ୍ରତିଫିୟା ମନୋଭାବରେ କେହି କାହାରିକୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳ ପୁଣି ତାଙ୍କର ଗୃହ ବିବାଦ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିଶୋଧ (Political Vendetta) ନେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ଏଥିରେ କାହାକୁ ବାଛବ । ଏପରି ଏକ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ପତ୍ତିପାରେ ଯେତେବେଳେ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ଦଳ କୁଣ୍ଡାକୁଣ୍ଡି ହୋଇଯାଇପାରନ୍ତି । ଅତିଏବ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଭୁଲନାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭବିଷ୍ୟତ ଅତି ବିପଦଜନକ ।

୪—ଗଲା କେତେଦିନର ଭାରତ ଯତ୍ନକାର ଯେଉଁ ବଜେଟ୍ ପେଣ୍ଟ କରିଛି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସଞ୍ଚାର୍ପିକ ଯୋଜନାରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥାଭାବ ଦିଶୁଛି ତାକୁ ପୁରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମର ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାରି ଜନସ୍ତ ସମା ଚନ୍ଦ୍ର, ଉତ୍ପାଦିନି, କରୋସିନି, ଧୁଆଁ ପତ୍ର, କାଗଜ, ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ଏବଂ ରେଲଟିକେଟ ଉପରେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଗୁରୁ କରଲେଇ ଲଦିଲଣି ଏବଂ ତଥାପି ଯୋଜନା ଫକାଣେ ଅର୍ଥାଭାବ ରହିଥିବାରୁ ଆଗାମୀ ବର୍ଷମାନଙ୍କର ବଜେଟ୍‌ରେ ଆହୁରି ବେଶି କରଲେଇ ବଢ଼ାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ ଏବଂ ତଦୁପରି ରାଜ୍ୟ

ସରକାରମାନେ ସେଲଟିକସ୍, ଜଳକର, ଉନ୍ନୟନ କର, ବନ୍ୟା ନିରୋଧ କର ଇତ୍ୟାଦି ବଡ଼ାଇ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥାଭାବ ପୁରଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେବେ, ତାହା ଫଳରେ ଗୁରୀମୁଲ୍ୟ ଓ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକଙ୍କର ଅଶ୍ଳା ଗୁଚ୍ଛିତ୍ତବ ।

ଏଇ କେତୋଟି ଅବସ୍ଥା କମ୍ପା ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଆପଣମାନେ ବୁଝିପାରିବେ ଯେ ଆଜି ଆମେ କିପରି ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ଯୁଗରେ ଆସି ପାଢ଼ ପକେଇଲେଣି ।

ଏତିକିବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ପୁରୁଷତ୍ବ, ଦମ୍ଭ, ଯାହସ, ଏକାଗ୍ରତା ଲୋଡ଼ା । ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି—“ଉଦ୍ୟୋଗିନଂ ପୁରୁଷ ସିଂହ ମୁପେତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ, ତେବେନ ଦେୟମିତି କାପୁରୁଷ ବଦନ୍ତି ।”

“ଆପଣମାନେ ଏହି ସମ୍ମିଳନରେ ଯମବେତ ପ୍ରତିନୟ କର୍ମୀ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜନତା ମନପ୍ରାଣ ଲିଗାଇ ଅଶ୍ଳାଭିତ୍ତ ଏହି ବହୁମୁଖୀ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏ ବିପଦ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ବିପଦକୁ ତଳିତଳାନ୍ତୁ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ପ୍ରତି ଗାଁରେ ଘର ଘର ଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ପୁରୁଷ ତଥା ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଯେ ଚୋର ଡକାୟତ ଆସି ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲେଣି । ତାଙ୍କୁ ହରାଇବାକୁ ହେବ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା, ଜନତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜ ଗଠନରେ ଉତ୍ସାହ, ଉନ୍ମାଦନା ଏବଂ କର ବା ମର ଏହି ପଣ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପତାକା ତଳେ ଏକତ୍ର କରିବେ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ବିଶ୍ରାମନାହିଁ, ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଏ ମହତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାଣ ଝାସ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

□□□

ଯୁବ ସମାଜକୁ ଆହ୍ୱାନ

“ମୃତ୍ୟୁବେଳକୁ ବୟସରେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ହେଁ ଉତ୍ସାହ, ଉଦୀପନା, କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଥିଲେ ଚିର ସବୁଜ, ତରୁଣ । ପ୍ରଚଳିତ ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ଯୁବ ସମାଜ ଉପରେ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ, ପ୍ରଗତି ଭରସା । ଓଡ଼ିଶାର ସୁଶୁଦ୍ଧ ଯୁବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ଜାଗିଉଠିବା ପାଇଁ ସେ ଅନେକବାର ଡାକ-ଦେଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ଡାକରାକୁ ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି । ୧୯୫୪ ମସିହାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଉତ୍କଳ ସମାଜବାଦୀ ଯୁବ ସମ୍ମିଳନରେ ସେ ଏହି ବାକୀଟି ପଠାଇଥିଲେ ।)

“ମୁଁ ବୃଦ୍ଧ, ମାତ୍ର ଯୁବକର ଉତ୍ସାହ, ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଶକ୍ତି ଦେଖି ଭୀଷା ଜାତ ହୁଏ । ଏ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବକପରି ପ୍ରଖର ବେଗରେ ଗତି କରିବାକୁ ଗୁହେଁ, କାରଣ ଦେଶ-

ବିଦେଶ ଗୁରୁଆଡ଼ର ଦାବୀ ଅଭିଜ୍ଞତା ଫଳରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଯେ ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜର ଆତ୍ମିକ କମ୍ପା ସାମୟିକ ନୁହେଁ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଆତ୍ମିକ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ହିଁ ସୁଖଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ । ସେଇଥିପାଇଁ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ସୋପାନିଷ୍ଠ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେବାକୁ ଲାଗି କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରିନାହିଁ କିମ୍ବା ଏ ପଥରୁ ମୋତେ ରୋକିବା ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରଲେଭନ ମୋ ଉପରେ ଢଳେମାନ୍ଦି ପ୍ରଭବ ପକାଇପାରିନାହିଁ ।

ମୁଁ ନିଜେ ଆଶାବାଦୀ ଏବଂ ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବାର ପିପାସା ବୃଦ୍ଧିପାଉଛି ଏବଂ ମନ ଅସ୍ଥିର ଓ ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଛି । ସାମାଜିକ, ରାଜନୀତିକ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୀତିକ, କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅବସ୍ଥାର ଦେଖିଲେ କୋପ ଜାତ ହେଉଛି । ମୁଁ ଚାହେଁ ଏହି କୋପ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାଦିତ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରୁ । ତଥାକଥିତ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତା ଓ ବିଦ୍ୟାର ଗରିମାରେ ବା ପ୍ରଭୁ କୌଶଳରେ ଶିକାର ନହୋଇ ଆମର ଯୁବସମାଜ ନିଜର ପାରମାର୍ଶ୍ବିକ ପରିସ୍ଥିତି ଏବଂ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ଝିଝି ପ୍ରତିଫଳିତ ଲକ୍ଷ୍ୟକରନ୍ତୁ ଏବଂ ସେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ଚଳାଇନେବାକୁ ବ୍ରତ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । ସମାଜବାଦୀ ଯୁବକମାନେ ଏହି ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଦେଶରେ ନୂଆ ହାଉଆ ଖୋଳାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଆମପରି ରୂପାଙ୍କର ପୁଣି ବଳ ଫେରିଆସିବ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମିଳି ନୂଆ ସମାଜ ଗଠନ କରିଯିବ । ଥରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ ଆଉ ହଟିବାର ନୁହେଁ ।”

“ପଛ ପୁଅ ନାହିଁ ଗାରର ଜାତକେ,”

ଏହା ଯୁବ ସମାଜର ଜସାମାଳୀ ହେଉ ।

□□□

APPOINT A BOUNDARY COMMISSION

(The statement issued by Sarangadhar Das on 19. 8. 56)

When the States Reorganisation Commission was appointed, the whole country was expecting that all boundary disputes arising out of the reorganisation of states would be taken up and finished. So that this matter could be buried for good. Unfortunately for us, the whole

matter was not gone into, either by the Commission or by Government who modified some of the recommendations of the commission.

We have pointed out both at the committee stage as well in the Loksabha that there are various boundary disputes between one state and another. For instance, there is boundary dispute between Bihar and Orissa, between Madhyapradesh and Orissa, between Andhra and Madhya Pradesh, between the new states of Maharashtra and Karnataka, and between Gujarat and Maharashtra, and so on.

The Zonal Councils, as they are provided for, are to deal with border disputes, linguistic minorities, inter-state transport, etc. I believe they will be very helpful in deciding disputes between states with regard not only to transport but to other development projects. For instance, if the catchment area of a river is in one state while the dam is built in another state, that catchment area needs to be reafforested. The zonal council concerned will certainly be very helpful in coming to a decision on this point. But as far as boundary disputes are concerned, when there is an area in one state which is claimed by an other state, the Policy of the Government has been that there must be agreement between the parties concerned. But we have seen that there has not been any agreement with regard to these disputed areas.

Therefore, it becomes very necessary that these disputes should be decided once for all so that the appropriate authority gives its decision in the matter. There should be no further talk about it. Therefore,

I moved an amendment pleading for the setting up of a boundary Commission. Whenever in a zone two states or more do not come to an agreement, then one of the states or more than one can apply for the appointment of boundary Commission to the union Government, and the union Government shall appoint a boundary Commission on consisting of Judges of the Supreme Court or the High Courts for investigating into, and adjudicating upon, such representation. The union Government shall also take necessary steps to implement the award of such Commission.

I feel the same way as Government do in this matter, although I am not as frightened because of these disputes as the Government have been or are now. My suggestion for a boundary Commission consisting of High Court or Supreme Court Judges in such that when an impartial body like that gives its decision one way or the other, both parties will take about it if either is dissatisfied. I visualise that in a case where the disputed territory is not given to the state demanding it by the boundary commission, the people residing in that disputed territory will have to adjust themselves, although they are in a minority, with the way of life of the majority in everything. There are such areas, for instance, the oriya-speaking areas in Madhya Pradesh, where I have had experience some years ago. The people there are quite satisfied with the conditions. Under which they are living, except that they are not able to cultivate their language and their children do not receive schooling in that language. Otherwise, they have adjusted themselves, and I do not believe they would come to Orissa now.

So in future once a Judicial commission gives its verdict that will be accepted by both parties concerned and the people living in the disputed area will have to adjust themselves and consider themselves as citizens of the nation and not of any particular state to which they had wanted to go but they could not go. I, therefore, appeal that at least for the settlement of these disputes, a Boundary Commission should be appointed, and I urge upon government to realise the necessity of this so that the problem of reorganisation, linguistic distribution and so forth will be buried for ever.

ସରକାର ଓ ଯୁବସମାଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତୁ

(୧୯୫୭ ମସିହାରେ ଲୋକସଭାରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଆଲୋଚନା-ବେଳେ ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ସଦସ୍ୟ ଭାବରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ‘ସରକାର ଓ ଯୁବସମାଜ’କୁ ଦେଇଥିବା ଚେତାବଳୀ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଷଣରୁ ଅନୁଦତ ।)

ଲୋକସଭାରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଆଲୋଚନାବେଳେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନେହେରୁ ତାଙ୍କ ଶେଷ ଉଦ୍ଘୋଷରେ ସ୍ଵୀକାର କରିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ବଞ୍ଚାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ କରିବାଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ତାଲିମ କରିବାରେ ସରକାର ଅବହେଳା କରିଛନ୍ତି—ଫଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଳ୍ପ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ କାମର ସଫଳତା ନିମ୍ନ ପଡ଼ିଛି । ତାଲିମ ପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ସେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ବ୍ୟାପାର ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଅନୁଭୂତ ହେଉଛି—ଯେଉଁମାନେ ଦ୍ରୁତ ଶିଳ୍ପୀକରଣ ହାତରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେମାନେ ଏଇଥିଲାଗି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଅନ୍ତତଃ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସବୁ ପ୍ରକାରର ବଞ୍ଚାନ ଓ ଟେକନିକାଲ ଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ଯୋଜନା କରିବାହାନ୍ତୁ—ସେଇଥିଲାଗି ଆମ ଗ୍ୟାଙ୍ଗରେ ଶିଳ୍ପପ୍ରସାରଲାଗି କୌଣସି ଯୋଜନା ହୋଇପାରୁନାହିଁ ଏବଂ ଆମ ପାଖରେ ଯେଉଁ ଅପରିମିତ ଶକ୍ତିକ୍ରୟ ରହିଛି, ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିପାରୁନାହିଁ କିମ୍ବା ଉପଯୋଗ କରିପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଗତ ମାର୍ଚ୍ଚ ଶେଷରେ ଉତ୍କଳ

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସିନେଟ ବୈଠକରେ କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲି ଏବଂ ମତେ ପରେ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ ମୋର କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଛି । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପୁଣିଥରେ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଉଛି—

ନୂଆହୋଇ ବୁର୍ଲାଠାରେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟ କିମ୍ବା ସରକାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରନ୍ତୁ— ଏହି କଲେଜଟି ଖଣି ଅଞ୍ଚଳରେ ହେଲେ ଭଲ ହେବ । ଏହି କଲେଜରେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂର ସମସ୍ତ ଶାଖା ଯଥା—ସିଭିଲ୍, ମେକାନିକାଲ୍, ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକାଲ୍ ଏବଂ ମାଇନିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜାଣିଛି ଯେ କେନ୍ଦୁଝରଠାରେ ଖଣିଜ ଶିକ୍ଷାଲାଗି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ (School of Mines) ବସାଯାଉଛି । ଯଦି ତାହା ଠିକ୍ ହୋଇଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜ କଟକରେ କରାଯାଉ ଏବଂ ଏଥିରେ ମାରାଇନ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ (Marine Engineering) ରହିବା ଉଚିତ ।

ଅନ୍ତତର ନିଷ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସରକାରଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦରକାର ହେଉଛି—ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା, ଯାହାର ଫଳ ଏବେ ନପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଭୂତାତ୍ମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଅନ୍ତତଃ ମିଳିପାରିବ । ଏତକ ନକରାଗଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ଯେପରି ପଛରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ସେଇ ପଛରେ ପଡ଼ିରହିଥିବେ । ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଟେକନିକାଲ୍ ଶିକ୍ଷା ସୁଯୋଗ ବିନା କୌଣସି ଅନୁନ୍ନତ ଅର୍ଥନୀତି ବିକାଶ ଲଭି କରିନପାରେ । ବଙ୍ଗାଳୀ, ବମ୍ବେ ଏବଂ ମାଦ୍ରାସରେ ଗତ ୨୫ ବା ତତୁର୍ଦ୍ଧ ବର୍ଷଧରି ଏହି ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଫଳରେ କେବଳ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିଳ୍ପ କାରଖାନା-ମାନଙ୍କରେ ଲୋକେ କାମ ପାଇନାହାନ୍ତି । ଲୋକେ ନିଜେ ନିଜେ ସାଗୁନ ଦିଆରି, କାଳି, ବାଉଁଶ, ମାଟିବାସନ, ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍, କଲ୍ବ, ପଙ୍ଖା-ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରେଟ୍ ଗ୍ରେଟ୍ ଶିଳ୍ପ ବସାଇବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ଯଦି ଓଡ଼ିଶା ଏଭଳି ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଗଢ଼ିଥାଆନ୍ତି, ମୁଁ ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ କହିପାରେ ଯେ, ଏତେବେଳକୁ ଅଡ଼ିଶାବାସୀ ଶାଉଁଟିମାନଙ୍କ ନାନା ସରଞ୍ଚାମ ପାଇଁ ନାନା ଶିଳ୍ପରେ ଜଣେ ଜଣେ ସୁଦୃଢ଼ ବିଶାରଦ ହୋଇସାରିଲେଣି । ସେଇଥିପାଇଁ ଆମ ଶିକ୍ଷାନୀତିର ପୁନର୍ଗଠନ କରି ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଶିଳ୍ପକ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ କରିବାଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ଅଧିକ ତାଲିମ ଦେବା ଦରକାର ।

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତରଫରୁ ତା ଛଡ଼ା ବାଙ୍ଗାଲୋର କିମ୍ବା ଯାଦବପୁର ବିଜ୍ଞାନ ଇନ୍ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଆଦର୍ଶରେ ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ ବସାଯାଉ, ଏଥିରେ କେମିଷ୍ଟ୍ରି, କେମିକାଲ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଏବଂ ତାହା ସହିତ ସର୍ବିଷ୍ଟ ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ।

ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଟେକନିକାଲ୍ ଶିକ୍ଷାଲାଗି ଖଡ଼ଗପୁରଭଳି ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ଇନ୍ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଅଫ୍ ଟେକନିକାଲ୍ ବସାଯାଉ ।

ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର କାମ ଲାଗି ତାଲିମ ଦେବାଲାଗି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଟେକ୍ନିକାଲ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ବସାଯିବା ଉଚିତ ।

ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ବସାଯାଉ — ଏଥି ସହିତ ନର୍ସମାନଙ୍କ ଟ୍ରେନିଂ ଲାଗି ଏକ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ ମଧ୍ୟ ରହୁ ।

ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏହି ସବୁ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଅନ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାରଲାଗି ଅଭିଜ୍ଞ ଲୋକ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରୁ ଏବଂ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗକୁ ଏଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତାବ ପଠାଯାଉ । ଏହି ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଟେକ୍ନିକାଲ ଶିକ୍ଷାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବାଲାଗି କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ବହୁ ଅର୍ଥ ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ କେନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିପାରିବ । ତା'ଛଡ଼ା ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସାହାଯ୍ୟ ସ୍ବରୂପ ଏଥିଲାଗି ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବା ଉଚିତ ।

ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁବସମାଜକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛୁ ଯେ, ସେମାନେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଏକଥା ମନରେ ବୁଝନ୍ତୁ ଯେ, ଏହି ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବରୁ ହିଁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭାଗମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଦେଶାନାହିଁ ଏବଂ ଫଳରେ ଆସନ୍ତା ପଞ୍ଚବର୍ଷିକ ଯୋଜନାମାନଙ୍କରେ ଯେତେବେଳେ ନୂଆ ନୂଆ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ — ଓଡ଼ିଆଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନଥିବ । ସେଥିଲାଗି ଓଡ଼ିଶାର ଯୁବସମାଜ, ତାଙ୍କ ବାପା ଓ ଅଭିଭାବକମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ଏହି ଶିକ୍ଷାର ସୁଯୋଗ ଦେବାଲାଗି ଦାବି କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏଥିଲାଗି କେବଳ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ବିଭାଗମାନଙ୍କରେ ନୁହେଁ — ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପରେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ଓଡ଼ିଆମାନେ ରହିପାରିବେ ସେଥିଲାଗି ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେବଳ ନିଜର ଅଗାଧ ଓ ଆମର ପ୍ରାକୃତିକ ଧନ-ସମ୍ପଦର ଯତ୍ନୋତ୍ସାହ କରିବା ଛଡ଼ା ଯେଉଁ ବିରାଟ ଅଭିଯାନ ଆମକୁ ବାରମ୍ବାର ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି — ସେଥିରେ ଭାଗ ନେବାଲାଗି ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ ହୋଇ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

□□□

ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରୀର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ

ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ‘ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରୀ’ ଛଦ୍ମନାମରେ ସରସ ସୁନ୍ଦର ଗଳ୍ପ ଆକାରରେ ଦରଲ ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ରଖିଥିଲେ । ଏହି ଲେଖାହିଁ ଥିଲା ସେମାନଙ୍କଲାଗି ବିପ୍ଳବର ସନ୍ଦେଶ । ଡେଙ୍କାନାଳର ଗିରିକନ୍ଦରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଳାହାଣ୍ଡି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୭ଟି ଗଡ଼ଜାତରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ‘ସାରଙ୍ଗ’ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ

ଦଳିତ, ମଧ୍ୟତ, ନିର୍ଧୀକୃତ ପ୍ରାଣରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର କରୁଥିଲା, ଅତ୍ୟାଚାରର ବନ୍ଧନେ ଦେଇ କରୁଥିଲା ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଜୀବନାବସାନର ଏଗାର ବର୍ଷପରେ ତାଙ୍କ ‘ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣୀ’ର ମଧ୍ୟ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ତାକୁ କୌଣସି କର୍କଟ ରୋଗ ଖାଇନି, ଉଇ ଖାଇଗଲା । ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣୀ ପାଇଁ କେହି ଶୋକସତ୍ତା କରିବେନି, କେହି ତାର ପରିବାରବର୍ଗକୁ ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରିବେନି—କାରଣ ସେ ଥିଲା ନିରାହାର, ସରଳ, ଗଡ଼ଜାତି ପଲ୍ଲୀ ପଙ୍କାଲର ଏକ ଲୋକର ନାମ ।

ବାସ୍ତବିକ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ, ଅନାଦି ଜର୍ଜରୀତ ଦେଶ ଆଉ ତାଙ୍କୁ ବେଶୀଦିନ ଚାହୁଁ ନଥିଲା । ଚାହୁଁ ଥିଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗୀ ଗୁଳିରେ ନିହତ ହୋଇନଥାନ୍ତେ ।

କଟକରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରେସର ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖିଲେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କର ମନେପଡ଼େ । ଏହି ପ୍ରେସ୍ ସମବାୟ ସୂତ୍ରରେ ପରିଚାଳିତ । ଏହା ପଛରେ ଚାଲୁଥିବା ଦୁର୍ନୀତି ରୂପକ ଏକ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ବିକଟାଳ ମୃତ୍ତି ପଛରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ଏକ ଗାନ୍ଧୀଜୀର ଖଡ଼ଗ ଧରି ସବୁବେଳେ ଚାଲୁଥିବା ଆନ୍ଦ୍ର । ସେହିଭଳି ଓଡ଼ିଶା ତତ୍ତ୍ୱଦ୍ୱାରା ଟେକସଜାଇଲ ମିଲର ମୂଲଧନ ଓ ଏହାର କାରବାର ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଏତେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର କୌଣସି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅରହୁର ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲେ ।

ଏତେ ଯୈର୍ଦ୍ଧବାନ, ଏତେ ସହୃଦ୍ଧ ଓ ନିଷ୍ଠାବାନ ଲୋକ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ତ୍ୟାଗବୀର । ସବୁଠାରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ବଡ଼କଥା ହେଲା ଦୁଃସାହସ ।

ଜୀବନରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—“ସ୍କୁଲ ପଢ଼ା ଶେଷ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ବିଲ୍ଲତ, ଆମେରିକା, ଜାପାନ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ଡରୁଥିଲେ । ଅପଲୁର ଦରିଆପାଣି, ଅନେକ ଭାବୁଥିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱର୍ଗ, ସେଇଠି ନନ୍ଦନକାନନ ଥିବ, ପାରିଜାତ ଫୁଲ ଫୁଟୁଥିବ ।”

“ମୋର ସେ ନନ୍ଦନକାନନ ଦେଖିବାଲାଗି ଲୋଭ ନଥିଲା । ମୁଁ ମନେମନେ ଭାବୁଥାଏ, ଏ ଦେଶରେ ପାଠପଢ଼ି, ଏ ଦେଶ ପାଇଁ କିଛି କରିହେବନାହିଁ, ତେଣୁ ବିଦେଶ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, କିନ୍ତୁ ଯିବି କିମିତି ?”

“ଯିବା ନଯିବା କଥା ମାଆ ଆଗରେ କେବେ କହୁନଥାଏ । କାରଣ ଜାଣିଥିଲି ମାଆ ଶୁଣିଲେ କେତେ ରୁଡ଼ିବନି, ଭାବିଲି ତନେ ହଠାତ୍ ଚାଲିଯିବି, ମାଆ ଖୋଜିଲେ ଖୋଜୁ । ବାଟରେ ମନ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବ, ହେଲେ ହେଉ ।

“କଲିକତା ପଲେଇଲି । କଲିକତାରେ ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାକୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ ଲାଗିଗଲା । ତାପରେ ଜାହାଜରେ ବାହାରିଲି ଜାପାନ, ସେଇଠୁ ଜଣେ ପୌଡ଼ା ମହଲାଙ୍କ ପାଖରେ ପେୟିଂ ଗେଷ୍ଟ (ପକସା ଦେଇ ଅତିଥି) ହୋଇ ରହୁଥାଏ । ଶୁକର କରୁଥାଏ— ପଢ଼ୁଥାଏ । ଭରତରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭଲକଙ୍କ ‘ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆମର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର’ ଧ୍ବନି ଏଇଠି ଆମର କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ିଲୁ ସେଦିନ...ତାପରେ ଜାପାନରେ ପାଠପଢ଼ା ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲାଣି...ତାପରେ ଚାଲିଲି—” ତାଙ୍କ ବିରଟ ଜୀବନରୁ ଇଏ ହେଲି ପଡ଼େ ପଡ଼େ ।

ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନଟା ଥିଲା ଏକ ମ୍ୟୁଜିୟମ୍ (ଯାଦୁଘର), ଉଦ୍ୟମ କଲେ ମଣିଷ ତାଙ୍କ ଲୁପ୍ତ ଜୀବନର ଗନ୍ତାଘର ଭିତରୁ ବହୁ ଇଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରେ, ସେଥିଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଗ୍ରାହକ ଆବଶ୍ୟକ ।

□□□

ଓଡ଼ିଶାର ଚନ୍ଦ୍ର—ଚତୁରଙ୍ଗ

ପୁଷ୍ପମାସ ଯେଯାକ ମାସ ଚାଲିଲାଣି, ଗୁଆଁଲିଘର ଗାଁ ଲୋକେ ବଲରେ ନଡ଼ା ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ପାଞ୍ଚ କିଆରି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଆସି ଛକ ଜାଗାରେ ବସିଲେ । ତୋକେ ଧୁଆଁ ଖାଇବାକୁ ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ ବାଙ୍କୁ ବାଙ୍କୁ କରି ଧୁଆଁ ଗୁଡ଼ିଲବେଳକୁ ପଦନ ବୁଡ଼ାଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ବୁରୁନା କହିଲା, ହେ ଆରେ ମଉସା, ତୁ ତ ଗାଁରେ ନଥିଲୁ, କଟକ ଯାଇଥିଲୁ ପରା, ଦେଶ ଖବର କଣ, ଆମକୁ ଶୁଣାଅ ।

ପଦନ ମଉସାର ବାଲ ଅଧା ପାଟଲଣି, ଆଉ ଅଧା କଳା, ବସ୍ତ୍ରସ ପଞ୍ଚାବନ ହେବ । ତା’ର ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ, ଶାନ୍ତି ସ୍ଵଭାବ, ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହଯୋଗୁ ଗାଁରେ ଯମସ୍ତେ ତାକୁ ଭକ୍ତ କରନ୍ତି, ଟିକେ ବୈରାମ ପଡ଼ିଲେ ଗାଁଯାକ ଯାଇ ବୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି—କିଏ ସସି ଦଉଡ଼ି ତ କିଏ ପାଣିଆଣି ପିଆଉଛି, କିଏ ପରୁରୁଟି ମଉସା ବଲରେ ବାସି କାମ କସି ଅଛି ?

ପିଲାଙ୍କର ଏତେ ଆଗ୍ରହ କଟକ ଖବର ଶୁଣିବାକୁ, ଏଥିରେ ପଦନବୁଡ଼ାର ଗୁଡ଼ି କୁଣ୍ଠେମୋଟ ହୋଇଗଲା । ସେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ତକାପକେଇ ବସିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ‘ତା’ ମୁହଁଟାଯାକ ହସ ଫୁଟିଯାଇଥାଏ । ସେ ଆରମ୍ଭ କଲା, ଶୁଣରେ, ପୁଏ, ଆଜି ଯାହା କହିବି ତା’ ସତ ଖବର, କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଗପ ଆକାରରେ କହିବି, ତେଣେ ବୁଝିବ ଯେ, ଏ ଯୁଗ ପୁଅଙ୍କର ତ ଭାରି ବୁଦ୍ଧି, କିଆଁ ନବୁଝିବ ? ଦଲ୍ଲୀ ବାଦଶାହର ଅକ୍ଷତାଣି ସୈନ୍ୟରୁ ସୁବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଅଛନ୍ତି । ବାଦଶାହ ଯଜନ ପୁଣି ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ତାକୁ ଚତୁରଙ୍ଗ

କହନ୍ତି—କରବତ୍, ଅଣ୍ଟା, ବିମାନ କିମ୍ବା ରଥ ପାଇକ କିମ୍ବା ପଦାତିକ । ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ହଜାର ହାତୀ, ସେଇଥିପାଇଁ ହାତୀଙ୍କ ସେନାପତିଙ୍କ ନାଁ ହଜାର ମଉଗଳ ସିଂହ । ନାଁ ଶୁଣିକରି ଚମକିବ ନାହିଁ, ସେ ଚକ୍ରତଳ ଭେଙ୍ଗିଥାନ୍ତି, ନିଜାନ୍ତ ଶାନ୍ତିଶିଷ୍ଟ ଦେଖିବାକୁ କିନ୍ତୁ ପାଟହାତୀ ଉପରେ ଯବାର ହେଲେ କାହାରି ପ୍ରତି ଦୟାମାୟା ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାଡ଼ି ଦଳିଦେବେ ।

ମଉସା କଥାରେ ବୁରୁସା ବାଧାଦେଇ ପରୁରଲ୍, ଅରେ ସେଇ ଉଠିନଗଣଆଡ଼େ ତା'ର ଏତେ କରମତ ଯେ ହଜାରେ ହାତୀକୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ଚ କରି ଚାଲିବୁ ।

ବୁଢ଼ା ତା ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି ଯମ୍ବୁତ ଦେଲ, ପୁଣି ତା ଗପ ବଖାଣିଲ । ସାତହଜାର ଘୋଡ଼ା, ସେଥିରେ ସେନାପତି ହସ୍ତହଜାର ସାଥୀନ୍ତ । ସାଥୀନ୍ତେ ବଡ଼ ସାଧୁସନ୍ଥାସୀ ଲେକ । ମୋଟ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ, କୁରୁତା ଖଣ୍ଡେ ଏଇଆ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଫାଟିଗଲେ, ଫଟାତକ କାଟି ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଭଲପାଃ ଯୋଡ଼ି ସିଲାଇ କରନ୍ତି । ସେ ପୁଣି ବାଦଶାହ ସୁବେଦାର । ସନ୍ଥାସୀ ହେଲେ ଜଣ ହେବ, ପାଟ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼େଇଦେଇ ତାଙ୍କ ଚରବାସ ଖଣ୍ଡ ଧରେଇଦେଲେ ଘୋଡ଼ା ଗୁଲିବ ପବନ ବେଗରେ, କାହାରିକୁ ଉଦ୍‌ନାହିଁ ।

ଅଇଁଠୁ ଥିଲ, କହିପକାଇଲ ଯେ, “ମଉସା, ସେଇ ଆମ ଜଗତସିଂହପୁରୀଆ, ମଣିଷ ବୋଲି ହାଡ଼ ଚା'ଖଣ୍ଡ, ଦହରେ ମାଉଁସ ହେଲେ ଟିକିଏନାହିଁ, ତାର ପୁଣି ଏତେ କରମତ ! ମଉସା ବୁଢ଼ା ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରି କହୁଗଲ, ଆଉ ଅଛି ଉନହଜାର ବିମାନ କୁହ ରଥ କୁହ । ସେଥିରେ ମାଲିକ ଉନି ହଜାର, କିନ୍ତୁ ଲେକେ କୁହନ୍ତି ତାଙ୍କ ନାଁ ରଥପତି । ଉନହଜାର ଭରି ସିଆଣିଆ ଲେକ । କଥା କହିବେ ଯେ, ସାପ ମରିବନାହିଁ କି ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିବନାହିଁ । ଉଗତମାଲି ବଖାଣିବା ପାଇଁ ଜଣେ ବୀର ସେ । ସେ ପୁଣି ଅହଂସା କଥା ସବୁବେଳେ ଘୋଷନ୍ତି, ପୁଣି କୁହନ୍ତି, ‘ନାୟମାୟା ବଳସ୍ଥାନେନ ଲଭ୍ୟଃ’ । ରଥପତିଙ୍କୁ ଗୋଟେ ରଥ ଉପରେ ବସାଇଦିଅ, ନିମିଷକ ଭିତରେ ଯାଇଁ ନଳାଚଳଧାମ ସିଙ୍ଗିଦୁଆରରେ ପହଞ୍ଚିଯିବେ ।

ନଟିଆ ତା'ମତ ଦେକ, “ଅରେ ମଉସା ସେ'ତ ଯେଇ ଚକାଡ଼ୋଲିଙ୍କ ଧାମର ପୁଅ, ରଥଟାକୁ ଏମିତି ବେଗରେ କପରି ଚଳାନ୍ତିମ ? ହୁଡ଼, ଶୁଣିବା ।”

ବୁଢ଼ାର ଯେଇ ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରିବା, ପୁଣି ଯେଇ ଗପ, ଆଉ ରହଲେ ପାଇକ ପଞ୍ଚ । ଲକ୍ଷେ ପାଇକ ଚିରି ଚିରିଯି ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିପଡ଼ନ୍ତି, ସମର ଚରଣ ଝେଲିଯାଏ ଯେ, ଆମ ଲେକେ ଉତ୍ସୁକ ହେଇଯାଆନ୍ତି । ପଦାତିକ ସେନାଙ୍କ ମାଲିକ ହେଲେ ଲକ୍ଷପତି ସାଥୀନ୍ତ । ସ୍ବାହର ଏତେ ପରିଶ୍ରମ ଯେ, ପ୍ରଜାଏ ଟିକିଏ ଅମାନିଆ ହେଲେ ଦଶ ବାରଜଣ ପାଇକ କାଲିଆ, ନାଲିଆ, ହଳଦିଆ ଚିତା ନାଲିହେଇ ଡାଲି ଡରବାସ ବୁଲଇ ଯାଇ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଗାଁ ଲେକେ ଥଣ୍ଡ । ଆସି ପରୁଗିବେ ଯାଆନ୍ତୁଙ୍କ କୋଉ କାମଅଛି, କୁହ ଅଇଢ଼ିକା କରିଦିବା ।

ଏକାନ୍ତ କହୁଥିବେ, ଆଉ ସେ ବକଟ ମୁଣ୍ଡି, ତାଙ୍କ ହାତର ଡାଳ ଉପରାଗ ଦେଖି ଥରୁଥିବେ । ଲକ୍ଷପତିଙ୍କର ଏତେ କରମତ ଦେଖି ବାଦଶା ତାଙ୍କୁ ଉଜର କରି ପାଖରେ ରଖିଛନ୍ତି ।

ଏଥର ପଡ଼ିଲୁ ଭୃଗିଆର ପାଳି । ସେ ହସିକରି କହିଲା, “ଆମେ ବୁଝିଲୁ ଯେ ସ୍ୱେତ ସେଇ ବାଳିକୁଦାର ସାଥୀନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏବେ ସିଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲି ବନ୍ଧୁ ଘର ଯେ, ସାଥୀନ୍ତୁଙ୍କ ପ୍ରଜାଏ ଶନଶା ଦବାରେ ଗୁରୁଦିନ ବିଳମ୍ବ କରିଥିଲେ ବୋଲି ବନ୍ଧୁ ଘର ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଥିଲେ ସେଇ ବକଟମୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଜଣ ବରକନ୍ୟା, ସାମନାରେ ଦାଣ୍ଡ ଉପରେ ଠିଆ-ହୋଇଥିଲେ ଗାଁର ଯେତେକ ବୁଢ଼ା ଭେଣ୍ଡିଆ । ତାଙ୍କ ଗାଁର ମୁଣ୍ଡିଆ ବାଉରବନ୍ଧୁ ଯେମିତି କହିଛନ୍ତି, ଆମକୁ ଦିଇଦିନ ମନ୍ଦଳିତ ହେଉଛି । ଆମେ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିନେଇ ଦେଇ-ଆସିବୁ । ଗୁରୁଜଣଯାକ ଏକସରରେ ଗୋଟାଏ ଘୁଙ୍ଗାର ଦେଲେ ଯେ ପରୁଷଜଣ ଲୋକ ଥରୁଥାନ୍ତି । ବାକି ବାକି ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଗଲା, ତା ଚେତା ବୁଝିଗଲା ।”

ପଦନ ମଉସା ହସିଲା, ଯମତେ ହସିଲେ । ମଉସା କହିଲା, “ହଉ ଏଥର ଶୁଣ । ଏଇ ଗୁରୁ ସେନାପତି ବାଦଶାଙ୍କ ପାଖେ ଗୃହାରି କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ସଜନ ଦଶହରା ଦିନ ଝାଡ଼ଝଣ୍ଡରୁ ବଢ଼ି ଚାଲି ଜୟ କରିଥିଲେ, ସେ ଶ୍ରେକୁ ସୁବା ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମିନ କରିବାକୁ ହୁକୁମ ହଉ । ବାଦଶା କିନ୍ତୁ ମିଥ୍ୟାର ଲାଠି, ବଚେଇ ଲୋକାରତ କରମତ ଜାଣନ୍ତି, ସେ କଥା ଶୋଇଲ ବାଦ ହେବେ କେନ୍ଦ୍ରାପାରିବେ । ସେ ନାସ୍ତି କରିଦେଲେ । ହସ୍ତହଜାଗ ସୁବେଦାର ବାଦଶାଙ୍କ ପରମାନ ପଡ଼ିଲମାସେ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଡକାଇ ବରୁର କଲେ । ମଉସାକ ସିଂ ହଜାଗ କହିଲେ, ଅହେ ବାବୁ କି କଥା ସେ ? ଆମେ ବାଦଶାଙ୍କର ଜଣେ ଖିଦମତ ନକଲେ ? ଆମକୁ ଭୂଇଁ ଖଣ୍ଡେ ନଦେଲେ, ଆମେ ଆମ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଆଗେ ମୁହଁ ଦେଖାଇବୁ କିପରି ? ଏକମାତ୍ର ଇସ୍ତଫା ଆମମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମ ରଖିବ । ହସ୍ତହଜାଗ କହିଲେ, ଠିକ୍ କଥା । ଆମେ ଅହଂସାମତ ଗୋଟି ହେଇହେଇ ମଲୁ, ଆମେ ସୁବାକୁ କିଛି ଯେ ମିଳିଲା-ନାହିଁ, ‘ଇସ୍ତଫା ଇସ୍ତଫା’ ଚିତ୍କାର କଲେ । ରଥପତି ତାଙ୍କ ପାଲିଧରି ଖସିଲେ,” ସେ ଖଣ୍ଡକ ପାଇଁ ଆମେ ଲଢ଼ୁନାହିଁ ବୋଲି ଆମ ଦେଶ ଲୋକେ ଆମକୁ ଦି’କଡ଼ାର କରି-ସାରିଲେଣି ଏଥର ଆଉ କଣ ପାସଙ୍ଗରେ ପକାଇବେ ? ଇସ୍ତଫାଦେଲେ ସୁବାକୁ ଲୋକବାକୁ ଆଉ କିଏ ଅଛି କି ? ଏକାନ୍ତ ବୁଝିଲୁ ବାଦଶାଙ୍କର ଅଖି ଖୋଲିଯିବ ଯେ, ଲକ୍ଷପତି କିନ୍ତୁ ନାଗର ହେଲେ । ସେ କହିଲେ, ‘ମୁଁ ବାଦଶାଙ୍କର ଉଜିରପଣ ପୁଣି ଜହ୍ନପନ୍ନାଙ୍କ ଫରମାନଙ୍କୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବି ? ତୋବା, ତୋବା, ରମବୋଲ, ହାୟା ହୁସିକେଶ ହୁଦୁଛି ତେନ, ଯଥନପୁଷ୍ଟେଷ୍ଟି ତଥା କରେମ୍ ।”

ମଉସା ପୁଣି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା, “ହସ୍ତହଜାଗ ସୁବେଦାର ତରଣି ପିଲଙ୍କୁ ଡକାଇ କାନରେ ମନ୍ଦୁଦେଲେ ଯାଅ ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କରେ ଯାହା ଯିବାଅସିବା ହେଉ, ବାଦଶାଙ୍କ

କଟେଲାକାଟେଲା ହେଉ, ସବାର ଅଦାଲତ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ବନ୍ଦକର, ଆମର ହାବିଲଦାର ବରକହାନ କେହି କିଛି କହିବେନାହିଁ, ପିଲାଏ ମହାଆନନ୍ଦରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ଅଇଁଠୁ ପଚାରିଲା, “ପିଲାଗୁଡ଼ା ପାଠପଢ଼ିବେ ନା ଏଇ ଗୋଳମାଳରେ ଲାଗିବେ ?”

ମଉସା ଜବାବଦେଲା, “ଆରେ ଉଲ୍ଲୁ ତୁ କଣ ଆଜିଯାଏ ଚିହ୍ନିଲୁ ନାହିଁ, ସେଇ ପିଲାମାନେ ହେବେ ବାନରଫେନା, ସେଇ ପିଲା ହେବେ ପିଲା ସଇନ, ସେଇ ପିଲା ପୁଣି କୋଡ଼ି କୋଡ଼ାଲଧର ମାଟି ହାଣିବେ, ଆମକୁ ମାଟିତଡ଼ା ଶିଖାଇବେ, ଆମ ସୁବେଦାର ତ ତାଙ୍କ ପିଲାବେଳୁ ସେଇ ପିଲାଙ୍କର ନେତା । ତାଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼, ବାଦଶା ନଜେ କଣ, ସେ ପରା ଦେଶ ଗୋଟାଯାଇବ ପିଲାଙ୍କ ଚାଲୁ ! ପିଲାଙ୍କୁ ମତାଇବା ସହଜ ପାଠ ଯେ, ଆମେ ତ ଚାଷବାସ ଛାଡ଼ି ଯାଇପାରିବନାହିଁ, ଆମକୁ କ’ଣ ତାଙ୍କିବେ ? ଏଇଥିପାଇଁ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ତାଙ୍କର ହାତର ପାଞ୍ଚ ।”

ଅଇଁଠୁ ପୁଣି ପଚାରିଲା, “ସେଠୁ କଣ ହେଲା, କହମ, ଆମେ ଶେଷକଥା ଜାଣିବାକୁ ଅଥୟ ହେଲୁଣି ।”

ମଉସା ବୁଢ଼ା କହିଲା, “ଆରେ ପିଲାଏ ତେମେ ଅସୁଧରେଲେ ସିନା ହେବ, ଏଇଠ ଅସଲ କଥା ବାହାରିବ ସିନା ।”

ଚାରିଜଣାକ ଚୁନିହୋଇ ବସି ବୁଢ଼ା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହିଲେ, ଯତେକି ତା ମୁହଁରୁ ଅମୃତ ବାହାରିବ ।

ପଦନ ମଉସା ଚାହିଁଲା ଯେ ଆଉ କେହି ପାଟି ଫିଟେଇବ ନାହିଁ, ସେ ଅନର୍ଗଲ କହି ତା ଗପକୁ ଶେଷ କରିବ । ସେଠୁସେ କହିଲା, ‘ଆରେ, ଏଥର ଶୁଣ । ପିଲାଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହ କାମରେ ଲଗେଇଦେଇ ହସ୍ତହତାର ସୁବେଦାର ଆଉ ହଜାର ମଗର ଜୟିଙ୍କ ପୁଷ୍ପକ ରଥରେ ଚଢ଼ି ବାଦଶାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ବାଦଶା ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଅଗ୍ନିଶର୍ମା ହେଲା ଏକ ଧମକଦେଲେ, କହିଲେ ତମ ସୁବାର ଝବର ମୁଁ ନିର୍ମମକରେ ପାଉଛି, ତମେ କମ୍‌ଜୋର ଲୋକ । ଏକାକି ଯାଅ ନବାକଙ୍କ ସୁବାରୁ ସୈନ୍ୟନେଇ ତମ ସେଠାର ବିଦ୍ରୋହକୁ ଦମନକର, ନଚେତ୍ ତମ ଶାସନକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବ । ଏଇତକରେ ଆମ ହସ୍ତହତାର ସୁବେଦାର ଆଉ ହଜାର ମଉରଜ ସିଂଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ନବାହାରେ, ତାଙ୍କର ଇସ୍ତଫା କାଗଜ ଶଶ୍ତ୍ରମାନଧର ବାଦଶାହଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ରଖି ନଇଁ ନଇଁ ପଛେଇ ଚାଲି ବାହାରି ଆସିଲେ ।

ବୁରୁଦା ତାଙ୍କୁ ହେଲା କହିଲା, ହେ ମଉସା, ତେବେ କଣ ଯୁଦ୍ଧର ହଜାର ହଜାର ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ରଖିଛନ୍ତି ଆମ ନିରସ୍ତ୍ର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ତଙ୍ଗ କରିବା ଯକାଣେ ? ଆରେ ସ୍ୱେତ ଟାଲି ଆମକୁ ବାଲିଙ୍ଗ ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ଆମେ ଚାହିଁଲୁ ଯେ ଏଥର ଯୁଦ୍ଧ କରାମତି କେତେ ?

ପଦନ ମଉସା ହସି କହିଲା, ଆରେ ପିଲାଏ ଚତୁରଙ୍କର ଶେଷ କଥା ଶୁଣ, ତେବେ ଯାଉଁ ତମ ପେଟରୁ କଥା ଓକାଳିବ ।

ଏକରେ

ହଜାର ମଣ୍ଡଗଳ ସିଂ ଫେରିଆସି କଣ ବଢେଇଲେ ନାଁ ଯେ ତ ଜେବେହେଁ ଭୁଇଁ ଖଣ୍ଡ ପାଇଁ ଲଲାୟିତ ନୁହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଇସ୍ତଫା କଥା ଘୋଷଣା ନକରିଥିଲେ, ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ କଣ କହିଥାନ୍ତେ ? ମଉଗଳ ସିଂହର ସବୁ କାମ ଭଣ୍ଡାମି—ମାଳା ଜପିବା ହେଉ, ଆଖି ବୁଜି ପାଣିପିଇବା ହେଉ କିମ୍ବା ଇସ୍ତଫା ଦବା କଥା ହେଉ ଏଇପରି ବାଲିଙ୍କ କଥା କହି ସେ ପରା ଡରିଗି ବରଷ ଏଠି ମାରିନେଲେଣି ।

ଦୁଇରେ

ଆମ ହସ୍ତହଜାର ସୁବେଦାର ଯେତେବେଳେ ଆସିଲେ, ସହରରେ ଦଶହଜାର ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥାନ୍ତି । ବାଦଶାହୁଁ କି ପରମାନ ଆଣିଲ ବୋଲି ପାଟିଚୁଣ୍ଡ କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ଆସିଲେ କିପରି ଶୁଣ । ତାଙ୍କ ପାଲଙ୍କି ଗାଡ଼ିଆଗରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରଥରେ ପଶୁଗଜଣ ସଜନ ବନ୍ଧୁଧର ସାମନାକୁ ଯୋଡ଼ିଥାନ୍ତି, ପଛରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରଥରେ ଆଉ ପଶୁଗଜଣ ସଜନ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁକୁ ପଛକୁ, ଦୁଇ ପାଖକୁ ଯୋଡ଼ିଥାନ୍ତି କାଳେ କିଏ କେଉଁଠି ପାଲଙ୍କି-ଆଡ଼କୁ ଧସେଇ ଆସିବ । ସ୍ବାଙ୍କର ଫେର ବାହାରି ତର ଭୟ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେ ଆମକୁ ସଦା ଉପଦେଶ ଦଉଥିଲେ—‘ଭୟ ଛାଡ଼, ଭୟ ଛାଡ଼, ମା ଭୈମା ଭୈ’ । ଏବେ ହେଲ କଣ ? ସେ ହେଲେ ଭୟର ଭଙ୍ଗ ? ସେ ଆଉ ଜାତୀୟ ବାଲିଙ୍କ ବଢ଼ାଉଥିଲେ ଆମକୁ ଅନ୍ଧକରି ରଖିବା ପାଇଁ ।

ତିନିରେ

“ଏବେ ଶୁଣ ହଜାର ରଥପଡ଼ଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି । ତାଙ୍କ କୋଠାସାମନାରେ ହଜାରେ ଲୋକ ଆସି ପାଟିକରି ତାଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ସେ ପଡ଼ାକୁ ଆସିଲେ, କେ ହେଲ ତାଙ୍କୁ ପଶୁଗଜରୁ ସେ ଶୁଣିଯାଇ କହିପକାଇଲେ ଯେ ମୁଁ ତମ ପାଖେ କୈଫିୟତ ଦବାକୁ ଆସିବାହୁଁ । ଏଇତକରେ କିଏ ପଟେ ଜୋଡ଼ା ଫୋପାଡ଼ିଲା । ରଥପଡ଼ ଘରଭିତରକୁ ଯାଇ ପର କବାଟ-ବାଟେ ମାଲି ବେଶରେ ବାହାରି ତାଙ୍କ ରଥରେ ଚଢ଼ିଲେ, ରଥ କବାଟି ବନ୍ଦହେଲା । ବାଦଶାହ ରହି କୋଠିରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେବେଳକୁ ଲୁଗାପଟା ଅସନା ହୋଇଯାଇଛି...”

ବୁରୁଦା, ନଟିଆ, ଅଇଣ୍ଡୁ, ଭଟିଆ ଶୁଣିହେଁଯାକ ଏକାବେଳକେ ଏତେ ବଡ଼ ହସ ହସିଲେ ଯେ ଧଳ ଖଣ୍ଡଯାକ କମିଗଲା ।

ବୁଢ଼ା ତା କଥାର ଖିଅଧର କହିଲୁ, ସେ ପୁଣି ଆତ୍ମବଳ ଆତ୍ମବଳ ବୋଲି ଘୋଷି
ଦୁଅନ୍ତି । ସେ ଆଉ ଏକ ଭଣ୍ଡ ।

ଗୁଣରେ

“ପାଞ୍ଚଶହ ପିଲ ଗଲେ ଲଢ଼ପଡ଼ି ସାଆନ୍ତୁଙ୍କ ଘରଠିକ । ପାଟିଗୋଲ ଶୁଣି ସାଆନ୍ତେ
ତକ୍ଷଣେ ବାହାରିଆସିଲେ । ପିଲଏ ପାଟିକଲେ, ‘ଉଜରୀ ସାହାବ, ବାଦଶାକୁ କହ ଆମ
ଭୁଇଁଝଡ଼ ଆଶ୍ୱନାହିଁ କାହିଁକି ?’ ସାଆନ୍ତେ ଉତ୍ତରକଲେ, ତମେ ଅଧୁଧର, ମୁଁ ବାଦଶାକୁ
ବୁଝାଇ କହିବି, ଆମ ସୁବାର ଲୋକେ କପରି ଅନ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର, ରାଗରେ ଜଳି ରିତ ! ସେ ବୁଝିବେ
ଯେ, ମୁଁ ତେଜଶାତ୍ରୁ ନୁଆ ପରମାନ ଲେଖାକନେକ । ସେ ଏକ ମିଛର ଅବତାର, ଭାରି
ଚଲୁକ ଲୋକ । ପିଲ କଣ, ବୁଢ଼ା କଣ ସତ ମିଛ ଯୋଡ଼ି ସମସ୍ତକୁ ଭଣ୍ଡେଇ ଭଣ୍ଡେଇ କୋଡ଼ିଏ
ବର୍ଷ ବିତେଇ ଦେଲେଣି । ଏଥର ପିଲକୁ ଭଣ୍ଡେଇଦେଇ ବାଦଶାଙ୍କ ପାଖକୁ ଛୁ ଆଉ ତାଙ୍କୁ
ପାଉର କିଏ ? ଅମି ତରୁରଙ୍କର ଅସଲ ରୂପରଙ୍ଗ ଏଇଭଳିଆ । ଏଥର ବୁଝିଲି, ଦେଶର
ଝବର ଏଇଆ ।”

ମଉସା ଯେମିତି ଭୁଲ ହେଲ, ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ ମିଶି କହିଲେ, ତା ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ
କାନ୍ଦିଲେ ଯେ ଏଇ ଭଣ୍ଡ ଗୁଣମୁଣି ଧନକ ତମକ ଦେଇ ବିକଟତାର ବରକଦାନ ଦେଖାଇ
ଶଣ୍ଟା, ତରକାରୀ ବୁଲଇ ତାଙ୍କୁ ତଙ୍ଗ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ଆଉ କହୁଛନ୍ତି ଲୋକଙ୍କ ମତ ନେଇ
ସୁବାର ଶାସନ ଚଳାଉଛନ୍ତି—ବୁଢ଼ା କହିଲା, ଗୁଲି ଏଥର ଘରକୁ ଯାଇ ତୋରୁଣି ପିଇବା ।
ଏ ଭଣ୍ଡାମିଶ୍ର ଯେତେଦିନ ବରଦାସ୍ତ କରିବ ସେତେଦିନ ଗୁଲିଧର ।

□□□

STAND ON OUR OWN FEET

(The statement issued by Sarangadhar Das, M. P. on
26. 8. 56)

At the outset I disagree with those of my colleagues
who propose to amend the policy statement, particularly in
respect of the sentences concerning coalition Government,
electoral adjustments and alliances, my reasons are :

The Gaya policy statement was adopted after long
discussion extending over several months in the party units

and finally in the open conference attended by 600 delegates. It is not right and proper for a political party to change its policy statement so often.

Because of constant changes, shifts in the attitude of the leading members and an atmosphere of uncertainty during the last 4 years there was general confusion in the rank and file. Many of us believed, however, that the latest policy statement, formulated by our late chairman, Acharya Narendra Deva, would stabilise our party and the party would go forward with faith in our programme and with vigour to face the coming general elections. Any fundamental change now on the eve of the elections would render the recent confusion worse confounded.

Now I examine the various proposals for electoral adjustments and for alliances with different parties that would result in the formation of coalition government in some states.

It is quite evident that there are pulls both from the right and the left. There is a section that pleads for adjustment with the Congress while there is another section that is very vehement for adjustment with the left groups and particularly with the communist party. There is still another section that thinks of working the elections in collaboration with the communists, and later on, if found necessary, to form a government with the Congress or on the sufferance of the Congress. This last is political dishonesty and should never be countenanced.

If we propose to have any adjustment with the Congress, I do not understand why we came out of the

Congress, and if we feel that the Congress is marching towards socialism, why we should not wind up the party and join the Congress. The socialistic pattern of the Congress is as vague a slogan as was that of Ram Rajya during the 1951-52 elections. I am convinced that, being emboldened by the confusion created in the communist party during the Andhra elections, Shri Nehru gave the slogan of socialistic pattern to create confusion in the Praja Socialist Party.

The Congress is not a democratic party but has become more and more authoritarian as has been witnessed in the whole series of events and in the constant shifts in governmental position with regard to states reorganisation since October, 1955. This authoritarianism is also noticeable in the way their internal party squabbles in the various states are handled. There is always a group in the state parties that is hankering after power. When the 3 or 4 top leaders in the government of India, through the president and secretaries of the Congress visit these trouble spots, impose a decision and somehow manage to still the voices of the rebels and many cases of corruption and nepotism are shielded and there is peace in that area for the time being. At the present time there is such a tussle in Uttar Pradesh, Mysore, Rajasthan, Punjab and Orissa. It must be noted that as a result of these constant squabbles in the state parties the services do not know which side to lean on and gradually become indifferent and slack in their work so that the Congress is the biggest reactionary force in the country and uses all kinds of means to maintain itself in the power. If we want to

remain as the alternative opposition party, our opposition to the Congress must be exercised in every field on activity.

There is a good deal said about Co-operation in all phases of the Five-year plan. As far as the latest policy of industrialisation and of decentralisation of certain consumer goods industries are concerned, we welcome these. Many of us have offered co-operation in various development projects but we have found to our dismay that our hand of co-operation is thrust aside. Even in the matter of floods and famine relief we are thrust aside and the local Congress men monopolise every avenue of relief so that the whole credit can accrue to their party. I have experience of this in Orissa during the last three years. It is, therefore, seen that in every sphere of national development we wish to co-operate, but on one, neither the Government nor the officers concerned, welcome our co-operation. Therefore, this can not be a reason for any electoral adjustment with the Congress.

Then there are several communalist parties which are not only reactionary but extremely conservative in their social and economic outlook. The Praja Socialist party can never have any trunk with these groups. There is also Ganatantra Parishad in Orissa which has sprung up in the former princely states of Orissa on account of Congress misrule in those areas. This party is no-doubt criticising the Congress Government, fighting to defend civil liberties and promising to give good Government on the basis that the ex-rulers have the experience of administration while all public workers who had fought both

imperialism and feudalism are said to have no such experience, but one may ask how far they had upheld civil liberties in their regims and if they had any rule of law in their administration. If these people ever come to power I have no doubt that feudalism will reappear, though in a new shape. Therefore, the Praja Socialist party can have no truck with the Ganatantra Parishad, which exist only in Orissa.

The Communist Party is the strongest among left groups. I do not go in to the past anti-national activities of this party. It has always been contended by the non-communists that this party has extra territorial loyalty. The Communists have always been shifting their position in accordance with the shifts in the foreign policy of Russia and in obedience to the dictates of the comintern and later, of the co-min form. Now that the co-min form has been abolished it is said that the communist party is a national party. Even after the abolition of the co-minform the leaders of the various communist parties of Europe and Asia have to go to Moscow where they receive their instructions to call themselves "national parties" and to form 'National Fronts'. Simultaneously in almost every country in western Europe and in India this cry of national party and the intense desire to form united fronts became very vigorous. The European socialist and Labour Parties who have very much more experience of the communists and their united fronts refuse to have any truck with them, because they realise that the embrace of the communist will be the embrace of death. The Soviet policy of peaceful co existence and aids in some cases and trading with the non-communist countries is a clever ruse

to allow much more infiltration than ever before, and its objective of world revolution and of the dictatorship of the proletariat still remains intact.

Lenin's maxim of the annihilation of the opponents of communism is also there. It is, therefore, seen that the communists do not believe in democratic methods no matter how much they may reaffirm their faith in democracy. The recent changes in the Russian policy have created confusion in the C. P. I. and there are indications that after winning their elections by such adjustments with the P. S. P. and the other left splinter groups they might join hands with the Congress. Under these circumstances the C. P. I. may be called a spent force ideologically and in utter confusion, and any electoral adjustment with them will only help to rehabilitate them. I am definitely of the opinion that our adjustment with the C. P. I. will strengthen the latter and will mean death for our party. I do not mention the splinter groups, such as the RSP, RCFI, etc, which are more or less akin to the Communist Party but are essentially small groups function in very small pockets. Any adjustment with them will strengthen them also.

A political party with a very much detailed programme for the attainment of social and economic objectives is the need of the hour in our country. Our vigorous attempts should be devoted to the strengthening and spreading out of the party and to educating the masses of people, both in urban and rural areas, in the principles of democracy and democratic methods. This we failed to achieve because on account of the confusion created in the

party ranks no fresh recruits have been attracted towards the party. As a matter of fact almost all other parties are in the same position, that is, they do not attract young people, I believe, due to the constant perambulation of the parties themselves.

We must not forget our recent experience, Electoral adjustment in some cases was turned into common platform, and to some understanding to form coalition government and later on to formation of government on the sufferance of the Congress. Recently, in a municipal election in Rajsthan, our party is reported to have made a united front with Jansangh and Ram Rajya Parisbad in order to defeat the Congress. Some even think of coming to an understanding with the Muslim League with a view to wean it away from the Congress, so that the latter will be weakened in Malabar

In order to attract young people and to popularise the party among the masses it is essential that we should look to the consolidation of the party outside the legislatures and not increase our numbers in the legislatures by a few seats here and a few seats there. I have always had before me the case of the British Labour Party which had returned only a few members, among them the late Keir Hardie to the House of Commons in 1904 or 1905. The Labour party, without any adjustment or alliance with any other party grew from strength to strength and was returned in a large majority 40 years afterwards. I am, therefore, against any adjustment, not to speak of alliance or formation of coalition Government with any other party or group, whether of the Right or

the left, This might mean that we will remain in the wilderness for a longtime. I would much rather remain thus and work for the growth of the party outside than make alliances which will surely dilute the fundamental principles of the Praja Socialist Party and will ultimately result in the disintegration of the party.

The supreme need of the hour is to learn to stand on our own feet and to stabilise the party. All talk of electoral adjustments and or alliances should, therefore, be shunned, and strict discipline enforced. Such a policy of self-reliance and self-confidence will ultimately result in the elimination of the multifarious parties and groups and only two or three parties will be main in the field.

□□□

ଭୋଳିବୁଢ଼ା

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ କେବଳ ରାଜନୀତିକ ନୁହନ୍ତି ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟିକ । ଏ ସତ୍ୟଟି ଅନେକ କାରଣରୁ ଗୁପ୍ତ ପଡ଼ିଗଲା । ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସମାଜବାଦର ସ୍ୱାଦ ଚଖାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ବହୁଳ ଜୀବନ ଭିତରେ ସେ ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୁଷା’ ନାମରେ ଯେତେଟି ଲେଖା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହିଭଳି ତାଙ୍କ ମୌଳିକ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭାର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳିଛି । ତାଙ୍କ ନିଜ୍ଜକ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷା, ଅପୂର୍ବ-ଶୈଳୀ, ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ । ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୁଷା’ ନାମରେ ସେ ଲେଖିଥିବା ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ସକଳିତ ହେଲେ ତାର ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପିତ ହେବ । ଏଠାରେ ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ସେ ଲେଖିଥିବା ଗୋଟିଏ ଲେଖା ନମୁନା ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି । ଗଢ଼ଜାତ ଜୀବନର ଏକ ଅଶ୍ରୁଳୁ ଛବି ସେ ଏଥିରେ ଅଙ୍କିଛନ୍ତି ।

ସତୁର ବରପର କୁନ୍ଦାର ବୁଢ଼ା ଭୋଳି, ହିପଣ୍ଡ କଳାବର୍ଣ୍ଣ, ଝୁଲେଇରେ ବଳି କାମ,
ବଣ କାମ କରି, ଭାଟି ଝାସରେ ସିରିଗଲଣି । ଖାଲ ଧଡ଼ିଆ ତମସଣ୍ଡକ ହାଡ଼କୁ ଘୋଡ଼େଇ

ରହିଛି । ସଲଖ କରି ମାପିଲେ ଗୁରୁତ୍ବାତ ଉକ୍ତ, କିନ୍ତୁ ବେଠି କାମକରି କେତେ ମାଡ଼ଖାଇ ନାହିଁ ପଡ଼ିଲାଣି ଯେ ଆଠ ଆଙ୍ଗୁଳି କମିଗଲାଣି । ଚୁଟିବାଳ ଧୋବ ଫରଫର, ଦାନ୍ତ ଆଦୌ ନାହିଁ । ହାତରେ କେବଳ ଖଣ୍ଡିଏ ଛଅହାତ ମୋଟ ତନ୍ତବୁଣା ଲୁଗା ଆଉ ଗୁରୁତ୍ବାତ ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା । ଦୁଇଖଣ୍ଡିଆକ ଗେରୁରେ ବୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଯାହା ମଳ ପଣିତ, ତା' ଦେଖାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ହେଲେ କଅଣ ହବ, ମୁହଁଟି ଭରି ସୁନ୍ଦର । ନାକ, ଆଖି, କାନ, ପାଟିକୁ ବିଶ୍ୱକର୍ମୀ ଭଲକାଠରେ ଗଢ଼ିଥିଲା । ଏତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁହଁଟି ତେଜ ଜ୍ୟୋତିରେ ପୁରୁରହୁଛି । ସେ ତେଜ ଯେତେବେଳେ ବାହାରେ ପୃଥ୍ବୀ କମ୍ପେଇଥିବ । ପାଠାଠା ଫଡ଼ିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁରୁଖ ନୁହେଁ । ରାଜନ ଲୋକଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା ପଡ଼ିଲାବେଳେ ତାହାର ଯୋର ତେଜ ଫୁଟିଉଠେ, ସେ ଯେତେ କଥା କହେ, ତା ଦେଖିଲେ ଶୁଣିଲେ ମଣିଷ କହୁବ ଏ ବୁଡ଼ା ବିଧାତାକୁ ମାନେ, କିନ୍ତୁ କପାଳକୁ ମୁଲରୁ କାଟିଦିଏ । 'ସେ କୁହେ, ଆରେ କପାଳ କଅଣ ମ ? ବିଧି ଆମକୁ ସରଜିଲା, ହାତଗୋଡ଼ ଦେଲା, ମୁଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧିଦେଲା, ହୃଦୟରେ ଦୟାଦେଲା, ସବୁ ଦେଇକରି ଗୁଡ଼ିଦେଲା, ଆଉ କଣ କରିବ ସେ, ଭାତଗୁଣ୍ଡା କଅଣ ଆଣି ପାଟିରେ ଭରଦ କରିଦେବ ? ନାହିଁରେ ପୁଅ, ବିଲ ଚଷିଲେ ଯାଇଁ ହମ୍ପୁଠା ଖାଇବ, ବୁଦ୍ଧି ଲଗେଇଲେ ଯାଇ ପଇସାକୁ ଦପଇସା ପାଇବ, ଆଉ କପାଳ କେଉଁଠୁ ଆସିଲା ? ତା କଥା ଶୁଣିଲେ ଜାଣିବ ଯେ, ପଡ଼ୁଆଙ୍କର ଗୋସେଇବାପ ।

ଘନେ ଏମିତି କଥା ପଡ଼ୁପଡ଼ୁ ଭୋଲି ସିଧାହୋଇ ବସିପଡ଼ିଲା । ଗାମୁଛା ଖଣ୍ଡେ ଅଣ୍ଟାରେ ଭିଡ଼ିପକାଇଲା, ପିତଳନା ଦୋକତା ଛେପ ପକେଇଦେଲା, ହାତକୁ ଲମ୍ବେଇଦେଇ ଆମକୁ ଚଢ଼ିଲାଭଳି ଅନର୍ଗଳ କରି କହିଗଲା, ଆମେ ସମେତେ କାବା ହୋଇ ଶୁଣୁଥାଉଁ, ମାୟା ମୁଗଧପଣ ବସିଥାଉଁ ଯେ, ସହାର ନିଶବଦ୍ଦ ହୋଇଯାଇଥାଏ । କେହି ଜଣେହେଲେ ଉଁ କି ରୁଁ ଜଣବାକୁ ନଥାଏ । ପଧାନପୁଅ ଗଡ଼ ଇସ୍ତଲରେ କଣ ପାଠପଢ଼େ, ଏଇ ବର୍ଷ ପାଣ କରିବ ବୋଲି ଗପ କହୁଛି । ସେ ପଡ଼ୁଆ ପୁଅ ସମତକଠଉଁ ଚଳିକରି ପାଟିମେଲକରି ବସିଥାଏ ।

କହିଲା, “ହାତରେ ପୁଅ, ହାତରେ ନାହିଁ, ଏଇ କଥାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲ ? ଆମ ବାପ ଗୋସେଇବାପ ବଣ କାଟିଲେ, ଖୁଣ୍ଟା ଉପାଡ଼ିଲେ, ବିଲ ଭଙ୍ଗିଲେ, ତଳାଳାକୁ ସାରଣତ କଲେ । ମୋ ଜେଜେପାକୁ ପରା ଏହି ମଙ୍ଗଳପଣି ବଣ କାଟୁଥିଲାବେଳେ ବାଘ ଘୋଷାଡ଼ିନେଲା ! ଆଉ ବିଲ ହେଲ କାହାର, ଆମର ନା ରନାଘରର ?” କେହି ଜବାବ ଦେବାକୁନାହିଁ । ଇଏ ତା ମୁହଁକୁ ଅନେଇତ, ସେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଅନେଉଛି । ଭୋଲିବୁଡ଼ା ଭିତରେ ରାଗନାହିଁ କି କୋରଧନାହିଁ, ଖାଲି ତା ଭିତର ନିଆଁ ପଦାକୁ ବାହାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଳେଇଦବାକୁ ବସିଲା । ହାତକୁ ହଲେଇ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖେଇ ପୁଣି ଚଢ଼ିଲାଭଳି ଗରଜଉଠିଲା, “ଆରେ ଶିଳା ନାହିଁ, ଶୁଣ ମୋ କଥା । ମୁଁ ତାର ଜବାବ ଦଉଡ଼ି । ବିଲ ଆମର, ବିଲ

ରଜାର ନୁହେଁ, ରଜା ଖଜଣାରେ ଦାସୀ, ଜେଣାନେଇ ସେ ଚଳିବ, ଆମକୁ ଚଳାଚଳ କରିବ, ଏଇଆ ସାରକଥା । ପୁଣି ଦେଖରେ ପୁଅ, ଆମେତ ବଲ ଚଷିଲେ, ଗଜ ଗୁଣିଲେ, ବରଷା ପାଣିରେ କାଦୁଅ ଦାଣ୍ଡି ଦେଉଷଣ ବଛକାମ କରିଲେ । ଧାନକେଣ୍ଡା ବାହାରିଲୁଦିନୁ ପିଲଙ୍କବଳୁକୁ ଘରେ ଛୁଡ଼ି ଭାଡ଼ି ଖୋଜଲେ ଯେତେ ବାରୁହା, ମିରିଗ, ହାଡ଼ା ଘଡ଼ଡ଼େଇବାକୁ । ଜନ୍ମୁକଠାରୁ ଯାହା ବଳିଲ ତାକୁ ଅମଳ କରିଲେ, ବରଷକଯାକତ କମେଇ ହେଲେନାହିଁ, ତେବେ ଆମକୁ ଅଣ୍ଟୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ଦେଖରେ ନାଠଏ, ମୋର ଏ ଖଣ୍ଡିକରୁ ଘଣ୍ଟି ଲୁଗାନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡିଏ ଶାଢ଼ୀ, ଲୁଗା ବୋଲି ମୋ ଘରକୁ ଆସିଲୁଦିନୁ ଦେଖିଲୁନାହିଁ, ତେବେ ଆମ ରେଜଗାରଯାକ ଯାଉଛୁ କୁଆଡ଼େ ? ବଣଜନ୍ମୁକୁ ଖୋଜଲେ ତ ଯାଇ ରଜା ଆଉ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ସାଇବ ଶିକାର କରିବେ କି ହାଡ଼ା ଧରିବେ । ଦିନପଣ ଶୁଣପଣ ଖାଇଲେ ଜନ୍ମୁ । ବାକି ତା ନେଇ ଖଲାରେ ଗଦେଇଲୁମାସେ, ବଣଭିତରେ ଗୋଟେ ମଡ଼ ଦେଖିଲେ ଯେମିତି କେତେ ଉଷ୍ଣ ଅକାଶରୁ ଶାଗୁଣାପଲ ଯାଇଁ ଯାଇଁ ହୋଇ ସିଧାଯାଇ ଯେହୁ ମଡ଼ ଉପରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ଯେହୁପରି ରଜାଘର ଶାଗୁଣାଯାକ ଧାଇଁଲେ ଆମ ଖଲାକୁ । ବାଜଣି କର ଦବାକୁ ହୁଏ । ତହସିଲଦାର, ଫରେଷ୍ଟର, ପିଆଦା ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସିଧା ଦକ୍ଷିଣାଦବାକୁ ହେଲ, ଆଉ ରହୁଲ କଣ ଯେ ଆମେ ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବା ? ଯାହା ଅମଳକଲେ ତା'ତ ଏମିତି ବାଏଁ ବାଏଁ ଉଡ଼ିଗଲ । ହଉ, ଏଇତେକେ କଣ ପାଠସରିଲ ? ନାହିଁରେ ଶଲେ, ଆହୁଣି ତଣ୍ଡ ଅଛି । ଭର ଧାନକଟାବେଲେ ପଡ଼ିଲ ହାଡ଼ା ଖେଦା । ଘରଅଧରେ ଛୁଟିଆ ଆସି ତାକ ଛୁଡ଼ିଲ, ପୁଣି କଥାକେ କଥାକେ ଖାଲି ଘରଆଡ଼ ଲେଖାରେ ଭାଇ ବୋଲି ତାକିବ, 'ଉଠବେ, ମାଇପକୁ ଉଠା, ଦଶଦିନର ରୁଡ଼ା ଗୁଡ଼ଲ ବାନ୍ଧି, ଗୁଲ ସମସ୍ତେ ହାଡ଼ା ଧରିବ । ଦଶଦିନ ନୁହେଁ ତ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମାସେ କାଳ ଲାଗିଲ । ପୁଅ ଭାଇ ସହାଏ ଗଲେ, ଧାନ ଆଡ଼େଉଟ କିଏ ? ଇଏତ ଗଲ ହାଡ଼ାଖେଦା । ଶୀତ କଣ ଖରା କଅଣ, ଆଠଦିନେ ଦଶଦିନେ ଶିକାର ଆଡ଼ି ! ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ରୁଡ଼ା ଗଣ୍ଡେ ବଢ଼ୁରେଇବାକୁ ପାଣି ମନ୍ଦେ ମିଲେନାହିଁ । ଭାତବନ୍ଧିବା କଥା କିଏ ପଚାରୁଛୁ ? ପ୍ରତି ଆଡ଼ିରେ ଗଲ ଦିନେ, ଦି' ଦିନ କିବା ଦିନଦିନ ! ତା ଉପରେ ତ ପୁଣି ଅଛି ବର୍ଷାଦିନଆ ସଡ଼କ ବିଛେଇ, ଦାସତେକା ବିଛେଇ, ଫେରେ ଅଫିସର, ପିଆଦା ଏମାନଙ୍କର ବୋହେଗୁହା, ତା ପଛକୁ ବିଜୁଳିଘର, ନୂଆ ଉଆସ ଘରତୋଳା ! ବେଠି ସବୁ ଭଣିଲେ ମହାଭାରତ ପୋଥି ଖଣ୍ଡେ ଭରିଯିବ । ନିନ୍ଦ ଲାଗିଛି ବେଠି, ଏଥିରେ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯାନ ମୂଲକଣ ଦିପଇଦା ଆଣିବା କେମିତି ?

“ମରୁଡ଼ିତ ହେଲଣି, କାନ୍ଦାର ଆସୁଡ଼, କେଉଁଥିପାଇଁ ତର ? କଥଲ ଦେଲେ ତ ଭଲକଥା, ତା ଭିତରେ ଦି'ବକତ ହେଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବ, ମୋର ଗୁଡ଼ିମାଡ଼କୁ ମଇଧେ ତରନାହିଁ ? ଦିନେ ତ ଯିବ ! କାଲି ଯାଇଥାନ୍ତେ ନହେଲ ଏବେ ଆଜି ଯିବା ! ମୁଁ ହକ କଥା କହୁଛି ଯେ ଆମେ ଆମର ପରିଶରମର ଫଳ ଖୋଳପଣ ଭୋଗ ନକରିବାମାନେ ଧୂସିବା, ଯବୁ ନଷ୍ଟ ସହୁବା । ହେ ନାଠଏ, ତୁମେ ଶୁଣରେ ! ଆମ ଜୀବନଯାକ ବାଟାକୁ ତାକିତାକ

ଅଳ୍ପଲୁ । ହେ ମହାପରଭୁ, ଆମ ରଜା କେମିତି ରାମରାଜକ ବସାଉ, ସେ ସୁଖରେ ରହୁବେ, ଆମେ ମଇଧେ ସୁଖରେ ରହୁବା । କିନ୍ତୁ କାହିଁ କିଛିତ ହେଲାନାହିଁ, ଦିନକୁ ଦିନ ଦୁଃଖର ଭାର ବଢ଼ିଲା । ଶାସ୍ତ୍ରରେ କହୁଛି, “ଦୁଃଖ ପରେ ସୁଖ ଆସେ” ! କାହିଁ ମୋ ସତ୍ତ୍ୱର ବରଷରେ ଦେଖିଲି ଖାଲି ଦୁଃଖ, ଦୁଃଖ ପୁଣି ଦୁଃଖ । ଏ କଳିଯୁଗରେ ମହାପରଭୁ କିଆଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିବ ? ସେ ଉଡ଼ା ଭଣ୍ଡାଣିଆ କଥା । ଆମ କାମ ଆମେ ନିଜେ କରିବା । ଆମ ଝାଲରୁହା ପରିଶରମର ଫଳ ଆମେ ରଖିବା, ଶାଗୁଣୀକୁ ଦବାନାହିଁ । ରଜାତ ଆମକୁ ଚଳେଇପାରିଲେ-ନାହିଁ । ଏଥର ଆମେ ନିଜେ ଚଳେଇବା । ରଜାଙ୍କୁ ପୋଷିବା, ଆମେ ମଇଧେ ନିଜେ ପୋଷିହେବା । ଏତକ ସହତ ରଜାଙ୍କ ମନକୁ ନପାଏ ମୋ ମନରେ କଷ୍ଟହେବ; କିନ୍ତୁ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ଲୋକ ପାଖେ ଆଉ ରଜା ଜଣେ ପାଖେ । କାହାକୁ ତାରିବ ? ରାଜକ ଲୋକ ରଜାଠାରୁ ବଡ଼, ତେବେ ରଜା ଯିବେ, ଏ କଥା ସତ ଆମେ ନିଜେ ଆମ ରାଜକ ଚଳେଇବା, ତେମେ ପିଲାଏ ଦେଖିବ, ଏ ରାଜକ ସୁନାର ରାଜକ ହୁବ । ସମତେ ଖାଇପିନ୍ଧି ଖୁସିରେ ରହୁବେ, ଯୋଉ ମହାପରଭୁ ଆଜି ତାଙ୍କ ଶୁଣୁନାହାନ୍ତି, ସେଇ ପୁଣି କହିବେ ଭଲକାମ କରିବେ ପୂଜାଏ, ଯୁଗେଯୁଗେ ଏଇପରି ରୁହୁ !

□□□

ଜାଏରୀର କେତୋଟି ପୃଷ୍ଠା

(ଠିକ୍ ଜାଏରୀ ନୁହେଁ, ନିଜେ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିବା ଘଟଣାକୁ ନିଜହାତରେ ଲେଖି-ଯାଇଛନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ସେହି ଅପ୍ରକାଶିତ ଦିନଲିପିରୁ କିଛି ଅଂଶ ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି । ଆମେରିକାରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବାବେଳେ ଯେଠିକାର ଲବ୍ ଜୀବନର ବିଚିତ୍ର ଅଭିଜ୍ଞତା ସେ ଏହି ଲେଖାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତା ଲିପିରେ ଫୁଟିଉଠିଛି ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟା ଧର୍ମଜୀବନର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଘଟଣା । ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ଆମେରିକାରେ ସାମ୍ୟବାଦ, ନୈରାଶ୍ୟବାଦ ଓ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଫର୍ମରେ ଯୁଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବିତର୍କର ସ୍ୱରୂପ ।

କେତେକ ଗୁପ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମାମୁଲି ଶିକ୍ଷା ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହୁପାରନ୍ତିନାହିଁ । କେତେକ ବା ଆଧୁନିକ ସମାଜଗଠନ ଭିତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହୁପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଅତଏବ ସେମାନେ ସାମ୍ୟବାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନୂତନ ନୂତନ ଘଟଣାକୁ ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୃଷ୍ଟି । ସେ ସବୁ ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ସକାଶେ ଏବଂ ନିଜ ନିଜଭିତରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ସକାଶେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାମଣ୍ଡଳୀ ଗଢ଼ିଆଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାମଣ୍ଡଳୀ ବର୍ଜଲ ସହରରେ ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ଅନେକ ବିଦେଶୀ

ସ୍ତୁତି ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ସୁବେପୀୟ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ, ବିଶେଷକରି ରଞ୍ଜିତା, ପୋଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଜର୍ମାନୀ, ସ୍ପେନ୍ ଓ ଇଟାଲିର ଲେଖକମାନଙ୍କ ନାଟକ ଉପନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ପଢ଼ା ଯାଉଥିଲା । ରଞ୍ଜିତାର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀର ବିପ୍ଳବକଥା, ସୁବେପର ସମସ୍ତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ନୂତନ ପ୍ରଶାଳାର ସଫଳତା ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ସୁବେପର ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଏବଂ ଇଟାଲିରେ ଯେଉଁ ସଫଳତା ସମସ୍ତ ଶ୍ରମିକଙ୍କର ଧର୍ମପଟ ଏକ ସଙ୍ଗରେ କରାଯାଇଥିଲା, ସେହି ବିଷୟରେ ବେଶି ରଚନାର ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ଏହାକୁ ‘ସିଣ୍ଡିକା-ଲିକମ୍’ କହୁଥିଲେ ।

ଏହି ଶିକ୍ଷାମଣ୍ଡଳୀର ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ଜଣେ ଜଣେ ମେମ୍ବରଙ୍କ ଘରେ ବୈଠକ ହେଉଥିଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ଜଳଖିଆ ଏବଂ ଚା’ ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗାଉଥିଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏ ବୈଠକ ଶନିବାର ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ହେଉଥିଲା । ଥରେ ଜଣେ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟ ମେମ୍ବରଙ୍କ ଘରେ ବୈଠକ କରାହେଉଥିଲା । ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଉତ୍ତରୀ ଅତି ଆଗ୍ରହ ସହିତ ଜଳଖିଆ ହରୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲେ — କିନ୍ତୁ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟମାନଙ୍କର ସାପ୍ତାହିକ ଧର୍ମ ଦିନଥିବାରୁ ଚା’ କରିବା ପାଇଁ ପାଣି ଗରମ କରିବା ସକାଶେ ତାଙ୍କ ମାଆ ମନାକଲେ । ମାଆ ଓ ପୁଅ ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ବରଷା ହେଲା ଏବଂ ଶେଷରେ ଏହି ସିକାନ୍ତ ହେଲା ଯେ, ଦୁଇପିଲି କାଠିନେଇ ଚାଲି ଜଳାଇଲେ ସିନା ନିଆଁ ଜଳାଗଲା ବୋଲି କୁହାଯିବ, କିନ୍ତୁ ବିଜୁଲି ଚାଲିରେ ଯେଉଁ ତାପ ହୁଏ ତାକୁ ଚାଲି ଜଳାଇବା କୁହାଯାଇନପାରେ । ମାତାଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟ ଧର୍ମରେ ଏତେଦୂର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଯେ, ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ମନ ମାନିଲାନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବିଜୁଲି ଚାଲିରେ ପାଣି ଗରମ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେହେଁ ନଜେ ଚା’ ପାନରେ ଯୋଗ ଦେଲେନାହିଁ । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟମାନେ ଶନିବାର ଦିନ ମୋଟେ ଚାଲି ଜଳାଇ ଖାଦ୍ୟ ତିଆରି କରନ୍ତିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆଧନକ ଯୁଗରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିନ୍ଦା ହେଲାବୁ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଟାଲମୋଡ଼ର ଟୀକାକରି ନୂତନ ପ୍ରଶାଳୀରେ ସମର୍ଥନ କରାଯାଏ । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରାୟ ବନ୍ଧୁ-ମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଯୁଗେଯୁଗେ ଟାଲମୋଡ଼ର ଏହିପରି ଟୀକା କରାଯାଇଛି । ଏହା କିନ୍ତୁ ନୂତନ କଥାନୁହେଁ । ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରୁଷରେ ସେପରି ଅନେକ କଥା ଅନେକ ପ୍ରକାର ଟୀକା ହୁଏ । ରେଳ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଆସିଲା, ସେଥିରେ ସରୁଜାତିର ଲୋକ ଏକାଠି ବସି କିପରି ଖାଇବେ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, କିନ୍ତୁ ଯାନରେ ସେ ହରୁ ଦୋଷନାହିଁ ବୋଲି କହିଲାବୁ ସେତକ ପୁଣି କଟିଗଲା ।

୧୯୧୩ ଖ୍ରୀ: ଆରେ ପଞ୍ଜାବର ଖ୍ୟାତନାମା ଦେଶସେବୀ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ଲାଲ ହରିଦୟାଲ ସାନଫ୍ରାନସିସ୍କୋରେ ‘ଇଣ୍ଡରନାସନାଲ୍ ରେଭୋଲ୍ୟୁସନାରୀ କ୍ଲବ୍’ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ଏଥିରେ କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅନେକ ବିଦ୍ୱାଂସୀ ସ୍ଥାୟୀ ଏବଂ ଗୋଟାକେତେ ଆମେରିକୀୟ

ମେମ୍ବର ହୋଇଥିଲେ । ଏ କ୍ଳବର ଦୈନିକ ମାସକରେ ଥରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହୋଟଲରେ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଖାମା ସେଲ୍‌ସରେ ସାମ୍ୟବାଦ ଓ ନୈରାଶ୍ୟବାଦ (anarchism) ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ହୁଏ । ସୁରୋପ, ଅମେରିକାରେ ଖାମା ଖାଇବାପରେ ଯେପରି ରାଜନୀତି ଲେଖାଯାଏ ବିଷୟରେ ବଡ଼ବଡ଼ ବକ୍ତୃତା ହୋଇଥାଏ, ସେପରି ସ୍ୱାଧୀନ ଆମ ଦେଶରେ ନାହିଁ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇ ଖାଇବା ସମୟରେ ନାନାଦି ଖୁସିଗପ କରି ନିଜନିଜ ଭିତରେ ହୋଇଥିବା ବନ୍ଧୁତାକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ନୀରବ ହୋଇ ବକ୍ତୃତାମାନ ଶୁଣନ୍ତି । ସାମ୍ୟବାଦ ବା ସମାଜବାଦ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ତା ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତ ରହିଛି । ଗୋଟିକର ଅନ୍ୟଟି ସହଜ ଖୁବ୍ ବିରୋଧ ଅଛି ।

‘ଇଣ୍ଟରନାସନାଲ ରାଡ଼ିକାଲ’ କ୍ଳବରେ ପ୍ରତିଥର ଗୋଟିଏ ସିକୋଣ ଲଢ଼େଇଭଳି ହୁଏ । ପ୍ରଥମେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବକ୍ତାମାନେ ଦାବି କରନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ କଲକାରଖାନାର ଉତ୍ପାଦନ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ବିତରଣ ହାତକୁ ନେଇ ସରକାର ଚଳାଇଲେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେବ । ତାପରେ ଟଲଷ୍ଟୟଙ୍କର ମତାବଳମ୍ବୀ ଆନାକିଷ୍ଟି ତାର ପ୍ରତିବାଦ କରି କହନ୍ତି ଯେ, ପୋଲିସ ଫୋଜ ଏବଂ ସରକାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ କିଛି ରହିବନାହିଁ । ଲୋକେ ଉତ୍ପାଦନ ବିତରଣ ସବୁ ନିଜେ କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶାସନ ମଣ୍ଡଳୀର ଦରକାର ହେବନାହିଁ, ଏ ସମସ୍ତ ଅହଂସା ଉପାୟରେ କରିବାକୁ ହେବ । ତେବେଯାଇ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ । ଭୃତ୍ୟତ୍ୱରେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଉ ଜଣେ ଆନାକିଷ୍ଟି ବକ୍ତା ଦାବି କରନ୍ତି ଯେ ଅହଂସା ଉପାୟରେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ବିପକ୍ଷଦଳର ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କର ରକ୍ତପାତ କରି ନୂଆ ସମାଜଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏହିପରି ଲଢ଼େଇ ବକ୍ତୃତାଦ୍ୱାରା ଶେଷହୁଏ ଏବଂ ପୁଣି ସମସ୍ତେ ମାସେପରେ ଖାମାଖାଇ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଏହି କ୍ଳବର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜଗଠନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହୁଁଥିଲେ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରକୃତ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ୧୯୧୯ରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସୁରୋପର ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭହେଲା, ସେତେବେଳେ ‘ଇଣ୍ଟରନାସନାଲ’ କ୍ଳବଭଳି ଏ କ୍ଳବଟି ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ଜର୍ମାନ ସାମ୍ୟବାଦୀ ରୁଷିଆର ସାମ୍ୟବାଦୀକୁ ଘୃଣାକଲା । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ଆଶଙ୍କାକରି କ୍ଳବଟିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା । ଲଲା ହରଦୟାଲ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳକୁ ଆମେରିକା ଛାଡ଼ି ଦୂରକୁ ପଳାଇଯାଇଥିଲେ ।

ଆମେରିକାରେ ଛାତ୍ରଜୀବନର ଅନୁଭୂତି

(ଆମେରିକା କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗ୍ରହଥିବାବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥୀ କ୍ଳବରେ ଚଳିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଆମେରିକାର ସେହି ସ୍ୱାବଳମ୍ବୀ ଗ୍ରହଜୀବନର କେତୋଟି ଅବସ୍ଥାରଣୀୟ ସ୍ମୃତିକୁ ଏଠାରେ ସେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।)

ଏଠାରେ ମୋ ନିଜର ଶିକ୍ଷା ଓ ଅନୁଭୂତି ବିଷୟରେ କେତେକ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନାକଲେ ସେଥିରୁ ଆମେରିକାର ସ୍ୱାବଳମ୍ବନ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷା ପାଇବାର ସୁଯୋଗ ବିଷୟ ବୁଝାଯିବ । ମୁଁ ପ୍ରଥମବର୍ଷ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାମଲେଖାଇ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥୀ କ୍ଳବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଲି । କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥୀ କେବେ ସେଠାରେ ମୋ ପ୍ରତି କୌଣସି ଅସହ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିନଥିଲେ । କ୍ଳବରେ ମ୍ୟାନେଜର ଥିବା ମହିଳା ଅନେକଦିନ ପୂର୍ବରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି. ଏ. ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରି ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ କାମ କଲେପରେ ଏମ. ଏ. ଉପାଧି ସକାଶେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ସେ ଅତି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରୀତି ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ କଥାମାନ ଚଳୁଥିଲେ । ସ୍ୱୀଲେକମାନେ ସବୁଦେଶରେ ନିଜ ନିଜର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ନିଜ ନିଜର ଘର ସଫାକରିବା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ବଜାରୀ ଲତ୍ୟାଦି ଝଡ଼ାଝଡ଼ି କରିବା, ନିଜର ଲୁଗାଧୋଇ ଇତ୍ୟାଦି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଭରତବର୍ଷରେ ବାଳିକାମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଲେ ସେମାନେ କିପରି ନିଜ ହାତରେ କାମ କରିବାକୁ ଘଣ୍ଟା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ରନ୍ଧାବତ୍ତା କାମରେ କିପରି ନିଜ୍ଜମା ହୋଇଯାଇଥିଲେ, ଏ କଥାରେ ଯଦିଓ ମୋର ଅନୁଭୂତି ନଥିଲା, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା କଟକ, କଲିକତାରେ ଅନେକ ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ସେହି କାରଣରୁ କୁଳୀନ ବୟସ୍କ ଲୋକେ ବାଳିକାମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉ ନଥିଲେ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେରିକାର ଏହି କ୍ଳବ ଘରର କୋଡ଼ିଏ ପରିଶ ଜଣ ବାଳିକାଙ୍କର ଚଲାଚଳ ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖି ମତେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଥିଲା । ଏ ଘରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ୮ ମାସ କାମ କରିଥିଲି ଏବଂ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ଯେ, ଏମାନଙ୍କର ମାଆମାନେ ପିଲାଦିନରୁ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ତାଲିମ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସମାଜର ସବୁଆଡ଼େ ସ୍ୱାବଳମ୍ବନ ଏବଂ ଶରୀର ଶ୍ରମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯେପରି କରନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଏମାନେ ବହୁତ୍ୱ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇବାଦ୍ୱାରା ବରଂ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରିକ ଶ୍ରମ କିପରି ଠିକ୍ସବରେ କରିବାକୁ ହେବ ତାହା ଏମାନେ ସୁରୁ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ୧୦/୨୫ ଜଣଙ୍କୁ ରାନ୍ଧିକରି ଖାଇବା ଏବଂ ବାସନକୁସନ ସଫା କରିବା କାମ ଏତେଦୂର ବେଶୀ ହୋଇପଡ଼େ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ରେଷେନ୍ କରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଜଣେ ଡାନା ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ବାକି ସମସ୍ତକାମ ନିଜହାତରେ ସେମାନେ

କରୁଥିଲେ । ଘର, ବାହାର ଏପରିକି ଘାସ ପଡ଼ିଆକୁ ଏପରି ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥିଲେ ଯେ, ଦେଖିଲେ ତାହା ମନେହେବ ଯେ ଏଠାରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଚାକର ରହିଛନ୍ତି ।

ଏ କ୍ଳବ ଘରଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଫିସ୍‌ରେ ରେକର୍ଡ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ଗୁମାସ୍ତାମାନେ ଯେଉଁ କାଲିଦାରେ ଚଳିବେ ସେ ବୃକ୍ଷରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ଅଛି । ବର୍କଲ ସହରରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କ୍ଳବଘର ଅଛି । ସେ ସବୁରେ ଉପରେକ୍ତ କାଲିଦା କଟକଣାରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରିବା କେବେହେଲେ ଶୁଣାଯାଏନାହିଁ । କ୍ଳବ ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ ଜଣେ ୨୫ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ମହିଳା ଗୁମାସ୍ତାମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନକା ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମ୍. ଏ. ଉପାଧି ପାଇଁ ପାଠ ଦେଉଥିଲେ । ନିଜ କ୍ଳବ ଯିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ସେ ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ଘରରେ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗୁମାସ୍ତା କାହା ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସେ ତେବେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଏଇ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନକାଙ୍କ ସହ ଦେଖା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଗୁମାସ୍ତା ଓ ଗୁମାସ୍ତା ଦୁଇଜଣ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନକା ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ବୈଠକଟାନାରେ ବସାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେ ବସର ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲେ ନିଜେ ବସି ତାଙ୍କ ବହି ପଢ଼ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିବା ଏପରି କଠିନ ଘଟେ । ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ପ୍ରାୟ କେହି ଅସନ୍ନିହାନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୁମାସ୍ତାମାନେ ବସି ନିଜନିଜ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯାହାକିଛି ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବ ହୁଏ, ସେଥିରେ ଗୁମାସ୍ତାମାନେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଗୁମାସ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଏକାଠି ବସି କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ ଠିକ୍ କରନ୍ତି । କୌଣସି ଘର ବା ‘ହଲ’ ସଜାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ହେଲେ ସେଥିରେ ଏକାଠି କାମ କରନ୍ତି । ନାଟକ ଅଭିନୟ ହେଉ, ସଙ୍ଗୀତ ହେଉ କିମ୍ବା ନାଚ ହେଉ ସେମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ବିଦେଶୀ ଗୁମାସ୍ତା ଏମାନଙ୍କ ଚଳାଚଳ ଭଲକରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ, ସେ ଦେଖିପାରିବ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ନିର୍ମଳତା ଛଡ଼ା ଆଉ କୌଣସି ଭବ ନଥାଏ । ସେମାନେ ପିଲାଦିନୁ ଭରଣାସମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପାଠପଢ଼ା, ଖେଳ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଯୋଗଦେଇ ଯୁବୁଥିରେ ବାଳକଙ୍କ ସମାବେଶ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ବିବାହପରେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତା ଗୃହଣୀ ହୁଅନ୍ତି । କାଳଚର୍ଚ୍ଚିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷା, ଗୁମାସ୍ତାମାନଙ୍କର ସରଳଭାବରେ ଏକାଠି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଧାରା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୋର ସହଶିକ୍ଷାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଆମେରିକାର ଅନେକଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଦେଖିଲେହିଁ ଚମକି ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ସମାଜର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆତ୍ମଜାତ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ନିଗ୍ରୋ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟରେ ଅନେକ

ଶୁଣିଆଆନ୍ତ । ଏହିପରି ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଏସିଆବାସୀ ଲୋକେ ବେଶି ବିରୋଧଭାବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବାପରେ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟାସ୍ତବ ଘଟଣା ଘଟିଲା ।

ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରୁଥିବା ଜଣେ ପାତ୍ରୀ ମେସ୍—ବର୍କଲି ସହରର ଗୋଟିଏ ଗୀର୍ଜାରେ ଭାରତବର୍ଷର ବାଲ୍‌ବିଧବାଙ୍କ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଦକ୍ଷିଣଭାରତୀୟ ଶାନ୍ତି ପିନ୍ଧି ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ ବାଲ୍‌ବିଧବା ହେଲେ । ଅତି ପିଲାଦିନରେ ତାକୁ ଡାର ମାଆ ଗୋଟିଏ ଅଜଣା ବାଲକସହ କପରି ଚିବାହୁଦେଲେ, କିନ୍ତୁଦିନପରେ ତାକୁ ଖେଳରୁ ସାଥୀମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଟାଣିଥିଣି ଅନ୍ଧାର ଘରେ ବନ୍ଦକରି ଅଲଙ୍କାରପାତ୍ର ଉଡ଼ାଳିନେଇ ତାକୁ ଧୂଳିକାର କଲ ଓ ଡାର ମାଆକୁ ଲଣ୍ଡା କରିଦେଲା । ଏ ସବୁ କଥା ସେ ଟିକିନି କରି ଗୀର୍ଜାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ବାଲିକାର ବୟସ ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ହେଲାବେଳକୁ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ତାର ସ୍ୱର୍ଗୀ ପିଲାଦିନୁ ମରିଯାଇଛି ଏବଂ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ସେ ବିଧବା ହୋଇ ରହିବ ।

ଏପରି କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଅମେରିକା ମହିଳାଙ୍କ ଦେହ ଉଲୁସି ଉଠିବା ସ୍ୱାଭାବିକ କଥା । ଏ ବହୁତା ସେ ବର୍ଷ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ଅନେକ ଛାତ୍ରୀ ଶୁଣିଥିଲେ । ଜଣେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକାଠି, ମୁଁ ଯେଉଁ ଘରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷର ଉଡ଼ାଳିନେଇ ରହିଥିଲି, ସେ ଘରର ପ୍ରାୟ ଆଠ ଦଶକଟ ଛାତ୍ରୀ ସେ ବହୁତା ଶୁଣି ଆସି ଘରର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆପଣି କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଅମୃତଲି ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏକ ଘରେ ରହିନପାରନ୍ତି । ସେ ନୃହର କର୍ତ୍ତା ତାପରେ ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ବସାଘର ଦେଖିବାକୁ କହିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେତଲି ସୁବ୍ରହ୍ମାଜନକ ଘର ପାଇବା ଆମପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ଥିଲା, ତଥାପି ସେ ବାଲିକାମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାକର ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣି ନହସି ଅମେ ରହିପାରି ନଥିଲା । ଘରର ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ, ବର୍କଲି ସହରରେ ଅନେକ ଦିନରୁ ସେ ନିଜର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଘରର ବର୍ଷା ଘରୁ ନାନା କାନ୍ଦର ଲୋକଙ୍କୁ ଉଡ଼ା ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ଯାହା ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା, ସେଥିରେ ସେ ଆମ ହସ ଦେଖି ହସିଲେ । କହିଲେ, “ତମେମାନେ ଏ ଅଭିଯୋଗର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିପାରିବ ଏବଂ ତମ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇନାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୁଁ ଖୁସି । ଏ ଟିଅରୁଡ଼ାକ ସବୁ ମଫଦଲ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରୁ ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ବାହାର ସଫାର କଥା କିଛି ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ, ଏକଥା ତମ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରୁଥିବ ।”

ଦିନ ବର୍ଷରେ ଏହି ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ସହକ ରହିଥିଲେ । କେତେଦିନର ଆଲାପ ପରିଷ୍ଠେପରେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ଅଜ୍ଞତା ପାଇଁ ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଦିନେ ସେ ହସିହସି କହିଲେ, “ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ସମାନ ବାହାରର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି କପରି ଭ୍ରମଣ ଧାରଣା ଓ ସନ୍ଦେହ ରଖିଥାଏ ଏବଂ ପରେ ସମ୍ପର୍କ ଘନିଷ୍ଠ ହେଲେ ସେ ଧାରଣା କପରି ବଦଳିଯାଏ, ତାହା ମୋ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ବୁଝୁଛି ।”

ଏହିପରି ଦଟଣା ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାୟ ଏସିଆର ଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନରେ ଘଟିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଅମେରିକାବାହୀଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଫଳରେ ଏ ବିରୋଧର ଫଳେ ଫଳେ ଅପତନିତ ।

THE PLAN AND PEOPLE'S CO-OPERATION

(We published below the extracts from the speech of Shri Sarangdhar Das in the Lok Sabha on September 11, 1956.)

There is so much talk about co-operation and without co-operation the plan can not succeed. I do not see where co-operation is necessary to start and run a Steel Mill or a Cement Factory. I do not believe there is anyone who opposes the establishment of Steel Mills. I personally welcome it. But I must look at the implications of the establishment of these big industries, whether they give employment to the people, whether the proceeds from these investments are distributed equitably among all the people, by that I only mean that nationalisation will not do, there must be socialisation without socialisation there would be not distribution, and there is danger in nationalisation of these huge industries, and lately in the nationalisation of the insurance companies There would be more and more totalitarian methods and concentration of all the industrial and economic power in the hands of the government. So, I would not call it even 'nationalisation', it is establishment of state industries or state business.

About co-operation, just at the present time, we see the prices of everybody necessities going up. In the last Budget, there was a duty imposed on edible oils, and

immediately the price of mustard oil, which is an everyday necessity in the eastern parts of India and the price of which used to be Rs. 1-4-0 per seer, went up to Rs. 2 per seer, now it is Rs. 2.80 per seer. Although many a time it has been pointed out on the floor of the house, the ministry has not done anything to control the prices.

About the excise duty that has been increased on cloth just a few days ago, about 15 days ago, what has happened now to the people who should be gladly co-operating with any effort that the government initiates? For the whole of Bengal, there is the puja period—puja for Durga, Lakshmi etc.—which is the biggest and most joyous period in the life of the Bengalis and that is shortly coming. Immediately the excise duty was increased, the prices of cloth, which had been stocked for the last one or two months in preparation for the Puja Festival, have gone up anywhere from Re. 1 to Rs. 2.80 per pair. You will remember the condition of the people in Bengal, where there is a constant influx from East Pakistan. Those people who come over here have relations and friends who are residents of West Bengal, and they are now dependent on many of them. Each family has about ten members and dependents, and on top of that, there are these refugees who have come from East Pakistan. The custom of the Bengalis is that they must clothe everyone in the family—servants even those servants, even those servants who do temporary work, and all dependents. Each family in Calcutta, for instance may have to clothe a dozen people. Now how is it possible for a person to clothe all these people at the present prices? I was in

Calcutta a few days ago, and wherever I went I found that the people are very much dissatisfied, they are very much against the Government and the ruling party because of this. Many of them say, 'could not the new Finance Minister wait 15 days or a month more for the imposition of this duty ? Why did he impose this duty just before shopping for the Pujas ? This is the season for shopping, and everywhere the prices have gone up so high that they are not able to purchase their requirements for all the people who are dependent on them. Under these circumstances I do not see how the minister talks about co-operation. It is possible that these people will co-operate with the government ?

I must not be misunderstood. There is a Cement Factory or a Steel Mill. Nobody will oppose it. We welcome it.

But, as far as co-operation is concerned for other developmental works, how can you expect co-operation, when you impose duties like this and make the rich, richer and the poor, poorer ? When the minister introduced the Bill, I think he said that there was a good deal of extra-profit with the millowners and that he wanted to mop up a part of that profit. Many years ago, I remember, when excise duty was imposed on matches, the price of matches went up very disproportionately, although the duty might have been a pie or two per dozen boxes. Therefore, you can not mop up the extra profits from the millowners or manufacturers. The stock that is with the wholesalers or the dealers may be stocks that came to them before two or three months they brought them for the puja from the

mills. All these were with the dealers. The millowners and manufacturers will come later on but at the present moment, these middle men wholesalers and relations, are reaping large profits and consequently, they become richer and the consumers become poorer or go without clothes.

There is also a plea made always that we must tighten our belts. I am glad that one of my compatriots from Orissa challenged a minister in the other house to put on loin cloth instead of having the paraphernalia of churidar, coat and so on. First of all, you do it, then, you ask me to do it. You want people, who are going almost naked, to tighten their belts. I do not see any indication that the standard of living of the people will go up, if the plan is carried out on this way.

Then, there is the matter of agriculture. An increase of about fifteen percent had been planned by the planning commission but the Prime-Minister has asked as to why it should not go up by fifty percent. The ministers assembled from all the states have later on agreed to put it at about thirty or forty percent. It is all right to sit down in the offices in Delhi and in the state capitals and calculate that you can get so much percentage increase by using fertilizers, so much by better seed, so much by good cultivation and so on. In the practical field, any one, who has anything to do with agriculture, will agree with me that no amount of better seeds or fertilizers will increase the yield unless these two are accompanied by water for irrigation. Without water, you can not have increased yields, you will only lose money. We often hear that so many millions of acres have been brought under irrigation

by projects such as Hirakud, DVC, Bhakra-Nangal, etc. There are millions of acres where water from these big projects can not run. For instance, in Orissa, about half the area is some sort of a hilly country and almost all the land depends on rain water. Unless there is the seasonal rain, the crops fail. There are areas where crops are failing every year for the last few years. Minor irrigation schemes, medium schemes by damming small rivers and rivulets, are necessary to increase production by about forty percent.

I say that the average yield per acre of wheat or rice could be increased by a hundred percent, because in India the average yield of almost all crops is less than the world average. We have areas where production is very high. For instance, there are some districts in south India where the average yield of paddy is three to four times more of what we get in Orissa. That is all right, but the average yield for the whole country is much below those of other countries. It is good that we are going to have more fertilizer factories and it is also good that the ordinary cultivator has realised the value of artificial and chemical fertilizers, which he did not, some fifteen years ago.

The plan thus is lopsided in the matter of agriculture because the money allocated for minor irrigation schemes is much less than even the first plan. It is a great mistake. I do not know how far is the increase in production during the last few years due to government's plans and how far, due to rains and lifting of the controls when the hoarded stocks came in the market.

So, it is very necessary to have minor irrigation schemes and medium schemes for supply of water for irrigation.

There is another defect which the government has not accepted till now that is the price support policy. Some years ago, when Shri Munshi was the minister of Agriculture, he started campaigns for growing more jute and cotton and the central government's agents went all over the country to non-jute growing areas and carried on propaganda and persuaded people.

The people came forward. They grew jute. I had been to one or two localities in Orissa where jute was never grown and I found that jute was growing very well there. They had very good crops. But, when the jute was ready for the market, the price dropped. Then the cultivators wanted to see the man who had persuaded them to grow jute, but he had decamped to Delhi or some other place and was not to be found any where. It is necessary that we should be self-sufficient in jute and cotton because of the constant troubles that we have with the neighbouring country, but you can't depend upon the neighbouring country, but you can not give them any support when they are in difficulties. I, therefore urge upon the government to take up this matter of price support and find out how with the least investment price support can be introduced for these crops which you encourage the people to grow to meet the needs of the country.

These are a few points I have expressed to show that it is impossible for government or for anyone elicit

willing co-operation unless you look after the day to day difficulties of the people, whether they are growers or consumers. Unless that is done there would be no willing co-operation from the people.

ଜଙ୍ଗଲ ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ

ହେଉ ମଣିଷର ସ୍ୱର୍ଗ ରହୁଛି, ଏପରିକି ମଣିଷ ଜଙ୍ଗଲକୁ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଉଛି, ଜଙ୍ଗଲର ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାରିଦେଉଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଦିଆଯିବା ଫଳରେ ଚମରା ମାଟି ଭୃଷ୍ଟହୃଦୟ ଏବଂ ପ୍ରଳୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ଦେଖାଦେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ପରିଚ୍ଛିଦ୍ଧକୁ ବୁଝିବାର ବେଳ ଅଛି ପହଞ୍ଚିଛି । ଖରବେଶ୍ୱର ବରାଣସୀରେ କାମ କରୁଥିବା କର୍ମଚାରୀ ତଥା ଲୋକଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରିବା ଦରକାର ବୋଲି ମନେକରୁଛେ । ପ୍ରକୃତ ହିତ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଡେର ସମ୍ପର୍କ ରହୁଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମମତାପରେ ମାରିଦିଆଯିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତ ମାନବଶ୍ରେଣୀ ଓଲଟିଯାଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଯଦି ମିଶର କମ୍ପାନୀ ସମ୍ବରକୁ ମାରିଦିଆଯାଏ ତାହାହେଲେ ବାସ ଆସି ଗାଁ ଗହଳରେ ପଶି କେଉଁଠି ଗୋରୁଗାର, ମଣିଷଆଦି ମାରି ଟେକି ନେଇଯାଉଛି । ଅମର ପୁର ବାପା ଅଜାମାନେ ଯେଉଁକଥା କହିଯାଇଛନ୍ତି— ତାହା ଯତ୍ୟବୋଲି ଯତ୍ୟ ଦେଶମାନେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିଲେଣି । ସେଥିପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରାଉଛି— ଜାଲେଣି, ମୃତ୍ତିକା ଯରକ୍ଷଣ, ବାୟୁର ପ୍ରତ୍ୟେକକ୍ରିୟା ଗଛ ଲଗାଯାଉଛି । ହେଉପରି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କର ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି । ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଜବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ଅଣାଯାଉଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ବରରେ ଆକ୍ରମଣ ରହୁଛି, ଏ ସବୁ କଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଜଙ୍ଗଲ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ କଣ ଘଟିବ ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ ।

ମୁଁ ଆମେରିକା ସମ୍ବରରେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି । ଆମେରିକାରେ ମଧ୍ୟ ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲଧରୀ ଗହମ ଫସଲ ହୁଏ । ଆଗେ ଏଠାରେ ଥିବା ଗଜା ଜଙ୍ଗଲ ସବୁକୁ କାଟି ଦିଆଯିବା ଫଳରେ ଏମିତି ଗରମ ପଦନ ବହୁଳ ଯେ ସବୁ ଗହମ ଫସଲ ଏକାବେଳାକେ ଶୁଖି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ୧୯୩୦ବେଳର ଏକ ଘଟଣା । ସେତେବେଳେ ରୁଜଭେଲ୍ଟ ଆମେରିକାର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କିଛି ଦୂରରେ ପୁଣି ଗଛ ପୋତି ଜଙ୍ଗଲ କରାଗଲା—ଜଙ୍ଗଲ ହେବାପରେ ଯାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଠି ଗହମ ଫସଲ ହେଉଛି । ଅମ ଦେଶରେ ରକ୍ଷାଧାନ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଭଳି ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ରକ୍ଷାଧାନର ମରୁଭୂମିରୁ ବାଲି ଆଗ୍ରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିଆସୁଛି । ମଝିରେ କେତେ

କୋଟି ଟଙ୍କା ଫର୍ଦ୍ଦ କରି ଗଛ ପୋତାହେଉଛି । ଏହି ଗଛ ଘୋଡ଼ା ହେଲେ ବାଲିକୁ ଗଛସବୁ ବାଧାଦେବେ । ବାଲି ଆଉ ପୁଷ୍ପଅଢ଼କୁ ମାଡ଼ି ଆସିପାରିବନାହିଁ ।

ସରକାର ଏବଂ ଜାଙ୍କ ଅଫିସର ଓ କେତେକ ଦହସ୍ତଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରି ‘ବନୋମହୋତ୍ସବ’ କଥା କହି ଚାଲିଛନ୍ତି ଏବଂ ରାସ୍ତାଫଡ଼େ, ବାରିଆଡ଼େ, ବଗିଚାରେ ଗଛ ପୋତୁଛନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ଏଥି ଦହତ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଝୁବୁ ଜୋରସୋରରେ କଣ୍ଟାକଟଣ ଦ୍ଵାରା କିମ୍ବା ଗାଁ ଗହଳ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଛକଟା ଚାଲିଛି ।

ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ରହିଛି । ଏହି ମିଶ୍ରଣର ଆରମ୍ଭରେ ଶାସକମାନଙ୍କ ଅନେକଜାତା ଫଳରେ ଅତି ଅଗଭୀରତ ଭାବରେ ମହୁଳ, କୁସୁମ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉପକାଶ ଶକ୍ତ ଶକ୍ତି ଗଛକୁ କାଟି ଦିଆଗଲା । ଗାଁ ଗହଳ ପାଖରେ ଥିବା ଶସ୍ତ୍ରା ଜଙ୍ଗଲରେ ଗଣ୍ଡିକାଠ ଗଛ ଆଉ କିଛିନାହିଁ । ଶାଳଗଛ ନଥିବାରୁ ସେ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ଅଦରକାଶ ଗଛ ଓ ଲତା ସବୁ ଉଠୁଛି । ଫଳରେ ଗାଁ ଲୋକେ ବିଜର୍ଜିତ ଜଙ୍ଗଲରୁ ନିଜ ଦରକାଶ କାଠପତର ସହଜ କରୁଛନ୍ତି । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ ଲୋକଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘନୀୟ କରିବାଲାଗି ଶାଳକାଠ ନଯୋଗାଇ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାଠର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଉଚିତ । ଲୋକଙ୍କୁ ରୁଦ୍ଧାକ୍ତଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ଉପକୂଳବାସୀ ଲୋକେ ତ ଆଉ ଶାଳ କାଠରେ ଲଙ୍ଘନୀୟ ଦିଆଗ କରିଛନ୍ତିନାହିଁ—ଆମ୍ଭକାଠ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର କାଠ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ ଖାଡ଼ି ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ବୃକ୍ଷଶା, ନଦୀଆଦି ଅବାଧ ଗତିରେ ତଳକୁ ମାଡ଼ିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ସାପାଦେ ବନ୍ୟାର ସୃଷ୍ଟି ଏକଥାପାଇଁ ହୋଇଥାଏ । ନଦୀ କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ—ତେଣୁ ବନ୍ୟାପାଣି ମାଟିକୁ ଖୋଳି ତାଡ଼ି ଥାନ୍ତେ ଆନ୍ତେ ନିଜର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରିଦେଇ ବିସ୍ତାରଲଗ କରିଥାଏ । ଏହି ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଧିକ । ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ନୂଆଗଛ ଲଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିସହତ କୃଷିଲାଗି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଗଛପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଲଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗାଁ ଗହଳରେ ଲୋକଙ୍କ ସହଯୋଗ ଦ୍ଵାରା ଏହା ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଏହି ସହଯୋଗ ଫରେଷ୍ଟଗାର୍ଡ଼, ରେଞ୍ଜ ଅଫିସରଙ୍କଦ୍ଵାରା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରିବ । କାରଣ ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କ ସହତ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତଳିଆ ଫରେଷ୍ଟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଭଲ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇବା ଉଚିତ—ଏମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ଵଜ୍ଞାନ ଅଧିକ ହେବା ଉଚିତ । ଏମାନେ ଉପରିସ୍ଥ ଅଫିସରଙ୍କ ସହତ ଯୋଗସୂତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଟ୍ରେନିଂ ଆବଶ୍ୟକ । ଏମାନେ ଖାଲି ଜଙ୍ଗଲର ସ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖିବେ—ଜଙ୍ଗଲର ସ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖିବା ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ସାରା ଦେଶର ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ମାସକୁ ୧୫ ଟଙ୍କା ୨୦ ଟଙ୍କା ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଖାଲି ଗାଁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ

ଭାବନା ଗଣେ ପାଇଁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏଭଳି ଗୁରୁତ୍ବାସିଦ୍ଧି ମୁଣ୍ଡେଇବେ କିପରି ? ମୋର ଏହି ବିଭାଗକୁ ଅନୁରୋଧ ଏବଂ ପରାମର୍ଶ ଏହି ଛୋଟ ଗୁରୁତ୍ବାସିଦ୍ଧି ମାନେ ଯେଭଳି ପ୍ରଲେଭନରେ ଭୁଲି ନଯାଆନ୍ତି ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଦରମାଦେବା ଦରକାର । କେବଳ ଏହି ବାଟରେ ହିଁ ଶସ୍ତ୍ରା ଜଙ୍ଗଲ ଗଢ଼ିଉଠିପାରିବ ଏବଂ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକ ମୁତାବକ ଜନସ୍ତ ଏହି ସବୁଥିରୁ ପାଇପାରିବେ । ବାରମ୍ବାର ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇଲେ—ଲୋକେ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିଯିବେ ଯେ ଫରସିତ ବା ଶିକାରୀ ଫରେଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ନିଜର ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ଯେଭଳି ବନ୍ୟାବିପ୍ଳାବ ନଭେଗନ୍ତି—ସେଥିଲାଗି ଜଙ୍ଗଲ ସବୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ହେଉଛି ଅନ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା । ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରିଣ-ପରେ ଆଗେ ଯେଉଁ ଅଫିସରମାନେ ଶିକାର କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇନଥିଲେ, ସରକାରୀ କାମପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ମଟରକାର୍, କିମ୍ବା ଆଦରେ ବସି ରାତରେ ବଡ଼ବଡ଼ ଲାଜ୍ ପକାଇ ଆଖି ଆଗରେ ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ପାଇଲେ ମାରିପକାଉଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ବହୁ-ଜାଗା ବୁଲି ସରକାରୀ କାମ ଶୀଘ୍ର ଏବଂ ସୁବିଧାରେ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ଯୋଗାଇଛି କିନ୍ତୁ ଏମାନେ କିପ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଅପବ୍ୟବହାର ଏହିଭଳି କରୁଛନ୍ତି । ବହୁ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କୁ ନେଇ ଏହି ଶିକାର ମଉଜରେ ମାଉଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ସାଙ୍ଗକୁ ସରକାର ବନ୍ଧୁକ ଲାଇସେନ୍ସକୁ ମଧ୍ୟ କୋହଲ କରିଦେବା ଫଳରେ ଫରସିତରକ୍ଷା ନାଁରେ ଲୋକେ ବନ୍ଧୁକ ଲାଇସେନ୍ସ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାଉଛନ୍ତି । ଶିକାରରୁ ମାଂସ ଭାଗ ମିଳିବା ଆଶାରେ ଏବଂ ଲୁଣ୍ଠଲୁଣ୍ଠା ନେଇ ଅଫିସରମାନେ ଲାଇସେନ୍ସ କରେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । କେବଳ ଫସଲ ରକ୍ଷାଲାଗି ଏହି ଲାଇସେନ୍ସ ଦିଆଯାଇଥିବାହେତୁ ଏହାର ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ହେଉଛି କି ନାହିଁ ସେଥିପ୍ରତି କଡ଼ାନଜର ଦେବାକଥା । କେବଳ ଷଡ଼ବାଡ଼ି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ଫସଲ ହେବା ସମୟରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ବନ୍ଧୁକର ବ୍ୟବହାର ହେବା ଉଚିତ । ଜଙ୍ଗଲ କିମ୍ବା ନିଷିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଯେପରି ନନ୍ଦୁ ଏ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ଝୁର୍ କଡ଼ା ଆଇନ ଥିଲା—କେହି ଗୋଟିଏ ମିଶ୍ରିଣ ଶିକାର କରିଦେଲେ ତା ଉପରେ ୫ଶହ ଟଙ୍କା ଅଧିକ କରି ଜରିମାନା ପଡ଼ୁଥିଲା, ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ରଜାଅମଳରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକାର କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରଜାଫସରେ ଏସବୁ କଟକଣା କିଛି ରହିଲାନାହିଁ—ଗୁରୁଆଡ଼େ ଶିକାର ଚାଲିଲା—ମିଶ୍ରିଣ, ସମ୍ବର, ବନ୍ୟ କୁକୁଡ଼ା, ମୟୂରଆଦିକୁ ମାରିଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ମୁଁ ଆଗରୁ କହୁଛି—ଆମର ଗୋରୁଗାଈଆଦି ଗୃହପାଳିତ ଜନ୍ତୁ ଏବଂ ମଣିଷ ଉପରେ ଆସି ବିପଦ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ମୁଁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ସରକାର ବନ୍ଧୁକ ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଏଭଳି ବନ୍ଧୁକ ଉତ୍ପାଦନ କରନ୍ତୁ ଯାହାକୁ

ଫୁଟାଇବାମାତ୍ରେ ଜବଜନ୍ତୁ ଫେଲ ଯେତ ଛୁଡ଼ି ଧାଇଁ ଚାଲିଯିବେ—ଜନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣହାନୀ ଘଟିବନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ବିଭୀଷଣ ସବୁ ଅପିସରକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ଯେ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ଜବଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ଶିକାରରୁ ବରତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା କରେଇଦେଇପାରେ ଯେ ଏହି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହାଶୂର ମହାରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତପଦଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ନିଶିଳ ଭରଣୀୟ କାଉନ୍ସିଲ ଗଠିତ ହୋଇଛି । ଜବଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଏକ ଧର୍ମ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ମନେକରିବା ଉଚିତ୍ । ମଣିଷ ଯେପରି ନିଜ ଦାଣ୍ଡପାଟ ଘରେ ମୁକ୍ତ, ସ୍ୱାଧୀନ ଏବଂ ନିର୍ଭୀକଭାବରେ ଚାଲୁଛି—ସେହିପରି ପଶୁପକ୍ଷୀ-ମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚାଲିବାକୁ ସୁଯୋଗଦେବା ଆମର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦେଶ ତଥା ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥଲାଗି ଜଙ୍ଗଲ ନକାଟିବା ତଥା ଜବଜନ୍ତୁକୁ ନିମାରଣଲାଗି ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ଚାଲି ପ୍ରଚାର କରିବା ଉଚିତ୍ । ବହୁତ ରୁଝେଇବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି ଲୋକେ ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ବେଆଇନଭାବରେ ଜବଜନ୍ତୁ ମାରନ୍ତି—ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶିକାରଲାଗି ଯଦି ଲାଜସେନ୍ଦ୍ର ଦିଆଯାଇଥାଏ—ଏଥିଲାଗି କଟକଣା ରଖାଯାଉ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଏ କଟକଣାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ ।

ସ୍ୱର୍ଗି ଜଙ୍ଗଲ କରିବା ଏବଂ ଯଦି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଏ ତାହାହେଲେ ମୋର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଭଳି ବନ୍ୟା ହେଉଛି ହେବନାହିଁ—ହୁଏଜନ୍ତୁଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏତେ ଗାଈଗୋରୁ ଓ ମଣିଷ ଶିକାର ହେବନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କଲାଗି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ଆମେ ଏହକୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(୧୯୫୭ ମସିହାରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଦେଇଥିବା ବକ୍ତୃତାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ)

ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସାରଙ୍ଗଧର

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସହକର୍ମୀ—

ନିଶିଳଭରତ ଦେଶୀୟରୂପୀ ପ୍ରଜାସମ୍ମିଳନରେ ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ମୋର ପୁରତନ ସହକର୍ମୀ ଥିଲେ । ତା'ପରେ ଆମେ ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ଏବଂ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଯାକହୋଇ କାମ କରିଥିଲୁ । ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟୋଗ ଆମପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାପାଇଁ ଏକ ବିରାଟ ଷଡ଼ ।

—ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ (୧୯୫୭)

ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର କଣ୍ଠଧାର

ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଭାରତବର୍ଷ ଜଣେ ଉଦାର ଦେଶପ୍ରେମୀ, ସାଧୁ, ନିର୍ଭୀକ ଦେଶସେବକଙ୍କୁ ହରାଇଛି । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀ କଣ୍ଠଧାର ଗୁଲିଗଲେ । ତାଙ୍କର ବିସ୍ଫୋରଣ ମୋ ପାଇଁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ଷତି । କାରଣ ସେ ମୋର ଜଣେ ଅତି ନିକଟତମ ସହକର୍ମୀ ଓ ପ୍ରିୟତମ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ।

—ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ

ସ୍ଵପ୍ନବାଦୀ ଦେଶପ୍ରେମୀ

“ମୁଁ ବଲ୍ଲଭରୁ ଫେରିଲାପରେ ୧୯୨୧ ସାଲରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭେଟିଥିଲି । ସେହିଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା । ଏହି ଦୀର୍ଘକାଳ ମଧ୍ୟରେ କେବେହେଲେ ସେ ତାଙ୍କର ସ୍ଵପ୍ନବାଦୀତା ଓ ଦେଶପ୍ରେମର ଲଘବ ଦେଖିନାହିଁ । ସେ ଆଜି ନାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଉଦାହରଣରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଲୋକେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଧାନ ସ୍ମାରକ ।”

—ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା

ଅବହେଳିତ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସେବା

ସ୍ଵାଧୀନତା ଲଢ଼େଇ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ ହେଲା, ଦଶଦ୍ରୁତମ ଲୋକଙ୍କର ସେବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବଜେଙ୍ଗଲ, ପାହାଡ଼ ଗହରରେ ଲୋକଚକ୍ଷୁର ଆଡ଼ୁ ଆଲରେ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀ ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ପରତ୍ୟକ୍ତ, ଲକ୍ଷ୍ମିହୀନ, ଅବହେଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛନ୍ତି, ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବାକୁ ହେବ । ଏ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲି ତାଙ୍କ ପାଖରୁ । ସ୍ଵାଧୀନ ସରକାରର ଉଦ୍ୟମ ବା ଦୃଷ୍ଟି ସେତେବେଳକୁ ଏ ଆଡ଼କୁ ପଡ଼ିନାଥାଏ । ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଗଢ଼ାହେଲା ‘ଉତ୍କଳ ନବଜୀବନ ମଣ୍ଡଳ’ । ଶିକ୍ଷାଶିବିର ଖୋଲିଯାଇ କର୍ମୀ ଚିଆରି ହେଲେ । ଜୀବନ ମୂର୍ଚ୍ଛା ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ବଣଜଙ୍ଗଲ, ବାଘଭଲୁ ନିମନ୍ତେ ଆଦିବାସୀ ହୋଇ ରହିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ର ସିଂଗ୍ୟ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନକୁ ଦେଖି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେଲୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ—ଏପରିକି ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଗୋପବାରୁ । ପୁଣ୍ୟ ଆଗୁଣି ମହାଶୟ ନବଜୀବନ ମଣ୍ଡଳରେ ରହି ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମକୁ ସଫଳ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ।

—ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ

ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ବହୁବର୍ଷ ହେଲେ ଗୁଲିଗଲେଣି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ରହିଛି । ‘ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍’ ସମୟର ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମନରେ ସେତେବେଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ରହିଥିଲା—ଭାରତୀୟମାନେ ବେଶୀ କର୍ମକୁଶଳ କିପରି ହେବେ ? ସେ ସେଥିପାଇଁ ଅନେକ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ—ଖାଲି ସାଧାରଣ ପାଠପଢ଼ାରେ ବଶେଷ କିଛି ହେବନାହିଁ । କେତେକ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ—ତାରି ଫଳରେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନ ଅସୋସିଏସନ ବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଦେଉଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତି ନେଇ ଜାପାନକୁ ଗଲେ ।

×

×

×

ଜାପାନରେ ସେ କିଛିଦିନ ରହିଲାପରେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ଜାପାନୀୟ ଶିକ୍ଷାକରି ତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନୁତଃ ଦୁଇ ଗୁରବର୍ଷ ଗୁଲିଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଭାବିଲେ ଆମେରିକା ଯିବେ । ଜାପାନ ଛାଡ଼ି ଆମେରିକା ଯିବାରେ ତତ୍କାଳୀନ ଦତ୍ତାତ୍ରି ନାମ ଗୁଜା ସନ୍ତୋଷଲଭ କଲେନାହିଁ—ସୁଦୃଢ଼ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ବଳ ହୋଇଗଲା—ତଥାପି ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଆମେରିକା ଗୁଲିଗଲେ ।

×

×

×

କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆରେ ବି. ଏ. ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚିନ୍ତା ବିଶାରଦ ହୋଇ ସେ ହାଡ଼ିଆ ଦ୍ରାପରେ ବହୁବର୍ଷ ରହିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଫ୍ରୀଡ଼ାକୁ ସେ ପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଚଉଦବର୍ଷ ଆମେରିକାରେ କଟାଇଲାପରେ ସ୍ୱଦେଶ ମାତୁରୁମି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଫେରିଆସିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ଭାରତରେ ପଦାର୍ପଣ କରି ସେ ଟାଟାରେ ଚିନ୍ତା କର୍ପୋରେସନର ସେକ୍ରେଟାରୀ ହୋଇ ମାସକୁ ଶହଶହ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମଥା ସବୁବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଧାଇଁ ଏବଂ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତା କାରଖାନା କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ।

× × ଅଦମ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ଡେଙ୍କାନାଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଶୁରୁଷ ଆରମ୍ଭକଲେ । ତାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଫ୍ରୀଡ଼ା ଡେଙ୍କାନାଳ ଜଙ୍ଗଲ ଛାଡ଼ିଲେ—ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମନଦୁଃଖରେ ପଶାଳ ଖାଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଡେଙ୍କାନାଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ତଡ଼େଇଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟୁତ ହୋଇ ଚିତ୍ତେ କରି ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମଧ୍ୟ ଡେଙ୍କାନାଳ ଛାଡ଼ିଲେ—ଏହା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶ୍ୱାସ ।

—ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ (୧୯୫୯)

ନମସ୍ୟ ପୁରୁଷ

ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଶି ଘନସ୍ତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ସୁଯୋଗ ମୋର ଯୁକ୍ତିନାହିଁ । କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲୁ । ତେଜାନାଲର ଜଣେ ଡେକନାଟ୍ ସୁବକ ଆମେରିକାରେ କୃଷି ଗବେଷଣାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇ ଫେରିଛନ୍ତି । ସୁକ୍ଷ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଦେଶର କୃଷି ଉନ୍ନତରେ ମନ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିବାହ କରିଛନ୍ତି ଆମେରିକାର ଗୋଟିଏ ଝିଅକୁ । ତା'ପରେ ଶୁଣାଗଲା, ସାରଙ୍ଗଧର ଜଣେ ଖାଲି ସ୍ୱାଧୀନ କୃଷିଚାର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗଠକ ନୁହନ୍ତି, ପୁରୁଷ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ, କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ—ଅରଟ ପୁଣି ଖସିବ ।

କାହିଁ ବିଲାତ ପୁଣି ଆମେରିକାର ଲୁଗା ସୁତା କାରଖାନାର ମହାନଗରମାନ ଆଉ କାହିଁ ଅରଟ ପୁଣି ଖସିବ ! ମନେହୁଏ ଗାନ୍ଧିଜୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେଜଣ ବିଲାତ ଫେରିଲା ଏଇ ଅରଟ ଆଉ ଖସିବାରା କେଲିଫୋର୍ନିଆ ହୋଇ-ନଥିଲେ, ଭାରତର ଭାଗ୍ୟ ଫେରିନାନାହିଁ ।

ବିଲାତ ଫେରିଲା ହୋଇ ଦେଶ ନେତୃତ୍ୱ ନେବାରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କଠାରେ କଠୋର ନିୟମାନ୍ୱୟିତା ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗୁଣ ରୂପେ ଦେଖାଦେଇଥିଲା; ସବୁକାମରେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଓ ଚେତନା ଥାଏ । ଭାରତୀୟ ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ସେ ଯେଉଁ ଘନସ୍ତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଳିଥାଏ । ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଫ୍ରୀଡ଼ା ଦାସ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଶିଳ୍ପୀ ଥାଇ ବେଶଭୂଷା ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଭରତବର୍ଷକୁ ଆପଣାର କରିନେଇଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ଚରଦିନ ପାଇଁ ବିଦାୟନେଇ ସେ ଯେଉଁ ବହିର୍ଗଣ୍ଡି (My marriage to India) ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଏଇ ଉଚ୍ଚର ପ୍ରମାଣ ବହନ କରିଛି । ଶ୍ରୀମତୀ ଫ୍ରୀଡ଼ାଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୋର ପରିଚୟ ଘଟିଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମହାନୁଭବତା ଭିତରେହିଁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସ୍ୱଚ୍ଛ ପ୍ରତିକୃତି ମୁଁ ଦେଖିପାରିଛି । ନିଜ ଜୀବନ ସଙ୍ଗୀନାରୂପେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ନିର୍ବାଚନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିପାରିଛି ।

ଘରୁରେ ଥରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସାକ୍ଷାତକାର ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହୁଥାନ୍ତା ଶୁଣିଛି । କେତେକ ଉତ୍କଳ ମହିଳା ମଧ୍ୟ ଘରୁରେ ମଦ୍ୟପାନ କରନ୍ତି । ଆମେରିକା ଫେରିଲା ଓ ସାହେବା ଆଦିବକାଇଦାରେ ଦୋରସ୍ତ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁହଁରୁ, କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟାହିଁ ମୋ ମନରେ ବେଶି ବିସ୍ମୟ ଜନ୍ମାଇଥିଲା । ପୁଣି ଏଭଳି ସମ୍ବାଦ ମୋ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝିପାରିନାହିଁ ।

କେବଳ ଏତିକି ବୁଝିଲି ଯେ ଯେତେ କମ୍ ସମୟର ପରିଚୟ ଭିତରେ ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁ ଅନ୍ୟକୁ ଆପଣାର କରିନେଇପାରନ୍ତି, ସେଥି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

—କାଳଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ— (କଟକ, ୮ । ୧ । ୭୫)

ସାରଙ୍ଗବାଣୀ

(୧) ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରର ଭୂମିକା

“ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଦେଶର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଦେଶ ବିଦେଶର ଶବ୍ଦର ଦେବା ଛଡ଼ା ଏମାନେ ନାନା ବିଷୟରେ ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା, ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗଠିତ ରୂପ ଦିଅନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତାପରେ ଯେଉଁ ନୂଆ ଯୁଗରେ ଦେଶର ମାନବିକ, ବୈଷୟିକ ସମ୍ପଦର ପୁର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ବାଟ ଫିଟିଗଲା, ଦେଶର ସେହି ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷାକୁ ରୂପରେଖଦେଇ ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କରିପାରିଥାନ୍ତେ, ଉନ୍ନାଦନା ଦେଇପାରିଥାଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କେବଳ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ରାଜନୈତିକ ଦଳର ଗୁଣୋତ୍ତମ କରି ପୁଷ୍ଟା ଭରିଦେଉଛନ୍ତି । ଏହା ଫଳରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ସବୁ ତାଙ୍କର ଅସଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଭୁଟି କରୁଛନ୍ତି ।”

(୨) ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଯୁବସମାଜ

“ଭୂଆକ୍ଷତ ଆଧୁନିକ ସତ୍ୟତା ଓ ବିଦ୍ୟାର ଗରିମାରେ ତା ପ୍ରଚାର କୌଶଳରେ ଶିକାର ନହୋଇ ଆମର ଯୁବସମାଜ ନିଜର ପାରମର୍ଶିକ ପରିସ୍ଥିତି ଏବଂ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ପ୍ରତିଫିତ୍ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରେ ଚଳାଇନେବାକୁ ବ୍ରତୀ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ । ସମାଜବାଦୀ ଯୁବକମାନେ ଏହି ଦିଗରେ ଅଗ୍ରହର ହୋଇ ଦେଶରେ ନୂଆ ହାଉଆ ଖୋଳାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

(୩) ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ଜାହାଁକ ?

ଦେଶ ବିଦେଶର ଗୁଣିଆଡ଼ର ଦୀର୍ଘ ଅଭିଜ୍ଞତା ଫଳରେ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଛି ଯେ ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜର ଆଂଶିକ କିମ୍ବା ସାମୟିକ ନୁହେଁ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଆତ୍ମଳ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ହିଁ ସୁଖିଣ୍ଡ ସମୃଦ୍ଧ । ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନର ଅନ୍ତମକାଳରେ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରିନାହିଁ କିମ୍ବା ଏ ପଥରୁ ମତେ ରୋକିବା ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରଲୋଭନ ମୋ ଉପରେ ଢଳେହେଲେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରିନାହିଁ ।”

(୪) ଭେଟ ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ

“ଭେଟ ହେଉଛି ଭେଟରମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା । ଏହି ଇଚ୍ଛାକୁ ଟଙ୍କା ପଇସା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍କୋଚ ନେଇ ନିଲମ କରିବା କଦାପି ଉଚିତନୁହେଁ, ତାହାହେଲେ ଏ ଦେଶର ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପରାକ୍ଷା ବିଫଳ ହେବ ।”

(୫) ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଶକ୍ତି ଓ ଏକତା

“ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ କଥା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଗୁରୁତ୍ୱାୟିତ୍ୱ ନିହିତ ଅଛି । ଥରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭକଲେ ନିଜର ନୈତିକବଳ ଦ୍ୱାରା ମହାଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅପରପକ୍ଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକଦିନ ଲଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଜନତା ଭିତରେ ଶାନ୍ତି ଓ ଏକତା ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ଶକ୍ତି ଓ ଏକତା ଏପରି ହେବା ଉଚିତ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଦିନବର୍ଷ, ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ଥିର ରହିବ ।”

(୬) ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଧ

“ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ କମ୍ପା ଅର୍ଥନୈତିକ—କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟାୟ ଦେଖିଲେ କୋପିତ ହେଉଛି । ମୁଁ ଚାହେଁ ଏ କୋପ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାତ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରୁ ।”

(୭) ଆର୍ଥିକ ପରସ୍ଥିତି ଓ ବାହାର ଶକ୍ତି

“ଦେଶର ବିଶେଷତା ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ପରସ୍ଥିତି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିପଦଶଙ୍କୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଏବଂ ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ଅନ୍ଧାରମୟ । ଜଣେ ଯଦି ଚିନ୍ତାକଳାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ହୁଏତ ଏକଛନ୍ଦସବାଦ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ହୋଇଉଠିବ କିମ୍ବା ଆମେ ପୁଣି ବାହାର ଶକ୍ତିର ଶିକାର ହୋଇପଡ଼ିବା, ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର କଷ୍ଟଲବ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉଭେଇଯିବ ।”

(୮) ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ଉଭୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ

କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର ସମାଜ-କରଣରେ ବିପଦ ଅଛି । ଚାହିଁବା ବା ଚାଲିବା କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଏ ସମାଜ-କରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଆର୍ଥିକତା ସମାଜକରଣ ରାଜନୈତିକ ସାଂସ୍କୃତିକବାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ଆର୍ଥିକତା ନୁହେଁ । ତାର ଜୀବନ ଯେପରି ବହୁମୁଖୀ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବହୁମୁଖୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସମାଜବାଦ ଯଦି ଆର୍ଥିକତା ସମାଜକରଣ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଅପହରଣ କରେ, ତାହା ବିକଳାଙ୍ଗ ବିପ୍ଳବର ବିକୃତ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ବୋଲି ଗୁରୁତ୍ୱାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିବ । ସାରଙ୍ଗଧର ସମାଜବାଦର ଏ ସ୍ୱରୂପ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଥିଲେ । ମତାନ୍ତରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତେଣୁ ସେ କେବଳ ସମାଜକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ମୂଳ । ସମାଜର ସୃଷ୍ଟି, ପାଳନ ଓ ସଫାରରେ ତା’ର ହେଉଛି ମୌଳିକ ଅଧିକାର । ବ୍ୟକ୍ତିର ଏ ମୌଳିକ ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା

ହେଉଛି ସମାଜ-ଧର୍ମ । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର ବିପ୍ଳବରେ ତେଣୁ ସାବଧାନତା କଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନ; ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ନିୟନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ଓ ପରିଚାଳକ । ତାଙ୍କ ପରିଚାଳିତ ସମାଜ ତେଣୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଧର୍ମ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସମାଜବାଦର ସମାଜକରଣ ଓ ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠ ସ୍ଵାଧୀନତା—ଏହି ଦୁଇଙ୍କ ସୀମା-କରଣରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତା ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ।

ସୁନ୍ଦର ଅନ୍ତରାଳରୁ

କଥା ଅଛି ବଣର ମାଳତୀ ବଟରେ ଫୁଟି ମଉଳିଯାଏ । ତାହାର ବାସ ବିଧି-ବିଚ୍ଛନ୍ନତାରେ ସେହି ଗହନବନରେ ଗପନ ପବନରେ ମିଶିଯାଏ । ଦେବମାନଙ୍କ ତାକୁ ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତିନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିର ପୁଣି ଏପରି ବିଚାର ଯେ ପବନ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଯାଏ, ସୁବାସ ସେଇଆଡ଼େ ତାରି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଯାଏ । ଯେ ପବନର ଅନୁକୂଳ ପଥରେ ନଥାଏ ସେ ସୁଗନ୍ଧ ପାଏନାହିଁ । ମୋର ମନେହୁଏ ମାନବ ସମାଜରେ ରାଜନୀତିର ଗତି ଠିକ୍ ଏହିପରି । ପବନ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଫୁଲର ସୁବାସ ଯେପରି ସେଇଆଡ଼େ—ସାମାଜିକ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜୀବନରେ କ୍ଷମତା ଯେଉଁଆଡ଼େ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ସେଇଆଡ଼େ । ଯେପରି ଫୁଲର ସୁବାସ ପବନର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଆସେନାହିଁ, ସେହିପରି ରାଜନୈତିକ ପ୍ରାଧିକାର କ୍ଷମତାର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଗତିକରିପାରେନାହିଁ । ସେଇଥିପାଇଁ କବି କହୁଛନ୍ତି—“ନ ପୁଷ୍ପ ଗନ୍ଧଂ ପ୍ରତିବାଚୟେତ୍,

ନ ଚନ୍ଦନଂ ତଗର ମଞ୍ଜିକେ ବା,
ସତାଂତ ଗନ୍ଧଂ ପ୍ରତିବାଚୟେତ୍,
ସତ୍ ପୁରୁଷଃ ସର୍ବାଦଶ ପ୍ରବାଚ ।”

—ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ପବନର ପ୍ରତିକୂଳରେ ଯାଏନାହିଁ । ଚନ୍ଦନ, ତଗର, ମଞ୍ଜିକା କାହାର ସୁବାସ ପବନର ପ୍ରତିକୂଳ ଗତି ଭଜନପାରେ । ମାତ୍ର ‘ସତ୍ୟ’ ସୁବାସ ପ୍ରତିକୂଳ ଗତିରେ ଯାଇଥାଏ । ପୁଣି ସେ ସତ୍ ପୁରୁଷ ବା ସତ୍ତ୍ଵଲେଖ ତାଙ୍କର ସୁବାସ ଅର୍ଥାତ୍ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଅନୁକୂଳ-ପ୍ରତିକୂଳ ନୁହେଁ—ଗୁଣାତ୍ମକ ବିଚ୍ଛିରିତ ହୁଏ । ସାର ସଂସାରରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ ଲାଭକରେ ।

କବିଙ୍କର ଏକଥା ଯେ ନିରାକ୍ତ ସତ୍ୟ ଏବଂ ଏହା ଯେ ନୈସର୍ଗିକ ସତ୍ୟ ଏକଥା ସମସ୍ତେ ସ୍ଵୀକାର କରିବେ ।

ଆଜି ଯେଉଁ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁଙ୍କ କଥା ମୁଁ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି, ତାଙ୍କ କଥା ସୁନ୍ଦର ଅନ୍ତରାଳରୁ କେଜାଣି କିପରି ବାହାରିଆସି ମୋ ମନକୁ ଶ୍ରବଣଶ୍ଯ କଲା । ସେ ବନ୍ଧୁ ହେଉଛନ୍ତି ଜ୍ୟାଗନ୍ନାଥ ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ।

ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟବାଦୀରେ ଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ କଟକ ଆସି ସତ୍ୟବାଦୀ ଛୁପାସାନା ପାଇଁ କଟକ ଟ୍ରେଡ଼ିଂ କମ୍ପାନୀର ପଣ୍ଡିତ ଆକାଶ ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକଙ୍କଠାରୁ ଛୁପିବା ବହି ଓ ଅନ୍ୟ କାମ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଉଥାଏ, ପୁଣି ‘ସମାଜ’ କାଗଜ, ବନ୍ଦୀ ଓ ବିଜ୍ଞାପନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, କାମରେ ମଧ୍ୟ ଅୟୁଥାଏ । ତା ଛଡ଼ା ଯେତେବେଳେ କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଉତ୍ସୁକିଥିବା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାନହୀନ ମକଦ୍ଦମା ‘ସମାଜ’ ସମ୍ପାଦକ ଥିବା ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ସମ୍ପାଦକ ପଠାଉଥିବା ଡାକ୍ତର ଅଟଳ ବିହାରୀ ଆର୍ତ୍ତୁରୀ ଓ କନିକାର ଶ୍ରୀ ସନ୍ତୁ ଚରଣ ବେହେରା ତଥା ‘ସମାଜ’ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ନାମରେ ରୁଜ୍ ହୋଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ‘ଉତ୍କଳ ଦାସି’ ନାମରେ ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ମାନହୀନ ମକଦ୍ଦମା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଏ ମକଦ୍ଦମା ଡାକ୍ତରୀ କରିବାପାଇଁ ବରାବର କଟକ ଆସେ । ଅସିଲବେଳେ ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ତମ୍ଭୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ ବା ସୁଶୀଲ ଭିକାରୀ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଘରେ ରହେ । ମକଦ୍ଦମା ଡାକ୍ତରୀ କରିବା ଓ ପରାମର୍ଶ ନେବାକୁ ଏମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ଲୋଡ଼ା ହେଉଥାଏ । ଏହିପରି ଯିବାଆସିବାବେଳେ ଥରେ କଟକ ରେଳଷ୍ଟେସନ ପାଖ ମାଲଗୋଦାମ ନିକଟରେ ସାଇକେଲରେ ଆସୁଥିବାବେଳେ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ି ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ଜଣେ ବାବୁ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ସାଇକେଲ ଲଦା ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପକାଇଲି, ସେ ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ, ସେ ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା । ତାଙ୍କୁ ଦାଶ ଆପଣଙ୍କ ପାଖେ ସତ୍ୟବାଦୀରେ ଥରେଥରେ ଦେଖିଥିଲି । ମାତ୍ର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ ସ୍ତମ୍ଭୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ଘରେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଡେଙ୍କାନାଳରୁ ଆସି ବରାବର ସେଇଠାରେ ରହନ୍ତି । ପୁଣି ତାଙ୍କ ଡେଙ୍କାନାଳ ଆଖିଶାଳକୁ ଫେରିଯାନ୍ତି । ସେଇନ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ଦେଖିଲୁଣି ମୁଁ ପ୍ରଣାମଟିଏ କରିଦେଲି । ସେ ଓଲଟ ପ୍ରଣାମକଲେ ଓ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ କରୁଥାନକୁ କହିଲେ । ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦହେଲା— ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ—ମୋତେ ଦାଶ ଆପଣଙ୍କ କଥା, ‘ସମାଜ’ କଥା, ବିଶେଷରେ ମକଦ୍ଦମା କଥା ପଚାରିଲେ । ମୁଁ କନିକା କଥା କହିବାରୁ ସେ ବଡ଼ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ କହିଲି ଅପଣ ଆମେରିକାରୁ ଫେରି ଏ ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଗୁଣ୍ୟରେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ରହଲେ । କଣ ମିଳିବ ସେ ଆଖିଶାଳରୁ, ଆପଣ ଦିନେ ଭାରି ହଇଶ୍ୱାସ ହେବେ । ଆମେତ ଜମିଦାରୀ ରାଜାଙ୍କ ଦାଉ ସହପାଠୁନାହିଁ । ଆପଣ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜା—ପୁଣି ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜା ପରାଜିତ ସହସ୍ତେ କପରି ?

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ଏ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ନୁହେଁ ଯେ ଚେଙ୍କାପାଇବ, ମୁଁ ଦିନେ ସେହି ଡେଙ୍କାନାଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ବିପ୍ଳବ ନିଆଁ ଜାଳିଦେବ, ସେଥିରେ ରାଜା ପୋଡ଼ିଯିବେ, ରାଜ୍ୟ ପୋଡ଼ିଯିବ । ସେ ନିଆଁ ଶୁଣିଆଡ଼କୁ ବ୍ୟାପିଯିବ । ଦେଖିବ ଦିନେ ମୋ ଆଖିଶାଳ ନିଆଁ ଅଖଣ୍ଡ ବିପ୍ଳବ ନିଆଁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ ।

ମୁଁ ହସିଦେଇ ଚାଲିଆସିଲି । ମନେମନେ ବିଚାରିଲି—କିଏ ପୁଣି ବିପ୍ଳବ ନାଆଁ ଜାଲିବେ ଡେଙ୍କାନାଳରେ । ସେଠା ଡୋଲ ଘରକୁ ଘିନେ ଟଣାହେଲପରେ ସବୁ ଆମେରିକା ପାଠ ଓ ବିପ୍ଳବର କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଯିବ । କଥାଟ ଅଛି—‘ରଜା ଅନ୍’, ‘ପାଣି ଅନ୍’, ଆଉଜଣେ ‘ଦାସେ ଅନ୍ ହେବେ’ ।

ଏହା ବୋଧହୁଏ ୧୯୭୨ ମସିହାର କଥା ହେବ । ମାସ ୫/୬ ବର୍ଷପରେ ଦେଖିଲି ସତକୁ ସତ ସେଇ ଡେଙ୍କାନାଳରୁ ଓ ସେଇ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ଶାସନ ଆକାର ଧାରଣ କରି ବନାଗ୍ନିପରି ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ବ୍ୟାପିଲା ଏବଂ ଏହି ସାରାଂଶର ଦାସ ସେ ନାଆଁ ଲଗାଇବାରେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଣୀ ହେଲେ । ବଣ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସାରାଂଶରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଉଳିଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲି ସେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସବୁବିଧାର ସୁରକ୍ଷାପରି ଗୁରୁଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଲା । ସେ ଭାରତର ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା-ହେଲେ । ଏପରିକି କଂଗ୍ରେସର ନିଗଡ଼ ଓ କୃଷିମ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସେ ଛିନ୍ନ କରି ଏକ ବିଦ୍ରୋହୀ ଜନନେତା ହେଲେ । ସମତା ପକ୍ଷରେ ନଯାଇ ସେ ବିପ୍ଳବ ପକ୍ଷରେ ଗଲେ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ସାରାଂଶରରୂପେ ମଲେ ।

(ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ଲିଖିତ ୧ । ୧ । ୭୪ରେ ସାମ୍ବାଦିକ ‘କୃଷକ’ ପତ୍ରିକାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ।)

ମହାଭାରତର ଭୀଷ୍ମ

ତାଙ୍କ ଶରଣଯ୍ୟାକୁ ଘେରି ଯେଉଁମାନେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ମୁଦାଏ ପାଣି ମାଗିଲେ । ସେ ତୁଷାରୀ । ମୃତ୍ୟୁର କଳାଆଙ୍କୁ ଟିକିଏ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା, ପୁଣି ଆଗକୁ ଲମ୍ବିଆସିଲା । କିଏ ଦେଇପାରିବ ତାଙ୍କ ମୁମୂର୍ତ୍ତି କଣ୍ଠରେ ଟୋପାଏ ପାଣି ? ସେ ପାଣି—ତାଙ୍କ ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟାଇବାର ପାଣି ନରା, ପୋଖରୀ, କୂଅ, ତଡ଼ାଗରୁ କାହୁଁ ମିଳିବ ? ତାହା ଭୁଲିବୁ ସବୁ ଫିଟି ବାହାରିବ ଅନର୍ଗଲ ଉତ୍ସ-ମୁଖରେ, ଅଜସ୍ର ଫଲ୍‌ଗୁଆରରେ । ସେ ଉତ୍ସ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିପାରିବ କେବଳ ସେଇ ଜଣେ ମାଧ୍ୟ ଶତାବ୍ଦୀର ପୁରୁଷ ଗାଣ୍ଡୀବର ପ୍ରୟୋଗ କରିଜାଣେ ।

ସେ ଆଲୁଅ ଚାହିଁଲେ । ସେ ଆଲୁଅ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ଅନ୍ଧାର ଦୂରକରେ ନାଲି । ଦିଅସିଲି କାଠିମାରି କିଛି ଲଭ ନାହିଁ । ଫର୍ଦ୍ଦା ହୋଇଆସିଲେ ଏକାବେଳେକେ ଏକ ସମୟରେ ଯିମିତ ସବୁଆଡ଼ୁ ଅନ୍ଧାର ଦୂର ହୋଇଯାଏ, ସେଇଭଳି ଆଲୁଅ ସେ ଥିଲେ । ସେଇ ଆଲୁଅ ସେ ଚାହିଁ ଥିଲେ । ତାହା କୌଣସି ଟର୍ଚ୍ଚ, ବିଜୁଳି, ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଠାରୁ ମିଳିବା ଆଶା କରିବା ବୃଥା ।

ତେଜନାଳର କପିଳାସ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଜନ୍ମ ପଡ଼ିଛି । ଯତନ ନଗରର ସବୁ ପାପ ଗୁଣ କାଳିମା ଯୋଗ ହୋଇଯାଇଛି ସେଇ ପ୍ରାବନ ଆଲୁଅର ପ୍ରାବନରେ । ରବିବରର ମଣିନାଗ ପଟ୍ଟଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଶେଷପଡ଼ା ସୀମାର ମାଣିକଗୋଡ଼ା ମୁଣ୍ଡିଆଯାଏ, ଏଣେ ନାଳଗିରି ଓ ଶିମୁଳପାଳଠାରୁ ତେଣେ ଜଳାହାଣ୍ଡି, ବଳଙ୍ଗୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଟି ଗାଁଗଣ୍ଡା, ଜନପଦ, ପାହାଡ଼ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଲାଲ୍ ହିରଙ୍ଗ ପତାକା—ତାହା ଯାହାର ଚନ୍ଦ୍ର ହେଉନା କାହିଁକି—ତା' ପଛରେ ଜଳି ଉଠୁଥିଲା ତାଙ୍କର ଅସୁର ବୋଧର ବହୁଲେଖା । ସେ ଯେପରିଥିଲେ ପ୍ରତି ନିଶାଗର ଝୁଣ୍ଟ । ସେ ଓ ନଣ୍ଡା ଦେହୁଣ୍ଡା । ଅନନ୍ୟ, ଅଭିନ ।

ଯୁଗ ଯୁଗର ସାଆଁ ଘିଆ ସମାଜର ଗ୍ରାଁ ଚ, ଅମ ଚେତନାରେ ଚେର ମୂଳ ବାରି ଜମାଟ ହୋଇ ରହୁଥିବା ପୁରୁଣା ପାମି ମର ବଧୂବଧାନ ସବୁକୁ ଉପାଡ଼ି ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହା କିଛି ଯତ୍ନକ୍ରମ ନୁହଁ । ପୁରୁଷ ପୁରୁଷଧର ଲଗିଆସିଥିବା ଚଳଣି ଓ ଚେତନାକୁ ବଦଳାଇ ନୂଆ ରୂପଦେବା କଣ ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ?

ପଛ ପଛାଳ, ମାଟିମଟାଳ ଭେଦକରି ଏକ ନୂଆ ତୋଫାନର ଆବାଜ ଶୁଣିଆସୁଛି । ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିରେ ନିଆଁ ଗିଳା କଳାପୋତେଇ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ବହୁତ ବାକୀ । ଆଜିର ଯେଉଁ ନିଆଁ ଗିଳା ନେତାଏ କଥା କଥାକେ ବଜାରମାଡ଼ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ରାଜନୀତିରେ ସବୁଠାରୁ ପଛ ବେଞ୍ଚରେ ବସିବା ପିଲା । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ପୋଷକ କମ୍ବା ଧୁରନ୍ଧର ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଥିଲା କମିଟି, କମିଶନ କମ୍ବା ଚପୋଟି ଲେଖାର ଆସ୍ଥାନ ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ । ସେତେବେଳେ ଗୁଲବାଜି କମ୍ବା ଟଙ୍କା ଥଲର କମ୍ପତ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନଥିଲା । ଶହଶହ ବର୍ଷର ମୁଠିବାଲ ରଜା ରାଜା ଓ ପୃଥ୍ବୀର ଯୁଗରୁ ଦୌଳତବାନ ସରକାର ପାଖରେ ଯେ ଟଙ୍କା ନଥିଲା ତା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଟଙ୍କାର କମ୍ପତ ଜମା କାଟୁ କରୁନଥିଲା । ତାକୁ ଗୋଡ଼ିମାଟିପରି ଗୋଡ଼ରେ ଆଡେଇଦେଇ ଲୋକେ ଛୁଟି ଚାଲିଥିଲେ ହୁଜାପିଟା ଶାସନ ରୁରୁ ଧୁଲିରେ ମିଶେଇ ଦେବାକୁ ।

ଏଥିପାଇଁ ସେ ଆଗଭର ହୋଇ ବାହାରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିବିରରେ ତାଙ୍କ ପାଦ-ଚନ୍ଦ୍ର ଷଷ୍ଠ । ତଥାପି ସେ କେଜାଣି କମିଟି ଏଇସବୁ ସଂଘାତ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଧୂଳି ଧପଡ଼ର କିଛିଟା ଉପରେ ଥିଲେ । ସବୁଥିରେ ଥାଇ କେତେକଟା ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଥିଲେ । ଯେମିତି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରଥ । ଭୂଇଁରୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ଛୁଡ଼ି ଚାଲନ୍ତି ।

ଶାନ୍ତ ସମାବୃତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦୁଇଟି—କଥା କହିବାରେ ଜମା ଆଡ଼ମ୍ବର ନାହିଁ । କେବଳ ଗୁଲବାଜି ଛଡ଼ା ଜଣେ ବଡ଼ ଶିଳ୍ପପତି ହେବାର ସମସ୍ତ ଯୋଗ୍ୟତା ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଯେ

ସେତେବେଳର ପାଣିପାଗରେ ଅଦୌ ଉଧେଇ ପାରିଲେନାହିଁ, ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ତ୍ୟାଗଧର୍ମୀ ରାଜନୀତିକର ସେ ରହିଗଲେ ଦେଶ ଓ ସମାଜର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଚରକାଳ ।

ଅଜାତ ଶତ୍ରୁ—ପ୍ରଜ୍ଞପୂର୍ଣ୍ଣ, ବୁଦ୍ଧିବନ୍ତ ଚେହେରା । ବୟସାଧିକ୍ୟ ହେତୁ ବୋଧହୁଏ ଟିକିଏ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଅଥଚ ନିଜ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅଟଳ ସାହାଜର ସ୍ଥିତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ—ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏଇପରି ଜଣେ ‘ବହୁନ୍ତା ପୁରୁଷ’ ଥିଲେ ସାରଙ୍ଗଧର । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଯେପରି ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିରେ ଏକ ଦର୍ଶକାରେଣୀ ଝୁଲୁ । ସେ ଥିଲେ ଆମଦେଶର ରଣ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ଯୁଗର ଭାଷ୍ପ ପିତାମହ । ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତିପୂଜା ଆମ ମାର୍ଗକୁ ପୃଷ୍ଠଳ କରେ ।

□□□

ସ୍ମୃତି ପୂଜାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ପରିସର କ’ଣ ରାଜନୀତିକ ଗଣ୍ଡି ଭିତରେ କେବଳ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲା ? ଅଜ୍ଞ ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଶୁଷ୍କ ପ୍ରଣତି ଗାଈ କେହି କେହି ଆଶ୍ୟା ଦିଅନ୍ତୁ—ସେ ଥିଲେ ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗାନ୍ଧୀ, ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଆମେରିକା ସାଥୀ, ଶଶିଷ୍ଠ ପାଲିଆମେଣ୍ଟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ଣ୍ଣଧାର, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସିନେଟର ପ୍ରବାଣ ସଭ୍ୟ, କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପ ବିଷୟରେ ବିଶାରଦ ନହେଲେବି ଗବେଷକ ଇତିହାସୀ ।

କାଲିପରି ମନେପଡ଼ୁଛି, ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋମରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଆସୁଥାନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପପତି ବିକ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ ସହିତ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ସାମ୍ମୁଖୀ ଦେଖି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସିମିଳା, ଦାଲିଲି କିମ୍ବା ବିଦେଶକୁ ନେଇ ଲାଲ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ନମଜିବାରୁ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଜଗିଆରେ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପାଞ୍ଚସହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ କହିବାରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ବୋଲି କହି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । ଜାଗତାବସ୍ଥାରେ ରୋଗ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗରେ ଦଳମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ପାଶକୁ ଯେଉଁମାନେ ଯାଇଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ପାଇଁ ଅନୁତ୍ୟାଗ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଏମାନେ କିଛି କରିବେ ।

ଶ୍ରୀ ବିକ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ ଦତ୍ତଶା ରନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ହେଲେ । ସୋଜନାର ଶିଳ୍ପୀ ହୋଇ ହାତରେ ଉଲୁଧରି ଓଡ଼ିଶାର ରକ୍ଷା ନିଷ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ

ଯେଉଁ ବୁଢ଼ାକୁ ମୃତ୍ୟୁର ଅବ୍ୟବହୃତ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର କେତେ ପାଇଁ ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ଅକାତରେ ଦାନ କରିବାକୁ ବସିଥିଲେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପାଇଁ କିଛି କରିବାତ ଦୂରରକଥା, ଥରେ ହେଲେ ମନେ ପକାଇଛନ୍ତି କି ? ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିହାଶଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ କଟକରେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରାସାଦରେ ‘ପତି’ ଅଣ୍ଟା ପାଠାଗାର’, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ବିଆରପୁରରେ ‘ଗୋପବନ୍ଧୁ କଲେଜ’ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ‘ଗୋଦାବରୀଶ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ’ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ଅନେକ ନେତାଙ୍କ ଜୀବତାବସ୍ଥାରେ ବି ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଗଢ଼ି ଉଠୁଛି । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଗୁଡ଼ିଥିଲେ ଶିଳ୍ପପତି, ସୂକ୍ଷ୍ମପତି, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଲଠି ସବୁକିଛି ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସ୍ମୃତିଫଳକଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ‘ପ୍ରସ୍ତାବିତ ନେତୃତ୍ବରୁ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ’ ପରି ବିଶ୍ବ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାନ୍ତା ।

ବିପ୍ଳବ ସାରଙ୍ଗଧର କ୍ଷମତା ପଛରେ ନଯାଇ ବିପ୍ଳବ ପଛରେ ଧାଇଁଲେ ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ରୂପେ ମଲେ । ଯେଉଁ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ସେ ବିପ୍ଳବର ଉଡ଼ୁଡ଼ି ଜାଲିଥିଲେ ସେଇଠି ଆଜି ଅସାଧୁ, ଅସାମାଜିକ ଓ ଦୁର୍ନୀତି ପରାୟଣ ବ୍ୟବସାୟୀ ହାତବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ନାମରେ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ କରାଯାଇଛି । ଅଥଚ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ନାମ ଇତିହାସର କେଉଁ ଅତଳଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲାଣି । ତ୍ୟାଗ, ନିଷ୍ଠା, ଆଦର୍ଶ ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟ ଆଜି ରାଜନୈତିକ ବଜାରରେ ଅତଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଥିଲେ ରୂପି ପ୍ରତିମା ଲୋକ । ରୂପିର ତ ହେଲେ ଆଶ୍ରମ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସାରଙ୍ଗଧର ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଶରେ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସାର ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଯାଇଛନ୍ତି । କୃଷି, ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରିଗରୀ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରସାର ହେଲେ ଦେଶର ସମୃଦ୍ଧି ହେବ ଏହା ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀ ଥିଲା । ଆଜି ଭୁବନେଶ୍ବରରେ କୃଷି କଲେଜ, ଢେଙ୍କାନାଳରେ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ ଓ ଅନେକ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲେହଁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପାଇଁ ନାମକରଣ କରିବାକୁ କେହି ଧ୍ୟାନ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୁଳପତି ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନେକ ସିନେଟ୍ ସଭ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅନୁରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କିଛି ହୋଇପାରିନାହିଁ !

ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ କିଛି ହେଲାନାହିଁ ବୋଲି ଅନୁଶୋଚନା କଲେ ଚଳିବନାହିଁ । ଥରେ ପ୍ରଜା-ସୋସାଲିଷ୍ଟ ନେତା ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ବନାଥ ପଣ୍ଡିତ ଭାଷଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ ଯେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ନିଜ ଗାଁରେ ଉଆରି ହୋଇଥିବା ସ୍ମୃତିପୀଠର ମରାମତି ପାଇଁ ଢେଙ୍କାନାଳର ବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସିମେଣ୍ଟ ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଖଣ୍ଡେ ପରମ୍ପିଟ ମିଳିଲାଣାହିଁ । ଜିଲା-ସୋଭେଇରେ ସିମେଣ୍ଟ କଣି ତାଙ୍କର ପବିତ୍ର ଆତ୍ମାକୁ କଳ୍ପିତ ନକରିବାକୁ ସ୍ଥିରକଲେ ଏବେ

ସୁଦୃଢ଼ୀଠ ବ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଏଇତ ସରକାର, ଏଇତ ଶାସନ, ଏଇତ ଆମର ସତ୍ୟତା !

ସାରଙ୍ଗବାବୁଙ୍କ କଥା ଯେତେ ମନେପଡ଼ୁଛି ହୃଦୟ ସେତିକି ଅର୍ଦ୍ଧର ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ବାଙ୍ଗାଲେରର ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଧିବେଶନ ବସିଥାଏ । ଜୟପ୍ରକାଶଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ନେତାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କର୍ମୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ବାଚନରେ ଅଧିକ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ, ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳଦଳଙ୍କ ସହିତ ସ୍ଥାନ ବଣ୍ଟାଆସି ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଗୁଳି ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗବାବୁ ଏ ପ୍ରକାର ସୁବିଧାବାଦୀ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିରୋଧରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଉଥିଲେ । ତେଜାନାଲ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ତତ୍କାଳୀନ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳର ଅନୁରୋଧରେ ଓ ସମର୍ଥନରେ ଠିଆହୋଇଥିଲେ ସେ ଅଲ୍ଲେଶରେ ଜିତିଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନୀତିହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ବୋଲି କଟକ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସିଟ୍‌ରୁ ଠିଆହୋଇ ପରାମର୍ଶକୁ ଅବିଚଳିତ ଚିତ୍ତରେ ବରଣକଲେ । ଯେତେବେଳେ ତତ୍କାଳୀନ ଲେଫ୍ଟିଆ ‘ଏକଲତଲେ’ ଧ୍ବନୀ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ସାରଙ୍ଗବାବୁଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ତତ୍କାଳୀନ ସାହେବଙ୍କର ‘ଏକଲତଲେ’ ଧ୍ବନୀର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ଅକାଳୀ, ଜନହତ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୁସଲିମ୍‌ଲିଗ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଓ ଜାତୀୟତା ବିରୋଧୀଦଳ ସହିତ ମେଣ୍ଟକରି ନିଜେ ଓ ନିଜର ଯନ୍ତ୍ରକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚନ ଦୈତରଣୀ ପାର କରିବା ସମାଜବାଦୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଅଳ୍ପକ କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗବାବୁ ଯେତେ ବୃତ୍ତା ହେଉଥିଲେ ନୀତି ବିତ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ସେତିକି ଦୃଢ଼ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଲେଫ୍ଟିଆ, ଅଶୋକ ମେହେଟା, ଜୟପ୍ରକାଶ ପ୍ରଭୃତି ବୟସର ଚୁର୍ଚ୍ଚା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହତାଶ ହୋଇ ନିଜ-ନିଜର ଆଦର୍ଶକୁ ଭୁଲି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପ ହୋଇ ଦିନେ ବେହୁ ସମୁଦ୍ରରେ କୁଣ୍ଡିର ହାରୁଡ଼ରେ ତ କେହି ଜଙ୍ଗଲର ହଂସ୍ କିନ୍ତୁ ସିଂହ ଓ ବ୍ୟାଘ୍ର ସାମନାରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସମାଜବାଦୀ ନୌକାର ନାବିକମାନେ ସମୁଦ୍ରର ଲହଡ଼ିକୁ ଭୟକରି ଆଜି ପଳାୟନ କରିଛନ୍ତି । ନୌକାର ସାହାଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଜି ନାବିକ ସାଜବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସମାଜବାଦର ଜୟସାଥୀକୁ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଅଧିକ ନୀତିଶୀଳ ତେଜସ୍ୱାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସାରଙ୍ଗବାବୁଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସରେ ପାଠକ ଶୋଳଯାଇ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସ୍ତର ଓ ପ୍ରସାର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହେବା ଦରକାର ।

□□□

ସେ ଓଡ଼ିଆ

ଥରେ ନାଗପୁରଠାରେ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସମ୍ମିଳନ ଚାଲିଥାଏ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ କୌଣସି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଗୁପ୍ତତା ଦେବାପାଇଁ ଉଠିଲେ । ଦଲ୍ଲୀର ଜଣେ

ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ କହିଲେ— ମିଶ୍ଟର ଦାସ ଦଳୀର ବାସିନ୍ଦା । ଆମେରିକା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କହିଲେ —
No I know him very well, he was an American citizen
(ସେ ଆମେରିକାର ନାଗରିକ ଥିଲେ ।) ଅନ୍ୟଜଣେ କର୍ମୀ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ— ନା,
ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜଣକ ଜୋରଦେଇ କହିଲେ— ହଁ, ସେ ଓଡ଼ିଶାରୁ
ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି— କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଓଡ଼ିଆ ନୁହନ୍ତି ?

କର୍ମୀଜଣଙ୍କ ପୁଣି କହିଥିଲେ— ନା ସେ ଓଡ଼ିଆ । ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କ ଘର ।

କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଷଷ୍ଠ ହିନ୍ଦୀ କହିଥାଆନ୍ତି— ଓଡ଼ିଆ କହିବାର କେବେ ଶୁଣାଯାଇନା ।
କର୍ମୀ ଜଣଙ୍କ କହିଲେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଓଡ଼ିଆ କହିବାର ଦରକାର ପଡ଼ିନ ବୋଲି
ସେ ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ହିନ୍ଦୀରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିବେ, ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ସେ ଓଡ଼ିଆ ନୁହନ୍ତି
ବୋଲି ଆପଣ କେଉଁଠି ଜାଣିଲେ ? ଭଲ ଧାରଣା ଆପଣଙ୍କର ! ସେ ପରା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ
ଆଜ୍ଞା— He is universal grand father.

ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ, ଇଂରେଜ ଏପରିକି ଜାପାନୀ ସେ ଅନର୍ଗଲ କହିପାରନ୍ତି । ଜାପାନୀ-
ମାନଙ୍କ ଘରେ ରହି ସେ ଜାପାନୀ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲେ । ଆମେରିକାରେ ୧୯ ବର୍ଷ କାଳ ରହି
ସେ ସେଠାକାର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଏପରି ଗନ୍ଧସ୍ପର୍ଶରେ ମିଶିଯାଇଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ
ବୋଲି କେହି ଭାବୁନଥିଲେ । ଭାରତକୁ ଫେରିଲବେଳେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ
କହିଥିଲେ— Why do you think to go back to India— ? (ତୁମେ
ଭାରତକୁ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ଆଉ ଭବିଷ୍ୟ କାହିଁକି ?) ଓଡ଼ିଶାରୁ ସେ ପ୍ରଥମ ଆମେରିକା
ଯାତ୍ରୀ । ଏପରିକି ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ କେହିହେଲେ ଆମେରିକା
ଯାଇନଥିଲେ କିମ୍ବା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏତେବର୍ଷ କେହି ଓଡ଼ିଆ ଆମେରିକାରେ ରହନ୍ତି ।

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି— ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।
ଜୀବନର ୭୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ପ୍ରତିଦିନର ସ୍ମୃତି ଏକ ଏକ ଅଲଗା ଐତିହାସିକ ଘଟଣାରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଛୋଟ ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କ ବିରାଟ ଉଦ୍ୟମାନ ଭବିଷ୍ୟତର ସୁଚନା ମିଳିଥିଲା ।

□□□

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ସାରଙ୍ଗଧର

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରୀତୀ ଦାସଙ୍କର ‘ମୋର ଭାରତ ସହିତ ବିବାହ’
ନାମକ ଶ୍ରେଣୀ ଇଂରାଜରେ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ
ଜଣେ କୃଷି ବିଶେଷଜ୍ଞତ୍ୱରେ ପ୍ରଥମେ ବମ୍ବେରେ ତାଙ୍କ କର୍ମସମ୍ପନ୍ନ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

ବମ୍ବେରୁ ସେ ଫେରିଆସିଲେ ଓଡ଼ିଶା, ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ଡେଞ୍ଜାନାଲ, ଯେହୁଠାରେ ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚଅଶା ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରୟାସର ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସର ଭୁକ୍ତିଭୋଗୀ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ଶମ୍ଭାର ବିଲେପ ସାଧନ କରିବାକୁ କୃତ ସଙ୍କଳ୍ପ ହୋଇଥିଲେ । ଠିକ୍ ସେହିଭାବେଲେ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ କୃଷୀ କର୍ମୀଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ କଟକରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଡାକ୍ତର ଫକୀରମୋହନ ସାମଲ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ ।

ତାପରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନର ଗୁରୁଗୁରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳବନ୍ତ ରାୟ ମେହେଟାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ବଡ଼ ଅମାୟିକ ଲୋକ । ସେ ଏକାଠି କଟକ ଜଗତସିଂହପୁର ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ କରି ନିମ୍ନକିଶୋର ବଳଙ୍କ ଘରଟି ଭଡ଼ାନେଇ ରହିଥିଲେ । ବଡ଼ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ! ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କର କାମ, ହୋଇଡ଼ା ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କର ଅନ୍ୟ କିଛି ଅବଳମ୍ବନ ଥିଲା ବୋଲି ମନେହେଉନଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଯାଉଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘରକୁ । ନବବାବୁ ଓ ମାଳତୀଦେବୀ ତାଙ୍କର ଅନୁରକ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ରାଜନୀତିରେ ମଧ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ନବବାବୁଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ଏହିପରି ବହୁଦିନ ବିତିଗଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ‘ଏକ ନାଗରିକ ସ୍ୱାଧୀନତା’ ରକ୍ଷା କମିଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଭାପତି ।

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣବାବୁ ଥିଲେ ଅତି ଅନୁରକ୍ତ ବନ୍ଧୁ । ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଭୟଙ୍କ ମତବାଦରେ ତେର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲା । ଉଭୟେ ଏହା ନେଇ ବହୁ ବାଦ-ବିବାଦ କରୁଥିଲେ । ତଥାପି ଏହି ବାଦବିବାଦ ସେମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟକୁ ତଳେମାଡ଼ି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାରୁନଥିଲା । ଆମେଶକାରେ ବହୁଦିନ ରହି ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ସୁସ୍ୱପ୍ନର ସାହେବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରେ ରହିବା ଶିଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ସାହେବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତି ଯଦି ଅନୁରକ୍ତ ଥାଆନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ସେ କେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟର ଜୀବନରୁ ଅବ୍ୟାହତ ନେଇନଥାନ୍ତେ । ଅନେକ ଲୋକ ନିଜର ସାହେବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଅତି ଅପମାନକର ବେଷ୍ଟମରେ ମଧ୍ୟ କାମ କରିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ତ୍ୟାଗୀ, ନିର୍ଭୀକ ବୀର । ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବା ପାଇଁ ସେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ତ ବହୁ ଗଞ୍ଜନା ସହୁଥିଲେ । ଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଲା, ସେ ନିଜେ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କଂଗ୍ରେସ ସରକାରଠାରୁ କମ୍ ଗଞ୍ଜନା ସହୁନଥିଲେ ।

ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସ ମୁଖ୍ୟମାନଙ୍କ ଟଠାରେ ମର୍ମହତ ହୋଇ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏହି ପାର୍ଟିର ଦେଶ ଆଇ, ପାଲିଆମେଣ୍ଟ

ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ି ସେ ସେଥିରେ ଯଶସୀ ହେଲେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ସେ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ବା ବାବୁ ନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସାଧୁତା ଏବଂ ଚରିତ୍ରବତ୍ତା ଏତେ ଉଚ୍ଚ-କୋଟୀର ଥିଲା ଯେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟର ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଦଳ ତାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଦଳପତି ରୂପେ ବାଛିଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନକାଳରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେତେବେଳେ ବହୁ ସୁବିଧା ପାଇଛନ୍ତି । ସେ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭାର ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଆମ ଦେଶର ଯନ୍ତ୍ରିଧାନ ଗଠନରେ ତାଙ୍କର ହାତ ଅଛି । ତାପରେ ସେ ହେଲେ ଲୋକସଭାରେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଦଳର ନେତା । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ନି ବାସ୍ତବିକ ଭାରତବ୍ୟାପୀ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୫୫ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁଅଞ୍ଚଳ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ୟା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ସେତେବେଳେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚା କଟକରେ ଥିଲେ ସେବକ ସଂଘ ଅଫିସରେ ଡେରୁ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଦେଖି କେବଳ ଲୋକଙ୍କ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ବହୁ ସହକର୍ମୀ ଏକରକମ ବସି ତ ହୋଇଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ବୟସ ସେତେବେଳେ ୭୦ ବର୍ଷରୁ ବେଶୀ, ତଥାପି ସେ ଯେପରି ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଓଡ଼ିଶାରେ ବନ୍ୟା ପ୍ରତିରୋଧ ସେବା କଲେ ଏବଂ ଯେପରି ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭାରେ ଲଢ଼ିଥିଲେ, ତାହା ସବୁଦିନେ ଆମର ଜାତୀୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିବ ।

ତାପରେ ଅସିଲ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ଦେହରେ ସେତେବେଳେ ଏକ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗ ବସା ବାନ୍ଧିଲଣି । ତାଙ୍କୁରମାନେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ରୋଗଟା କଣ ଜଣାଇ ନଥିଲେ ହେଁ ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କୁ ଏକରକମ ଅବଶ କରିଦେଇଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ମଧ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ସେବକ ସଂଘ ଅଫିସ ଘରେ ଥିବା ଡେରୁ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ତଳ ମହଲରେ ସେ ବସିଆସିଥିଲେ । ଉପର ମହଲରେ ଗୋଷ୍ଠିଲୋକଙ୍କ ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ କିନ୍ତୁ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ ସେ ଉପର ମହଲକୁ ଯାଇପାରିଲେନାହିଁ । ଦେହର ଏହି ସ୍ତରରେ ବିଶାଳ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ଯଶସୀ ହେବା ଯେକୌଣସି ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ କାମ । ତେଣୁ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଯିବାରେ ବିଚିତ୍ରତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ବାରତଳ ଲଢ଼ିଥିଲେ, କେବେହେଲେ ପଛରେ ନଥିଲେ । ‘ପଛଦୁଆ ନାହିଁ ବାଉଁଶ ଜାତକେ, ନମରେ ସେ କେତେ ପରାଣ ଆତଙ୍କେ’ । ଦାସେ ଆପଣଙ୍କ ଏହି ଆଶ୍ରବାକ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ପଦେପଦେ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ଏହାପରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନଦୀପ ବେଶିଦିନ ଜଳିନଥିଲା । ଯେଉଁ ମାରାତ୍ମକ କର୍କଟରୋଗ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା, ସେ ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ଇହଲଗତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଗଲା । ସମସ୍ତ

ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନର ଅର୍ଥ୍ୟ ହୁଏତ କରି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ମର ଜଗତରୁ ବିଦାୟନେଲେ । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଏକ ସାର୍ଥକ ଜୀବନ, ଓଡ଼ିଶାର କେତେ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହିଭଳି କେବଳ ସୁଯୋଗ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟ ଘଟେ । □□□

ଜେଲ ଡାଏରୀରୁ ପୃଷ୍ଠାଏ

—ବିନୋଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ, ସମ୍ପାଦକ, ଜ୍ଞାନମଣ୍ଡଳ

୧୯୪୩ ମସିହାର କଥା । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲ ଭିତରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ଆଥନ୍ତ ।

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଧରିନେଇଥାଉ ଯେ ଜେଲ ଭିତରେ ବହୁବର୍ଷ କଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, କାରଣ ସୁଦ୍ଧ ଶୀଘ୍ର ଶେଷ ହେବନାହିଁ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲୁଥିବ ଆମେ ସବୁ ଅଟକିବନା । ବା ସିନ୍ଧୁଗଡ଼ୀ ପ୍ରିଜନ୍‌ର ହୋଇ ରହୁଥିବ ।

ଜେଲ ଭିତରେ ସମୟ କଟାଇବାର ଗୋଟିଏ ଭଲ ଉପାୟ ହେଉଛି ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ବହି ପଢ଼ିବା । ମୁଁ ସେହି ଉପାୟଟି ଧରିଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ କେବଳ ପଢ଼ିବାରେ ସବୁ ସମୟ କଟାଇଦେବା ସହଜ ହେଉନଥାଏ । ତେଣୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାମ ହାତକୁ ନେଇଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଅନୁଭବୀ ଲୋକ ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଦେଶ ପାଇଁ କଣ କିଛି ଭାବୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥାଏ, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ବିଷୟରେ ଜାଣେ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଟିପିପକାଏ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ଦୁର୍ଗଦାସଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗାଁ ଗହଳର କେତେକ ଜ୍ୟୋତିର୍ଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଏ । ସେମାନେ ମୋର ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ିନପାରି କିଛି କିଛି ସମୟ ଦିଅନ୍ତି ।

ଦିନେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଗଲି । ନିଜର ଅନୁଭୂତି ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ସେ ରାଜିହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଅସୁବିଧା କଥା କହିଲେ ।

ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ସେ ଜାପାନ ଓ ଆମେରିକା ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ବହୁବର୍ଷ ତେଣେ କଟାଇବାପରେ ଭାରତକୁ ଫେରିଲେ । ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ବାଳିକାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ମନର କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବା—ସୁଖୀ ଭଲଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେତେ ସହଜ ହେଉନଥାଏ । ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ଭଲ କଥାମାନାଁ କରିନ୍ତି ଯଦି—କିନ୍ତୁ ଲେଖାଲେଖି କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ହେଉନଥାଏ ।

ଇଂରାଜରେ ସେ ଡାକଯିବେ ମୁଁ ଲେଖିଯିବି ଓ ପରେ ଅନୁବାଦ କରିନେବି ବୋଲି କହିଲି । କଥା ହେଲା ସମ୍ରାଟକପରେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇଘଣ୍ଟା କରି ଡାକିବେ ଓ ମୁଁ ଲେଖିବି ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆମେ କେତେଜଣ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲର ପାଟେନ୍ସ କଢ଼େକଢ଼େ ବୁଲୁ । ଟିକିଏ ବ୍ୟାୟାମ ହୁଏ ଓ ସେତିକିବେଳେ ଅନେକ ବସ୍ତୁରେ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ସାରିଙ୍ଗ-ଧରବାବୁ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲନ୍ତି ।

ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସମାଜର ଉନ୍ନତ ବସ୍ତୁରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ‘ସମାଜର ଉନ୍ନତ’ ବୋଲିଲେ କଅଣ ବୁଝାଏ । ସେ ବସ୍ତୁରେ କେବଳ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣଙ୍କର ସ୍ୱଷ୍ଟ ଧାରଣା ଥାଏ ବୋଲି କାହିଁକି କେଜାଣି ମୋର ମନେହୋଇଛି । ଦେଶ ପାଇଁ, ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ଗୋଟିଏ କଥା—‘ମଙ୍ଗଳ’ ବୋଲିଲେ କଅଣ ବୁଝାଏ ସେ ବସ୍ତୁରେ ସ୍ୱଷ୍ଟ ଧାରଣା କରିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା । ସାରିଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ଆପଣ ଜାଣିପାରିବେ ତାଙ୍କ ମନଭିତରେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ବସ୍ତୁରେ କିଭଳି ଅତି ସ୍ୱଷ୍ଟ ଧାରଣା ଥିଲା ।

ଘଡ଼େ ବୁଲୁଛୁ । ତାଙ୍କ କହିବା ଉଚ୍ଚଟା ଗୋଟାଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରର । ସେ ଇଂରାଜ ଓଡ଼ିଆ ମିଶାଇ କହିଉଠିଲେ—ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବ । ସେହି ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ କଥା କହେ । ସେମାନେ କୁହନ୍ତି ଜାହାଜ ଭେଲଟିର ଗତି କେତେ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ଯଦି ପଛରେ ଯେଉଁ ଜାହାଜଟି ଚାଲୁଛି ତାହାର ଅଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଅ । ସେଇଟି ଯେଉଁକି ଜୋରରେ ଯାଉଛି ଜାହାଜ ଭେଲାର ଗତି ସେତିକି ବୋଲି ମାନିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜାହାଜ ବହୁ ଦୂର ଅଗେଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜାହାଜଭେଲ ସେତେଦୂର ଯାଇଛି ବୋଲି କହିହେବନାହିଁ । ଯେମିତି ଆମ ଦେଶର ଦରିଦ୍ରତମ ଲୋକର ଉନ୍ନତ କେତେ ଦୂରକୁ ହେଲା, ସେଇ ହେବ ଆମ ଦେଶର ଉନ୍ନତର ମାପକାଠି । ଅଳ୍ପ କେତେ କୋଟି ଲୋକ ଭିତରେ ରହିଗଲେ ଦେଶଟାର ଉନ୍ନତ ହୋଇଗଲା ବୋଲି କୁହାଯିବନାହିଁ ।

ସେହି ବସ୍ତୁରେ କେତେ ଆଲୋଚନା ଯୁକ୍ତିତର୍କ ହେଲା । ଘଣ୍ଟାକପରେ ଯେ ଯାହାର ଓମାର୍ଡ (ଜେଲ ଭିତରର ଘର)କୁ ଗଲା ।

ଘଣ୍ଟାକପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲି । ‘ମୁଁ ତମ ପାଇଁ କଅଣ କରିପାରିବି’ ବୋଲି କହି ମୋତେ ପାଟରେ ବସାଇଲେ । ଆରମ୍ଭ କଲି—“ଆଜି ଆପଣ ଜାହାଜ ଭେଲାର ଗତି ବସ୍ତୁରେ ଯେଉଁ କଥାଟି କହିଲେ ମୋ ମନକୁ ଖୁବ୍ ପାଇଲା । ଯଦି କ୍ଷମା କରିବେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇବି ।”

ଶିଷ୍ଟତା ବସ୍ତୁରେ ସବୁବେଳେ ଯତେଜନସ୍ୱର ସାରିଙ୍ଗଧର କହିଉଠିଲେ—“ନିଶ୍ଚୟ, ଯେକୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇପାରୁ ।”

ମୁଁ କହୁଛି—ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର କଣ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇପାରିବ ? ଆପଣଙ୍କଭଳି ଜଣେ ଭବୁକ ଯଦି ଓଡ଼ିଆରେ ନଲେଖିବେ, ଓଡ଼ିଆରେ ସ୍ବାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଭାବରେ ଭାବପ୍ରକାଶ ନକରିବେ ତେବେ ଆପଣଙ୍କ ବାଣୀ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବ କିପରି ?

ସେ ଖୁବ୍ ଗନ୍ତାର ହୋଇଗଲେ । ମୋର ମନେହେଉଛି ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି କାହାରିକୁ କିଛି କହିନାହାଁ ।

ତାହାପରେ ତାଙ୍କରିଆଡ଼ୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା—ଠିକ୍ କହିତ—ଏକାବେଳାକେ ଠିକ୍ କଥା କହିତ । ଓଡ଼ିଆ ମାଧ୍ୟମରେ ଯଦିକଥା କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାଲିଠାରୁ ତୁମେ ଆସ । ଦୁଇ ମହାଦେଶରେ ଗଲା ପରୁଣ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମୋର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଛି ସବୁ କହିବି ଓଡ଼ିଆରେ । ଯେଉଁଠି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ କହିବି ତାହାର ଓଡ଼ିଆ କଥଣ ହେବ ତୁମେ ମୋତେ କହିଦେବ । କେତେଦୂରପରେ ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଯିବ ।

ପରଦିନଠାରୁ ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇ ଗୁଣିଯିବା କର ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଛି ଓ ସେ ଯାହା କହିଯାଆନ୍ତି ଲେଖିଯାଏ । ମୋଟରେ ପ୍ରାୟ ଦିନିକାର ପୃଷ୍ଠା ହୋଇଥିବ । ସେ ସବୁ ଲେଖା ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆକାରରେ ସୋଫାଲିଷ୍ଟ ପାଟିର ନେତୁବୃନ୍ଦଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଛି । ଦିନେ ହୁଏତ ଛପା ହେବ । ସେତେବେଳେ ଜଣାପଡ଼ିବ ଅଲଭିତପରେ କି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ତାଙ୍କିଗଲେ । ଜେଲରୁ ବାହାରିଲାପରେ ସେ କି ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆରେ ‘କୃଷକ’ରେ ଛଦ୍ମ ନାମରେ ଲେଖିଥିଲେ, ଆମେ ତ ଦେଖିତେ । ଏହି ସଂକଳାପି ଆଜି ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି, ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ମାନ୍ଦି କଥା ଥିଲା । ତାହା ହେଉଛି—“ସମାଜରେ ଯେଉଁମାନେ ସବୁଠାରୁ ତଳେ ଅଛନ୍ତି—ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଅବହେଳିତ ହେଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କଅଣ କରୁନାହାନ୍ତି ।”

ସ୍ବାଧୀନତା ଯତ୍ନର ବର୍ଷପରେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଯେତେବେଳେ ଦେଖୁଛି କଲେଜର ପ୍ରିକ୍ସିଭିଜିଟିଭିଜିଟି କ୍ଲାସର ପିଲାଟିଏ ଅର୍ଥନୀତି ପୁସ୍ତକଟି ଧରି ମୁହଁଟି ଶୁଖାଇଦେଇ ବସୁଛି—କାରଣ ସେଥିରୁ ଅନେକ କଥା ଯଦିକଥାରେ ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି—ହୃଦୟାନ୍ତ ଦେଶ ଆମର । ସେ ବହିରେ ଯାହା ଅଛି ସେତକ ଯଦି ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଆନ୍ତା ପିଲାଟି କେତେ ଆନନ୍ଦରେ ପଢ଼ିଯାଉଥାଆନ୍ତା—କେତେ ଯଦିକଥାରେ ମନେରଖି ଯାଉଥାଆନ୍ତା ଓ ତା ମୁହଁରେ ହସ ଫଟି ଉଠୁଥାଆନ୍ତା । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଭଲ ଜ୍ଞାନ ନହେଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥନୀତି ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ତାହାର ନାହିଁ । ସେ ବହିରେ ଯାହା ଅଛି ନବମ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲା ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଦିକଥାରେ ବୁଝିଯାଆନ୍ତା । ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରସାରର ଦାୟିତ୍ବରେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କଅଣ ବୁଝାଇ

ହେବନାହିଁ ଯେ ଗୁରୁରେ ଗୁରୁ ମିଶାଇଲେ ଆଠ ହୁଏ ? ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ସହଜ ଓ ଶୀଘ୍ର ହେବ—ଏହି ସତ୍ୟଟା ରୁହିବା କଅଣ ସହଜ ହେଉନାହିଁ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ଶ୍ରୀଦ୍ଵିତୀୟ ଯବସରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏ ଦିଗରେ ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରିବାନାହିଁ ?

(୧୯ । ୯ । ୭୪, 'କୃଷକ' ସାପ୍ତାହିକ ସୌଜନ୍ୟରୁ,

ଅଜା ସୁରଣେ

ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଧାମଞ୍ଜରୀ ଦାସ

ସେଦିନ ଯେ ଜଳିଥିଲା ଚିତା !
କଟକ ସନ୍ତାପ ଚଉକରେ
ଭାଗ୍ୟବଳେ ଥିଲା ଉପସ୍ଥିତ
ଦେଖିଲି ଯେ ମୁହଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।

କେତେ ଖଣ୍ଡ ହାତ ଆଉ ତମ
କ୍ଷଣକରେ ହେଲା ଭସି ଚାଲି
ଦୁଃଖେ ଆଉ ଶୋକେ ମୋର ହୃଦ
ହୋଇଥିଲା ଗାତ ଅଭିଭୂତ ।

ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ଵ ଉଡ଼ିଗଲା କ୍ଷଣେ
ମିଶିଗଲା ପଞ୍ଚ ଉପାଦାନେ
ସେଦିନର ଗନ୍ତାର ଆକାଶ
ନିଶ୍ଵାସ କଲା ତା ମଉନେ ।

ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ କର୍ମିଣୀର ଅଜା
ପରାକର୍ମୀ ଶାସକ ବିରୁଦ୍ଧେ
ଜୋଲିଥିଲେ ବିପ୍ଳବର ଧ୍ବଜା ।

ନୁହେଁ ବନ୍ଦୀ ନୁହେଁ ସେ ଯେ ଚିତା
ଲଭିବେ ମୁକତି ସେଥି
କୋଟି କୋଟି ନିରନ୍ତ ଜନତା ।

(୧୯ । ୯ । ୭୪, ସାପ୍ତାହିକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସୂଚ

ସାର କଣୋର ଦାସ

ଭୁଲିବାର ଯିଏ ଭୁଲିଯାନ୍ତୁ ସିଏ
ଆମେ ନପାରିବୁ ତୁମକୁ ଭୁଲି
ଦେଶ ଲାଗି ତମେ ଶେଷ ହୋଇଗଲ
ଜାତିଲାଗି ଦେଲ ଜୀବନବଳି ।

ଯୌବନ ଆରମ୍ଭ ତମେତ ବିପ୍ଳବୀ
ବିପ୍ଳବୀ ଆଜିକ ବିଶ୍ୱେ ନବ ଛବି
ତୋପ ବନ୍ଧୁକୁ ପତାଇଲ ବୁକୁ
ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଭାଙ୍ଗିବ ବୋଲି ।

ଅଭାବ ସାଥରେ କରି ସଦା ଭାବ
କଳ୍ପସିତ କେବେ କରିନା ସ୍ୱଭାବ
ବିବେକକୁ କେବେ କରିନା ବିକରି
ଆଧି ଉପାଧିର ପଛରେ ଘୁରି ।

ବତାଇଲ ବାଟ ତମକୁ ଯେ ଗୁରୁ
ତଡ଼ିଦେଲୁ ତାକୁ ଆମେ ଏ ପୃଥିବୀରୁ
ସମାଧିରେ ତାର ଫୁଲମାଳ ତାକୁ
ନାହିଁ କି ତାହାର ଯାଉ ପାଶୋର ।

(ଆଜି) ମାନବ ଜାତିକି କରିବାକୁ ଦାସ
ମାନବ ବସାଏ ନାହିଁ ଛଳେ ଫାଶ
ପରମାଣୁ ବୋମା ଗୁଲିଛୁ ପରୀକ୍ଷା
କିଏ କାହାଠାରୁ ବଳି ।

ଜାଲି ଭୂମଣ୍ଡଳ ଜୀବନ ସମ୍ପତ୍ତି
ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳକୁ ଲୋକ କରେ ଗତି
ବିଜ୍ଞାନ କଲଣି ଧରକୁ ଆଜ୍ଞା
ସ୍ୱେଦ ମାୟା ପ୍ରୀତି ପଡ଼େ ଝାଉଁଳି ।

ମନରେ ମନରେ କଥାବା କାମରେ
ପାଳି ନପାରିଲେ ଅହଂସା ମାତରେ
ପ୍ରକୃତିର ଚନ୍ଦ୍ର ବିଚିତ୍ର ହୋଇବ
ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଯିବ ବଦଳି ।

(୧୮ । ୧ । ୭୪, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଆମ ଅଜା

ଗୋରାଗୁନ ମିଶ୍ର

ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅଜାଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିବସବେଲେ ତାଙ୍କ କଥାବାଣୀ, ଗୋଲ ଗୋଲ ଅକ୍ଷରରେ ଚଠିଲେଖା, କୃଷକ ପ୍ରେସ୍ ଭିତରକୁ ଆସିବାବେଳେ ପାହାଉଠା କଥା ମନେପଡ଼େ । ହାତରେ ଏତେବଡ଼ ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗ—ତାଙ୍କ କୋଥକି କହିଲେ ଚଳେ । ତାରି ଭିତରୁ ଯାଦୁକର ବାହାରକଲୁଥିବା ନାନା କାଗଜପତ୍ର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାହାରକରି କହିନ୍ତି—ହେଇ ଏଇ ଚଠି ଲେଖିଛୁ ନେହେରୁଙ୍କ ପାଖକୁ, ଏଇଟି ତୁମ ଶିଳ୍ପ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଖକୁ । ସେମାନେ ତ କିଛି କଲୁଥିଲି ଦେଖାଯାଉନି । ଓଡ଼ିଶାର ଦୈନିକ ଖବର କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିଲେ, କହିଲେ ଛୁପିବେନି, ‘କୃଷକ’ରେ ପାରିବ ଯଦି ଛୁପିଥିବ । କେତେ ଜଣ ଲୋକ ପଢ଼ିବେ ତ ! ଆଉ ତୁମେ ଟୋକାଗୁଡ଼ା ଏବେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ବ ସିନା ଗୁଝନା, ପରେ ଗୁଝିବ—କହିବ ଅଜା ସତ କହୁଥିଲେ ।

ଆଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁର୍ନୀତି, ଦୁର୍ନୀତି ହୁଏ ପଡ଼ିଥିବାବେଳେ ଅଜାଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ାକ ମନେପଡ଼ୁଛି । ଓଡ଼ିଶା ଟେକ୍ସଟାଇଲ ମିଲଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, କୋଇଲରୁ ପେଟ୍ରୋଲ କାଢ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଏ କିମିତି ସରକାରଙ୍କୁ ଧପେଇ ଧପେଇ ଦୁର୍ନୀତି କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଅଜା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଡ଼ାଏ ଲକ୍ଷ୍ୟପଥ ଧରି ଚାଲୁଥିଲେ । ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ କହୁଥିଲେ, ଖବର କାଗଜରେ ବିବୃତ୍ତି ଦେଉଥିଲେ । ସତରେ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଦେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କଂଗ୍ରେସ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦୁର୍ନୀତି କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି, ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟାଜାସ୍ତ୍ର କରି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେତେବେଳେ କି ଅନ୍ଧପୁଟୁଲି ବାନ୍ଧିଥିଲେ ଡେଜାଣି, ଅଜାଙ୍କ କଥାକୁ ଉଡ଼େଇ ଦେଉଥିଲେ ।

ଆଜି ଅଜା ଥିଲେ ଏହି ଦୁର୍ନୀତି ଝଗଡ଼ାକୁ ଦେଖି ମୁରୁକ ମୁରୁକ ହସୁଥାନ୍ତେ । କାହାକୁ ନକହିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ କହନ୍ତେ—କିରେ ପିଲେ, କଣ କହୁଥିଲୁ ? ଏବେ ଦେଖ । ଦେଖା ଦେଖିଠାରୁ ସାର୍ଟ ଚିପ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲୁଣି । ଆଉ କଣ ବା ବାକୀ ରହୁଛି ।

(୧୮ । ୧ । ୭୪, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧର

ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ

(୧)

ରାତି ଯେତେବେଳେ ଏଠି ଏ ଦେଶରେ
 ସେତେବେଳେ ପୁଣି ଧରାରେ ଯେଉଁଠି ଦିନ,
 ସପତ ପିନ୍ଧୁ, ତେର ନରପାରେ
 ରହିଥିଲି ଯାଇ ତୁମେ ବର୍ଦ୍ଧନସ୍ଥାନ ।

ନୁଆଁ ପୃଥ୍ବୀର ଯୁଗ ଆଲୁଅରେ
 ଭୁଲି ପାରିଲାନି ଆପଣା ମାଟିର ମାୟା
 ତେଜାନାଲର ବଣ ଜଙ୍ଗଲ,
 ଦାନ ଜନତାର କରୁଣ ଜୀବନ ଗୁପ୍ତା ।

(୨)

ବଣ ରାଜକକୁ ଫେରିଆସି ପୁଣି
 ଶୁଭ୍ର ହୋଇଟିକେ ରହିପାରିଲାନି ତୁମେ,
 ରଜାର ରାଜୁତି, ପ୍ରଜାର କାକୁଡ଼ି
 ସାରଙ୍ଗଧର, ସହ ପାରିଲାନି ତୁମେ

ବିଦ୍ରୋହ ହେଲି, ବିପ୍ଳବୀ ହେଲି
 ଜାଲିଦେଲି ତୁମ ଗୁଳର ଅନଳ ଶିଖା,
 ବଣରେ ବଣରେ—ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରାଣରେ
 ତାଲିଦେଲି ତୁମେ ଦହନର ବହୁଷିକା ।

(୩)

ଆମ ଅନଗୁଳେ କେନ୍ଦ୍ର ଶିବର
 ସାରଙ୍ଗଧର, ନିର୍ଭୀକ ଯୁଦ୍ଧଧାନ,
 ଚଉଦିଗେ ତୁମ ଗଡ଼ଜାତ ପଥେ
 କରୁଥିଲି ତୁମ ବାନ୍ତିର ଅଭିଯାନ ।

ବିଦେଶୀ ରାଜାର ଶାସନ ଭିତରେ
 ଅନଗୁଳ ତେବେ ଗଡ଼ଜାତଠାରୁ ବଳି,
 ତୁମ ସାଥେ ଆମେ ଏକ ହୋଇଥିଲୁ
 ମୁକ୍ତିର ସେଇ ଏକଜ ଦାସୀ ଧରି ।

ତୁମ୍ଭ ମନରେ ଦେଖିନେଲୁ ତୁମେ
 ମୁକ୍ତ ଭାରତ ମୁକ୍ତ ସେ ଏକ ପ୍ରାତେ,
 ମୁକ୍ତ ତୁମର ଗଡ଼ଜାତ ପୁଣି
 ମୁକ୍ତ ବିଶାଳ ଭାରତ ଶାସନ ସାଥେ ।

ଜୀବନରେ ଆଉ ବାକି ଯାହାଥିଲା
 ତାଳଦେଇ ତାହା ଜନତାର ସେବାଳଗି
 ମହାନଦ୍ରାର ଅନ୍ଧାର କୋଳେ
 କ୍ଳାନ୍ତ ସେନାମା, ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ମାଗି ।

‘ରୁମ’ ରାଜ୍ୟର ‘ଆମ’ ରାଜ୍ୟର
 ସ୍ବପ୍ନ-ପ୍ରୟାସ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇଛି ଶେଷ,
 ଗଡ଼ଜାତଠାରୁ ବଳିପଡ଼ିଅଛି
 ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସିତ ଆମ ଏ ସ୍ବାଧୀନ ଦେଶ ।

(୪)

ପଞ୍ଚଶୀଳର ଜନ୍ମମାଟିରେ
 ଉଚ୍ଚିତତମ କି ଲାଲା ଲଢ଼ିଚି ଆଜି,
 ଶାସନ ନାଆଁରେ କଅଣ ଚାଲିଚି—
 ଜାଲି କୁଆଁରୀର ଲକ୍ଷ ମିତର ବାଜି ।

ଦେଶର ଶପଥ ଜୀବନର ପଥ
 ଭରି ଉଠୁଅଛି ବିଷ ବାଣର ଧୁମେ,
 ମହାନଦ୍ରାରୁ କାଗିଉଠି ଏବେ
 ଶୁଣି ଦେଖି ଟିକେ ମୁକ୍ତ ସାଧକ ତୁମେ ।

(୧୮ । ୧ । ୭୪, ସାମ୍ରାଜ୍ଯକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଜଣେ ନାଉଣୀର ଚିଠି

—ଯଶୋଧାରା ଦାସ (ଟି. ଶୁ.)

ଅଜା,

ତମେ କିଆଁ ଆଉ ଫେରିଲନି ?
 ତମେ ପରା କହୁଥିଲି ସଫଳ ଆସିବ ବୋଲି,
 ଛବି ଅଜା ଆମ ଦେଖିବାକୁ
 ଛବି ଆମ ସମ୍ମୁଖେ ହୋଇଲ
 ତମେ କିଆଁ ଛବି ଦେଖିଲନି ?
 ତମେ କିଆଁ ଆଉ ଆସିଲନି ?

କେତେ ଗପ କହୁଥିଲି, ଦରିଆ ଯେପରି ଗପ
 ଦେଖି, ବିଦେଶର କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଗପ
 ଥିବା ହୋଇ ସେ କାହାଣୀ ଥିଲା
 ଫେରିଲେ କରିବ ଶେଷ,
 ବୋଲି ପରା ତମେ କହୁଥିଲ
 କାହାଣୀ ତ ଖଣ୍ଡିଆ ରହିଲା
 ତମେ କିଆଁ କଥା ରଖିଲନି ?
 ତମେ କିଆଁ ଆଉ ଫେରିଲନି ?

ଦିନେ ପରା ତୁମେ କହୁଥିଲ
 ଆମେ ସବୁ କୁନି ପିଲା ଦେଶେ
 ଆମ ଗର୍ଭଦେବୀ ନୂଆ ରାମ ରାଜ୍ୟ
 ରାଇଜଟା ଗଢ଼ାହେବା ଆଗୁଁ
 ମୁଣ୍ଡିଆଲ ହୋଇ ତୁମେ ଆମ କିଆଁ ଚାଲିଗଲ
 ଆମ ଡାକ ମୋଟେ ଶୁଣିଲନି
 ତମେ କିଆଁ ଆଉ ଫେରିଲନି ?
 ଆମଠାରୁ ଲୁଚକରି କେତେଦିନ ଥିବ ?
 ତୁମର ସେ ଲୁଚକାଳି ସତେ ଜଣ ସରିବନି ?
 ସତେ ଜଣ ତମେ ଆଉ ଆମ ପାଶେ ଫେରିବନି ?

(୧୭ । ୯ । ୭୫, ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌକନ୍ୟରୁ)

ଆମ ଅଜା

ଦେବ ପ୍ରସନ୍ନ ପଟ୍ଟନାୟକ

କାନ୍ଦିବା ଓ କାନ୍ଦଣା ଗୀତ ଲେଖିବା ଦୁଇଟି ଅଲଗା କଥା—ଛୁଇ ଭିତରର ଝୁଞ୍ଚାକୁ ମୁହଁ ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲବେଳେ ଅନେକ ସମୟରେ କହିବାର ଚାହୁଁଥିବା ଭିତରେ ଅସଲ କଥାର ସରଳତା ଟିକକ ଲୁଚିଯାଏ । ‘ଅଜା’ଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କିଛି ଲେଖିବାକୁ ବସିଲେ ଏଇ କଥାଟି ମୁଁ ସତେଯେପରି ହାଡ଼େ ହାଡ଼େ ଅନୁଭବ କରିଛି । ସବୁ ଲେଖା ମନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଗରେ ଶୁଖିଲ ଓ ଅସାର ମନେ ହେଇଛି ।

ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ କଥା ଭାବିଲବେଳେ ବହୁତ ପୁରୁଣା ଦିନର ସ୍ମୃତି ମନଭିତରେ ଆସେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଗୁପ୍ତ । ଗଡ଼ଜାତରେ ପୁରୁଣା ଅନ୍ଧାର ଶାସନ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ପୂର୍ବାସାସରେ ଥାଏ । ‘ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ’ମାନେ ଏହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥାନ୍ତି । ତାରି କର୍ଣ୍ଣଧାର ଥିଲେ ସେତେବେଳର ‘ସାରଙ୍ଗଧର’ । ଏକପ୍ରକାର ସଫଳତା ପୂର୍ବକ ବୋଧହୁଏ ସ୍ୱାଧୀନ, କିନ୍ତୁ କପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଇ ‘ପୂର୍ବକ’ ଟିକକ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ ଆମେ ଘଟଣାବେଳେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ିଲୁ, ଆଜି ଆତ୍ମୀୟତା-କାଙ୍ଗାଳ ମନ ଭିତରେ ସେ କଥା ଉଠିଲେ ଭିତରେ ଜମାହୋଇ ରହିଥିବା କୋହର କୁହୁଡ଼ିରେ ସବୁ ସ୍ମୃତି ଆଛନ୍ନ ହୋଇଯାଏ ।

ସର୍ବାର ପଟେଲ ଆସିବାର ଟିକିଏ ଆଗର କଥା — ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ତରଫରୁ ଦାୟିତ୍ୱ-ମୂଳକ ଶାସନ ଗଢ଼ିବାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥାଏ — କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀଙ୍କର ସ୍ୱେଚ୍ଛାବୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ବେଶୀ ହୋଇଥାଏ । ଘଟଣା ତରଫରେ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ବିରୋଧ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ମୋତେ— ସେତେବେଳେ ମୁଁ ସାରଙ୍ଗଧରବାରୁକୁ ଦେଖିବି—ସେ ଏସବୁ ପ୍ରତି ସଚେତନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେତେବେଳକାର କର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ବିରୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ମୁଁ ଅଶ୍ରୁଧରି ହୋଇଥିଲି ।

ତାପରେ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ି ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏ ଖବର ପାଇ ମୋ ବୁଦ୍ଧି କୁଣ୍ଠିମୋଟ ହୋଇଗଲା — ଆମେ ଯୁବକ ଓ ସୋସାଲିଷ୍ଟମାନେ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ସୁତରାପ ସମ୍ପାଳକଙ୍କୁ ପାଇଥିଲୁ । ଆମେ ଏକତ୍ର ବହୁ ଆଲୋଚନା କରୁରୁ, ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏକାଠି କାମ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ପାଇଛି । ଗୋଟିଏ କଥା ମୋ ମନରେ ଦାଗ ରଖିଥିବ । ସେଇଟି ହେଉଛି ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରଗତ ଶୁଚ ଓ ଦୃଢ଼ତା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ସେ ଯେପରି ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ଚନ୍ଦ୍ରା ରାଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ସେଇପରି ପରିଷ୍କାର । ଥରେ ସେ ଯାହା ଠକ ମନେ କରୁଥିଲେ, ସବୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ସାମ୍ନାରେ ସେ ସେଥିପାଇଁ ଅଟଳ ରହୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ କାନ୍ଥୁଥିଲା । କେତେଥର ସେ ମୋତେ କହିଛନ୍ତି, ବହୁ

ଫଣ୍ୟାରେ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ବିଦେଶ ଯାଆନ୍ତି । ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାରେ ତାଲିମ ହୋଇ ଆସନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକ ଯୋଗ୍ୟ ନୋହଲେ ଘରେ ବସି ଭାଷାକୁ ନିନ୍ଦୁଥିବେ—ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବ କେବଳ ପୋଥିକଥା ହୋଇ ରହିବ ।

କେତେ ଶୀଘ୍ର ସବୁକଥା ବଦଳିଯାଇଛି, ଭାବିଲେ ମୁଁ ନଜେ ଅଶ୍ବର୍ଥୀ ହୋଇଯାଏ । ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜନୀତି ଛାଡ଼ି ବିଶ୍ୱଭାରତୀରେ ରୁଜୁର କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେଠାରୁ ଫେରି ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଯାତ୍ରାରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାହେଲା—ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ, ଦେବା ! ତୁମେ ଆମକୁ ଛାଡ଼ିଗଲା ? ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ସେ ବହୁଧର ମୋତେ ପଚାରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯଥାଶକ୍ତି ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ଏକ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ବା ବିଚାର ଆସରର ବିରୋଧୀ ବକ୍ତା ହିସାବରେ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଭିଭାବକ ନିକଟରେ ସ୍ନେହଶୀଳ ଆସୀୟ ଭାବରେ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ସେ ମୋ କଥା ବୁଝିଥିଲେ ।

ମୋର ଶେଷ ଦେଖା କଟକ ବଡ଼ ତାଙ୍କୁରଖାନା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସମୟରେ । ସେ ଯେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମରିଯିବେ ଏ କଥା ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଭାବିନଥିଲି । କହୁ କଥାବାକ୍ତୀ ହୋଇଥିଲା— ମୁଁ ଅଶ୍ବର୍ଥୀ ହୋଇଗଲି ଯେ ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ନାନା କାମର ଯୋଜନା କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବକ ସ୍ୱଳଭ ଉତ୍ସାହ ଓ କର୍ମ ପ୍ରବଣତା ଦେଖି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲି ।

ତୁ ଅଜାଙ୍କପରି ଆମ ଅଜା ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ କାନ୍ଦଣା ଗୀତ ଲେଖି, ମୁଣ୍ଡି ପ୍ରଦକ୍ଷା କରି ବା ସମାଧି ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିଲେ ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ତପଣ ଶେଷ ହୋଇଯିବନାହିଁ । ସେ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତ ଯୋଗୀ—କର୍ମଯୋଗୀ, ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ଧାରୀ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ସେ ଥିଲେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୀପଶିଖା । ଯଦି ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଦୀପଶିଖାରୁ ସହସ୍ର ଦୀପଶିଖା ଉଜ୍ଜଳଉଠିଲେବି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକମାନେ ତାଙ୍କର ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କାମକୁ ପୂର କରିବାକୁ ଶପଥ ନଅନ୍ତି, ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ମାନ ହେବ । ପରଲୋକଗତ ଅସ୍ତର ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ଗତ ହେଉ ।

(ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ର ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଜନ୍ମଦୃଶ୍ୟ ତୁମେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ

ଯଦୁନାଥ ଦାଶ ମହାପାତ୍ର

ଜୀବନର ବହୁଲଗ୍ନେ ତମକୁ ଦେଖିବି ହେ ବିଦ୍ରୋହୀ
ସୁଲଳ ଯାଗର ବଂଶେ ଯିବାର ଯଦ୍ଦ ବୋଲିବି ବାହୁ ।

ବଂଶିକ ନଗରୀ କାରଖାନା ଦେହେ ଆମେରିକା ଉପକୂଳେ
ତୁମେଇ ସେଦିନ ବୁଲୁଥିଲ ନିଜ ଅଗାର ସ୍ୱପ୍ନ ପୂରେ ।

ସ୍ୱାକ୍ତି ନାଶର ହାତେ ହାତ ରଖି ବିଚାରବା ଶୁଭୁ ରହି
ତହିଁ ଫେରି ପୁଣି ସ୍ୱଦେଶେ ସାଜିବା ଛୁମ୍ବିକର ପ୍ରିୟ ସାଥୀ ।

ପରାଧୀନତା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ପାଇଁ ଝୁଲିବା ଲୁହ
ଜୀବନର ବହୁ ଲଗ୍ନେ ଦେଖିବ ତୁମର ଶାନ୍ତ ମୁହଁ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ିବ ଦେଖିବ, ବନ୍ଦୀଘରେ
ତମେ ସାଜିନାହିଁ ପଳାତକ କେବେ ରଜାର ଶାସନ ତରେ ।

ଅନ୍ଧକାର ରାତିରେ ତମେ ସାର ଯାହାର ସମ
ଆଗେଇ ଯାଇବ ସଜାଇ ଦେଇଣ ରକ୍ତ ମାଂସ ତମ ।

ବୁଦ୍ଧ ବୟସେ ପୁଣିତ ସେଦିନ କାଲିପରି ମନେପଡ଼େ
ସୀମା ଦାବି କରି ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଯାଇ ଚେଲଖାନା ଘରେ ।

ଦେଶ ମାତୃକା ଅଶ୍ରୁ ଥାଣି ଦେଖି ଅରିଗଲ ଦେହ
ଭୁଲିଲ ବୟସ, ସୁଖ ସମ୍ବୋଗ ନିଜର ଖାଦ୍ୟପେୟ

ସ୍ୱଦେଶୀ ଶାସନ ଫଉଜ କମାଣ୍ଡ ଡରାଇପାରିଲ ନାହିଁ
ଜୀବନର ରହି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ହେ, ବିଶ୍ରାମ ତହିଁ କାହିଁ ?

ଯଦା କର୍ମଠ, ସତ୍ୟବାଦୀ ହେ, ଚର ବିଦ୍ରୋହୀ ସାର
ପ୍ରଲେଭନ ପାଖେ ନୁଆଁ ଛନ କେବେ ତୁମର ଉଚ୍ଚ ଶୀର ।

କାଳକକୁ ଦେଇ ଜନକର ସ୍ନେହ, ଆଲୋକ ଦେଖାଇ ଆଗେ
ତୁମେ ରହିଥିଲ ଦରିଦ୍ର ଏଇ ଜାତିର ଅନ୍ତରାଳେ ।

ହସ ହସ ମୁଖେ ମହାବିପଦକୁ ସୋହାଗେ ଚରଣ କରି
ହାନ ରାଜନୀତି ତଳେ କେବେ ତମେ ନିଜକୁ ଦେଖନ ଦଳି ।

ଜୀବନର ବହୁ ଲଗ୍ନେ ଦେଖିବ ମୁଁ ତୁମର ଅଭିନୟ
ମର ଦେହ ବହୁ ତମେ ଏକା ସିନା ମରଣେ କରିଲ ଜୟ ।

ମୃତ୍ୟୁପରେ ବି ଆଜି ତୁମପାଇଁ କାନ୍ଦେ ଏ ସାରାଦେଶ
ମୃତ୍ୟୁପରେ ବି ରଖିଗଲ ତୁମେ ବହୁ କିଛି ଅବଶେଷ ।

ବହୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଆମ ପାଇଁ ତମେ ଯାଇଛ, ଯାଇଛ ରଖି
ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ତମପାଖେ ରଖି ଯାଏ ଉତ୍କଳବାସୀ ।

ତୁମ ପାଇଁ ସିନା ସମସ୍ତ ଜାତି ନୟନୁ ଅଗ୍ର ଡାଳେ
ତୁମପରି ବୀର ଜନ୍ମହେଉ ହେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କାଳେକାଳେ ।

(ସାମ୍ରାଜ୍ଞ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଅଜା କାହିଁ ଗଲେ ?

ହୁଏ

କାହିଁଗଲ ଅଜା ଅଜଣା ଦେଶେ
ଛାଡ଼ି ଏହି ନାତି ନାତୁଣୀଗଣେ,
ଅନୁମାନଙ୍କର କଥା କଥା
ପଡ଼ୁନି କି ତୁମ ଟିକିଏ ମନେ ?

ତୁର ଦକ୍ଷୀ ଦେଶୁଁ ଆମ ପାଇଁକି
ପଠାଇବ କାର୍ତ୍ତିକ ଏ ଯଜନେ
ଛବି ଅଙ୍କିଲେ ମୁଁ ଦେଖିବି କିଏ
ପାଖରେ ବସାଇ ଆସୁଛ ମନେ ?

କେଉଁଠି ରହୁଲ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ
ଚିଠି ଲେଖିଲେ କି ପାଇବେ ଅଜା !
କୁଆଁର ପୁନେଇ ଜନମ ଦିନ
କରିଥାନ୍ତେ ଆମେ କେତେ ଯେ ମଜା !

ଯହିଁ ଥାଅ ଅଜା ! ପ୍ରଣୟ ଘେନ
ନମୁ ପଦେ ଶିଶୁ ସନ୍ତତି ଗଣେ,
ଦିଅ ଆମ ଶୀରେ ଆଶୀର୍ଷ ଡାଳ
ହେଉଁ ତୁମପରି ଯୋଗ୍ୟ ଜୀବନେ ।

(ସାମ୍ରାଜ୍ଞ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ହେ ଚରକାଗ୍ରତ ସାଥୀ !

. ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ପ୍ରହରାଜ

ହେ ଚର କାଗ୍ରତ ସାଥୀ !

ଅଲୋକିତ କର କୋଟି ଅନ୍ତର

ଗୁଣିଅଡ଼େ ଏ ଯେ ଦନଦୋର ଅମାରାଦି ।

ଶିଖିଯାଉନାହିଁ ସମାଜବାଦର ଶବ୍ଦ

ଅନଟନେ ଆଜି ଦବି ଦବିଯାଏ ଗୁଡ଼ି

ଦୁଃଖ ଆଦାତେ ପାରୁନାହିଁ ଆଉ ହୁଏ

ମନରେ ଯାଉଛି କଢ଼ିତା କେବଳ ପଣି

ଅତି ଦୁର୍ବଳ ମତି

. ଅଲୋକ ଦେଖାଅ...ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର

ହେ ଚର କାଗ୍ରତ ସାଥୀ !

କହିଥିଲୁ ତୁମେ ସବୁ ଲୋକ ହୁଅ ମେଳି

ସମାଜବାଦର ଘେନି କାଟି ଧରି ତୋଳି

କଥା କୁହା ଗୁଡ଼ି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦିଅ ମନ

ପୁଷ୍ପହାତ୍ ଏ ଶାଫନର ଯେବେ

ଅବରୋଧ ଶୁଦ୍ଧି, ଶୁଦ୍ଧି ଯେବେ ଅବସାନ

ଅମର ତୁମର ନୀତି

ସମର ଭୂଇଁର ସାରଥୀ ହେ ତୁମେ

ସମାଜବାଦର ରଥୀ !

ହେବୁନି କେବେ ହେଁ ଡରକୁଳା ଆମେ ଆଉ

ଭୋକିଲା ପାଇଁକି ନୀବନ ପଛକେ ଯାଉ

ନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ପଛେ ବରଣ କରିବୁ ଫାଶି

ଦର ସହାର ଗଲେ ପଛେ ଯିବୁ ଭାସି

ତୁମେ କହିଦିଅ କିଭଳି ଉଠିବ ନିପୀଡ଼ିତ ଏଇ ଜାତି

କୋଟି ଜନତାର ପରାଣ ହେ ତୁମେ

ଦାନ ଦଳିତର ସାଥୀ !

ଆଜି ଦୁଇନେ ଗୁଲିଗଲି ତୁମେ ଯାଆଁ
 ଗୁରିଆଡ଼େ ଏ ଯେ ଦମାଘୋଟ କଳା ରାତି !
 ଜଳୁଛି ତସଲ ତାଟୁଛୁ ଧରଣୀ ମାତା
 ଦାନ ଦଳିତର ତୁ ଚୁଟିଛୁ କଥା
 ଦୁଃସମୟ ଏ ଅତି
 ପଥ କହୁଅ, ମଣାଲ ଦେଖାଅ ଆଗେ
 ସାରିକାଧର ! ଦଳିତର ଦଳପତି
 ହେ ଚର ଜାହାଜ ସାଥୀ !

(ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରେ)

ଧୂପକାଠି ଜଳିଯାଏ

ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ

ପ୍ରଜା ସମାଜର ପ୍ରଜା-ମନ୍ଦିରେ
 ଶେଷ ଅର୍ଚ୍ଚନା ଲାଗି ଦେବତାରେ.....

କିଏ ସେ ଜଳାଅ ଜୀବନର ଧୂପକାଠି
 ଅପହର ନାହିଁ ମଣିଷ ମନରୁ ଆଜି
 ଘୁଣ ଝିଆ ଅବିରୁଦ୍ଧ...
 ଚୁଟି ଯାଇନାହିଁ ସମାଜରୁ ଯେତେବେଳେ
 ଯଜ୍ଞତା ସ୍ଥାନ ବେଠି..... !!

ଗଡ଼ଜାତର ସେ ଅଜାଣତ କେତେ, ବନ ଗହନରେ
 ସୁର-ଭିତ୍ତ ଅନୁରାଗ
 କେଇଟି ଦିନର ବାସ ବାସନାକୁ ଜାଳିଦେଇ ଯାଇ
 ଝଡ଼ାଇ ଦେଲ ହେ ଜୀବନ ପୁଷ୍ପରାଗ !

ଝଟିଝିଆ ଚାଷୀ, ବେଠି କର ଏଇ ଲକ୍ଷ ନିରାହ ପ୍ରଜା
 ମୁକ୍ତି ଆହୁବେ କା ବାଣୀ ଶୁଣିବ ଆଉ
 କା'ଠାରୁ ଶିଖିବ ଶିଳ୍ପ କରଣୀ
 କା'ଠାରୁ ପାଇବ ଆଶ୍ୱାସନା ବା ଆଉ !!

ଆକାଶ ଜନତା ଗୁଡ଼ି ରଙ୍ଗେ ଖାଲି
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ଯେ ଜଳିଯାଏ ଧୂସରୀ
 ଚିତାର ନିଆଁର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ
 ଶୋଇଗଲା ଏଇ ଚୈତ୍ୟବସୁକ ଯେଠି !!

x

x

x

ନିଜକୁ ଜଳାଇ ଯେ ବଡ଼ ଗଲ ସେ ଜାଲି
 ଏ ଦେଶ ଜନତା ସେଇପଥେ ଚାଲି
 କଦମ ଜୋଅର କରି
 ସେଇ ପଥ ଅନୁସରି !!

(ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଅଜାଣ୍ଟ ଘର ପ୍ରତି

ବିନୋଦ ରାଉତରାୟ

ସେ ଘନର ଭୋଗାଦର୍ଶ, ସୁନାରୂପା, ସମ୍ମାନ-ଶିକୁଳି
 ବାନ୍ଧି ପାରିଲାନି ଯାରେ; ସେ ଆସିଲେ ତୁମ ପାଖେ ଭୁଲି ।

ତୁମକୁ କରିଲେ ସେହି ତୁମ ଚାରିକାଳ କନ୍ଦରରୁ
 କଲ୍ଲନା କରିଲେ ବସି ଚଢ଼ିଜାତି ଶାସନର ତରୁ ।

କପରି ନିର୍ମୂଳ ହେବ ? ଅନ୍ଧାରୁଆ ମୂଳକେ କପରି
 ସହସ୍ର ମଣିଷ ବନ୍ଧୁ ପଲକରେ ଉଠିବ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳ ?

ସେ ଆଜି ଗଲେଣି ଚାଲି, ସେ ଘନର ଚାଲି ଓ କବାଟ
 ଉଇଚରି ସୁଖଖାଇ ଧରିଲେଣି ଆପଣାର ବାଟ ।

ଚଢ଼ିଜାତି ବାଦ ମିଛ ଦେଶ ପ୍ରୀତି, ବିଶ୍ୱାସର ମୁଖା
 ଦିନୁଦିନ ଅହଂକାରେ ଗଲେଲେ କଲେଣି ଫୁଲୁକା ।

ତୁମେ ଆଜି ନାଲିଲଣି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଡଳକ ବିମଳ,
 ଜାମୁକୋଳି ଖାଇଖାଇ ନାଟ କୁଣ୍ଡ ଶିଶୁ ଦଳଦଳ

ତୁମ କୋଳେ କଲି ଲେଖି ଆଶାମାର ଉତ୍କଳ ସ୍ବପନ
 ଅହଂସା, ସତ୍ୟ, ଅହେୟ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଶରୀରସାଧନ
 ବାଜମନ୍ତ ତୁମର ହେଲୁଣି,
 ସଚେତନ ପ୍ରାଣର ସ୍ପର୍ଶ ଆଜି ତୁମ କଣ୍ଠେ, ସ୍ପନ୍ଦିତୁଣି ।
 ତଥାପି ଭବଇ ବସି ଯେ ବଳିଷ୍ଠ ଦୁଃଖପିଣ୍ଡ ସ୍ବୟନ,
 ଅହରହ କର୍ମବନ୍ତ ପ୍ରତିଭାର ଅପୂର୍ବ ମନନ
 ଯିଏ ପାରିଥିଲୁ ଆଣି, ଅଭାବେ ତାହାର
 ଆଖିରୁ ବୁଝାଉଥିବୁ ଚରକାଳ ଲୁହ ଧାର ଧାର ।

(ଏବର ‘ବାଜି ରାଉତ ଗୁମାସ୍ତା’ ସେ କାଳର ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନର କେନ୍ଦ୍ର
 ଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କରୁ ଯେଉଁ ଘରେ ରହୁଥିଲେ ତାହା ଏବେ ବି ‘ଅଜାଙ୍କ ଘର’
 ନାମରେ ନାମିତ)

(ସାପ୍ତାହିକ କୃଷକ ସୌଜନ୍ୟ)

ସାରଙ୍ଗଧର ପ୍ରୟାଣେ

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ

କାଳର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷେ
 ବାଜି ରାଉତ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲୁ
 ସାରଙ୍ଗଧର ଦେଶେ ।
 ଆଜି କିନ୍ତୁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ
 ବାଜି ରାଉତର ଦେଶେ ।
 (ନିଃସନ୍ଦେହେ; ଉଣିଶ ବର୍ଷ ଶେଷେ)
 ମହାକାଳ ‘ଅହରହ ବାଣେ’
 ଅବା ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକଲ ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନେ ।
 ବାଜି ରାଉତ ଓ ବେଙ୍ଗ ପାଣିଆ ମଝିରେ
 ଯେଉଁ ନାତି ଦୀର୍ଘ ସରଳରେଖା
 ଲମ୍ବିଆସେ ଭେଦ କରି କାଳର ପରଖା—
 ତାର ଉପରେ ଯେଇ ବ୍ୟବଧାନ ଭୂମିରେ
 ସେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ
 ମହାବାହୁ, ଏକ ସମକୋଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତପରି ।

ସେ ଆଉ ନାହିଁ। ଦେହୁରି
 ଆସିଥିଲେ ସେ ପ୍ରସାପ ଏକ ଧରି
 ଅଥବା ଏକ ଆଲୋକ ଧୂଆ ପ୍ରସନ୍ନ ଭେର ପରି
 (ଟିକେ ଟିକେ ନୁହେଁ, ଏକାବେଳାକେ)
 ଅନ୍ଧାର ଦେଶ ଅନ୍ଧ କନ୍ଦ ଭେଦ ଉଜାଲ କରି,
 ଆଲୁଅପରି ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନେ ଆମ
 ଯାଇଥିଲେ ସେ ଜଡ଼ି,
 ଆସିଥିଲେ ସେ ଯିମିତ ଆଦେ
 ନୁଆ ପ୍ରାଣର ବଡ଼ ।

ଆଜି ତାଙ୍କ ଶରଣସ୍ୟା ବେଢ଼ି
 ପରୁରୁକୁ, ପଥ କାହିଁ, କହୁକହ ଫେଡ଼ି ।
 ମାରୁ ତାକୁ ମାର୍ଗର ଦର୍ଶନ,
 ଦେଶସେବା ଯେତେବେଳେ ମୁନାଫା-ମୁଗୟା,
 ଦେଶ ପ୍ରେମ ହୋଇଲୁଣି ପଣ୍ୟ
 ଖୋଲୁ ଏକ ବଜାରର ଚଳ
 ତାକୁ ତାକୁ ଆହେ ଅଯୋନିଜ !

ପିତୁ ଲୋକୁ କର ଆଶୀର୍ବାଦ
 ଏ ଦେଶ ନିର୍ମଳ ହେଉ,
 ଏଠା ଜଳବାୟୁ
 ପୁଣ୍ୟ ହେଉ, ଲଭୁ ସୁଖ ଜୀବନର ସ୍ବାଦ ।

(ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଯୁଗ ଜ୍ୟୋତି

କୁମାର ଚୁଲସୀ ଦାସ

ସେ ବଞ୍ଚିତ କୋଟି କୋଟି ମଣିଷ ମନରେ.....
 ସାଗର ହଲିଲ ଗେହେ ମୌସୁମୀ ଓ ଝଡ଼ର ଟଙ୍କାରେ
 କୁସୁମ-ସୁରସ-ଶାସେ, ଝର-ପତ-ବଚ୍ଛନ୍ନ-ମର୍ମରେ
 ସୂର୍ଯ୍ୟର-ସ୍ପର୍ଶିତ-କରେ, ପୁଷ୍ପାଧନା-ଶାୟକ ଟଙ୍କାରେ
 ଚନ୍ଦ୍ର ବଞ୍ଚିତ ଏ ଜାତିର ସ୍ବାସ୍ଥରେ ସ୍ବାସ୍ଥରେ.....

ବହୁତ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ-ସୌମ୍ୟ-ସୁଗନ୍ଧ-ସାବଲ୍ଲୀଧାର
ବହୁତ ନେତୃତ୍ୱ-ପ୍ରେମ-ମମତାର-ମାହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ-କଣିକା

ସୁସ୍ୱଚ୍ଛ ସମ୍ମାର୍ଗ କେତେ ଉତ୍ସାହିତ ଅଖିଳର ଭାବ.....
ସେ କି କେବେ ମରପାରେ ? ସରପାରେ କେବେ ?.....

ଧରକୁ କରିତ ସ୍ୱର୍ଗ ଯାର ପୂଜ-ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ-ସ୍ପର୍ଶ
ସୁଧୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରିଜଳେ ଯାର ଜାତି ଅକ୍ଷୟ ଦହୁଡ଼ି
ତାହାର ପ୍ରଣମେ ଆଜି ଧରକାଶ, ଶତାବ୍ଦୀ ଓ ବକ୍ଷ ।

(ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧର

ବିଭୂତ ପଟ୍ଟନାୟକ

ତୁମେ କେଡ଼େ ଦୀର୍ଘ ସତେ
ସୀମାରେଖା ପାଉନାହିଁ କମା,
କେଡ଼େ ଯେ ବିରାଟ ତୁମେ
ଦଶନାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ, କମା ।
(ସୀମାହୀନ ଚନ୍ଦ୍ରକାଳେ
କିଏ ମୂର୍ଖ କାଟିବ ଦ୍ରାଘିମା)

ସାରଙ୍ଗଧର

ଜ୍ଞାନନ୍ଦ ବର୍ମା

ଅନ୍ଧାର ଏବେ ଆନ୍ଧ୍ରର ରହିଛି ବାକି,
ସୂର୍ଯ୍ୟର ରଥ ଏବେ ବି ରହିଛି ଅନ୍ତରାଳେ ଲାଗି ।
ହେ ସାଥୀ, କର୍ମୀ, ନେତା
ମୃତ୍ୟୁ ତୁଲେ ଏବେ ଜିଜ୍ଞାସା ଗୁଲେ

ତମେ କହୁ କିମ୍ବା ସାଧନା ସେ ନିରୋଧିନୀ
ନିର୍ଭୀକ ନଗକେତା ?

ତମ ଫେରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁତ ଆଉ
ପ୍ରଶ୍ନ କେବଳ ଆମର ଆଗେଇବାର,
ତହିଁ ବାର ବାର ଆହ୍ୱାନ ଉଠେ ଜାଗି
ବାଉଁ କେ ଦେବ ଆଜି କହୁ ଆଲୋକର ?

ସତୀ ଚଉରାଶ ସୁପ୍ତ ସାରଥୀ

ନର୍ମଦା ସ୍ତୁତି

ଦୁଇ ନ ଘୋର ତାଳିଯାଏ ବାରେ ବାରେ
କୋଟି ଦଳିତର ବୁକୁଟା ହାହାକାରେ—
କୁଟୀଳ କାନ୍ଦର ରଥଚକ୍ଷୁ ଚଳେ ଆଜି
ସମାଜବାଦର ସ୍ୱପ୍ନଯାଏ ଭଜି ।

ହେ ସାରଙ୍ଗ ! ସେ କେଉଁ ଅଶୁଭ ଲଗନେ
ଶପଥ ନେଲି ରାଜତନ୍ତ୍ର ଧ୍ୱଂସ ସାଧନେ ?
ରତ୍ନଜାତ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳେ ବହୁ ଜାଲିଲ
ଘରେ ଘରେ ତୁମେ ସାମ୍ୟ ଜୁଆର ତୋଲିଲ
ତୁମେପରି ଦିନେ ସରବହର ସାଥେ
ଚକ୍ଷୁ ଲଙ୍ଘନ ନିଶାଣ ତୋଲି ହସ୍ତେ
ବ୍ରଜସ୍ୱରେ ଘୋଷିଲେ ଜନତା ଇନ୍ଦ୍ରାହାର
ଭାତ ଲୁଗା ଦାବି ଆମ ଜନ୍ମ ଅଧିକାର ।

ବୃଥା କମ୍ପେଡ଼ ! ଅବାସ୍ତବ କଳ୍ପନା ତୋର
ଏବେବି ଘଟୁଛି ଶତ-ମୃତ୍ୟୁ ଅନାହାର ।

ହେ ସୁପ୍ତ ସାରଥୀ ! ହେର ନିଦ୍ରା ପରହର
ଜୁଲୁମ୍ ରହିଛି ଅଛୁ ବ କିପରି ଭରି ।
ଗୁଳି ଖାଏ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ମଜ୍ଜୁର କୃଷକ,
ସାମନ୍ତବାଦୀ ଓ ବୃର୍ଜ ଆ ହୋଇଛୁ ଏକ ।

ସମାଜବାଦର ଏ ବିଷୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ,
ଶୋଇଛ କିଆଁ ବିପ୍ଳବୀ ! ସତା ଚଉରାରେ ?

ଆହ୍ୱାନପସ୍ତ କରେ ତତେ ବାରବାର
ଦଳିତ ଜନର ଅଲଗା ଅଗ୍ରଧାର ।

ପଡ଼ୁ ନିଜ ତୋର କାନେ ସେ କରୁଣ ଡାକ ?
ଆରେ ଉଦ୍‌ଘାସୀନ ! ଆରେ ଚର ନିର୍ବାକ ।

ଥୋକେ ଜନତାକୁ ସଂଗ୍ରାମେ ପେଲିଦେଇ,
ଭଣ୍ଡ ! ତୁ ଆଜି ଭାବକୁ ରହିବୁ ଶୋଇ ?

କ୍ଷୁଦ୍ର ଏ ଜାତି ଘୋଷଣା କରିଛୁ ଆଜି,
ପଞ୍ଚିବନ ଆଉ ତୋର ଏ' ଧର୍ମପାବାଜି ।

ଦଳିତ ଦେଶର ରକ୍ତ ରଙ୍ଗା ରବି,
ମାନବକୁ ହେବ ଜାତିର ଚରମ ଦାବି ।

ଉଠିବାକୁ ହେବ ପୁଣି ହେ ସୁଦ୍ଧ ସାରଥୀ,
ତେଜ ସତା ଚଉରା ଶୀତଳ ସମାଧି ।

ସାଥୀ ! ଶିଥିଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଢ଼ କର ପୁଣି
ଉଠାଅ ପିନାକ, ତୋଳ ହେ ଅକ୍ଷୟଭୂଷୀ ।

ଚର ବିପ୍ଳବୀ ! ଛାଡ଼ ସେ ଅନନ୍ତ-ଶଯ୍ୟା
ରବିବାକୁ ହେବ ନୂତନ ସମର ସଜ୍ଜା ।

(ସାମ୍ବାଦିକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଆମ ସଭିଁଙ୍କଠି ଅଛନ୍ତି ବହୁ

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ମହାନ୍ତି

ତୁମେ ଖୋଜ ସାଥୀ ସାରଙ୍ଗଧରରେ
ମୁଁ ଖୋଜଇ କାହିଁ ଲଣ୍ଡା ଦେହୁଣୀ ?

ତେଜାନାଲର ବଣକାନ୍ତାରେ

ବଜାଇଲୁ ଯିଏ ତୋଳି, ମହୁଗା ।

ତୁମେ ଖୋଜୁଥିବ ବଦେଶୀ ଫେରନ୍ତା

ଅଙ୍ଗରେଜ କୁହା ସାହେବ ଜଣେ,

ମୁଁ ଖୋଜୁଛି ଯିଏ ଦହୁଡ଼ି ଜାଲିଲ

ଏ ଦେଶ ମାଟିର ଅଛାଗୁ କୋଣେ ।

ତୁମେ ଖୋଜି ଚାଲି, ଚପକନ, ଚୋପି

ପିନ୍ଧି ଯିଏ ବଡ଼ ହାକିମ ହେଲ,

ମୁଁ ଖୋଜିଲି ଯିଏ ଘାନ ଦରିଦ୍ରର

ଦାନା କନା କଥା ବିଚାର କଲ ।

ତୁମେ ଦେଖିଥିବ ଚିରଣି ମେକାଜ

କଠୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶୁଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନ,

ମୁଁ ଦେଖିଛି ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କଠାରେ ଖୋଜି

ଶାନ୍ତ, ସରଳ ଶିଶୁର ମନ ।

ତୁମେ ଦେଖିଥିବ ବିଳାସୀ, ବ୍ୟସନ

ସିଗାରେଟ୍ ଫୁଙ୍କା ମଟର ଚଢ଼ା,

ମୁଁ ଦେଖିଛି ତାଙ୍କୁ ଜେଲଖାନାରେ

ଅଟା ପେଶୁଥିଲେ ଦାଢ଼ିଆ ବୁଢ଼ା ।

ତୁମେ ଶୁଣିଥିବ ରାଜାଙ୍କ ଧନରେ

ଆମେରିକା ଯାଇ ନେଲେ ସେ ଶିକ୍ଷା,

ମୁଁ ଶୁଣିଛି ସେହି ରାଜୁଡ଼ା ରାଜୁଡ଼ା

ରାଜିବାକୁ ଦେଲେ ମହାନ ଦାସୀ ।

ତାଙ୍କର କଥାରେ ସହୃଦ ରକତେ

ପ୍ରାଦୁର୍ଗାମୀ ଜଳ ହୋଇଲ ଲଳି,

ଜାଳଦେଇ ଗଲେ ହୁରୁସି ପ୍ରଧାନ

ନଟ, ଗୁରୁ, ବାଜି ମୁକ୍ତି ମଗାଲ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଜୟୀର ମରଣ କାହିଁରେ ?

ମରଣ ତା ପାଶେ ଯାଇଛି ହାରି,
ମାଲକଣ୍ଡ ସମ ପୁଣ୍ୟ ଆଜି ସେ
ଆଜଣ୍ଡା ଦୈନ୍ୟ ପାନକରି ।

ଗୋଟିଏ ହୋଇ ସେ କୋଟି ପରାଣରେ
ସ୍ନେହ ସୁଧା ବାରି ଗଲେରେ ସିନ୍ଧୁ,
ମରି ନାହାନ୍ତି ସେ ମରି ନପାରନ୍ତି
ଆମ ସବୁ କିଠି ଅଛନ୍ତି ବହି ।

(୧୮ । ୧ । ୭୮, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ନ ଆସ ଫେରି

ଅତ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ସାମଲ (ବିଜ୍ଞାନପୁର)

ଏକପରେ ଦୁଇ ଏ’ କ୍ଷମେ ଏଗାର
ବିଦିଗଲ ଅଜା ଯିବାରେ ଚୁମର
କେଶେଗଲ କିମ୍ପା ନଆସୁଛି ଫେରି—

ସାରା ରାଜକଟା ହେଉଛି ଝୁରି
କେଶେ ଗଲ ଆହେ ସାରଙ୍ଗଧାରୀ ?
ଗୁଣ୍ଡି ବସିଅଛି ଦେଶ ଚୁମର ।

ଘନ ଗାଲ ତାଲ ବନେ ଡେଙ୍କାନାଲ
ଚନ୍ଦ୍ରୋତ୍ପଳା ମୃତ୍ୟୁ ହଲେଲେ ଉର୍ତ୍ତୋଲ
କଟକ ଖୋଜୁଛି ମହାନଦୀ ନାରେ

ହଜିଲ ରତନ ପାଇବ ଫେରି ?
ସତେ ସାରଙ୍ଗଧର ଆସିବ ଫେରି,
ଚୁମ ପାଇଁ ଦେଶ ହେଉଛି ଝୁରି ।

ମନେଥିଲା ଉଚ୍ଚ ଆଶା କଲପନା
ଦେଶେ ହେବ ପୁଣି କଲକାରଖାନା
ଘାନ ଓଡ଼ିଆର ଦୁଃଖ ଯିବ ମେଣ୍ଟି—

ପର ପାଶେ ଅଛି ନହେବ କୁଳି
ସମାଜବାଦର ନିଶାଣ ଧରି
(ଦେଖ) ଅନନ୍ତରେ ହୃଦ ଉଠିବ ଭରି ।

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ସାଜି ମହାରଥ
ଝାସ ଦେଲି ସାର୍ବଧର ହେ ପବନ !
ତବପାଶେ ସାରା ରାଜକ ଜନତା

ଉଦ୍‌ଭାସେ ଶସ୍ତ୍ର ସଜାଳି କରି
ଜିଣିଲି ସମରେ ଦେଶ ବଇଚି
ତୁମ ପାଇଁ ଦେଶ ହେଉଛି ଝୁରି ।

ପଣ ରଖି ରାଜା ବଣିକ ଶାସନ
ବୁଝାଇ ଅଣିଲି ମୁକ୍ତି ମହାଧନ
ସ୍ଵାଧୀନତା ଘୃତ ମଧୁ ମହାସୋତେ

ଏ ଦେଶ ଜୀବନ ଉଠିବ ପୁଣି
କହୁଥିଲପର ଲଣ୍ଡା ଦେହୁରା ;
(କିନ୍ତୁ) ‘ବଞ୍ଚକେ ବଞ୍ଚନ୍ତୁ ଲଭକୁ ମାରି’ ।

ତବ ତ୍ୟାଗ କର୍ମ କଷଣ ସାଧନା
ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ହେଲ ବଡ଼ମୁନା
‘ଅବାସ୍ଥିତ’ କେତେ ଝାସାଇ ପଶିଲେ

ବାସ୍ଥିତ ମାନବେ ବାହାର କରି
କପଟେ ଆବୁଡ଼ି ଶାସନ ତୋରି
ଦେଖି ଗୁହାଳିଛ ଲୋକକବାର ।

କଳକାରଖାନା ବଢ଼ୁଛି (ବଢ଼ିବ) ବହୁତ
କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆର ନାହିଁ କାହିଁ ହାତ
‘କଳକା’ ପାଲଟି ଓଡ଼ିଶା ଗୁହୁଛି

‘ମହାପାତ୍ର’ ମାରିନଏ ଚାକିରି
ମୋ ରାଜକେ ବଢ଼ିଗୁଲେ ବେକାରି
(ତୁମେ ଥିଲେ) ରୁହନ୍ତୁ କି ତୁମେ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଧରି ?

କାଲି ଥିଲେ ଯିଏ ଜନତା ବଇଗୁ
ଆସନ୍ତି ସେ ଆଜି ବନ୍ଦୁ ଚୁପଧରି
‘ବନ୍ଦୁକ’ ଲୁଚାଇ ହୁଏ ଅନ୍ତରାଳେ

ବାକ୍ୟେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଲେହୁଲ ମାରି
ଧରିଛନ୍ତି ଦେଶ ଶାସନ ତୋରି
ଫେରେ ଗୁରୁକୁ ଦୁ’ଟଙ୍କା କରି ।

ସବୁଠାରୁ ଲଜ କି ଲେଖିବି ଆଜି
ତବସାଥେ ଯିଏ ଖଟିଥିଲେ ଯଜା

ଯାହାଙ୍କର ଥିଲେ ବଇଗୁ ପରମ,
ତାଙ୍କର ଆଜି ଯେ ବନ୍ଦୁ ଅନୁପମ
‘ରଜା ପ୍ରଜା’ ‘ବାଜା ପାଗ’ କଥା ଭୁଲି
‘ନିରମଳ’ ନାମେ ମଳଦୀପ ଜାଳି ।

ଜନତା ଶୋଷଣେ ସେ ଭଗବାନ
ପାରିବକି ଦେଖି ଏ ବାହାଦୁରୀ
ନଦେଶ ଏ ଦୁଃଖ ନଥାଏ ଫେରି ।

(୧୯ । ୮ । ୭୮, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ମୁହଁ ଜୟୀ ସେ

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ମହାନ୍ତି

ଦିଅନ୍ତେ ଆଜି ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ଦିଅ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ
ଯାହାଙ୍କ ନାମେ ସାରା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ ଜଳେରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଜଳେ
ତେଜାନାଳର ପଲ୍ଲୀ କାନ୍ଥାରେ

ଦିନେ ଯେ ଆସି ଜନମ ନେଲେ

ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟର କଷାଘାତ

ହସି ହସି ଯିଏ ବରଣ କଲେ

ଶେଷେ ଏ ଦେଶ ବାଣୀପୀଠ ହସିଲୁ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ବଳେ । (୧)

ନିଜ ପାଇଁ ଯେ ଯବୁ ବରଜ ଭାବିଲେ ବଡ଼ ଦେଶର କଥା
 ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦିଲା ଦେଖି ଘାନ, ଦରିଦ୍ର ଜନଙ୍କ ବ୍ୟଥା
 ତ୍ୟାଗକୁ ଯିଏ ଆଗରେ ରଖି
 ଭୋଗକୁ ମନୁ ପାଶୋରି ଦେଲେ । (୨)

ମୃୟୁ ଜୟୀ ସେ ମରି ନପାରନ୍ତି
 ମରଣ ଯେ ସେଠି ଯାଇଛୁ ହାରି
 ନୀଳକଣ୍ଠ ସମ ଯବୁ ସହୁଛନ୍ତି
 ଆକଣ୍ଠ ଗରଳ ସେ ପାନ କରି
 ସୂର୍ଯ୍ୟସମ ସେ ଦୀପ୍ତିମାନ ଅଛନ୍ତି ରହିବେ ସବ୍‌କାଲେ । (୩)

(୧୮ । ୧ । ୭୯, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧର

ବିଭୁତି ପଟ୍ଟନାୟକ

ଏମିତି କେତୋଟି ଜୋସ୍ଥା ତଳିତ
 କୁଆଁର ପୁନେଇଁ ରାତି
 ଅନ୍ଧତ ହେଲଣି ସମୟର ସ୍ରୋତେ କାହିଁ ?

ମାତୁ ଜଠର ଅନ୍ଧାର ଚାରି
 ତମଭଳି ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର
 ଏ ଦେଶ କୋଳତ ମଣ୍ଡଳ କଲନାହିଁ ।

ଆଜି ବି ଆସୁଛି ବନ୍ୟା ନଦୀରେ
 ଗୁରୁଆଡ଼େ ହାହାକାର
 ଶିଳିଫ ଗୁଡ଼ିଲେ ରାଜମାତି ଆଜି ଚାଲେ ।

ତମଭଳି ଜଣେ ଦେଖିଲି ନାହିଁତ ଲୋକ
 ବନ୍ୟା ପୀଡ଼ିତ ଜନତାର ପାଇଁ
 ଆଖିର ଲୁହରେ ମଶାଲ ଯିଏ ସେ କାଲେ ।

ପଳପଦବାର ମମତା ଚୁଟାଇ
 ଛୁଡ଼ିଥିବୁ ସୁଖଭୋଗ
 ସମାଜବାଦର ବାଣୀ ପ୍ରସ୍ତର ପାଇଁ ।

ଆଉ କିଏ କହୁ ହାତେ ତୋଳନେବ
 ପତାକା ବିପ୍ଳବର
 ଆସନ ଯାଚିଲେ କହୁଥିବ ଲେଡ଼ାନାହିଁ ।

ଆଜି ଏ ଦେଶର ରାଜନୀତି ଅଛୁ
 ନାହିଁ ଖାଲି ଯାହା ନାହିଁ
 ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥ ସବୁଠାରୁ ବଢ଼ିକଥା ।

ସମାଜବାଦର ସ୍ତୋଗାନ୍ ଶୁଭୁଛି
 ପୃଷ୍ଠିପତିର ମୁଣେ
 ଗରିବ ଲୋକର ଭୁଲ୍ରେ ଲେଟୁଛି ମଥା ।

ସାରଙ୍ଗଧର ! ଆଜି ଏତେବେଳେ
 ଆସିବ କି ଆଉ ଅରେ
 ଦୁଃଖିନୀ ଏଇ ଉତ୍କଳଦେଶେ ଫେରି ।

ବନ୍ୟା ଆସିଛି, ଝଡ଼ ବି ମାତିଛି
 ସାଥୀ କେହିନାହିଁ
 ରାତି ପାହୁବାକୁ ଆନ୍ଧୁର ଅନେକ ଭେରି ।

(୧୮ । ୧ । ୭, ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ପ୍ରଣତ

ଶ୍ରୀ ଅଭ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ସାମଲ

ମହାବୀରୁଷକ୍ ଚରଣ ତଳେ
 ପ୍ରଣତି ଡାଳେ । * ।

ଶିବ-ସମବାଇ ତ୍ୟାଗର ତମୁରୁ

ମୁଖରତ କଲ ବନଗିରି ତରୁ

କନ୍ଦରେ କନ୍ଦରେ ଉଇ ଗିରି ଶିରେ

ତେଣିତା ତୋଳି ଦହୁଡ଼ି ଜଳେ । ୧ ।

ମୁକ୍ତି ଗଙ୍ଗାଦୂତ ଯୁଗ ଭଗିରଥ

ତବ କରେ ମନ୍ଦାକିନୀ ଉଦବେଳିତ

ଲଙ୍ଘି ବନଗିରି କାନ୍ତାର ପ୍ରାନ୍ତର

ପ୍ରାବନ ହୋଇଲ ସାର୍ ଉତ୍ତଳେ । ୨ ।

ଦେବ ଖେଳା ଭୂମି ଏ ପୁଣ୍ୟ ଉଜ୍ଜଳ

କେଉଁ ଦୋଷେ ତ୍ୟାଗ ସାଧନା ବିଫଳ ?

ପ୍ରବାହ ଉନ୍ମୁଖୀ ପତିତପାବନୀ

ବହୁ, ନବହୁଲେ ଅବନୀ ତଳେ । ୩ ।

ବାପୁଜୀ ଉପ୍ସିତ ଜନତା ମଙ୍ଗଳ—

ରକ୍ତ, ନଥାୟିଲ ଭରତ-ଉତ୍କଳ

ଉତ୍ତାର ଓଁ କାର ବିପ୍ଳବ ମନ୍ତ୍ରର

ସମାଜବାଦର ଯଜ୍ଞ ରଚିଲେ । ୪ ।

ଜାତି ଯଜ୍ଞ-ପୀଠେ ପ୍ରବୀଣ ପୁରୋଧା

ଅରପି ଅହୁତି ସ୍ବାଛନ୍ଦ୍ୟ ପୁରୁଧା

ପୁରନ୍ତି ତ ଯଜ୍ଞ ସରିନ ଅହୁତ

ନଶ୍ବରେ ଓଁ କାର ମନ୍ତ୍ର ଏକାଳେ

ପୁରୋଧା ହେ ତବ ଚରଣ ତଳେ

‘ପ୍ରଣତ’ ଡାଳେ । ୫ ।

(୧୮ । ୯ । ୭୯, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ହେ ମହାମାନବ

ଶ୍ରୀମତୀ ଶାନ୍ତିମଞ୍ଜୁଷା ଦାସ

ମହାରାଜ ମହା ବୀର୍ଯ୍ୟବାନ

ଅକ୍ଷୟ ଅସମର୍ଥ

ତୁମ ପାଦେ କରେ ଏ ପ୍ରଣାମ
 ଆସନ୍ତାୟ କରଗଲ
 ଭବିଲ କି ତୁମର ମରଣେ ହେବ ମୋର ଜୟ
 ଜୟ ନୁହେଁ
 ମୁଁ ପାଇଲି ସେ ମରଣେ ମୋର ପରିଚୟ
 ଗନ୍ଧସ୍ଥାନ, ସ୍ବାଦସ୍ଥାନ, ବର୍ଣ୍ଣସ୍ଥାନ, ଦେହେ
 ମିଶିଗଲ ତୁମ ଜୀବନର
 ଅପ୍ରକଟିତ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସଂଗ୍ରାମ । ୧ ।

ଦୁଃସହ ଦୁନ୍ନ
 ଦୁର୍ବିହ ମନ୍ଦଗା, ଅକଥ୍ଯତ ପ୍ରେରଣା
 ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟନେଇ ଉତ୍ପାଟିଲ ଇତିହାସ ଆଦି ପବେ
 ଏ ଜାତିର ଦାନବ ପ୍ରଜାପ । ୨ ।

ହେ ମହାମାନବ
 ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷପ ତଳେ ଜନତାର ସୁଅ ମେଲେ
 କାହିଁକି ଯେ ଦେଇଗଲ ମୋର ହାତେ
 ସଂଗ୍ରାମର ଏ ଲୁକ୍ଷତ୍ୟ ବଂଶୀ
 ସେ ବଂଶୀରେ ଶିଖିଛି ଯେ ସୁର
 ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୀ ସଙ୍ଗୀତ ଆଶାର
 ସେ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ବର ଶୁଣି ନିଦ୍ରା ଭଳିଉଠେ କେତେ ଜାତି
 ତେଜ ଜାତି କୁଳ ମାନ ଅଭିମାନ
 କରେ ମୋର ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ୟାବନ
 ଧନ୍ୟ ହେବ ମୋର ଗାନ ରହସ୍ୟିବ ତୁମ ମାନ
 ତୁମ କ୍ଷମା ମୁଦତୁଆପରେ
 ଗଢ଼ାହେବ ଏ ଜାତି ସତ୍ତ୍ବତାର ସେ ଜୟ ତୋରଣ
 ହେ ମହାମାନବ କର ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ..
 ତୁମ ପାଦେ କୋଟି କୋଟି ନମସ୍କାର । ୩ ।

(୧୮ । ୧ । ୭°, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌକନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗ ସୁରଣେ

ଜାତୀୟ କବି ବୀରକିଶୋର ଦାସ

(ହେ ସୁର) କେତେ ଜଣ ଯୋଜା ତମରି ଭଳି ?
 ଲଢ଼ି ଲଢ଼ି ତମେ ପଡ଼ିଲୁ ଟଳି
 ଜାତି ଲାଗି ତମେ ଶେଷ ହୋଇଗଲୁ
 ଦେଶ ଲାଗି ଦେଇ ଜୀବନ ବଳି ।

ତରୁଣ ବୟସୁ ତମେ ତ ବିପ୍ଳବୀ
 ବିପ୍ଳବୀ ଆଜ୍ଞାକ୍ତ ଶତ୍ରେୁ ନବ ଛବି
 ତୋପଂବନ୍ଧୁକୁ ପତାଇଲୁ ବୁକୁ
 ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଭଙ୍ଗିବ ବୋଲି ।

ଅଭାବ ସାଥରେ କରି ସଦା ଭାବ
 କଳ୍ପସିଦ୍ଧି କେବେ କରିନା ସୁଭାବ
 ବିଦେଶକୁ କେବେ କବିବା ବିକାଶ
 ପଦ ପଦ୍ମରେ ପଛରେ ବୁଲି ।

ବଢ଼ାଇଲୁ ବାଟ ଆମକୁ ଯେ ଗୁରୁ
 ବାଟ ଦୃଢ଼ ତାକୁ ତଡ଼ିଲୁ ପୃଥ୍ବୀରୁ
 ସମାଧରେ ତାର ଫୁଲମାଳ ଡାଳୁ
 ନୀତିକୁ ତାହାର ପାଦରେ ଦଳି ।

ମାନବ ଜାତିକୁ କରିବାକୁ ଦାସ
 ମାନବ ବସାଏ କେତେ ଜାତି ଫାଶ
 ପରମାଶୁ ବୋମା ଲାଗିଛି ପରାଶ
 କିଏ କାହାଠାରୁ ବଳରେ ବଳି ।

ରଚି ନାଗାସାକ ବଡ଼ ହୁରେସୀମା
 ପୃଥିବୀକ ଦେଇ ବିଷ ବାନ୍ଧୁ ଜମା
 ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳକୁ ଧାଇଁଲୁଣି ଆମେ
 ଦୟା ମାୟା ପ୍ରୀତି ପଡ଼େ ଝାରିଲି ।

ମନରେ ମୁନରେ କି ଅବା କାମରେ

ଚଳି ନପାରିଲେ ଅହଂସା ମାତରେ

ମହାସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣ ରହେ ଯେଉଁ ଶ୍ବାସ

ଜବ ଜଗତକୁ ଦେବ ସେ ଜାଲି ।

(୮ । ୯ । ୩୦, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଅତୀତ ଇତିହାସରୁ ପଦେ

ପୁରୁଷ ଗଢ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଭଣ୍ଡ ଓ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଦାବି କହୁତ ପୁରୁଣା କଥା ହୋଇଗଲାଣି । ଏଥୁ ଭିତରେ ଗତବର୍ଷ ନିଶିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ମଧ୍ୟ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ନିଶ୍ଚିତ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିଛି, ତେଣୁ କେନ୍ଦ୍ରର କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାଟା ବାଳା ଅଛି ଯାହା ସେତିକି ।

ଅନ୍ୟତମରେ ପୁରୁଷ ରାଜା ଓ ସେମାନଙ୍କ ସମର୍ଥକମାନେ ଏପରି ଏକ 'ଅନ୍ୟାୟ' ବିରୁଦ୍ଧରେ ପାଟିଉଣ୍ଟ କରି ଅଳପଡ଼ିଲେଣି । ରାଜାମାନେ କୁଆଡ଼େ ଦେଶପ୍ରେମରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତ ଇଉନିଅନରେ ମିଶାଇଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ହାତପାଣି ଦିଆଯାଇଛି ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ତାହାର ଚିତ୍ତପୁରଣ ସ୍ବରୂପ ଦିଆଯାଉଛି ବୋଲି ବରମ୍ଭାର ଯୁକ୍ତି କରାଯାଉଛି ।

ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ବିତୀୟ ଯୁକ୍ତି ହେଲା, ଭଣ୍ଡ ଇତିହାସ ଦେବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ରାଜନୀତି ହୋଇଥିଲା ତାହା ପ୍ରଥମେ ଚିତ୍ତପତ୍ତ ଓ ପରେ ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ଦ୍ବାରା ସ୍ବୀକୃତ ହୋଇସାରିଛି; ସେଥିରେ ଆଉ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରାଯାଇ ନପାରେ ।

ଇତିହାସର ସାକ୍ଷ୍ୟ

ଭାରତର ସର୍ବମୋଟ ୫୭୨ ଗୋଟି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବା (ଗଢ଼ଜାତ) ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ କିମ୍ବିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଢ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ ହେଲା, ତା'ପରେ ହେଲା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛଦିଶ ଗଢ଼ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ, ତତ୍ପ୍ରାୟ ସାକ୍ଷରତ ହେଲା ୧୯୫୭ ଡିସେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ସର୍ବାର ବକ୍ସିଭାସ୍କର ପଟେଲଙ୍କ ସାମନାରେ, ସେତେବେଳେ ସେ ରେଲ-ଡବାରେ ବସି ରାୟପୁର ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ସେତେବେଳର ଘଟଣା ଯେ ଦେଖିଛୁ ସେ ଭଲଭାବରେ ଜାଣେ ଯେ ରାଜାମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ କିମ୍ବା ଦେଶ ପ୍ରେମରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଏହି ଚକ୍ରପଥରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିନଥିଲେ । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଉତ୍କଳାଲୀନ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗର ସେବେଟାଣ୍ଡା ଉ ପି ମେନନ ଯେ କି ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଚକ୍ରପଥରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରୁଥିଲେ ସେ ଏହି ଯତ୍ୟାତ୍ୟକ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଛନ୍ତି ।

୧୯୪୭ ଜୁନ ମାସ ୩ ତାରିଖର ଘୋଷଣାପତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଢ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଏକ ଇଡ଼ିଫିକ୍ସେନ୍ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ଏବଂ ଡାହାଣରେ ନାଗପୁରର ଭେନ୍ସୁଆମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏହି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ଜମିଦାରୀ ମାତ୍ର । ୧୮୧୮ରେ ଛତିଶଗଡ଼ ଓ ଛୋଟ ନାଗପୁର ଗଢ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଅଧୀନକୁ ଆସିଲା ।

୧୮୮୩ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଗୁଡ଼ିକ ଜମିଦାରୀ ହୋଇ ରହିଲା ଏବଂ ସେହି ବର୍ଷ ବିଲ୍ଲତ ସରକାରଙ୍କ ଭାରତୀୟ ବ୍ୟାପାର ମନ୍ତ୍ରୀ (ସେବେଟାଣ୍ଡା ଅଫ୍ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ) ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ୧୯୩୭ରେ ହିଁ ଏଥିରୁତରୁ ୨୭ ଗୋଟି ରାଜ୍ୟକୁ ଭାରତର ବଡ଼ଲଟ (ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ) ସନନ୍ଦ ଦେଲେ । କ୍ଳାସିକରେ ସେମାନେ ହେଲେ କରଦ ରାଜ୍ୟ, କାରଣ ସନନ୍ଦର ସୂଚି ରହିଥିଲା ଯେ ସେହି ତଥାକଥିତ ରାଜାମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରକୁ କର ବା ସଲମୀ ଦେବେ ଏବଂ ବଡ଼ଲଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ।

ଗଢ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ

ଏଥିରୁତରେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ନିଶ୍ଚିଳ ଭାରତ ଗଢ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀ ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ ରାଜାମାନଙ୍କ ଏକଛନ୍ଦ ସମତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନଲଗି ଦାବି କରୁଥାନ୍ତି ।

ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ପଦାନତ କରି ରଖିବା ଲଗି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏହି ସବୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦାୟିତ୍ୱସ୍ଥ ରାଜା ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଦମନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ତାହା କରାଇବା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ

କୌଶଳର ଏକ ଚମତ୍କାର ନିଦର୍ଶନ । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସବୁମନ୍ତେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପ୍ରଜା-ଆନ୍ଦୋଳନ ଦମନ କରୁଥିଲା । ସେହି କଳଙ୍କମୟ ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

କିନ୍ତୁ ୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ତାରିଖ ଦିନ ଯେତେବେଳେ ରାଜାମାନଙ୍କ ରକ୍ଷକ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ସେତେବେଳଠାରୁ ଏହି ରାଜାମାନେ ଅରକ୍ଷ ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠିଭୂତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପୁରୁଷର ଧ୍ୟାୟ କରିଦେଇଥାନ୍ତା, ଯଦି ସର୍ବାର ପଟେଲ ଓ ଭାରତ ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧ ଦେଇନଥାନ୍ତେ । ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ଆଜି ହୁଏତ ଭଣ୍ଡ ସାଧକାର ବା ଆଇନକାନୁନ କଥା ଉଠୁନଥାନ୍ତା ।

ମିଶ୍ରଣ ଏକ ଆଶୀର୍ବାଦ

ମିଶ୍ରଣ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଜାଲଗିରି ରାଜ୍ୟର ଦାୟିତ୍ବ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକମେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ନେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ନିଖିଳ ଭାରତର ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀର ସମ୍ପାଦକ ଥାନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗତ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ । ସେହିପରି ଜୁନାଗଡ଼ ହାଇଦରାବାଦ ପ୍ରଭୃତି ଅଦେଶ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମିଶ୍ରଣ ଚୁକ୍ତି ସେହି ରାଜାମାନଙ୍କ ପାଖେ ଏକ ଦୈବ ଆଶୀର୍ବାଦ ବୋଲି କହିଲେ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ ହେବନାହିଁ । ସବୁ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ମିଶ୍ରଣ ଚୁକ୍ତି ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପଦପଦସା, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁରକ୍ଷା ଏବଂ ମୋଟା ଭଣ୍ଡ ମିଳିପାରିଲା । ଏହାହିଁ ହେଲା ନିର୍ମମ ସତ୍ୟ ।

ଭାରତର ଇତିହାସ

ପ୍ରଥମ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ମିଶ୍ରଣ ଚୁକ୍ତି ସାକ୍ଷୀତ ହେବାପରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳୀନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ସର୍ବାର ପଟେଲ ଇନ୍ଦିରା ଫେରିଯାଇ ଯେଉଁ ଚିତ୍ତେ ଦେଇଥିଲେ ସେଥିରେ ପ୍ରିୟ ପର୍ଯ୍ୟ ବା ରାଜାଙ୍କ ହାତପାଣି ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଚଳିବା ମୁତାବକ କିଛି ଦେବାକଥା ସେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ—“ସେମାନଙ୍କ (ରାଜାମାନଙ୍କ) ସମ୍ମାନ ଓ ସାଧକାରର ସୁରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିସମ୍ମତ ସ୍ତରରେ ଚଳିବାଭଳି ସାଧନର ଭରସା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଭେନାଣ୍ଟର ସର୍ତ୍ତାବଳୀକୁ ଭିତରୁ କେଉଁଥିରେ ଏକଥା ଲେଖାଯାଇଛି ଯେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ହାତ ପାଣ୍ଡୁରୀବାଲୁ ଉପାଧିବ ତାହା ଯାବଦ୍ଦିନୀର୍ଦ୍ଧାରିତ ପରଦିନଲଗି ଦିଆଯାଉଥିବ ଓ ଯେତିକି ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଉଛି ତାହା କମ୍ ବେଶୀ ହେବନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ମିଶ୍ରଣ ଚକ୍ରରେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଡିଭିସନ୍ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଗର ସେକ୍ଟେଟାରି ଭି. ପି. ମେନନ ଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ରାଜାମାନେ ସ୍ଥାନର କରଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ଥିଲା ଯେ ଯେଉଁ ରଜା ସ୍ଥାନର କରୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଭଣ୍ଡ ବା ହାତପାଣ୍ଡୁ ଦିଆଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ଯେ ଭଣ୍ଡ ପାଇବେ, ଏ ବିଷୟରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇନାହିଁ ।

ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ହାତ ପାଣ୍ଡୁ ଦେବାଲାଗି କୁହାଯାଇନାହିଁ

ମିଶ୍ରଣ ଚକ୍ରନାମାରେ ୫ମ ଧାରାରେ ଅଛି । ଏଡ଼୍‌ବାର୍ (ଭାରତ) ଡୋମିନିଅନ ସରକାର ଆଇନ ଓ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ରାଜ୍ୟର ଗାଦି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୁଦ୍ଧେ ପାଇବାର ନିର୍ଦ୍ଧାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି (ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି) ଦେଉଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାର ସ୍ୱାଧିକାର, ସମ୍ମାନ ଏବଂ ପଦବୀର ନିର୍ଦ୍ଧାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛନ୍ତି । ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରିଭି ପର୍ସ ବା ହାତ-ପାଣ୍ଡୁର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଧାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ୧୯୪୯ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୯ ତାରିଖରେ ହୋଇଥିବା ବରୋଦା ଚକ୍ରରେ ରହିଛି—ଉପରୋକ୍ତ ପରିମାଣର ଟଙ୍କା କେବଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ବରୋଦାର ଶାସକ ପାଇବାଲାଗି ହିଁ ହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ସେଥିଲାଗି ହିଁ ହିଁ ହେବେନାହିଁ; ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ପରେ ଭାରତ ସରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ।

ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଯେତିକି ଟଙ୍କା ହାତପାଣ୍ଡୁ ଭାବରେ ଦିଆଯାଉଛି ତାହାର ପରିମାଣ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ନୁହେଁ, ଏକଥା ୧୯୪୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୯ ତାରିଖବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ କଥା ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାଙ୍କପରେ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ହାତପାଣ୍ଡୁ ପାଇବାଲାଗି ଆଇନବଳରେ ଦାବି କରିପାରିବେନାହିଁ, କିଏ କେତେ ଟଙ୍କା ପାଇବ ସେ ବିଷୟ ସ୍ଥିର କରିବା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମିଶ୍ରଣ ଚକ୍ରର ୫ମ ଧାରାରେ ହାତପାଣ୍ଡୁର ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦିଆଯାଇନାହିଁ କାହିଁକି, ତାହା ଏଇଥିରୁ ବେଶି ବୁଝାପଡ଼ୁଛି ।

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଛି ହାତପାଣ୍ଡୁର ନିଜାମ, ଗୋଆଲ୍‌ପୁରର ଶାସକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଭଣ୍ଡ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କମାଇ ଦିଆଯାଇଛି, କେତେକ ନ୍ଵଳରେ ତାହାର ଅଧାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କମାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ନିଜାମଙ୍କ ସହିତ ୧୯୫୦ ଜୁନ ୫ ତାରିଖ ଦିନ ଯେଉଁ

ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଯେଥିରେ ଥିଲା ଯେ ସେ ୧୯୫୦ ଅପ୍ରେଲ ପହିଲା ଦିନଠାରୁ ବର୍ଷକୁ ୫୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିନା ଟିକସରେ ହାତପାଣି ପାକବେ । ତାହା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା ଓପରୋକ୍ତ ପରମ୍ପରାରେ ଉକ୍ତ କେବଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିବା ନିଜାମ ବଞ୍ଚିବାଯାକେ ପାଇବେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ କେତେ ପାଇବେ ତାହାପରେ ଭାରତ ସରକାର ଛିର କଟିବେ ।

ସାତଦିନିଆର ଆବକାଶ ନାହିଁ

ଡେରା ଦେଖାଯାଉଛି ୧୯୫୭ ଡିସେମ୍ବର ୧୫ ତାରିଖଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୧୯୫୦ ଜୁନ ୨୫ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତ ସରକାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରେ ଜଗାଇଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖିକରି ଜଗାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ଭାରତ ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରାରେ ହାତପାଣି କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କୁ କେବାକରି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଚୁକ୍ତିପତ୍ରରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ହାତପାଣି ଆଂଶିକ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣପୂର୍ଣ୍ଣ କାଟିଦେବା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଇଚ୍ଛାଧୀନ ।

ସୂଚକ ଇତିହାସ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଉକ୍ତଦେବା ପଛରେ କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ନାହିଁ । ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନାୟାସ ।

ଏହି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି ରାଜାଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ବା ସ୍ୱାଧିକାର ବିଷୟରେ । ସୂଚନା ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ଗୃହୀତ ହେବାପରେ ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ସମ୍ବିଧାନ ବିରୋଧୀ ତାହା ସମ୍ବିଧାନକାର୍ତ୍ତବ୍ୟର ମୁକ୍ତତା ଯୋଗୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଗାଡ଼କରଙ୍କ ରାୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଘଟିଯାଇଛି । ଅତୀତ ପାଖରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ବୋଲି ସମ୍ବିଧାନରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିବା ସ୍ଥଳେ ଏହି ସୁବିଧାନ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଏପରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାଗରିକ ଗୋଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି ବୋଲି ସେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସମ୍ବିଧାନ ଗୃହୀତ ହେଲା ଯଦିଠାରୁଁ ସବୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା ଉଚ୍ଚତମ ହୋଇଥିବାର କଥା । ସେ ବିଷୟରେ ଅଧିକ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

(୧୮ । ୧ । ୬୮, ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ପୌନଃପୁରୀ)

‘ସମାଜ’ ପତ୍ରିକା ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକସେବକ ସମାଜ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ‘ସମାଜ’ ଜାଗଜ ଯେପରି ଭାବରେ ନୀତି ରାଜନୈତିକ ଅପପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି

ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୋ ମୁଣ୍ଡ (ସାରଙ୍ଗଧର) ତଳକୁ ନଇଁ ଆସୁଛି । ଏପରି କରିବା ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ସୁଦୃଢ଼ ତଥା ଲୋକଦେବକ ସମାଜର ସଭାପତି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସ ଟଣ୍ଡନଙ୍କ ନାମ ଉପରେ କଲଙ୍କ ବୋଲାଯାଉଛି । ପ୍ରେସ୍ ଏଜେନ୍ସି ସମ୍ବାଦରୁ ପ୍ରକାଶ ଯେ ସିଲେକ୍ଟ ସିଂହ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ମନ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାଭାନୁ ଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ଅର୍ଥକ ୧୧ ହଜାର ଷେକରେ ହରାଇ ଜୟସୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ‘ସମାଜ’ ସେ ସମ୍ବାଦକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ହେଡ଼ିଂରେ ସିଲେକ୍ଟ ସିଂହଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୁପ୍ତ ଶୋଚନାୟ ଭାବରେ ପରାସ୍ତ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଫେଡ଼ିଭଲି ଏହା ପୁଟ୍ଟରୁ ଆଖୁର୍ଯ୍ୟ କୃପାଲମ୍ଭଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ବିକୃତ କରି ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି । ରାଜନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନଲାଗି ସମ୍ବାଦକୁ ବିକୃତ କରି ବା ମିଥ୍ୟା ଲେଖି ‘ସମାଜ’ କାଗଜ ଅସାଧୁତାର ଚରମ ସୀମାକୁ ଉଠିଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଉତ୍କଳମଣିଙ୍କ ପବିତ୍ର ସ୍ମୃତିକୁ ପୂଜା କରିଥାନ୍ତି ସେମାନେ ‘ସମାଜ’ର ଏ ପ୍ରକାର ଆଚରଣକୁ ଦୃଢ଼ କରିନପାରନ୍ତି ।

(୧୫ । ୩ । ୫୭ ‘ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଷଡ଼େଇକଳା, ଖରସୁଆଁ ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

ଲୋକ ସଭାରେ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ ବିଲ୍‌ଟି ଗୃହୀତ ହୋଇଯିବାପରେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିବୃତ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି—

କେବଳ ବିହାର, ବଙ୍ଗାଳୀକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ପରଦା ଟାଣିଦିଆଯାଇଛି । କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ଵର, ଭେଙ୍କାନାଳ, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼, ସିଂହଭୂମି ସଦର ଓ ଷଡ଼େଇକଳା ଦବଡ଼ିଭଜନର ଓ ଫୁଲବରରୁ ଶହଶହ ଦରଖାସ୍ତ ଲୋକସଭା ଓ ମିଳିତ ଯାଅ କମିଟିକୁ ଆସିବ । ମୁଁ ଏହି ମିଳିତ ଯାଅ କମିଟିର ଜଣେ ସଭ୍ୟଭାବରେ ଓଡ଼ିଆବାସୀ ଓ ବଞ୍ଚିତ ଉତ୍କଳର ଲୋକଙ୍କୁ କୈଫିୟତଦେବା ଉଚିତ ମନେ କରୁଛି । ମୋର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ଯେଉଁମାନେ ମୋ ପାଖକୁ ଦରଖାସ୍ତମାନ ପଠାଇଥିଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଛି ଏବଂ ମୁଁ ଏ ଦରଖାସ୍ତ ସବୁ କମିଟି ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବି ମଧ୍ୟ ।

ପଛକୁ ଅନାଇଲେ ଏହି ଘଟଣାର ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯିବ ଯେ ୧୯୫୮ ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ବିହାରର ‘ନେତାମାନଙ୍କ ଦଲ୍ଲୀ’ ଏବଂ ସିଂହଭୂମିରେ ଯନ୍ତ୍ର ବା ହସ୍ତ ପୁତ୍ତଲିକା ହେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର କେତେକ ରାଜ୍ୟ ‘ପୁଟ୍ଟ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ସୁନିୟମ’ ଗଠନଲାଗି

ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଦେଖାଗଲା ଏବଂ ଏହି ରାଜାମାନେ ଏକାଠି ମିଶି ଏପରି ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟିକଲେ ଯେ ସତେଇକଳା ଓ ଖରସୁଆଁର ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଶାସନ ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ ।

ଦୁଇ ପ୍ରଦେଶ (ବିହାର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା)ର କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ମଧ୍ୟରେ ଗୁଲୁଥିବା ଅସ୍ତ୍ରାଢ଼ିକର ବଂଗଡ଼ାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳକାର ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମହତାବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିହାର ଆଗରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଜାଗାକୁ ବିହାର ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ କୁହାଗଲା ଯେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଅଲଗା ହୋଇ ରହୁଥିବାର ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କର ବାଟ ରହୁଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ଦୁଇଟି ଅଞ୍ଚଳକୁ କେବଳ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବିହାର ସହୃଦ ମିଶାଇ ଦିଆଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହାକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ରେକର୍ଡ଼ ପଞ୍ଜ ନଥିଲା । ମୋ ମତରେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଏକତା ରକ୍ଷାଲାଗି ସେତେବେଳେ ସତେଇକଳା ଖରସୁଆଁକୁ ବଳି ଦିଆଗଲା । ଗତ ୧ ବର୍ଷ ଧରି ଓଡ଼ିଆମାନେ ଯେତେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଆସିଲେ, ତାହା ନିରର୍ଥକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଯଦିଓ ଉଚ୍ଚମହଲରେ ନେଶଦେଶ ଗୁଲିଲା—ତଥାପି ଲୋକଙ୍କର କିଛି କହୁବାର ରହୁଲାନାହିଁ ।

(୩୧ । ୮ । ୫୭, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର

ଅମଲ କୁମାର ଘୋଷ

୧୮୮୭ ମସିହାର କୁମାର ପୁଣିମା । ସେଦିନ ତେଜାନାଲ ଗଡ଼ର ଘନ ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ ଯେଉଁ ଶିଶୁଟିର ଆବର୍ତ୍ତାବ ହେଲା ତାଙ୍କୁ ହିଁ ପରେ ଦୁନିଆ ଜାଣିଲା ସାରଙ୍ଗଧର ବୋଲି । ପିଲାଦିନରୁ ବାପା ତାଙ୍କର ଚରଦିନଲାଗି ଆଖି ବୁଜିଦେଲେ । ଶିକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ବ ପଡ଼ିଲା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହାତରେ । ତେଜାନାଲ ଗଡ଼ରୁ ହାଇସ୍କୁଲ ପାଠ ଶେଷକରି କଟକର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଲାବେଳେ ହୁଏତ କେହି ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇନଥିଲେ ।

ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପିନ୍ଦର ଚୂଡ଼ି ଗ୍ରହଣକରି ଯେତେବେଳେ ୧୯୦୫ରେ ସେ ଜାପାନରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇବାଲାଗି ବାହାରିଲେ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁ ନପଡ଼ୁ ତାଙ୍କ ମନ ଭିତରର ଅଶାନ୍ତ ପିପାସା ଆସୁପ୍ରକାଶ କଲା । ଜାପାନରେ ଦୁଇବର୍ଷ ଶିକ୍ଷାପାଇବା ପରେ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହୋଇ କୃଷି ଓ ବିଜ୍ଞାନରେ ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷାଲାଗି ସବୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ଏଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲେ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ।

ଜଣେ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକକୁ ସମ୍ବଲପୁର ଅବସ୍ଥାରେ ସେତେବେଳେ ବିରୁଦ୍ଧ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦେଖିବା ଏକ ଅସଂଭବ କଥା ନିଶ୍ଚୟ । କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏହି ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ରାସ୍ତା ସଫେଇଠାରୁ ହୋଟେଲ ବାସନ ମାଜିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କାମ ବଳେଇ ଯାଇପାରନ୍ତୁନା । ଶ୍ରମ ଓ ବିଦ୍ୟାକୁ ଏକାଠି କରିବା ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିକାବୁଦ୍ଧମାନେ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାକ୍ରମ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ପାଠ୍ୟ ଦର୍ଶନ ତଳେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦ୍ୱାରା ତାହା ନିଜ ଜୀବନରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଇଛି ।

ଏଗାର ବର୍ଷ ବିଦଗ୍ଧ ଆନ୍ଦୋଳନରେ । ଦ୍ୱାଦଶ ଦ୍ୱୀପରେ ଚାଲି, ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗିନୀ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ବିବାହ କରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ।

ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଫେରିଆସି ଶିଳୋନ୍ମୋଚନ ମୋଟା ବରମାର ଚାଲି ତାଙ୍କ ଅଶାନ୍ତ ମନକୁ ଶାନ୍ତ କରିପାରୁନାହିଁ । ଡେଫାନାଲରେ ଅଗଷ୍ଟ ଓ ୧୯୬୭ରେ ଡେଫାନାଲ ଗଡ଼ରେ ନିଜ କାରଖାନା ସ୍ଥାପନର କଳ୍ପନାକୁ ରୂପାୟିତ କରିବାବେଳେ ବାଧ୍ୟତାରେ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜା, ରାଜଶାଳି ସମାଜ ଓ ଦେଶର ରାଜନୀତିକ ପରିସ୍ଥିତିଆଡ଼ । ପରାଧୀନ ଭାରତ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାର ଅକଥମୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶିଳପ୍ରୟାସୀ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଭିତରୁ ସୃଷ୍ଟି - କଲ ବିପ୍ଳବୀ ସାରଙ୍ଗଧର । .

୧୯୩୮ ଡେଫାନାଲ ଓ ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଏହାକୁ ଦେଖିଲେ ନୂତନ ଭୂମିକାର କର୍ତ୍ତୃଧାର ରୂପେ । ନିଜେ ଭାରତ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସଂଗଠନରେ ସମ୍ପାଦକ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଥିଲା ଏହାଙ୍କ ଉପରେ, ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଥିଲେ ତାହାର ସଭାପତି । ତାପରେ ୧୯୪୨ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେ ହେଲେ ବନ୍ଦୀ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ହେଲା । ଭାରତର ଶାସନ ବିଧାନକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ସଭା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାର ସଭ୍ୟବେଳେ ସେ ଯାହା କରିଛନ୍ତି ତାହାଠାରୁ ବେଶୀ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ନାହିଁ ନିଷ୍ଠା । ମହାପଦ୍ମଲି ପଦପଦ୍ମ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସେ ଶୋଷିତ ଜନତାର ବଳୁ ଭାବରେ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଖିଲେ । ଅନନ୍ତ ସହୃଦ ସାଲିସ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନମୋଇ ବୁଦ୍ଧ ବୟସରେ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଓ ବିଧାନ ସଭା ସଭ୍ୟପଦ ଛାଡ଼ି ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ସେ ଲୋକସଭାର ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପ୍ରତିନିଧି ।

ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରେ ତାଙ୍କର ଅତି ଅଲଗାଲଗାଣି ଅବଦାନ ହୋଇଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ୧୯୫୭ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୮ ତାରିଖରେ ସେହି ଅଶ୍ରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏକ ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏବଂ ନିଷ୍ଠା ଓ ସାଧୁତାର ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

(୧୮ । ୧ । ୭, ସାପ୍ତାହିକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଏକ ପଞ୍ଚାଂଶୁ

ନୀଳମାଧବ ବୋଷ

ମିତ୍ର କହୁନୁନି, ଅପଣ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

କେବଳ ଦେଖିଛନ୍ତି ନୁହେଁ, ଅପଣ ତାଙ୍କୁ ଭଲକରି ଜାଣିବାର ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି ।

ମିଛକଥା ।

ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାକୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି ?

ଭୟ ?

ନୁହେଁ ତ ଜଣ ? ଚାହିଁ ଦେଖନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ଅବଶ୍ୟାସର ଚୋରବାଲି ।

ଚୋରବାଲି !

ଚୋରବାଲି । ନିଜ ଉପରୁ ଆପଣଙ୍କର ବଶ୍ୟାସ ଚାହିଁଯାଇଛି । ଆପଣ କିଏ ସେ ? ମତେ ଏମିତି ଗୁଡ଼େଇଗୁଡ଼େଇ ଜେରା କରୁଛନ୍ତି ? ବ୍ୟାଘ୍ର ହୁଅନ୍ତୁନି, ମୋ ପରିଚୟ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛି ପା ରହିବନି । ଅଛା କହିଲେ, ଆପଣ ସମାଜବାଦୀ ନା ?

ଆରେ, ଏ ତ ଆଜିକାଲି ଏକ ଫେସନ୍—ଠିକ୍ ପିନ୍ଧିଲି ସାଜିଲି ପ୍ୟାଣ୍ଟଭଲି ।

କିନ୍ତୁ ଆପଣ କଣ ଏହାକୁ ଫେସନ୍ ଭାବି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ? ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଏଇତା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା ?

ଏସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରଦେବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆରେ ରାଗିଲେ କି ? ମୁଁ କେବଳ ପଢ଼କଥା ଟିକେ ମନେପକାଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ଥିଲି ।

ନା, ନା ! ଏସବୁର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । କାହିଁକି ଆପଣ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଆଘାତ ଦେଇଛନ୍ତି ? କିଏ ଆପଣ ? ମୋ ହାତରେ ଏତେ ଖବର ରଖିଛନ୍ତି ?

ମୁଁ ତେବେ ଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ନିଜର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଅରେ ମନେପକାନ୍ତୁ । ରୁହନ୍ତୁ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ? କି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ମୁଁ କରିଥିଲି ? ବା, ମୁଁ କେମିତି କହିବି ? ଆପଣଙ୍କ କଥା ଆପଣ ମନେପକାନ୍ତୁ । ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷଧରି ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆପଣ ଯୋଗଦେଇ ନଥିଲେ ? ଦେଶରୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶୋଷଣ, ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନ୍ଧକାରୀୟ ଦୁରକର ଏକ ସୁଖୀ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଇନଥିଲେ ?

ନେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୁଁ ନିରୁପାୟ, ମୁଁ ସରକାରଙ୍କ ଏକ ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନଭୋଗୀ କର୍ମଚାରୀ ମାତ୍ର ! ମୋ ଦ୍ୱାରା ଆଉ କଣ ହୋଇପାରିବ କୁହନ୍ତୁ ?

ବାଃ, କ୍ଳୀବ ପଲ୍ଲୀୟନବାଦୀର ଚମତ୍କାର ଜମାନବନ୍ଦ ! ଆପଣ ନା ଘନେ ବୃଦ୍ଧ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଓ କର୍ମତତ୍ପରତା ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ?

ହୋଇଥିଲା ।

ଆପଣ ନା ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଆତ୍ମ ତ୍ୟାଗ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ?

ହୋଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଠୋର, ଆପୋଷସ୍ଥାନ ଦୃଢ଼ ମନୋଭାବ ଆପଣଙ୍କୁ ବିସ୍ମିତ କରି ନଥିଲା ?

କରିଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରଭୁର ଦମ୍ଭେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଜନସେବା ଆପଣଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିନଥିଲା ?

କରିଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ସ୍ପର୍ଶରେ ଆପଣ ଧନ୍ୟ ହୋଇନାହାନ୍ତି ?

କୁହନ୍ତୁ । ଚୁପ୍ ରହୁଲେ କାହିଁକି ?

ଆପଣ ଯା'ନ୍ତୁ । ଦୟାକରି ମତେ ଟିକେ ଏକୃଷ୍ଟିଆ ରହିବାକୁ ସୁଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଯେତେ ଭବିଷ୍ୟତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିପାରିବେନି ।

ମୁଁ ସମାଧାନ କରିବି ? ମୋର ଏତେ ଶକ୍ତି !

ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେତକ ହୋଇପାରିବ ଆପଣ କଣ ସେତକ ବି କରିଛନ୍ତି ?

ନା ନା, ମୁଁ ମୁଁ କିଛି କରିପାରିବିନି । ମୁଁ ରାଜନୀତି ଛାଡ଼ିଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତି କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ିଛି ?

ମାନେ ?

ଆପଣ ସବୁ ବୁଝି କିଛି ନବୁଝିବାର ଅଭିନୟ କରିଛନ୍ତି । ଅସମ୍ଭବରେ ଆପଣଙ୍କ ଆଖିରେ ପରଲ ପଡ଼ିଯାଇଛି । କଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି ସମାଜରେ ? ଧନ ଓ କ୍ଷମତାର ଲାଲସାରେ ମଣିଷ ମଣିଷପଣିଆ ଭୁଲିଯାଇଛି । ହାତରେ ଗୁପ୍ତ ପାତକର ଛୁରୀ ଧରି ହତାଶାର ଅନ୍ଧକାର

ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିଜ ପାପର ରୂପ ଦେଖିପାରୁନି । ଯମତାର ତାଙ୍କ ଭିତରେ ପାଗଳ ଦୁଷ୍ଟଗୁଣିକ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଧସାଧସି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଣି କାହା ହାତରେ ପଡ଼ାକା । କେତେ ରଙ୍ଗର ପଡ଼ାକା । କେତେ ଯାଇନବୋଡ଼ି । ଦେହରେ କେତେ ପ୍ରକାର ନାମାବଳୀ । ମୁହଁରେ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଲେକ ଭୁଲିଣିଆ ସ୍ଲୋଗାନ୍ । ଆଦର୍ଶର ଆଜି ଅପମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛି—ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଳାଷ ଆଜି ବଡ଼କଥା, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଲ, ରାଜରାଜୁଡ଼ା ଗଲେ, ଜମିଦାରୀ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ରହିଗଲା ସେହି ପୁରୁଣା ରାଜରାଜୁଡ଼ା ମନୋଭାବ ଆତ୍ମଗୋଲମୀ ମନୋବୃତ୍ତି । ବୁଝିଲି । ସବୁ ବୁଝିଲି । କିନ୍ତୁ ସମାଜକୁ ମୁଁ କେମିତି ବଦଳାଇ ଦେବି ?

କିନ୍ତୁ ଆପଣ ନିଜକୁ ତ ବଦଳାଇ ପାରିବେ । ନିଜ ଚରିତ୍ର, ନିଜ ଚିନ୍ତାଧାରା, ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣ କଣ ପ୍ରକା ସମାଜବାଦୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି ? କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ପଦ୍ଧତିରେ ଆପଣ ସମନ୍ବିତ ଆଣିପାରିଛନ୍ତି ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ?

ମତେ ଆପଣ ପାଗଳ କରିଦେବେ ନା କଣ ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଯିବାକୁ ଦେବିନି । କହନ୍ତୁ ଆପଣ କିଏ ?

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ବିବେକ । ସନ୍ତସନ୍ତ ଆ କବରର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରୁ ମୁଁ ଉଠିଆସିଛି ଟିକିଏ ଆଲୋକର ସନ୍ତାନରେ ।

ଦଳକାଏ ପାହାନ୍ତି ପବନର ଧକ୍କାରେ ଝରକାଟା ମେଲ ହୋଇଗଲା । ଫୁଲଦାମାଟା ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଶବ ଶୁଣି ଚାହିଁକିନା ନିଦରୁ ଉଠିପଡ଼ିଲେ ଅଶୋକବାବୁ । ଏତେବେଳେଯାଏଁ ସେ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ ନା କଣ ! ତଳକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲି, ସେପଟେମ୍ବର ୧୮ ତାରିଖର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଭଙ୍ଗା କାଗଜିଡ଼ାକ ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଦିଶୁଛି ।

(ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ପୌଜନ୍ୟରୁ)

ମନେଅଛି ଯେତକ

ଶ୍ରୀ ବୀରକିଶୋର ଦାସ

ଦିନପରେ ଦିନ ଯେମିତି ଚାଲିଯାଉଛି, ଆମ ଭିତରୁ ସେମିତି ଗୋଟିକପରେ ଗୋଟିଏ ଚାଲିଯାଉଛନ୍ତି ।

ଧର୍ମାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ଜ୍ଵାଲି, ‘ମୋହନ ବଂଶୀ’ର ଲେଖକ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମୋ ପାଖକୁ ଚାଲିଆସି, କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ କହିଲେ ବହୁଙ୍କଣ୍ଡି ଭଲହୋଇଛି । ମଧୁବାବୁଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଲେଖିଛ, ବଡ଼ ଚମତ୍କାର । ଗୁଣଧାତୁ ମୋହନବଂଶୀରୁ ଗାଇଦେଲେ—

ମନଠାରୁ ବଡ଼ଧନ ନାହିଁ ଆଉ ମୋର
ଅରପିଲି ଆଜି ତାକୁ ଦେଶପଦେ ତୋର ।
ଅରପିଲି ଆଶୀର୍ବାଦ କର ମୋତେ ଭାଇ
ମୋ ଜୀବନ ଦିଏ ଯେତେ ତୋ ଜୀବନ ପାଇଁ ।

ତାପରେ ଅନେକ ଦିନ କଟିଗଲା । କାଳସ୍ରୋତରେ ଶୁଷ୍କିଆସି ଆସି ବରହମ୍ବର ଜେଲରେ ଏକାଠି ହେଲୁ । ସେ ଥାନ୍ତି ଅବରୁର ବନ୍ଦୀ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହା ୩୨ ମସିହାରେ ପାଟନା କ୍ୟାମ୍ପ ଜେଲରେ ଥିଲାବେଳେ ମହତାବବାବୁ କେତେକ ଯୁବକ ବନ୍ଦୁକୁ ନେଇ ସାହୁଡ଼୍ୟ ଚକ୍ରା କରୁଥିଲେ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଢ଼ତା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଲେଖାଉଥିଲେ । ସେ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ‘ନିଗଡ଼ ନିସ୍ତନ’ ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତିକା ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଇଛି । ମୋର ମନେପଡ଼ିଗଲା ସେହି କଥା । ବରହମ୍ବର ଜେଲରେ ଖଣ୍ଡିଏ ହାତଲେଖା ମାସିକ ପତ୍ରିକା ବାହାରକରୁ । ତାର ନାମ ‘ବୈଜୟନ୍ତ’ । ମୁଁ ସମ୍ପାଦକ, ରାମ ପ୍ରସାଦ, ବିଶ୍ଵମ୍ବର ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଜେଲର ବହୁ ବନ୍ଦୁ ଲେଖା ଦେଉଥିଲେ । ଏହା ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ଶ୍ରୀମାନ ମନମୋହନ (ଗ୍ରାମ ସେବକ ସମ୍ପାଦକ) ପ୍ରତି ସଂଖ୍ୟାରେ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜନୈତିକ ଘଟଣା ବସି ଚିହ୍ନି ଦେଉଥିଲେ ।

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କୁ କିଛି ଲେଖାଲେଖି କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲୁ । ସେ ଦୁଇ ଦିନୋଟି ଗପ ଲେଖି ଦେଇଥିଲେ । ଦିନେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଆଣି, ମୋ ପିଟ୍ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖନ୍ତୁ ଯେ, ମୁଁ ନାହିଁ । ମୋର କାଗଜପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଖେଳାମେଳା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବହୁଗୁଡ଼ିକ ଏଠିପେଟି ଥିଆ ହୋଇଛି । ସେ ସବୁଗୁଡ଼ିକ ସଜାସଜି କରି ରଖିଲେ । ମୁଁ ଯେମିତି ଆସିଲି, ସେମିତି ମତେ ହସିହସି କହିଲେ. ‘ତମେ କବି ନୁହେଁ ଅକବି । ଯାହାର ଯୌଦର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ, ସେ କବି ହେବ କଣ ? କବି ହେଲେ ବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କବି ବୋଲି କହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ’ । ମୁଁ କହିଲି, ‘ଆଜ୍ଞା ମୋର ଲେଖାଲେଖି ଦେଖି କେତେ ଦିନେ ବିଦ୍ରୁପ କରି କହିଥିଲେ’—

କବି, କମାର, ଚିହ୍ନକାର
ସ୍ବାଙ୍କୁ ନାହିଁ ଭରୁ ପାର ।

ସେ କଥା ଶୁଣି ସେ ମୋ ବଛଣାରେ ବସିପଡ଼ିଲେ, କହିଲେ ‘କଣ କଣ ଆଧୁନିକରେ ଜନ୍ମିଲେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ପଦ ଅଛି ନା ? ମୁଁ ଆଉଥରେ ସେ ଦୁର୍ଭାଷା କହିଲି । ସେ ଟିକିଏ

ଭବିଷ୍ୟ କହିଲେ, କଥାଟା ଏକଦମ ଠିକ୍ । କବି, ଶିଳ୍ପୀ, ଚିନ୍ତକାର ଯେବେ ସଫାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଯିବେ, ତେବେ ସଫାର ଚଳିବ କେମିତି ? ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରେ କଣ କିଛି ତତ୍ପାତ ରହିବ ?

ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲ ଆନ୍ତରାନ୍ତର ପକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାପୀଠ ଥିଲା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ପୁରୀରବାରୁ (ଲୋକ ସମ୍ପର୍କ ଅତିସର) କେତେକ ଯୁବକଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ କ୍ଲାସ କରୁଥାନ୍ତି । ସେଥିରେ ଚିକିତ୍ସା ଓ ଶରତଚକ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । କେତେକ ଗୀତା, ଭଗବତ ଆଦି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । ଉମାବାରୁ (ଲୋକସତ୍ତ୍ୱ ସଦସ୍ୟ), ବିରଜାବାରୁ ପ୍ରଭୃତି ଗୋଟିଏ ଦଳ ଘଣ୍ଟ ବେଠକ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟାୟାମ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥିଲେ । କେତେକ ରବିନ୍ଦ୍ର, ଉପେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନାରେ ରତ ଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିବାଦ ତଥା ରାଜନୈତିକ ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଭାଷାମାନେ କମ୍ୟୁନିଜମ ବିଷୟରେ ନିୟମିତ କ୍ଲାସ କରୁଥିଲେ ।

ସାରାଂଶରବାରୁ, ସଫଳ ଶାନ୍ତକୁ କୁମାର ଦାସ (ଉପମନ୍ୟୁ), କଣ୍ଠର ଚରଣ (ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ), ବିଶ୍ୱମ୍ଭର, ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ନେଇ ମାର୍କସଜନ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ବହୁଧର ଆମ ମହଲକୁ ଅସନ୍ନ ମୁଁ ପରିହାସରେ କହେ—ଆଜ୍ଞା ମାର୍କସ ପୂର୍ବେ କେତେଦୂର ଗଲା ? ସେ ହସି ହସି କହନ୍ତି ଖାଲି, ଗୋଟାଏ ପୂର୍ବେ ପଡ଼ୁଥିବ ନା ? ସବୁ ପୂର୍ବେ ପଡ଼ିବା ଉଚିତ୍ । କଣ କଣ ଗାଇଲ ? ତାପରେ ଗୀତାଟା ସେ ନିଜେ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅନ୍ତି ।

ସରିଗଲି ମୁଁ ତ ସରିଗଲି
ଧରମ କରମ ଯାହାଥିଲା ମୋର
ତା ଲାଗି ଯୁକ୍ତ ଛାଡ଼ିଦେଲି
ବେଦ, ବାଇବେଲ କେ'ବନ ସହିତା
ଗୀତା, ଗୀତାଞ୍ଜଳି କାଗର କବିତା
ସବୁଲଗେ ପିତା ତାର ଗୁଣ ଗୀତା
ଜୀବନର କପାମାଳା କଲି ।

୪୩ ମସିହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କର ଫାଶିକାଠରେ ଝଲିବାର କେତେଦିନପରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଝଡ଼ି ହୋଇଥିଲା । ସେ ଝଡ଼ିଟି ଏଡ଼େ ପ୍ରବଳ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଆନ୍ତେମାନେ ଯେଉଁ ଗୁଲିଘରେ ରହୁଥିଲୁ, ସେ ଘରଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉଡ଼ିଯାଇ ଧୁଲିସାତ୍ ହେଲା । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନଟା କେବେ ମନରୁ ଲିଭିବନାହିଁ । ମହତାବଜା ଓ ଆଉ କେତେଜଣ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦଳର ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀମାନେ ସେ ଜେଲରେ

ଥିଲେ । ଝଡ଼ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ନଭେମ୍ବର ମାସ ୭ ତାରିଖ ଦିନ । ଦିନ ୧୦ଟାବେଳକୁ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ଓ ପବନ ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଗୁଳିଘରୁ ନେଇଯାଇ ପୁରୁଣା କୋଠାଘରେ ରଖାଇଲେ । ସେ ଝଡ଼ ବୋହୁଲବେଳେ କୋଠାଘର କଡ଼ି ମଧ୍ୟ କଡ଼କଡ଼ ହେଉଥାଏ । ଆଶା ନଥାଏ, ଆନ୍ତଃମାନେ ବହୁତ ବୋଲି । ଜେଲ ପାଟେରୀ ଭାଙ୍ଗି-ପଡ଼ିଲା । କେତେକ କସ୍ତେସୀ ବାହାରକୁ ପଳାଇଗଲେ । ବଡ଼ବଡ଼ ଗଛସବୁ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି ଜେଲକୁ ଏକାକାର କରିଦେଲା । ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହୁଥିବା ସବୁ କସ୍ତେସୀମାନେ ଏକାଠି ଠୁଲ ହେଲୁ । ଛ' ତାରିଖ ଦିନଟାତ ଝିଆପିଆ ବନ୍ଦ । ତହିଁଆରଦିନ ୪ଟା ପୁରା ରେଷେଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆନ୍ତଃମାନଙ୍କୁ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଭାତ, ଗୋଟିଏ ଡାଲିନା କରି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ପଦାରେ ମଧ୍ୟ ଦୋକାନ ବଜାର ସବୁ ବନ୍ଦଥାଏ । ଯେଉଁ କସ୍ତେସୀମାନେ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ପୁଣି ଜେଲକୁ ଫେରିଆସିଥିଲେ ।

ଆଖିରେ ଦେଖିଛି, କେତେକ କସ୍ତେସୀ ପେଟ ବକଳରେ କାଉ, ବଣି, ବଗଆଦି ଝଡ଼ରେ ମରି ପଡ଼ିଥିଲେ ତାହା ପୋଡ଼ି ଖାଇଗଲେ । ଆମେ ଖାଇସାରି ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ପକାଇ-ଦେଉ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଆମେ ହାତ ଧୋଉ, ସାଧାରଣ କସ୍ତେସୀମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭାତ ସଂଗ୍ରହ କରି ଖାଇବାର ଦେଖିଛି ।

ସେଦିନ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ତାଙ୍କ ଭାତରୁ ଅଧେ ଖାଇ ବାକି ଅଧକ ବାଟୁଳା କରି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦୁଇଜଣ କସ୍ତେସୀଙ୍କୁ ଲୁଗୁଇକରି ଦେଇଆସିଲେ । ଲୁଗୁଇ କରି ଦେଇଆସି ନଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ଦେରିଯାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାପଡ଼ା କରିଆନ୍ତେ ।

ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ମୋର ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ସହ ଝୁର୍ କମ୍ ସାକ୍ଷାତ୍ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ଯାହା ଦେଖା, ସବୁ ଲେଖାରେ । ସେ ନବିଂହୋମରେ ରେଗିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍-ପଡ଼ି ମୋତେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ—ମୁଁ ଯେଉଁ ଗଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଛି, ସବୁଗୁଡ଼ିକ ଏକାଠି କରି ବହିଆକାରରେ ବାହାର କରିବା ଇଚ୍ଛା, ତମ 'ମୋ ଦେଶ'ରେ ଯେଉଁ ଗଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ବାହାରିଥିଲା, ସେ ସଂଖ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇବ । ସେ ଜାଣିନଥିଲେ, ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଏକ ଫର୍ଲଙ୍ଗ ଦୂରରେ ତାଙ୍କର ରାଧାନାଥବାବୁଙ୍କ ଅଧି ଚଳସାଧୀନ ଥିଲି । ଯେତେ ଇଚ୍ଛାଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମୋର ସାକ୍ଷାତ୍ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସମାଧିକୁ ଯାଇ ଭେଟିଲି ସତରଞ୍ଜରେ । କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଫଳକର ଲେଖା—

ବଡ଼ ଚୁରକାଳ ବଡ଼ ଅବିଶ୍ବାସୀ
ହାବୁଡ଼ି ଯିବଟି ଆରମ୍ଭିତେ ଆସି ।

(ସାପ୍ତାହିକ 'କୃଷକ' ପୌଜନ୍ୟରୁ)

ଦନଯାଏ, କଥାରହେ

ବିଭୂତି ପଟ୍ଟନାୟକ

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଚାଲିଗଲେ । ମଣିଷ ଜନ୍ମହେବାପରେ ସବୁଠି ବଳି ଚାଲିଯିବାଟା ହେଉଛି ସତକଥା । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକଙ୍କ ଚାଲିଯିବା କଥାଟାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଭାରି କଷ୍ଟ ଲାଗେ । ମନେହୁଏ, ସେ ନୟାଇ ଥାଆନ୍ତେ କି !

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ସେମିତିଆ ଜଣେ ଲୋକ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଶେଷ କେତୋଟି ବର୍ଷ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ । ଅତି ନିବିଡ଼ ନହେଲେ ବି, ସେ ପରିଚୟ ଏକାନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟ । ଚୁଡ଼ାଦିନେ ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲାଠାରୁ ପରିବାର, ଭାଇ ବନ୍ଧୁର ସଂସାର ଗୁଡ଼ିକ ସେ ଯେଉଁ ସମାଜବାଦୀ ପରିବାର ଗଢ଼ିଥିଲେ, ସେଇ ପରିବାରର ଜଣେ ସଭ୍ୟ ହୁଏତବେଳେ ତାଙ୍କସହି ମୋର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ । କାଲିଭଳି ସବୁ ଆଖି ଆଗରେ ନାହିଁଯାଉଛି । ପ୍ରଥମ ପରିଚୟପରେ ସେ କହିଲେ ଭଲ ହେଲା ରାଜନୀତିକୁ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଖାଇ ଘୋଡ଼ା ଆଗରେ ଦଉଡ଼ି ପାରିବକି ? ଈ...ଯେଉଁ ଅଛି ?

ମୁଁ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇପାରୁ ନଥାଏ । ତର ମାଡ଼ୁଥାଏ ହଁ ଭରିଦେବାକୁ । ଜୀବନର ଅଧେ ବୟସ ରାଜନୀତିରେ କଟାଇ ଶେଷବେଳକୁ ଯେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ତଥାକଥିତ ବଡ଼ବଡ଼ ରାଜନୀତିଜ୍ଞମାନେ ଚାଲିଯିବେ, ରଙ୍ଗ ବଦଳାନ୍ତି ମୁଁ ସେତେବେଳେ କେଉଁ ସାହସରେ ହଁ ଭରିଦେଇଥାନ୍ତି !!

କିନ୍ତୁ ପରିଚୟ ସେଇଠି ହୋଇଗଲା । ତାପରେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକଥର ଭେଟିଛି । ତାଙ୍କର ଦେବ ସୁଲଭ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ପାଖରେ ବାରମ୍ବାର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ଇଛି । ସେ ଚାଲିଗଲପରେ କଣ ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଭୁଲିଯାଇପାରିବି ?

ଦଲେଇଘାଇ ବନ୍ୟାପରର କଥା ।

କଲେଜରେ ବନ୍ୟା ପ୍ରସିଦ୍ଧିତ ଗୁଣଗୁଣ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳୁଥାଏ । ବନ୍ୟା ପ୍ରସିଦ୍ଧିତ ବୋଲି ଜଣେ ଉଦ୍‌ଭଳେଙ୍କ ସାଟିଫିକେଟ ଦରକାର । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ଭଳି ବଡ଼ ଉଦ୍‌ଭଳେଙ୍କ ଏ ଦେଶରେ କିଏ ଅଛି ?

ତାଙ୍କୁ କହିଲି, ଖଣ୍ଡେ ସାଟିଫିକେଟ୍ । ସାଙ୍ଗେ ଯାକେ ଲେଖିଲେ I certify Bibhuti Patnaik, a student of B. Sc. class...

ମୁଁ ହଠାତ୍ କହିଲି, ନାହିଁ ଅଜା । ମୁଁ B. Sc. ଗ୍ରହ ନୁହେଁ, B. A. ଗ୍ରହ... ।

ତାପରେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଅନେଇଲେ । କଣ ଭାବିଲେ କେଜାଣି : କଲମକୁ ପକେଟରେ ପୁରାଇଲେ । ଆଉ ଲେଖିଲେ ନାହିଁ ।

ମୁଁ କହିଲି, ଅଜା, ସାଟି ଫିକେଟ୍...

ଆମ ଉପରେ ଯୁବୁଦିନେ ଯେମିତି ରାଗନ୍ତି, ସେମିତି ସେ ରାଗିଉଠି କହିଲେ, ନାହିଁ -- ନାହିଁ... ହାଇନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅର୍ଚ୍ଚସ୍ତ୍ର ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ସରକାର କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ...

ତାପରେ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ସାଟିଫିକେଟ୍ ଲେଖି ସେ ମତେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କଲାପାଠଠାରୁ ବିଜ୍ଞାନ ପାଠ ଉପରେ ତାଙ୍କର କେତେ ଆଗ୍ରହ, ସେକଥା ସେଦିନର ସେଇ କଥା ପଦ୍ୟରେ ମୋ ମନରେ ଯୁବୁଦିନ ପାଇଁ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଦୈନିକ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ପାଠପଢ଼ି ଏ ଦେଶର ପିଲା ଏ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶିଳ୍ପ ସମୃଦ୍ଧି କରି ଗଢ଼ନ୍ତୁ, ଏ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଜୀବନର ଏକ ରଞ୍ଜିତ ସ୍ବପ୍ନ ।

ଗତ ଜାନୁୟାରୀ ଯାତ ଚାରିଶ କଥା କହୁଛି । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ନିର୍ବାଚନରେ ଠିଆହୋଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରଚାର ଚାଲିଥାଏ । ସେଦିନ ଜଗତସିଂହପୁର, ବାଲିକୁଦାର ଦୁଇ ଡିନୋଟି ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ରୁଦ୍ଧ ଗୋଟାଏ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତେ ଜଗତସିଂହପୁର ଡାକବଙ୍ଗଳାକୁ ଫେରିଲେ ।

ଶୋଉ ଶୋଉ ରୁଦ୍ଧ ସାଡ଼େ ଦୁଇ । କାଳି ଅନ୍ଧାରରୁ ହଠାତ୍ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କାରଣ କିଛି ଗୁଡ଼ିପାରିଲାନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାରରେ ବ୍ୟସ୍ତରହି ଗତ ଦୁଇଦିନ ଭଲ ନିଦ ହୋଇନଥାଏ । ତାପରେ ପରିଶ୍ରମ ଜନିତ କ୍ଳାନ୍ତି । ଶେଯ ଗୁଡ଼ି ବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଅନିଦ୍ରା । ଆଖି ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଶେଯରେ ଆଉ ଶୋଇ ହେଲାନାହିଁ । ଡାକବଙ୍ଗଳା ବାରଣ୍ଡାରେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ପାଟି, ହେ ବେହେରା ! ବେହେରା—

ଫକାଲର ଆଲୁଅ ଆସିବାକୁ ଅନେକ ଡେରି । ଅକାଶର ସୁମାଲ ଉପତ୍ୟକା ଉପରେ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଜହର ହସ କେବଳ ଫିକାପଡ଼ି ଅସୁଥାଏ... ମୁଁ ଉଠିପଡ଼ିଲି ।

ଡାକବଙ୍ଗଳାର ବେହେରା ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ଏତେ ଡାକରେ ଉଠିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ରାତିରେ ସେ ମୋଠୁଁ ଶୁଣିଛି, ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା ବାବୁ ଜଣେ କିଏ ଆସିଛନ୍ତି । ଆମରି ଏଇ କଟକ ପାଠପଢ଼ନ୍ତା ବାବୁ ଆସିଲେ ଉଠୁ ଉଠୁ ସଖାକଣ୍ଠା ଯାଇ ଆଠ ଉପରେ ରହେ । ଏତେ ସକାଳୁ ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା ବାବୁ ଡାକିବେ ବୋଲି ସେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତା କାହିଁକି !

ମୁଁ ତାଙ୍କିବାରୁ ଯାଇ ସେ ଉଠିଲ । ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କରୁ ତାକୁଥିଲେ ବୋଲି ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

କେବଳ ବେହେରା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଦେଖି ଅମେ ସମସ୍ତେ ଅବାଚ୍ ହେଉ । ବଡ଼ଭେରରୁ ଉଠିବା ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ । ଯେଉଁଦିନ, ଯେମିତି ହେଉ ।

ଆନେକା କାପାନରୁ ସେ ଯେଉଁ ବିଳାସ, ବ୍ୟସନ ଶିଖି ଆସିଥିଲେ, ତାକୁ ଛା' କରି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ଘଣ୍ଟାରେ । କିନ୍ତୁ ଛାଡ଼ି ପାରିନଥିଲେ ଯମଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ କରିବାର ଗୁଣ ସେ ଜୀବନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ତାର ଅନେକ ଦିନ ପରେ ।

ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ସେ କଟକ ଫେରିଆସିଲେ ତାଙ୍କୁରଖାନାରେ ଅସ୍ଥ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ । ତା ପୁରୁଷରୁ ସେ ତାଙ୍କଥିଲେ ଗୋଟିଏ ସାମ୍ବାଦକ ସମ୍ମିଳନ । ସେ ସମ୍ମିଳନ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ହେଲା ଶେଷ ସାମ୍ବାଦକ ସମ୍ମିଳନ ।

ସେ ସମ୍ମିଳନରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି କଥା କହିଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ମୋ ମନରେ ଅଲଗା ରହିଛି ।

ସେ କହିଥିଲେ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ମିଳନରେ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଏକତ୍ରବାଦ, ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଦଳର ବିଜୟ ଫଳରେ ମୃତ ସାମନ୍ତବାଦ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠୁଛି । ଏ ଦେଶପାଇଁ ଏ ହେଉଛି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସୂଚନା । ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ ଲେଡ଼ା ।

ସେ ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଧକ୍କା ତାଙ୍କୁ ଯେତେ ବାଧୁନଥିଲା ବେଶୀ ବାଧୁଥିଲା ତାଙ୍କୁ ଡେଙ୍ଗାନାଲ ରାଜାଙ୍କ ବିଜୟ । ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକଥର ତାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବର୍ତ୍ତା ହୋଇଛି । ଗଡ଼ଜାତର ଅନ୍ଧାର ରାଜକରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଲଢ଼େଇ କରୁଥିଲେ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ନଥିଲି, ସେ ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ସେ ଲଢ଼େଇ ରାଜ ଅତ୍ୟାଚାରର କାହାଣୀ ଶୁଣି ମନ ଭିତରେ ମୋର ଅନେକଥର ନିଆଁ କୁହୁଲି ଉଠିଛି । ଅନେକ ଉଚିତ୍ ଅନୁଚିତ୍ ଦୂରନ୍ତ, କଲ୍ଲନା ମନଭିତରେ ଜାଗିଉଠିଛି ।

ଅସ୍ଥ ଚିକିତ୍ସାପରେ ସେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଉଠିଲେ । ଦେଖା ହେଲାକ୍ଷଣି ଗୁଲିଲ ଶିଶୁ, ନାଶ୍ୱାମଳ ପାଇଁ ଯୋଜନା । ଆମ୍ଭ ଟାକୁଆର ବରଦ । ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବେ, ଏ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଯଦ୍ୱତ ମୃତ୍ୟୁ ବିଶ୍ୱାସପାତକତା କଲ । ସେ ପୁଣି ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇଉଠିଲେ ।

ସେପ୍ଟେମ୍ବର ପନ୍ଦର ତାରିଖ ସକାଳ କଥା ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟୋପର ରୋଗଗନ୍ଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି । ନମସ୍କାର କଲ । ଅନେଇଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରିକାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେତୋଟି ଲଗିଲ । ତାପରେ କହିଲେ—ଧର, ଉଠାଅ ।

ପଛ ତଳଥକୁ ଡିରାଦେଇ ବସାଇଲ । ଧୀର କଣ୍ଠରେ କଣ କହିଲେ । କାନ ପାରିଲ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ମୋର ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥା ପଚାରୁଥାନ୍ତି । ଯାହା ସେ ଜାଣି-ନଥିବେ ବୋଲି ଧାରଣା ଥିଲା, ସେଇକଥା ସବୁ ।

ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ କଥା ଖବର ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସାହସ ହେଲାନାହିଁ । ସେ କିନ୍ତୁ ସବୁକଥା ଗୋଟି ଗୋଟି ପଚାରିଗଲେ । ନିଜେ ନିଜେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ; ଉପଦେଶ ଦେଇଗଲେ । ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଆଉ ଅସାଧାରଣ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏଇ ବ୍ୟତିକ୍ରମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୁଁ କେବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରା ବିହ୍ୱଳ ହୋଇପଡ଼ିଲ ।

ପନ୍ଦର ତାରିଖ ସକାଳୁ ଯିଏ ହସି ହସି କଥା କହିଥିଲେ, ସିତାରେଟ ଖାଉଥିଲେ, ଅଠର ତାରିଖ ରାତିରେ ସେ ହସି ହସି ଆଖିବୁଜିଲେ । ଉଣେଇଶି ତାରିଖଦିନ ସତ୍ୟବାଦୀ-ଠାରେ ତାଙ୍କ ଶବାଧାର ଉପରେ ଫୁଲ ପକାଇଲବେଳେ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ମୃତ୍ୟୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶେଷରେ ହାରିଗଲା ।

ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ଭିତରେ ସେ ଗଢ଼ି କରୁଥିଲେ, ଦୁଃଖ, ଦୈନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ରୁଚି, ବିବେକକୁ ପରାଜିତ କରିପାରିନଥିଲା । ସେ ମରିଗଲେ, ମୃତ୍ୟୁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ହାରିଗଲା ଅତି ନିଃସହାୟ ଭାବରେ । କୋଟି ଜନତାର ମନ ମନ୍ଦିରରେ ସେ ଦେବତା ହୋଇ ରହିଗଲେ ।

ସେ ଚାଲିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା, ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଏ କଣ ଚାଲିଯିବ !

(ସାମ୍ବାଦିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

କେତୋଟି ଦିନର ସ୍ମୃତି

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାପାତ୍ର (ସାମ୍ବାଦିକ)

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଦୀର୍ଘ ରବିନ୍ଦ୍ରୀ ଦାଡ଼ି ରଖି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲର ଛ' ନମ୍ବର ଡ୍ୱାର୍ଡ଼ରେ ରହିଥିଲେ—ଭରତର ଶେଷ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଦ୍ୱାରା ଅଟକିବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ।

ପୁରୀ ଜେଲରୁ ଆମର ବଦଳି ହେଲା ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲକୁ । ୧୯୪୩ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ଆମେ ପୁରୁଣା ଜେଲରେ ଅଟକବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ-
ଠାରୁ ଅଲଗା ରହିଲୁ ।

ଚଇଥମାସ ଶେଷହେବାବେଳକୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଆର୍ଦ୍ର ଜଳବାୟୁରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପ୍ରବଳତା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସେ ବର୍ଷ ପୁଣି ଦେଶସାରା ମରୁଡ଼ି ଚୋର ସେତେବେଳକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ମରୁଡ଼ିର କରୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ିବାକୁ ମିଳେ । ମାତ୍ର ଜେଲରେ ତା' ଅନୁଭବ କରିବାର ସୁବିଧା ନଥାଏ ।

ସେହିନ ଦ୍ଵିପ୍ରହରରେ କିଛି ସମୟ ନୂଆ ଜେଲକୁ ଯାଇ ଅଟକବନ୍ଦୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ ମତେ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ପ୍ରଥମେ ସମ୍ମାନାସ୍ଥ ଦେତାମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ସାମାଜିକତା ଓ ଲୌକିକତା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ୧ ନମ୍ବର ଓଠାରୁ ନମସ୍ତାର ଆରମ୍ଭ କଲି । ମାତ୍ର ବୟସ୍କମାନେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ଶେଷକରି ପ୍ରାୟ ଶୋଇଯାଇଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ହାତ ଓ ମୁହଁରୁ ତାଙ୍କର ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ସୂଚନା ମିଳୁଥାଏ, ଯଦିଓ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୫୫ ।

ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମତେ ପରିଚୟ କରାଇଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ ସେଁ ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦୋସ୍ତ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମତେ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲେ, 'So I know you by your friend'. ଏହାପରେ ମୋର ପରିଚୟ ସମ୍ପର୍କରେ ପଦେ ଦୁଇପଦ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ସେ ପୁଣି ବହୁଳ ମୁହଁ ଫେରେଇଲେ ।

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଚରିତ୍ର ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଚଳପ୍ରଚଳ କରୁଥିବା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସ୍ଵଭାବ ଚରିତ୍ରରୁ ହିଁ ଅନୁମାନ କରିହେବ । ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଦୃଢ଼ ନୈତିକତା ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ମୁଁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିଥିଲି ଯଦିଓ ଏହାହିଁ ହେଲା ମୋର ତାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଗରୁ ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ ଥିବାରୁ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର କି ପ୍ରକାର ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ ତା' ମୋର ମନକୁ କିଛି ସମୟ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିଥିଲା ।

ତାପରେ ଘଟଣାକ୍ରମେ ମୋର ତାଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠତା ଆସିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ 'ମାର୍କସଙ୍କ କ୍ୟାପିଟାଲ' ପଢ଼ୁଥାଆନ୍ତି ଏକାଗ୍ରତା ସହିତ । ଖଣ୍ଡକପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସିଗାରେଟ୍ କିମ୍ବା ବିଡ଼ି ଟାଣୁଥାନ୍ତି । ନବବାବୁ ଆମକୁ ଗାନ୍ଧବାଦ ଓ ମାର୍କସବାଦର ଭୁଲନାସ୍ତକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପଢ଼ାଉଥାନ୍ତି । ଏହା ଦ୍ଵାରା ଦଳଗଠନର ସୁଯୋଗ ହେଉଛି ବୋଲି କେତେକ ପୁରୁଣା ଲେନ ନାକ ଟେକିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମାର୍କସବାଦର ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ବେଲେ-
ବେଲେ ନବବାବୁଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଇଂରେଜଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମର ବିଦ୍ରୋହ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରର ବନ୍ଦୀଭାବରେ ଆମେ ଆଉ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରବଳ ବିଦ୍ରୋହଭାବ ଆମ ମନରେ ଥାଏ । ତଥାପି ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଇଂରେଜ ଶ୍ରେଣୀ ଠିକ୍ ଇଂରେଜ ଲୋକଟିପରି ଉଦାରତାକୁ ଆମେ ବେଶ୍ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲୁ । କିମ୍ବେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ନେତାମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନକୁ ଅନ୍ୟ ନିକଟରୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଆଗ୍ରହ ସେତେବେଳେ ଯେପରି ପ୍ରବଳ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଶ୍ୟ ନାହିଁ, ବରଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦ୍ୱାରା ପାଇଯାଏ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ମାତ୍ର ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ନିକଟରୁ ବର୍ଷ ବର୍ଷଧରି ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କେବଳ ମୋର ନୁହେଁ ସେତେବେଳେ ଆମେ ଯେଉଁ ସ୍ୱବକମାନେ ବାହାରକୁ ଆସିଲୁ ଏକତ୍ର ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିବୁ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲୁ ଏବଂ ନିଜକୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୋଲି ଦାବି କରୁଥିଲୁ, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧିପାଇଥିଲା ।

ଭାରତର ରାଜନୀତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ନିର୍ମଳତା ରକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସେ ଯଥାର୍ଥରେ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ । ଦେଶରେ ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ସାଧୁତା ଓ ପବିତ୍ରତା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ନିର୍ମଳତା ଆବଶ୍ୟକ—ଏହା ସେ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନକୁ ତତନୁସାରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକା ପଥର ପଥକ ହୋଇ ନପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ସମ୍ମାନ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଥିଲା ।

କେଳରୁ ଖଲସ ହେବାପରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟ ହେଲେ । ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ କିଛି ବିଶେଷ ଦାୟିତ୍ୱ ନିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ନେତାଙ୍କୁ କପରି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନିଆନଯାଉ ସେ ଭାବରେ ଆନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀଙ୍କର ସଂଗଠିତ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ମହତାବବାବୁ ଓ ନବବାବୁଙ୍କୁ ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ଏବଂ ୨୩ ଜଣିଆ ଦଳରେ ଯାଇ ଆମେ ଏହି ମତ ଜଣାଇଲୁ, ମାତ୍ର ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ବାହାରେ ରହିଲେ ।

ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଗଠିତ ଅଣିଲ ଭାରତୀୟ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ କଂଗ୍ରେସର ସମ୍ପାଦକ ଥିବାବେଳେ ପୂର୍ବରେ ଗୋଟିଏ ଛୁଟି ସମ୍ମିଳନୀରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ସେ ଯାଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭାଷଣ ଶୁଣିବାର ତାହାହିଁ ଥିଲା ମୋର ସୁଯୋଗ । ତାଙ୍କର ଭାଷଣରେ ବାନ୍ଧୁତା ନଥିଲା । ମାତ୍ର ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅଦମ୍ୟ ଅକାଞ୍ଚିତା ଶୁଣି ଅନୁଭବ କରି ହେଉଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ୬୦ ହେବ । ତଥାପି ସେ ଥିଲେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି ପରି । କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କଥାରେ ଅସାମ୍ପ୍ରସ୍ୟ ନଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସ୍ୱବ୍ୟସାଜିର ଆଦର୍ଶ ଥିଲେ ।

ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣବେଳେ ତଥାକଥିତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ଆଗରୁ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଭୁତ ଏବଂ ଆକର୍ଷକ ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବ୍ୟଥିତ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅଟଳ ଓ ଅବିଚଳିତ ରହିଥିଲେ ।

ନବବୀର ରାଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଜମିନିମା କମିଟି ରିପୋର୍ଟ ଲେଖିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମଝିରେ ମଝିରେ ପରାମର୍ଶ କରୁଥାଆନ୍ତି । ବାଳଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ିବାପରେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ମାଟି ବାରିଣ୍ଡାରେ ପଟି ଉପରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଚାରିଦିନ ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରେ ରହିଥିଲି । ଆଶ୍ରମ ଭିତରେ ନିଷେଧ ଥିବାରୁ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଯକାଳୁ ଅଲଗାଭାବରେ ଡିମ୍ବ ଓ ଗୁଁ ଖାଉ । ଘନେ ସେହି ଗୁଲଘର ମାଟି ବାରିଣ୍ଡାରେ ଏକଦା ‘ଗୁଁ’ ଖାଇଲାବେଳେ ପରୁରିଲି ‘ଆପଣ ରାଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀପଦ କାହିଁକି ଗ୍ରହଣ କଲେନାହିଁ’ । ସେ କହିଲେ ଜମିନିମା ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତ ଅଛି । ମୋ ପ୍ରତି ତା ବଡ଼ ନା ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ବଡ଼ ? ଆଉ ବେଶି ଆଗେଇବାକୁ ସେ ଚାହୁଁଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପରୁରିଲି ନାହିଁ ।

ମୃତ୍ୟୁର ଅଲଘନ ପୂର୍ବରୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଯାଇଥିଲା ଅରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ, ତା’ ମୋର ଶେଷ ଦେଖା ହେବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ମୋର ନଥିଲା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟୋପ ସାମନାରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଫୁଲଗଛ ଦେଖି ତାହା କପରି ଭାବରେ ବଢ଼ାଯାଇପାରିବ ମାଲକୁ ପରୁରି ଚାହୁଁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ଚଳନ ଶକ୍ତି ବିହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଦାଢ଼ି ନଥିଲା । ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେଉଥାଏ । ମାତ୍ର ଜୀବନ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ମମତା ଯାଇନଥିଲା । ଦେହରେ ଧୋବ ଫରଫର ଫତେଇ ଓ ଶୁଣିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖଦଡ଼ ଗୁଦର ଘୋର ହୋଇଥାନ୍ତି । ଶରୀରର ନିର୍ମଳତା ଓ ରୁଚି ଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କର ହ୍ରାସ ହୋଇନଥାଏ, ଯଦିଓ ଜୀବନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲିଭୁ ଆସୁଥାଏ ।

ମତେ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ପରୁରିଲେ, ତମେତ ଆସିଲ ଉପେନ୍ଦ୍ର କେଉଁଠି ?

(ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ନମସ୍ୟ ପୁରୁଷ

କାଳନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଶୀ ଘନସ୍ଥ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ସୁଯୋଗ ମୋର ଯୁକ୍ତିନାହିଁ । କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲି । ଡେଙ୍କାନାଳର ଜଣେ ତେଜସ୍ବୀୟ ଯୁବକ ଆମେରିକାରେ କୃଷି ଗବେଷଣାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇ ଫେରିଛନ୍ତି ।

ଗୁରୁ ନକର ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ଦେଶର କୃଷି ଉନ୍ନତରେ ମନ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିବାହ କରିଛନ୍ତି ଆମେରିକାର ଗୋଟିଏ ଝିଅକୁ । ତାପରେ ଶୁଣାଗଲା, ସାରଙ୍ଗଧର ଜଣେ ଖାଲି ସ୍ବାଧୀନ କୃଷିପାର୍ମି ଫରଠକ ନୁହନ୍ତି, ସୁରାପୁର ଗାନ୍ଧବାଦୀ, କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ, ଅରଟ ପୁଣି ଖଦଡ଼ ।

କାହିଁ ବିଲତ ପୁଣି ଆମେରିକାର ଲୁଗା ସୁତା କାରଖାନାର ମହାନଗରମାନ ଆଉ କାହିଁ ଅରଟ ପୁଣି ଖଦଡ଼ । ମନେହୁଏ ଗାନ୍ଧୀଜୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେଜଣ ବିଲତ ଫେରନ୍ତା ଏଇ ଅରଟ ଆଉ ଖଦଡ଼ଧାରୀ ଜେଲ ଫେରନ୍ତା ହୋଇ-ନଥିଲେ ଭାରତର ଭାଗ୍ୟ ଫେରିନଥାନ୍ତା ।

ବିଲତ ଫେରନ୍ତା ହୋଇ ଦେଶ ନେତୃତ୍ବ ନେବାରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କଠାରେ କଠୋର ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତ ସେମିତି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ଗୁଣ ରୂପେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା, ସବୁକାମରେ ସେମିତି ତାଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଓ ଚରିତ୍ରବତ୍ତା ! ଭାରତୀୟ ଜୀବନ ସଙ୍ଗେ ସେ ଯେଉଁ ଦମ୍ଭସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଏକାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଳିଥାଏ । ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଫୁଡ଼ା ଦାସ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଶିଳ୍ପୀଆଇ ବେଶଭୂଷା ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଭାରତ ବର୍ଷକୁ ଆପଣାର କରିନେଇଥିଲେ । ସ୍ବାମୀଙ୍କଠାରୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବିଦାୟ ନେଇ ସେ ଯେଉଁ ବହୁଖଣ୍ଡି (My marriage to India) ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଏହି ଉଚ୍ଚର ପ୍ରମାଣ ବହନ କରିଛି । ଶ୍ରୀମତୀ ଫୁଡ଼ାଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୋର ପରିଚୟ ଘଟିଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ମହାନୁଭବତା ଭିତରେହିଁ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସ୍ବଚ୍ଛ ପ୍ରତିକୃତି ମୁଁ ଦେଖିପାରିଛି । ନିଜ ଜୀବନ ସଞ୍ଜିବିରୂପେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ନିର୍ବାଚନର ମହତ୍ବ ବୁଝିପାରିଛି ।

ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥରେ ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ କହୁଥିବା ଶୁଣିଛି । କେତେକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମହିଳା ମଧ୍ୟ ଦିଲ୍ଲୀରେ ମଦ୍ୟପାନ କରନ୍ତି । ଆମେରିକା ଫେରନ୍ତା ଓ ହାହେସା ଆଦି କାଳଦ୍ୱାରେ ଦୋରସ୍ତ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁହଁରୁ, କିନ୍ତୁ ଏକଥାଟା ହିଁ ମୋ ମନରେ ବେଶୀ ବିସ୍ମୟ ଜନ୍ମାଇଥିଲା । ପୁଣି ଏଭଳି ସମ୍ବାଦ ମୋ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝିପାରିନାହିଁ ।

କେବଳ ଏତିକି ବୁଝିଲି ଯେ କେତେ କମ୍ ସମୟର ପରିଚୟ ଭିତରେ ସାରଙ୍ଗଧର-ବାବୁ ଅନ୍ୟକୁ ଆପଣାର କରିନେଇପାରନ୍ତି । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

(୯ । ୧ । ୭୫, ସାପ୍ତାହକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଓଡ଼ିଶାର ଚିଲିକା ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ (୧୯୫୯)

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲେ ଚାଲିଗଲେଣି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଆମ ମନରେ ରହିଛି । ବନେମାଟରଂ ସମୟର ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମନରେ ସେତେବେଳେ ପୁଣି-ଭାବରେ ରହିଥିଲା—ଭାରତୀୟମାନେ ବେଶୀ କର୍ମକୁଶଳ କିପରି ହେବେ ! ସେ ସେଥିପାଇଁ ଅନେକ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଖାଲି ଯାଆରଣ ପାଠପଢ଼ାରେ ବିଶେଷ କିଛି ହେବନାହିଁ । କେତେକ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ତାରି ଫଳରେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନ ଆସୋସିଏସନ ବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଦେଉଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତିନେଇ ଜାପାନକୁ ଗଲେ । ଜାପାନରେ ସେ କିଛିଦିନ ରହିଲାପରେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ଜାପାନୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷାକରି ତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନୁଭବ ଦୁଇ ଚାରିବର୍ଷ ଚାଲିଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଭାବିଲେ ଆମେରିକା ଯିବେ । ଜାପାନ ଛାଡ଼ି ଆମେରିକା ଯିବାରେ ତତ୍କାଳୀନ ତେଜାନାଲ ରାଜା ସନ୍ତୋଷଲଭ କଲେନାହିଁ—ପୁଣି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା—ତଥାପି ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଆମେରିକା ଚାଲିଗଲେ ।

×

×

✖

କାଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆରେ ବି. ଏ ପାସ କରି ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶାରଦ ହୋଇ ସେ ହାଉସ୍‌ହୋଲ୍ ଦ୍ଵୀପରେ ବହୁବର୍ଷ ରହିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଫ୍ରୀଡ଼ାକୁ ସେ ପତ୍ନୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଚଉଦ ବର୍ଷ ଆମେରିକାରେ କଟାଇଲାପରେ ସ୍ଵଦେଶ ମାତୃଭୂମି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଫେରିଆସିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ଭାରତରେ ପଦାର୍ପଣ କରି ସେ ଟାଟାରେ ଚନ୍ଦ୍ର କର୍ପୋରେସନର ସେକ୍ରେଟେରୀ ହୋଇ ମାସକୁ ଶହଶହ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମଥା ସବୁବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଧାଇଁଲା ଏବଂ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର କାରଖାନା କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସୁକ ହେଲେ ।

×

×

✖

ଅଦମ୍ଭଯୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ତେଜାନାଲ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଶୁରୁଷ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଫ୍ରୀଡ଼ା ତେଜାନାଲ ଜଙ୍ଗଲ ଛାଡ଼ିଲେ—ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ମନ ଦୁଃଖରେ ପଶାଇ ଖାଇ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତେଜାନାଲ ଜଙ୍ଗଲରେ ଚଢ଼େଇଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟୁତ ହୋଇ ଚେ ଚେ କରି ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତେଜାନାଲ ଛାଡ଼ିଲେ—ଏହା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସୁଷ୍ଟ ଆଭାସ ।

(୮ । ୯ । ୭୫, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ବଂଶଧାରା ଯୋଜନା ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

ଗତ ୧୧ । ୧୨ । ୫୭ ତାରିଖରେ ଲୋକସଭାରେ ଆକ୍ରମ ମେମ୍ବର ଡକ୍ଟର ରାମା ରାଓଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ଜଳସେଚନ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ବିଭାଗର ଉପମନ୍ତ୍ରୀ ଜୟସୁଖ ଲାଲ ହାଥୀ କହିଲେ ଯେ (କ) ଏ ଯୋଜନାଟି ଦ୍ଵିତୀୟ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । (ଖ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କେନ୍ଦ୍ର ଜଳ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି କମିଶନର ଜଣେ ଅତିଥିର ଏ ଯୋଜନା ସ୍ଥଳକୁ ପରିଦର୍ଶନ କଲପରେ ବଂଶଧାରା ନଦୀର ଉପର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେଖି ଚୂଳନାୟକ ଯାଞ୍ଚ କରିଥିଲେ ଏବଂ (ଗ) ସୁପାରିଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଗୁଜାରୀ ଗ୍ରାମର ସାଡ଼େଡିନ ମାଇଲ ଉପରାଞ୍ଚଳ ଗୋଟିଏ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାଗାରେ ଗୋଟିଏ ଜଳଭଣ୍ଡାର ବନ୍ଧ ଏବଂ ଗୋରାଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆନକଟ କରାଗଲେ ଭଲ ହେବ । ଶେଷରେ ହାଥୀ କହିଲେ ଏ ଯୋଜନା ସମ୍ପର୍କରେ ଆହୁରି ଅନେକ ସର୍ତ୍ତ ଓ ଯାଞ୍ଚ କରାଯାଇଛି ।

ପାଠକଙ୍କର ସ୍ମରଣ ଥିବ ଯେ ଗତ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆନ୍ଧ୍ରମଣ୍ଡଳ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅରମାନ୍ଦେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିକଟରେ ଏକକ୍ଷିତ ହୋଇ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ ଯେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ଆନ୍ଧ୍ରସୀମାରେ ଆକ୍ରମ ସରକାରର ପ୍ରସ୍ତାବମତେ ବନ୍ଧ କରାଯିବ । ସେଠାରେ ବନ୍ଧ କରିବା ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ପାଣି ଆକ୍ରମ ଅଞ୍ଚଳରେ ମାଡ଼ିବ । ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳକୁ ପାଣି ମାଡ଼ିବନାହିଁ । ବରଂ ପାରଳାର ଅନେକ ଭଲ ଜମି ବୁଡ଼ିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର ରଖାଯାଇଥିଲା ଯେ ବନ୍ଧର ଉଚ୍ଚତା ଏପରି ହେବ ଯେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ସହର ଭିତରକୁ ପାଣି ଯିବନାହିଁ । ଏପରି ଏକ ରାଜନୀତି କର ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ତାଙ୍କର ଅପାରଗତା ଓ ଇଞ୍ଜିନିଅରିଂ ବିଦ୍ୟାର ଅଭାବ ପ୍ରକଟ କରିଥିଲେ ।

ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଅନେକବାର ଦର୍ଶାଇଥିଲି ଯେ ନଦୀର ଉପରାଞ୍ଚଳକୁ କୋରସୁଟ ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାଗା ଅଛି । ଯେଉଁଠି ବନ୍ଧ କଲେ କେବଳ ଜଙ୍ଗଲ ଜାଗା ଜଳପୁଟ ହେବ । ଉଭୟ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ପାଣି ମାଡ଼ିବ ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଅଭିଳାଷ ସମର ଜମିଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସେ ଦିଗରେ ଆଦୌ ଉଦ୍ୟମ ନକରି ଉପରୋକ୍ତ ରାଜନୀତି ଦ୍ଵାରା ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଚଳ ଦେଇଥିଲା ।

ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଅନେକ ପ୍ରତିବାଦୀମାନେ ଜଳସେଚନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଟି. ସାଙ୍ଗାନା ଏବଂ ମୁଁ ବାରବାର ପ୍ରତିବାଦ କଲୁ ଏବଂ ନଦୀର ଉପରାଞ୍ଚଳ ଅନ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜାଗା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦାବି କଲୁ । ଫଳରେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଚେତନା ହୋଇଛି ଯେ ବଂଶଧାରା ନଦୀର ବନ୍ଧରୁ ଉଭୟ ପ୍ରଦେଶ ଉପକୃତ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ବିଶାଳ ଆୟତନ ଜମିକୁ ରକ୍ଷା କରାଯିବା ଦରକାର ।

କୋରାପୁଟ ମୀନାବୋଲ୍‌ଠାରେ ଉନୋଟି ନଦୀ ଗୁରୁଲୁଧା, ପାଲପଲୁଆ ଓ ବଂଶଧାର ଯଙ୍ଗମ ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ର ଅଫିସର ଯେଉଁ ଜାଗାଟି ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଛନ୍ତି ତାହା ମୀନାବୋଲର ୧୦ ମାଇଲ ଉତ୍ତରାଓକୁ ସେଠାରେ ବନ୍ଦ କଲେ ବଂଶଧାର ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟ ଜଳପୁଟ ହୋଇ ରହିବ । ଅଥଚ ଜଙ୍ଗଲ ଛଡ଼ା ଅତି କମ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କେତାଟି ବଂଶୀ ବୁଝିଯିବ । ଆନ୍ଧ୍ରର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଜାଗା ନିଶ୍ଚୟ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କଠାରେ ଦାବି କରୁଛି ଯେ ସେ ତାଙ୍କର ନିଜ ଇଞ୍ଚିନିଆରମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ନଦୀଟି ସର୍ବେ କରି ସର୍ବୋଚ୍ଚାକ୍ଷୁ ଜାଗା ଛିର କରି ଯୋଜନା କରିଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଜେ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଵାର୍ଥ, ସାମର୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ଦୂରଦର୍ଶିତାକୁ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ପାଣି ବଳିଲେ ପଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟକୁ ଦିଅନ୍ତୁ । ମାଛକୁଣ୍ଡ ଆରମ୍ଭର ୧୧ ବର୍ଷ ବିତଗଲାଣି, ବିରାଟ ସ୍ଵାଗତ୍ଵ ବନ୍ଦ ନିର୍ମାଣର ଅଭିଜ୍ଞତା ମିଳିଲାଣି । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଆଉ କେତେଦିନ ଦୁର୍ଗନ୍ଧପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ହୋଇ ରହିବେ ?

ମୁଁ ସୁଖି ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି ଯେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ତଥା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ଏ ଦିଗରେ ଚିନ୍ତାପର ହୋଇ ଜିତିବେନ୍ତୁ ଏବଂ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଭାରତ ସରକାରଠାରେ ଦାବି କରନ୍ତୁ ।

ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପଦ

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥବାବୁ,

ତାଳଚେର ଦୁଃଖଦ ଶବର ସ୍ଵାମୀଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବେ । ଆଜି ଗାଙ୍ଗପୁର ଯାଉଛି । ସେଠାରେ କିଛି ଭେଟ ମିଳିବାର ଆଶା ଅଛି । ବାମଣ୍ଡା, ବଣାଇ, କେନ୍ଦୁଝର, ଷଡ଼େଇକଳା ଯିବାର Plan କରିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ବର୍ଷରେ ନାନା ବିପ୍ଳବ ଭିତରେ କଣ ହେଉଛି କହିହେବ ନାହିଁ ।

ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକ ନିଶ୍ଚୟ ଜୁଲାଇ ଦୁଇ ତାରିଖରେ ଆଠଗଡ଼ରେ ଅପଣଙ୍କ ଭେଟ ଦୁଇଟି ଯୁଧିଷ୍ଠିରବାବୁଙ୍କୁ ଏବଂ ମୋତେ ଦେବେ । ଆଜି ତାଙ୍କରେ ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଲେଖିଛି ।

ଜୟହିନ୍ଦ୍

ଆପଣଙ୍କର

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ

(ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ 'କୃଷକ' ସୌଜନ୍ୟ)

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜଙ୍ଗଲ ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ବନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁ

ସବୁଠି ମଣିଷର ସ୍ୱାର୍ଥ ରହୁଛି ଏପରିକି ମଣିଷ ଜଙ୍ଗଲକୁ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ କରିଦେଉଛି, ଜଙ୍ଗଲର ପଶୁପକ୍ଷୀକୁ ମଧ୍ୟ ମାରଦେଉଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଦିଆଯିବା ଫଳରେ କ୍ରମଶଃ ମାଟି ଭୃସ୍ପତିପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ପ୍ରଳୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ଦେଖାଦେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବୁଝିବାରବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛୁ । ଫରେଷ୍ଟ ବିଭାଗରେ କାମ କରୁଥିବା କର୍ମଚାରୀ ତଥା ଲୋକଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର କରିବା ଦରକାର ବୋଲି ମନେକରୁଛୁ । ପ୍ରକୃତ ସହଜ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଡେର ସମ୍ପର୍କ ରହୁଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମମଭାବରେ ମାରିଦିଆଯିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତ ମାନଦଣ୍ଡ ଓଲଟି ଯାଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଯଦି ମିଶ୍ର କମ୍ପାନୀ ସମୁଦ୍ରକୁ ମାରିଦିଆଯାଏ ତାହାହେଲେ ବାଘ ଆସି ଗାଁ ଗହଳରେ ପଶି କେଉଁଠି ଗୋରୁଗାଈ ମଣିଷଆଦି ମାରି ଟେକିନେଇ ଯାଉଛି । ଆମର ପୁରୁ ବାପା ଅଜାମାନେ ଯେଉଁ କଥା କହିଯାଇଛନ୍ତି—ତାହା ସତ୍ୟ ବୋଲି ସତ୍ୟ ଦେଖିମାନେ ମଧ୍ୟ ବୁଝିଲେଣି । ସେଥିପାଇଁ ପୁଣି ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି—ଜାଲେଣୀ, ମୃତ୍ତିକା ସଂରକ୍ଷଣ, ବାମୁର ପ୍ରତିରୋଧ ଲାଗି ଗଛ ଲଗାଯାଉଛି । ସେହିପରି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କଲଗି ଏହିପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫରୁ ହେଉଛି । ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଜୀବଜନ୍ତୁକୁ ରମ୍ଭାନ କରି ଅଣାଯାଉଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜଙ୍ଗଲ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଗ୍ରହ ରହୁଛି, ଏ ସବୁକଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଜଙ୍ଗଲ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନରେ କଣ ଘଟିବ ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ ।

ମୁଁ ଆମେରିକା ସମୁଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଇଛି । ଆମେରିକାର ମଧ୍ୟ-ଧଳୁ ମ ଅଞ୍ଚଳରେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ ଧର ଗହମ ଫସଲ ହୁଏ । ଆଗେ ଏଠାରେ ଥିବା ଗଜା ଜଙ୍ଗଲ ସବୁକୁ କାଟି ଦିଆଯିବା ଫଳରେ ଏମିତି ଗହମ ପବନ ବହିଲ ଯେ ସବୁ ଗହମ ଫସଲ ଏକାବେଳେକେ ଶୁଖି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ୧୯୩୦ ବେଳର ଏକ ଘଟଣା, ସେତେବେଳେ ରୁଜଭେଲ୍ଟ ଆମେରିକାର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କିଛି ଦୂରରେ ପୁଣି ଗଛ ପୋତି ଜଙ୍ଗଲ କରାଗଲା—ଜଙ୍ଗଲ ହେବାପରେ ଯାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଠି ଗହମ ଫସଲ ହେଉଛି । ଆମ ଦେଶରେ ରାଜସ୍ଥାନ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଭଳି ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ରାଜସ୍ଥାନର ମରୁଭୂମିରୁ ବାଲି ଆଗ୍ରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିଆସୁଛି । ମଝିରେ କେତେ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚକରି ଗଛ ପୋତାହେଉଛି । ଏହି ଗଛ ପୋତାହେଲେ ବାଲିକୁ ଗଛ ସବୁ ବାଧାଦେବେ । ବାଲି ଆଉ ପୁରୁଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ଆସିପାରିବନାହିଁ ।

ଫରକାର ତାଙ୍କ ଅଫିସର ଏବଂ କେତେକ ସହର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରି ‘ବନୋମହୋତ୍ସବ’ କଥା କହି ଚାଲିଛନ୍ତି ଏବଂ ରାସ୍ତାକଡ଼େ, ବାରିଆଡ଼େ,

ବଗିଚାରେ ଗଛ ପୋତୁଛନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ଏଥି ସହିତ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ କଣ୍ଟାକଟିବା ଦ୍ଵାରା କମ୍ପା ଗାଁ ଗହଳ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଛକଟା ଚାଲୁଛି ।

ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ଘରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ରହିଛି । ଏହି ମିଶ୍ରଣରେ ଆରମ୍ଭରେ ଶାସନମାନଙ୍କ ଅନଭିଜ୍ଞତା ଫଳରେ ଅତି ଅବିଭକ୍ତ ଭାବରେ ମହୁଳ, କୁସୁମ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଉପକାରୀ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଗଛକୁ ନାଟି ଦିଆଗଲା । ଗାଁ ଗହଳ ପାଟରେ ଥିବା ଶସ୍ତ୍ରା ଜଙ୍ଗଲରେ ଗଣ୍ଡିକାଠ ଗଛ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ଶାଳଗଛ ନଥିବାରୁ ସେ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ଅଦରକାରୀ ଗଛ ଓ ଲତା ସବୁ ଉଠୁଛି । ଫଳରେ ଗାଁ ଲୋକେ ଶିରୀଷ ନିଜ ଦରକାରୀ କାଠ ପତର ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି । ସେଥିଯୋଗୁଁ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ ଲୋକଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘନ, ଯୁଆଳି, କରବାଲଗି ଶାଳ କାଠ ନୟୋଗାଇ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାଠର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଉଚିତ୍ । ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ ଉପକୂଳବାସୀ ଲୋକେ ତ ଆଉ ଶାଳକାଠରେ ଲଙ୍ଘନଆଦି ଭିଆରି କରନ୍ତିନାହିଁ—ଆମ୍ଭକାଠ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର କାଠ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଆନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ ସବୁ ଖାଲି ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ଝରଣା ନଦୀଆଦି ଅବାଧ ଗଡ଼ରେ ତଳକୁ ମାଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ସାଙ୍ଗାତିକ ବନ୍ୟାର ସୃଷ୍ଟି ଏକଥାପାଇଁ ହୋଇଥାଏ । ନଦୀକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଖାଲି ପଡ଼ିଥାଏ—ତେଣୁ ବନ୍ୟା ପାଣି ମାଟିକୁ ଖୋଳି ତାଡ଼ି ଆସେଆସେ ନିଜର ପରିସର ବୁଦ୍ଧି କରିଦେଇ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଥାଏ । ଏହି ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦକରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଧିକ । ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନୂଆ ଗଛ ଲଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥି ସହିତ କୃଷିଲାଗି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଗଛପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଲଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଗାଁ ଗହଳରେ ଲୋକଙ୍କ ଯତ୍ନଯୋଗ ଦ୍ଵାରା ଏହା ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଏହି ଯତ୍ନଯୋଗ ଫରେଷ୍ଟ ଗାର୍ଡ୍ ରେଞ୍ଜ ଅଫିସର ଦ୍ଵାରା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରିବ । କାରଣ ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତଳିଆ ଫରେଷ୍ଟ କର୍ମଗୁଣ୍ଠମାନେ ଭଲ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇବା ଉଚିତ—ଏମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ଵଜ୍ଞାନ ଅଧିକ ହେବା ଉଚିତ୍ । ଏମାନେ ଉପଗନ୍ଧ ଅଫିସରଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗସୂତ୍ର ସ୍ଥାପନ କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଟ୍ରେନିଂ ଆବଶ୍ୟକ । ଏମାନେ ଖାଲି ଜଙ୍ଗଲର ସ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖିବେ—ଜଙ୍ଗଲର ସ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ସାର୍ବ ଦେଶର ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେକରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ମାସକୁ ୧୫ ଟଙ୍କା, ୨୦ ଟଙ୍କା ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଖାଲି ଗାଁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଭାତ ଡାଲି ଗଣ୍ଡେ ପାଇଁ ଚାଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏଭଳି ଗୁରୁଦାୟିତ୍ଵ ମୁଣ୍ଡେଇବେ କିପରି ? ମୋର ଏହି ବିଭାଗକୁ ଅନୁରୋଧ ଏବଂ ପରାମର୍ଶ ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚାକିରିମାନେ ଯେଭଳି ପ୍ରଲୋଭନରେ ଭୁଲି ନଯାଆନ୍ତି ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଦରମାଦେବା ଦରକାର । କେବଳ ଏହି ବାଟରେହିଁ ଖସି ଜଙ୍ଗଲ ଗଢ଼ିଉଠିପାରିବ ଏବଂ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକ

ମୁକାବଳ କିନ୍ତୁ ଏହି ସବୁଥିରୁ ପାଇପାରିବେ । ବାରମ୍ବାର ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇଲେ—ଲୋକେ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିଯିବେ ଯେ ସରକାର ବା ଚକ୍ରର୍ଥ ଫାରେଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ନିଜର ହସ୍ତ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ଯେଉଁଲି ବନ୍ୟାବିପ୍ଳାବ ନଷ୍ଟେଗନ୍ତୁ—ସେଥିଲଗି ଜଙ୍ଗଲ ସବୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ହେଉଛି ଅନ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା । ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ଟ୍ର-ପରେ ଆଗେ ଯେଉଁ ଅଫିସରମାନେ ଶିକାର କରିବାର ସୁବିଧା ପାଉନଥିଲେ ସରକାରୀ କାମ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ମଟରକାର, ଜିପ୍ ଆଦିରେ ବସି ରେଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲାଜ୍ ପକାଇ ଆଗି ଆଗରେ ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ପାଇଲେ ମାରି ପକାଉଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ବହୁଳାଗା ବୁଲି ସରକାରୀ କାମ ଶୀଘ୍ର ଏବଂ ସୁବିଧାରେ କରିବା ପାଇଁ ଜିପ୍ ଯୋଗାଯୋଗକୁ କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଜିପ୍ଗୁଡ଼ିକର ଅପବ୍ୟବହାର ଏହିତଳି କରୁଛନ୍ତି । ବହୁ ସାଙ୍ଗସାଥୀକୁ ନେଇ ଏହି ଶିକାର ମଉଜରେ ମାଉଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ସାଙ୍ଗକୁ ସରକାର ବନ୍ଧୁକ ଲାଇସେନ୍ସକୁ ମଧ୍ୟ କୋହଳ କରିଦେବା ଫଳରେ ଫସଲ ରକ୍ଷା ନାଁରେ ଲୋକେ ବନ୍ଧୁକ ଲାଇସେନ୍ସ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାଉଛନ୍ତି । ଶିକାରରୁ ମାଂସ ଭାଗ ମିଳିବା ଆଗରେ ଏବଂ ଲୁଣକୁଆଁନେଇ ଅଫିସରମାନେ ଲାଇସେନ୍ସ କରେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । କେବଳ ଫସଲ ରକ୍ଷାଲାଗି ଏହି ଲାଇସେନ୍ସ ଦିଆଯାଇଥିବା ହେଉ ଏହାର ଉଚିତ୍ତ ବ୍ୟବହାର ହେଉଛି କି ନାହିଁ ସେଥିପ୍ରତି କଡ଼ା ନଜର ନେବାକଥା, କେବଳ ଯତ୍ନବାଢ଼ି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ଫସଲ ହେବା ସମୟରେ ଏହି ସବୁ ବନ୍ଧୁକର ବ୍ୟବହାର ହେବା ଉଚିତ୍ତ । ଜଙ୍ଗଲ କିମ୍ବା ନିସିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଯେପରି ନହୁଏ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ଆଇନ ଥିଲା—କେହି ଗୋଟିଏ ମିଶ୍ଟ୍ର ଶିକାର କରିଦେଲେ ତା ଉପରେ ୫ ଶହ ଟଙ୍କା ଅଧିକ କରି ଜୋରିମାନା ପଡ଼ୁଥିଲା । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ରଜା ଅମଳରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକାର କରିବାରୁ ସୁଯୋଗ ପାଉନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରଜାଙ୍କପରେ ଏସବୁ କଟକଣା କିଛି ରହିଲାନାହିଁ—ଗୁଣିଆଡ଼େ ଶିକାର ଚାଲିଲା । ମିଶ୍ଟ୍ର, ସମ୍ବର, ବନ୍ୟା କୁକୁଡ଼ା, ମୟୂର ଆଦିକୁ ମାରିଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି—ଅମର ଗୋରୁଗାଈ ଆଦି ପାଳିତ ଜନ୍ତୁ ଏବଂ ମଣିଷ ଉପରେ ଆସି ବିପଦ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ମୁଁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ପରାମର୍ଶ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ସରକାର ବନ୍ଧୁକ ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କ ହତ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଏତଳି ବସି ନ ଦିଆଯିବ କିନ୍ତୁ ସାହାକୁ ଫୁଟାଇବାପାତେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଫସଲ କ୍ଷେପ ଛାଡ଼ି ଧାଇଁ ଚାଲିଯିବେ କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣହାନୀ ଘଟିବନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ବିଭାଗର ସବୁ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ଯେ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବାଲାଗି ଶିକାରରୁ ବିରତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ

ସୁରଣ କରେଇ ଦେଇପାରେ ଯେ ଏହି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହାଶୂର ମହାରାଜାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବରେ କୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭରପାସ କାଉନସିଲ ଗଠିତ ହୋଇଛି । ଜୀବଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଏକ ଧର୍ମ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ମନେକରିବା ଉଚିତ୍ । ମଣିଷ ଯେପରି ନିଜ ଦାଣ୍ଡଘାଟ ଘରେ ମୁକ୍ତ, ସ୍ବଧୀନ ଏବଂ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ବୁଲୁଛି—ସେହିପରି ପଶୁପକ୍ଷୀ-ମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ବୁଲିବାକୁ ସୁଯୋଗଦେବା ଆମର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦେଶ ତଥା ନିଜର ସ୍ବାର୍ଥଲାଗି ଜଙ୍ଗଲ ନକାଟିବା ତଥା ଜୀବଜନ୍ତୁକୁ ନିମାଣବାଲଗି ସରକାରୀ ଅଫିସର-ମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ପ୍ରଚାର କରିବା ଉଚିତ୍ । ବହୁତ ବୁଝେଇବା ସତ୍ତ୍ବେ ଯଦି ଲୋକେ ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ବେଆଜନଭାବରେ ଜୀବଜନ୍ତୁ ମାରନ୍ତି—ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶିକାରଲାଗି ଯଦି ଲଜହେନ୍ଦ୍ର ଦିଆଯାଇଥାଏ—ଏଥିଲାଗି କଟକଣା ରଖାଯାଉ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଏ କଟକଣାକୁ ଲଙ୍ଘନ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉ ।

ପୁଣି ଜଙ୍ଗଲ କରିବା ଏବଂ ଯଦି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁକୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଏ ତାହାହେଲେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ବାସ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁଲି ବନ୍ୟା ହେଉଛି ହେବନାହିଁ—ହୁଏ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏବେ ଗାଈଗୋରୁ ଓ ମଣିଷ ଶିକାର ହେବେନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କଲାଗି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ଆମେ ଏ ସବୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ

ଆଗରେ ଅରି ଶିବିର ଦିଶେ

ଯୁଦ୍ଧ ଏଣେ ହୋଇନି ଶେଷ

ସେନାପତି ଯେ ଜ୍ଞାନ ହେଲା

ଆସିଲି ମାଡ଼ି ସଙ୍ଗନାଶ ।

ଚଉଦିଗରେ ଅନ୍ଧକାର

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏଣେ ପଡ଼ିଲି ତଳ

କୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧେ ବେଦନା, ଦାହ

ନୟନୁ ପଡ଼େ ଲୋଭକ ଝର ।

(୧୦ । ୧ । ୧୯୫୭, ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସଂଦେଶ

ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଦାରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ଗଭୀର ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କଲି ! ନିଖିଳ ଭାରତ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଜା ସମ୍ମିଳନୀରେ ସେ ମୋର ପୁରାତନ ସହକର୍ମୀ ଥିଲେ । ତା ପରେ ଆମେ ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ଏବଂ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ କାମ କରିଥିଲୁ । ତାଙ୍କର ବିସ୍ମୋଗ ଆମ ପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଏକ ବିରାଟ କ୍ଷତି ।

—ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ

ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ବିସ୍ମୋଗ ସମ୍ବାଦ ମତେ ଗୁରୁତରଭାବେ ଆଘାତ କଲା । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଖବର କାଗଜରେ ଦେଖିଲି ଏବଂ ପରେ ନବବାବୁଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣିଲି । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଭାରତ ଜଣେ ଉଦାର ଦେଶ-ପ୍ରେମୀ, ସାଧୁ, ନିର୍ଭୀକ ଦେଶ ସେବକଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଜଣେ ସହାୟୀ କର୍ମୀର ଗୁଲିଗଲେ । ତାଙ୍କର ବିସ୍ମୋଗ ମୋ ପାଇଁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କ୍ଷତି । କାରଣ ସେ ମୋର ଜଣେ ଅତି ନିକଟତମ ସହକର୍ମୀ; ପ୍ରିୟତମ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ।

—ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ

ଶୋକ ବାର୍ତ୍ତା

ପବିତ୍ରମୋହନ ପ୍ରଧାନ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସମଗ୍ର ରାଜନୈତିକ ଉତ୍କଳ, ବିଶେଷତଃ ପୁରାତନ ଗଡ଼ଜାତର ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧ-ବନ୍ଧିତା ଆଜି ଶୋକାଭିଭୂତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବିସ୍ମୋଗରେ ଓଡ଼ିଶା ଏକ ହର୍ଷାୟ ନେତୃତ୍ୱ ହରାଇଲା । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଜନିତ କ୍ଷତି ଅପୂରଣୀୟ ।

ରାଧାନାଥ ରଥ

ଓଡ଼ିଶା ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ନେତା ଓ କର୍ମୀଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ତାଙ୍କର ଦୂରଦୃଶ୍ୟ ସାଧନା କ୍ଷମିତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏକ ଗୌରବମୟ ଅଧ୍ୟାୟ ଶେଷ ହେଲା ।

ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟାନ୍ତର । ସେ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ ଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଦେଶ ବିଶେଷକରି ଓଡ଼ିଶାର ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଅବଶ୍ୟନମୟ । ତାଙ୍କର ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ମୁଁ ସମବେଦନା ଜଣାଉଛି ।

ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ଭାରତ ଜଣେ ଯଥାର୍ଥ ମହତ୍ ଲୋକଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ତାଙ୍କ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମୀୟ ଥିଲା । ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଭାରତରେ ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାୟସ୍କରୂପ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ମନର ଦୃଢ଼ତା ଆତ୍ମର ଅନୁ-କରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ ।

ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ

ସେ ଜୀବନରେ ବହୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକ୍ରି, ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭୋଗକ୍ରି । କିନ୍ତୁ କେବେ ସାହସ ବା ସରସତା ହରାଇ ନଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କଭଳି ଜଣେ ଲୋକର ସ୍ଥାନ ପୁରଣ ହେବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ସେ ଜଣେ ଚରିତ୍ରବାନ ଦେଶସେବକ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଆକାଶରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କୁ ଆମର ଯେତେ ପ୍ରିୟତମ ଏବଂ ନିକଟତମ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୋକବାନ୍ଧା ଦେବା ଅତି କଷ୍ଟକର କଥା । ସେ ଥିଲେ ଆମର ସାଥୀ, ଦାର୍ଶନିକ ଏବଂ ଗୁଲକ । ସେ ଜଣେ ଚିର ଉତ୍ସାହୀ ନେତା । ବୟସରେ ବୃଦ୍ଧ, କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ସାହସୀ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଲଢ଼େଇ ଚରିତ୍ରରେ ଆଗୁଆ । ପରିପକ୍ୱ ବୟସରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସାଲସଂସ୍ଥାନ ପଦ୍ମ ସଦୃଶ ଦୃଢ଼ତା ଓ ଉତ୍ସାହର ଭୂଳନା ନଥିଲା । ସେ ନିଜ ନିର୍ମଳ ସାଧୁତା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସରେ ଆସ୍ଥା ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଷୟରେ ବୁଝାଇ ରାଜି କରାଇଦେବା ସହଜ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅରେ କୌଣସି କଥା ବୁଝିଲେ ସେ ତାର ପରିଶ୍ରମକୁ ଖାତିର ନକରି ସେଥିରେ ଅଟଳ ରହୁଥିଲେ । ନାନା ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର

ସମଗ୍ର ଘରୋଇ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ଗଢ଼ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ କେବେ କୌଣସି କଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ନଥିଲେ । ସେ ଜୀବନକୁ ପୁରାପୁରା ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ଜନତାର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଇଥିଲେ । ତା ଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ମଝିକୁ ଆସିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିଜ ନିତିରେ ଦୃଢ଼ ଥିଲେ । ଆମେ ବା ତାଙ୍କୁ କେମିତି ଭୁଲିଯାଉଛୁ ? ତାଙ୍କର ଜାଗ୍ରତ ନେତୃତ୍ୱ ବିନା ଆମେ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବୁ କେମିତି ? ଆମର କ୍ଷତି ଅମାପ ଏବଂ ଅପୂରଣୀୟ ।

ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନର ପଟ୍ଟ ପୁରୋଧା, ଜନତାର ଆଶା ଆକାଞ୍ଛାରେ ପ୍ରତୀକ ଜଣେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ନେତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ହରେଇ ବସିଲା । ଦରିଦ୍ର, ନିର୍ପୀଡ଼ିତ ଜନତାର ଜଣେ ଅତି ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ, ପ୍ରିୟତମ ବନ୍ଧୁ ଗୁଲିଗଲେ । ଦେଶ ଜଣେ ଯୋଗ୍ୟ ସତ୍କୋଟ ଦେଶପ୍ରେମୀ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶୋକ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ

ଗୋଟିଏ ଟାଣୁଆ ମଣିଷ—ଭାରି ଟାଣୁଆ ମଣିଷ ଗୁଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଓଡ଼ିଶା ଜଣେ ପ୍ରବାଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକଙ୍କୁ ହରାଇ ବସିଛି ।

ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି

ରଡ଼କାତର ରାଜା ରାମକୃଷ୍ଣ ଶୋଷଣ ଶାସନରେ ପେଟିହୋଇ ଯେଉଁ ପ୍ରକା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦାବାଗ୍ନି ଜଳିଉଠିଥିଲା, ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଥିଲେ ତାର ଅନ୍ୟତମ ବାଗୁହଣୀ । ଓଡ଼ିଶାର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । ତାଙ୍କପରି ଜଣେ ପ୍ରବାଣ ଦେଶ-ସେବା ଓ ନେତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ହେଲା ।

ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର

“ମଣିଷଭାବରେ ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଯୁବକର ଗାଘ୍ର ଓ ଦର୍ପ ଘେନି ସବୁବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କପରି ଜଣେ ଧୂରନ୍ଧର ରାଜନୈତିକ ନେତା ଓ ସ୍ୱପୁରୁଷ ହରାଇବାରେ ଉତ୍କଳର ଏକ ବିରାଟ ଅପୂରଣୀୟ ଅଭାବ ଘଟିଲା ।”

ମହାମାୟା ପ୍ରସାଦ ସିଂହ

“ସାରଙ୍ଗଧରଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଫଳରେ ଜାତି ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମର ମଉଡ଼ମଣିକୁ ହରାଇ ବସିଲା । ତାଙ୍କ ଡାଗ, ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ହସ୍ତାମ୍ଭ, ସେବା ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିବ । ମୁଁ ଜଣେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବନ୍ଧୁକୁ ହରାଇଲି ।”

ବିରୋଧୀଦଳ ନେତା ରଞ୍ଜନନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେଓ

“ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପରଲୋକ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ ଜଣେ ମାର୍ଜିତ ଓ ଯଥାର୍ଥ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ପ୍ରଗତି ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ନେତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଜଣେ ଦେଶବିତ୍ ସନ୍ତାନକୁ ହରାଇଲା ।”

ନିବିଚାରନ ମେଣ୍ଟ ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

“ମୋର ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁମାନେ ଗୃହତ ହୋଇଥିବା ପାର୍ଟିର ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ମିଳିତ ସରକାର ବା ନିବିଚାର ସହଯୋଗ ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହସୋଧନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହତ ଏକମତ ନୁହେଁ” — କାରଣ —

(୧) “ଘାଟ ବହୁ ମାଧ୍ୟମ ପାର୍ଟି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇ, ପରିଶେଷରେ ୭ ଶହ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଖୋଲା ଅଧିବେଶନରେ ଗଢ଼ା ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ଗୋଟିଏ ରାଜନୀତିକ ଦଳପକ୍ଷରେ ବାରମ୍ବାର ନୀତିଯୋଷଣାକୁ ବଦଳାଇବା ଉଚିତ୍ କିମ୍ବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।”

(୨) “ଗତ ୪ ବର୍ଷର ନେତୃତ୍ବାମୟ ସତ୍ୟମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ବାରମ୍ବାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଅଦଳ ବଦଳ ଫଳରେ ପାର୍ଟିର ସାଧାରଣ ସତ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଳମାଳ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ସେ ଯାହାହେଉ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆର୍ତ୍ତୁର ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଏହି ଶେଷନୀତି ଯୋଷଣା ଦ୍ୱାରା ପାର୍ଟି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ନୂତନ ଉଦ୍ଦୀପନାଦେଇ ଆସନ୍ତା ସାଧାରଣ ନିବିଚାରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ପାଇଁ ପାର୍ଟି ଅଗ୍ରସର ହେବ ବୋଲି ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ନିବିଚାର ସୁଦ୍ଧା କୌଣସି ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋଳମାଳ ଦେଖାଦେବ ।”

“ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଆଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଦଳମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ମିଳିତ ସରକାର ବା ନିର୍ବାଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ମେଣ୍ଟ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ରହିଛି ତାକୁ ପଶ୍ୟା କରିବା ଉଚିତ ମନେକରୁଛି ।”

“ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମ ଉଭୟଆଡ଼ୁ ନିର୍ବାଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ମେଣ୍ଟ କଥା ଉଠୁଛି । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାପାଇଁ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଶେଷତଃ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ନିର୍ବାଚନ ମେଣ୍ଟ ବ୍ୟା ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଡ଼ର ବ୍ୟଗ୍ର । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଆଉ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଯାଇ ପ୍ରଥମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସହିତ ନିର୍ବାଚନ ମେଣ୍ଟ ଓ ପରେ ସରକାର ହେଲେ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ମିଶି ସରକାର ଗଠନ କରିବା କିମ୍ବା କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନରେ ସରକାର ଗଠନ କରିବା କଥା ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି ।”

(କ) “ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ମେଣ୍ଟ ବା ସହଯୋଗଲାଗି ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁ ତାହାହେଲେ ଆନ୍ଦୋଳନେ କଂଗ୍ରେସ କାହିଁକି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବାରୁନାହିଁ । ଯଦି କଂଗ୍ରେସ ସମାଜବାଦ ପଥରେ ଗତିକରୁଛି ବୋଲି ଆନ୍ଦୋଳନେ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତା ତାହାହେଲେ ପାର୍ଟିକୁ ଭାଙ୍ଗି କଂଗ୍ରେସରେ ମିଶିଯିବାନାହିଁ କାହିଁକି ? ୧୯୫୧-୫୨ରେ ଯେପରି ‘ରାମରାଜ୍ୟ’ ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଧ୍ବଜ ଉଠିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ କଂଗ୍ରେସର ‘ସମାଜବାଦୀ ଡାହାଣୀ’ ସେହିପରି ଏକ ଭଣ୍ଡାରୀ । ଏହିପରି ଏକ ଧ୍ବଜ-ଦେଇ ଗତ ଆଜି ନିର୍ବାଚନବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଗୋଲମାଲ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦିଆଗଲା । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନେହେରୁ ସେଇଥିରୁ ସାହସପାତ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏପରି ଏକ ଗୋଲମାଲ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସମାଜବାଦୀ ଡାହାଣୀ ଧ୍ବଜ ଦେଉଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦଳ ହୋଇ ରହିନା । ଏହା ଏକ ଏକଛନ୍ଦସବାଦୀ ଦଳ ହୋଇଗଲାଣି । ଗତ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଯେଉଁ ସବୁ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଛି ଏବଂ ୧୯୫୫ ଅକ୍ଟୋବରଠାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ ନେଇ ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଦେଲାଣି ସେଥିରୁ ଏହି ଏକଛନ୍ଦସବାଦୀ ମନୋବୃତ୍ତିର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ।”

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶର କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ଲାଗିଥିବା ଆତ୍ମାନ୍ତରାଶି କଳହର ସମାଧାନଲାଗି ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଧରାଯାଉଛି ସେଥିରୁ ଦଳର ଏକଛନ୍ଦସବାଦ ରୂପ ବେଶ୍ ଫୁଟିଉଠୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟର କଂଗ୍ରେସ ଦଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ କେବଳ କ୍ଷମତା ପଛରେ ଲାଲିଆଁତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ୩୪ ଜଣ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଓ ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କ ଜରିଆରେ ଏହି ସବୁ ବିବାଦୀୟ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯାଇ ନିଜର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ରୂପଦେଇ ବିଦ୍ରୋହମାନଙ୍କ ପାର୍ଟିକୁ ବୁଲି ଦେଉଛନ୍ତି । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଡୋକ୍ଟରପାତ ଆଦିକୁ ଘୋଡ଼େଇଦେଉଛନ୍ତି । ଫଳରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଏସବୁ ଶାନ୍ତ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇ ଦଳ ଭିତରେ ଉଭୟ ପ୍ରଦେଶ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର,

ରାଜସ୍ଥାନ, ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି ତଥା ଝଗଡ଼ା ଲାଗିରହିଛି । ଏକଥା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଏହି ରାଜ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ଧାର୍ଯ୍ୟବାହୁକ ଝଗଡ଼ା ଝିଂଝିଟି ଫଳରେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ କେଉଁ ପଟକୁ ଆଉଁସିବେ ଭାବିପାରୁନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଦାସୀନତା ଓ ଶୀଥିଳତା ଦେଖାଯାଉଛି । ତେଣୁ ଦେଶରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ଶକ୍ତିଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ କ୍ଷମତା ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ସର୍ବ ପ୍ରକାର କୁସ୍ତି ତପନ୍ନା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି । ଆମେ ଯଦି ବିରୋଧୀ ଦଳ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁ ଆମେ ପ୍ରତିକ୍ଷେପରେ କଂଗ୍ରେସର ବିରୋଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

“ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର ପ୍ରତି ସୋପାନରେ ସହଯୋଗ ସମ୍ପର୍କରେ କୁହାଯାଉଛି । ନିକଟରେ ଶିଳ୍ପକରଣ ଚଳେଇ କରଣ ଏବଂ ଖାଉଟିମାନଙ୍କ ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନଲଗି ହୋଇଥିବା ଯୋଜନାକୁ ଆମେ ସାଗତ ଜଣାଇଛୁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଆମର ସହଯୋଗକୁ ଏମାନେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏପରିକି ବନ୍ୟା ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଆମେ ସହଯୋଗ ଦେଇଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା କରିଦିଆଗଲା । ଶିଳ୍ପଫଲଗି ଯାହା ଯେତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା — ସେଥିରେ କଂଗ୍ରେସବାଲାଙ୍କ ମନମୁଖୀ କାରବାର ଚାଲିଲା । ନିଜ ପାଟିର ପ୍ରଚାରଲଗି ସେସବୁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା । ଗତ ଦିନବର୍ଷଧରି ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋର ଏ ଅନୁଭୂତି ରହିଛି । ତେଣୁ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତି କ୍ଷେପରେ ଆମେ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସରକାର କିମ୍ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଆମ ସହଯୋଗକୁ ସାଗତ କରିନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହିହେତୁ କଂଗ୍ରେସ ସହୃଦ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସହଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇପାରିବନାହିଁ ।”

“ଆଉ କେତେକ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଦଳ ଅଛନ୍ତି — ସମସ୍ତେ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ । ଏମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପୂର୍ବପୂର୍ବ ରକ୍ଷଣଶୀଳ । ଏହି ଦଳମାନଙ୍କ ସହୃଦ ପ୍ରଜା-ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ରହିନପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରପରିଷଦ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । କଂଗ୍ରେସର କୁଶାସନ ଫଳରେ ଭୂତପୂର୍ବ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କରୁ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏମାନେ କଂଗ୍ରେସର ବିରୋଧ କରନ୍ତି — ଲୋକଙ୍କ ନାଗରିକ ଅଧିକାର ରକ୍ଷାଲଗି ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ କହନ୍ତି ଯେ ଭୂତପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କର ଶାସନଗତ ଅନୁଭୂତି ଅଛି କିନ୍ତୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତବାଦ ଚିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିଥିବା ସାଧାରଣ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଦେଉଳି ଅନୁଭୂତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବା କଥା — ତୁମ ଶାସନରେ ଲୋକଙ୍କ ନାଗରିକ ଅଧିକାରକୁ କେତେଦୂର ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ତୁମ ଶାସନରେ ଆଇନକାନୁନ୍ କିଛି ଥିଲା କି ? ମୁଁ ନିଃସନ୍ଦେହଭାବରେ କହିପାରେ ଯେ ଏହିମାନେ ପୁଣି କ୍ଷମତାକୁ ଆସିଲେ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାମନ୍ତବାଦ

ପୁଣି ଦେଖାଦେବ । ସେଥିଲାଗି କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ସୀମାଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଥିବା ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିପଦ ସହିତ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହିନପାରେ ।”

“ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦଳ ହେଉଛି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି । ବେକମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ବାହାର ଦେଶ ପ୍ରତି ଏହାର ଅନୁଗତ୍ୟ ରହିଛି । ରୂପର ଦୈନିକିକ ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କର ନୀତିସୂତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ । କୋମିନଟର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ପରେ କୋମିନଟର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତନ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୋମିନଟର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବୋଲି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳ ନିଜକୁ ଏକ ଜାତୀୟ ଦଳ ବୋଲି କହିବୁଲୁଛି । କିନ୍ତୁ କୋମିନଟର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ନେତାମାନେ ମସ୍କୋ ଦୌଡ଼ ହୁଏ ଏବଂ ଦେଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିପରି ନିଜକୁ ‘ଜାତୀୟଦଳ’ ବୋଲି ରୂପ ଦେବାକୁ ହେବ, ‘ଜାତୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ’ ଦୁଆଦେଇ ପାର୍ଟିର ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଶାନ୍ତିମତ ନିଦେଶ ମସ୍କୋରୁ ପାଇଆଯୁଛି । ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୁରୋପର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଓ ଭାରତରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଅତି କୋରସୋରରେ ‘ଜାତୀୟ ଦଳ’ ଓ ‘ଜାତୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ’ ଆଦର ଚକ୍ରାର ଗୁଡ଼ିଲେଖି । ଏ ଗତିବିଧିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସୁରୋପ-କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଦଳମାନେ ନିଜର ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇନପାରେ ଏବଂ କଲେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ଛଡ଼ା କିଛି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ମନାକରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସୋଭିଏଟ୍ ରୂପ ବେକମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ, ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଆଦି କରିବାରେ ଏକ ପୃତ୍ତର ନୀତି ଧରିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ବେକମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦେଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରବେଶଲାଗି ବିଶେଷ ସୁବିଧା ମିଳିପାରୁଛି । ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାପକ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରି ଏକତ୍ତରବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାହା ପୂର୍ବପରି ଦୃଢ଼ହୋଇ ରହିଛି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କୁ ଲୋପ କରିବାଲାଗି ଲେନିନଙ୍କ ଯେଉଁ ନୀତି ଥିଲା, ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ବୋଲି ଯେତେ କହିଲେ ମଧ୍ୟ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପନ୍ଥା ଉପରେ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ତିଳେହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ଏହା ନିତାନ୍ତ ସତ୍ୟ କଥା । ଏହା ନିକଟରେ ରୂପ ନୀତିରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି, ତଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଳମାଳ ବା ଚନ୍ଦ୍ରା ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏବଂ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତଥା ଅନ୍ୟ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦଳ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧି ନିର୍ବାଚନରେ କିଛିଟା ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲାପରେ, ଏମାନେ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଦ୍ୱାତ ମିଳନକାବେ, ଏହାର ତେର ସୁରନା ମିଳୁଛି । ଭାରତୀୟ ଦଳ ଭିତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଦର୍ଶ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରା ଉଭୟରେ ବିଭ୍ରାଟ ଦେଖାଦେଇଛି । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ନିର୍ବାଚନ ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧିବା ଅର୍ଥ ଏମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ପୁନର୍ବାର ଦେବା ବା ପୁଣି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ସାରହେବ । ମୁଁ ଏକଥା ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଭାବରେ କହିପାରେ ଯେ ଆମ ଦଳ ଯଦି ଏମାନଙ୍କ

ସହୃଦ ମେଣ୍ଟି ବାରେ ତାହାହେଲେ ଏହି ଦଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଉଠିବ—ଆମେ କିନ୍ତୁ ଧ୍ୟାନ ପାଇଯିବୁ ।”

“ରେଭ୍ୟୁନସ ନାସ୍ ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି, ରେଭ୍ୟୁନସ ନାସ୍ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳଗୁଡ଼ିକ କଥା ମୁଁ କହୁନାହିଁ । ଏମାନେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳ ପ୍ରତି ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ଅନୁରକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମେଣ୍ଟି ବାରିଲେ ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠିବେ ।”

“ଆମ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୀତିକ ବିକାଶଲାଗି ଏକ ବ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜନୀତିକ ଦଳ ଆବଶ୍ୟକ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତିରେ ସହୃଦ ଓ ମତସମ୍ମତ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ତଥା ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବାଲାଗି ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରାଣପାତ କରି ଲାଗିପଡ଼ିବା ଉଚିତ୍ । ତଦ୍ୱାରା ପାର୍ଟି ଦୃଢ଼ ଏବଂ ପ୍ରସାରିତ ହେବ । ସର୍ବସାଧାରଣ ଭିତରେ ଚିନ୍ତା ବିଭ୍ରାନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିବାହେତୁ ଏହା ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ନୂଆ ଲୋକେ ପାର୍ଟିକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିପାରୁନାହାନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହିପରି । କେହି ହେଲେ ତରୁଣ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରୁନାହାନ୍ତି ।”

“ନିକଟରେ ଆମର ଯେଉଁସବୁ ଅନୁଭୂତି ହୋଇଛି ତାକୁ ଭୁଲିଯାଇନପାରି । ନିର୍ବାଚନ ମେଣ୍ଟି କ୍ରମେ ନାନା ଦିଗକୁ ଗଢ଼ିବୁ—ଏକା ପ୍ରାଚୀନରେ ଠିଆହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଆଗରୁ ମିଳିତ ସରକାର ଗଠନଲାଗି ବୁଝାମଣା ହେଉଥିଲା—ପରେ କଂଗ୍ରେସର ସମର୍ଥନ ପାଇ ସରକାର ଗଠନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ନିକଟରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମ ପାର୍ଟି ରାଜସ୍ଥାନରେ ‘ଜନସତ୍ତା’ ଏବଂ ‘ରାମରାଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା’ ସହିତ ମିଶି ମିଳିତ ସାମ୍ବାଦ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ମାଲବାରରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେବା ପାଇଁ କେତେକ ଲୋକ ମୁସଲିମଲଗ ସହିତ ବୁଝାମଣା କରିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ।”

“ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ଏବଂ ପାର୍ଟିକୁ ଜନପ୍ରିୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ବିଧାନସଭା ବାହାରେ ପାର୍ଟିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଏବଂ ଏକତାରକ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଖାଲି ବିଧାନସଭାରେ କେତୋଟି ସଭ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିପକାଇଲେ ପାର୍ଟି ଦୃଢ଼ ହୋଇଯିବନାହିଁ । ୧୯୦୪ ଓ ୧୯୦୫ରେ ବ୍ରିଟିଶ ଗ୍ରମିକ ଦଳର କଣ ଥିଲା ? ହାଉସ ଅଫ୍ କମନସରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କେମ୍ବର ହାର୍ଡି ପ୍ରଭୃତି କେତେଜଣ ମାଜି ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦଳ ସହିତ ମେଣ୍ଟି ନବାଇ ମଧ୍ୟ ୪୦ ବର୍ଷପରେ ଗ୍ରମିକ ଦଳ କ୍ରମେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗକୁ ବାମପନ୍ଥୀ ହୁଅନ୍ତୁ ବାହାର ସହିତ ନିର୍ବାଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା (Adjustment, ମେଣ୍ଟି (Alliance) କିମ୍ବା ମିଳିତ ସରକାର ଗଠନ ବିରୁଦ୍ଧରେ । ଆମେ ଯେମିତି ଅଳ୍ପ ସେମିତି ରହି ପାରୁଁ ଅଭିଭୂତିଲାଗି ଦୃଷ୍ଟିଦେବୁ । ମେଣ୍ଟି ଫେଣ୍ଟ ହେଲେ ଆମର ମୌଳିକ ନୀତି ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଯିବ—ପାର୍ଟି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିବ ।”

“ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଧାନ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି ନିଜଗୋଡ଼ରେ ନିଜେ ଠିଆହୋଇ ପାଟକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା । ତେଣୁ ମେଣ୍ଟ-ଫେଣ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଳାପ-ଆଲୋଚନା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କିଛି ଶୁଦ୍ଧି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତା ଏବଂ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ବିମୁକ୍ତ ବହୁଦଳ ବହୁଗୋଷ୍ଠୀ ଲୋପ ପାଇଯିବେ ଏବଂ ମାଟି ଦଳ ମାତ୍ର ରହିବେ ।”

(ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସରକାରୀ ଦଳର କୂଟ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

୧୯୫୭ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ୧୫ ତାରିଖ ଥିଲା ଓଡ଼ିଶାରେ ୨ଟି ରାଜ୍ୟ ସଭା ସିଟ୍ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀପତ୍ର ଦାଖଲ କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିବସ । ସେତେବେଳେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ରେଗୁଲାର୍ ଓ ଶ୍ୟାମାଶାସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥା’ନ୍ତି । ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ତା ୧୨ । ୪ । ୫୭ରଖ ଦିନ ତାଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥୀପତ୍ର ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଡେଲିଭରୀରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଫିସକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଲଫାପା ଉପରେ ଦିଲ୍ଲୀ ତାଙ୍କର ମୋହର ତା ୧୨ । ୪ । ୫୭ରଖ ଦିନ ବସିଥିଲା । କଟକରେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଅଫିସ ଜରିଆରେ ଏହା ପହଞ୍ଚିବା କଥା । ତା ୧୫ । ୪ । ୫୭ ରଖରେ ସେହି ଚିଠି କଟକ ତାଙ୍କଘରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଡେଲିଭରୀରେ ଆସୁଥିବା ଜରୁରୀ ଚିଠି ତାଙ୍କଘରେ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଠିକଣାରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବା କଥା । ମାତ୍ର ୧୫ ତାରିଖ ଦିନ ୧୨ଟା ସୁଦ୍ଧା ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଫିସର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏହି ଚିଠିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା ସେହି ଚିଠିକୁ ୨ ଦିନପରେ ଆଖି ପାଟି ଅଫିସରେ ଦିଆଗଲା । ଏପରି ଏକ ବୁରୁଡ଼ୁପୁଣ୍ଡି ଚିଠିକୁ ୨ ଦିନ କାଳ ପକେଇ ରଖିବା ମୂଳରେ କୁଟ ଚକ୍ରାନ୍ତ ରହିଥିଲା ବୋଲି ପରେ ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀତ୍ୱରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହା ବୁରୁଜରେ ମଧ୍ୟ ଦରଖାସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ।

କଂଗ୍ରେସର ଗୋଟନୀରୁ ପରାଜୟ ହିଁ ସୀମା ଶାସ୍ତ୍ରୀଦମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ

(ଗତ ତା ୨୨-୧-୫୭ ରଖରେ ‘ଉତ୍କଳ ସନ୍ଧିଲଳା’ ଭରଫରୁ ସୀମା ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସ୍ମୃତି ଦିବସରେ କଟକ ଟାଉନ ହଲରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ସଭାପତି ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୋଧନର କିୟତଂ)

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର କାପୁରୁଷତା ଯୋଗୁଁ ଷଡ଼େଇଜଳା, ଖରସୁଆଁ ଓ ସଦର ସିଂହଭୂମିଭଳି ଶାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଗ୍ୟ ଏଭଳି ହେଲା । ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା ସମ୍ପର୍କରେ ବାରମ୍ବାର ଦାବି କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ନେହେରୁ ଜୟପାଳ ସିଂହଙ୍କ ଧମକରେ ଓଡ଼ିଶାର କଥା ବଦଳିବାକୁ ନେଲେନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର କଂଗ୍ରେସ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଦାବି ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ନକହି ବରଂ ପୁରୀ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପାଇଁ କପର ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କୁ (ତାଙ୍କୁ) ଦୋଷୀ କରିଥିଲେ ସେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାସ କହିଥିଲେ ଯେ, “ଆମେ ହିଂସାତ୍ମକ ଉପାୟରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନାଞ୍ଚଳ ମିଶ୍ରଣ ଚାହୁଁ ନା । ଓଡ଼ିଶାର ଶାନ୍ତିକାମୀ ଲୋକେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସନ୍ନା ନିର୍ବାଚନରେ ଭୋଟଦେଇ ଦାବି ହାସଲ ପାଇଁ ପଥପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଦଳେଇ ଘାଇର ବନ୍ୟା ବିଭାଜିତା ଓ ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତାକୁ ଭୁଲିକରି ଆସନ୍ତା ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ଲୋକମତ ପ୍ରକାଶପାଉ ।”

ଓଡ଼ିଶାର ଦାବି ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ଲୋକସଭାରେ ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ ବିଲର ଆଲୋଚନାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ସଭ୍ୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଥିଲା । ଘରୋଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦବଲ୍ଲଭ ପନ୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତେ ଦେଇଥିଲେ ।

(‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ

“ମୁଁ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, ଏହି ଷଡ଼େଇଜଳା ସବୁଜିଭୂଜନ ଲାଗି ୧୯୪୮ରେ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ଯେତେବେଳେ ବିବାଦ ଦେଖାଗଲା, ଏଠାକାର ଲୋକଙ୍କର ମତ ନେବା ଏବଂ ଶାସନଗତ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ‘ବାଭେଦକର ଟ୍ରିବ୍ୟୁନାଲ୍’ ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲାନାହିଁ । ପୁଣି ଉଭୟ ପ୍ରଦେଶ ସରକାରଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଳମାଳ ଦେଖାଦେବାରୁ ସରକାର ବିହାର ସପକ୍ଷରେ ଯିବାକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଫଳରେ ‘ସେତେବେଳକାର ଓଡ଼ିଶା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏହି ପୂର୍ବଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ (ଷଡ଼େଇଜଳା ଖରସୁଆଁ) ଦୁଇଟିକୁ ବିହାର ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ । ଯଦି ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ କମିଶନ ଲୋକଙ୍କ ମତନେଇ ଛୁଇଁ କରିଆନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ

ହୋଇପାରିନଥାନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ପରେ ବିହାର ସରକାର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ (ବେଙ୍ଗାଲ-ବିହାର ସୀମା)ରେ ଲୋକଙ୍କ ମତ ନିଆଯାଉ ବୋଲି ଦାବି କରୁଥିଲାବେଳେ ଆମ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକମତ କାହିଁକି ନିରାଶିବ ? ‘ବାଭେଦକର କମିଟି’ ଯେଉଁ ନୀତିକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ହୋଇଥିଲା, ସେହି ନୀତି ଦ୍ଵାରା ଏଠାକାର ଲୋକେ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ-ପାରନ୍ତେ ।”

ପଣ୍ଡିତ ପଟ୍ଟ

“ମୁଁ ଭରୁଛୁ ‘ବାଭେଦକର କମିଟି’ର ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ୟାର ସବୁ ଦିଗକୁ ବିଚାର କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ରାଜ୍ୟ ପୁନର୍ଗଠନ କମିଶନଭଳି ବିରାଟ ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଶା ଏହି ବିବାଦ ଭିତରେ ନାହିଁ—ଏହା ଦୃଢ଼ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛି ।,,

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଏକତା ଓ ସାରଙ୍ଗଧର

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଏକ ନିଖିଳ ଭାରତୀୟ କନ୍ଫେଡ଼ରେସନ ଗଠନ ପରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଏହାର ସଭ୍ୟତାରୁପେ ନିବାସିତ ହୋଇଥିଲେ । ଗତ ତା ୨ । ୯ । ୫୭ ରଖରେ ଘରୀରେ ଥିବା ୪ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଏକ ଫଣ୍ଡାଲନ ମଜବୁର ପାର୍କିଂରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ଏହି ସଭାରେ ସ୍ପଷ୍ଟଦେଇ ନିଜ ନିଜ ସୁନିୟମକୁ ନିଖିଳ ଭାରତ ସଂଘ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ସବୁ କେନ୍ଦ୍ର କର୍ମଚାରୀ ସୁନିୟମ ମିଶିଲେ ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ୬୦ ଲକ୍ଷ ହେବ ଏବଂ ଏହାଦ୍ଵାରା ସଂଘର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିବ ବୋଲି ସେ କହିଥିଲେ । ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଦାବିକୁ ସରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଥିଲେ ଯେ, ଡିଭିଡ଼ିରେ ଥିବାବେଳେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ନିଷ୍ଠାପର ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ସହକାରେ କରିବା ଉଚିତ । ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ସମ୍ପାଦନ କଲେ—କରଦାତାମାନେ ନିଷ୍ପତ୍ତ ଭଲ ପାଇବେ ଏବଂ ବେତନ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ବୋର୍ଡ଼ ଫଣ୍ଡି ବଢ଼ନ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହେବେନାହିଁ ।”

ତା ୨୨ । ୯ । ୫୭, ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ

ଡକ୍ଟର ଆମ୍ବେଦକରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଶୋକବାଣୀ

ଡକ୍ଟର ଆମ୍ବେଦକରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଭାରତର ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଜଣେ କୃତୀ ସନ୍ତାନ ଗୁଲିଗଲେ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଜନ୍ମହୋଇ ନିଜର ସାହସ ଏବଂ ଅଧିବସାୟ ଦ୍ଵାରା ନିଜର ଚରିତ୍ର ଗଠନ କରି ଆଇନ ଏବଂ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଦିଗରେ ପ୍ରତିଭାବାନ ଥିଲେ । ଶାସନ ବିଧାୟକ ସଭା ଏବଂ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର (ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର) ଦକ୍ଷିଣ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଥିଲା । ବିଧାନଗତ ଆଇନ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଦଖଲ ଥିଲା ତାହା ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷର ବିଧାନ ଆଇନର ମୂଳରୁ ଶେଷ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଣୟନ ଯେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ହୋଇଥିଲା ଏହା ଯଦିବାଦୀ ସମ୍ମତ । ବିଶେଷତଃ ଆଇନ ଶେଷରେ ପାଶ୍ଵ ଦେଲବେଳେ ତମେ ଯେଉଁ ଭୃଷଣ ଦେଇଥିଲ ମୋର ତାହା ବରାବର ମନରେ ରହିଛି । ସେ (ଡକ୍ଟର ଆମ୍ବେଦକର) କହିଲେ ଯେ, ଏ ସମ୍ବିଧାନ ଦ୍ଵାରା ଭାରତର ଲୋକ କେବଳ ମାତ୍ର ରାଜନୀତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେଉଁଦିନ ସାମାଜିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୀତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇବେ ସେଦିନ ଯାଇ ଭାରତ ବର୍ଷ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବ । ସେହିଦିନ-ଠାରୁ ସେ ଯାହା କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ସେଥିରେ ସେହି ଦୁଇ ଦିଗରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଏବଂ ଆମ ସମାଜର ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଲୋକଙ୍କର ସାମାଜିକ ଉନ୍ନତି ହାସଲ କରିବା ଦିଗରେ ସେ ବରାବର ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲେ ।

ଭାରତବର୍ଷର ଦଳିତ ଜାତିମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଦାୟିତ୍ଵ, ସାହସୀ ଏବଂ ରୁଚିମାନ ନେତା ଗୁଲିଯିବା ଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛେଉଣି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋର (ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କର) ଆଶା ଯେ ତାଙ୍କଭଳି ନୂଆ ଲୋକ ବାହାରି ଆମ୍ବେଦକରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଗେଇ ନେଇପାରିବେ ।

(ତା ୧୪ । ୧୨ । ୫୭ ରବି, ସାପ୍ତାହିକ ‘କୃଷକ’ ଯୌଜନୀରୁ)

ଡାକ୍ତରଖାନା ବନାମ କାରଖାନା

“ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ପେଟରେ ଡାକ୍ତର ରାଧାନାଥ ମିଶ୍ର ଅପରେସନ କଲପରେ ଦିନକୁ ଦିନ ତାଙ୍କ ସ୍ଵସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଦେଖିଥାଏ । ଜର୍ଣ୍ଣି ଶକ୍ତି ଓ ବଳ ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟସବୁ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ଅଗ୍ରଗତି ଖର ବେଗରେ ଗୁଲିଥାଏ । ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ମତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଆଗାମୀ ୨୦ ଦିନରେ ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଦେଲେ ସେ (ସାରଙ୍ଗଧର) ୩୫ ମାସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ କରିବେ ଏବଂ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପୁରୁଷବେଳର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସେ ଫେରସ୍ତ

ପାଇଥିବେ । ତାଙ୍କର ବରମାନେ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କୁ ପରାଶରାରେ ସେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଥିଲେ, ‘ମୋ ଶରୀରଟାକୁ ମରାମତ କରାଇଦେବା ସକାଶେ ମୁଁ ଏ ବିରାଟ କାରଖାନାକୁ ଆସିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେଓ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜ ହସ୍ପିଟାଲର ସୁଦୃଢ଼ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ଓ ରୋଗୀଙ୍କର ପରମବନ୍ଧୁ ଡାକ୍ତର ତଥା ସେବା ବ୍ରତୀ ଓଡ଼ିଆ ନର୍ସମାନଙ୍କ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଯତ୍ନ ଫଳରେ ମୁଁ ଏଠାରୁ ନବକଲେବର ପାଇ ଜଣେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂଆ ମଣିଷ ହୋଇ ବାହାରିଯିବି ।’

ସେତେବେଳେ ଆଉ ଏକ ନୂତନ ଭାବଧାରା ଦାସଙ୍କ ମୁଖ ଓ କଥାବାଚ୍ଛିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହେଉଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ଦୀର୍ଘ ଦେହବର୍ଷ କାଳ ଉଦର ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଗତ ଶ୍ରେଣୀ ମାସରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟି ଅପରେସନପରେ ଶରୀର ଅତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନ ଝୁରୁ ଜାଗ୍ରତ ଏବଂ ନୂଆ ନୂଆ ବିଷୟନେଇ ଖେଳୁଥିଲା ।

ଏହି ହସ୍ପିଟାଲରେ ଶଯ୍ୟାଗତ ହୋଇ ସେ ଏକ ନୂଆ ଭାବଧାରା ଆବିଷ୍କାର କରି ତାକୁ ମାଂସ-ରକ୍ତ କଲେବର ଦେବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ନାଗ ଓ ଶିଶୁଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଳକ-ବାଳିକାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅତିଶୀଘ୍ର ଡେଙ୍କାନାଳରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ଭୂ-ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଅଂଶ ଦାନକରି ସେ ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାପନ କରିବାର ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗତ ଏକ ମାସରେ ଅନେକ ଚିନ୍ତାକରି ସେ ଦେଖିଥିଲେ ଯେ, ଏପରି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯେଉଁ ଚର୍ଚ୍ଚବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ସଦ୍ୟଜାତ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଯୋଗାଇ ନଦେଲେ, କେବଳ ଚିକିତ୍ସା ଓ ପୋଥିଗତ ବିଦ୍ୟା ଦାନ ଦ୍ଵାରା ସମାଜର ବାସ୍ତବ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇନପାରେ । କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ, ‘ଶରୀର ମାଂସ ଖଳୁ ଧର୍ମ ସାଧନ’ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ, ମାଆ ଜୀବ ଶିଶୁକୁ ଦୁଧ ପିଆଇଲାବେଳେ ଏବଂ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ପିଲାଙ୍କର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ପେଟରେ ଟିକେ ଟିକେ ଦୁଧ ନପଡ଼ିଲେ ସେ କି ମଣିଷ ହେବେ, ଶରୀରରେ ବଳ ନଜନ୍ମିଲେ ମନ ଫଳ ହେବ କୁଆଡ଼ୁ ? ସେପରି ଦୁର୍ବଳ ମନ କଣ ଦେଶର ବଡ଼ ବଡ଼ କାମ କରିପାରେ ? ଯେଉଁ ଯେଉଁ କାଳରେ ଦନ୍ତ, ସାହସ, ଏକାଗ୍ରତା, ଆଡ଼ଭେନ୍ସର (Adventure) ମନୋଭାବ ସର୍ବାଗ୍ର ଆବଶ୍ୟକ, ଦୁର୍ବଳ ଲୋକ କଣ ସେପରି କାମ ପାଖକୁ ଯାଇପାରେ ?

ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଶେଷ ମାମାଂସା କଲେ ଯେ, ସର୍ବପ୍ରଥମ ଉଭୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଗାଇଗୋଠ ଘରାଈ କରିବେ । ତାଙ୍କୁ ଶଙ୍ଖାଲିବାକୁ ଯେ ଆସୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନାଗ ଓ ଶିଶୁଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ସେବା ଆମ ସମାଜରେ ସର୍ବାଗ୍ର ଆବଶ୍ୟକ । ବୟସ୍କ ଲୋକଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦି ପରେ କରାଯିବ । କାରଣ ବୟସ୍କଙ୍କର ଦିନକାଳ ଗଲଣି । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଶିଶୁମାନେ ଭାରତର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଗଢ଼ିବେ ।

ଏଇଆ କହି ଆଗନ୍ତୁକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛଡ଼ା, ବାହୁରା ଭିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଭିକ୍ଷାହୁତ ହୋଇ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଥିଲେ । ମାସକ ଭିତରେ ସେ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶଟି ଛଡ଼ା ଓ ଗାଈର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ସଂଗ୍ରହ କରିଲାପରେ କଟକ, ପୁରୀ, ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଭେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲା-ମାନଙ୍କରେ ଥିବା ତାଙ୍କର ଅଫିସ୍ ବନ୍ଧୁ ଶୁଭକାମୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ନିବେଦନ ପତ୍ର ଛୁପି ପଠାଇବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ଏବଂ ବଳବତ୍ତା ଆଶାପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଯେ ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁହାଳ ଘର ତୋଳି, ନାନାଦି ସାସ ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଗୋଠଟିକୁ ସ୍ଥାପନ କରିବେ । ସାସ ମଞ୍ଜି ଓ ମୂଳ ଆଜିକାଲି (ସେତେବେଳେ ଯୋଗାଡ଼ କରି ତାଙ୍କର ଖମାରରେ ପୋତାଉଥିଲେ, ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ମଞ୍ଜି ବୁଣାଉଥିଲେ, ଗୁହାଳ ସକାଶେ ପଥର, କାଠ, ରୂନ, ସିମେଣ୍ଟ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଥିଲେ । ଦେହରେ ବଳ ଆଦୌ ନଥିଲା କହିଲେ ତଳେ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ଏତେ ବଳ ଥିଲା ଯେ ସେ ମନ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ବେଗରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା ।”

(ଭା ୨ । ୮ । ୫୭ ରଖ, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧରଙ୍କ ଚିତାଭୟ

“ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଚିତାଭୟ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କର୍ମୀମାନେ ହିନ୍ଦୋବାରେ ବିଦର୍ଭନ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାବାଦର ପାର୍ଟିକର୍ମୀମାନେ ଓ ଜନସାଧାରଣ ଏହି ଚିତାଭୟ ବିଦର୍ଭନ ଦେଲାବେଳେ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ସ୍ୱର୍ଗତ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜଣାଇଥିଲେ ।”

(ଭା ୨ । ୧୨ । ୧୧୫୭ରଖ, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟର ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବ

“ଗତ ଭା ୧୧ । ୧୨ । ୫୭ ରଖରେ ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ବାଚସ୍ପତି କହିଲେ, ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ ପ୍ରଥମ ଲୋକସଭା, ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ଏବଂ ପ୍ରୋଭିଜନାଲ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗତ ଭା ୧୮ । ୧ । ୫୭ ରଖ ଦିନ କଟକଠାରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିଦ୍ୱୋଗରେ ସମଗ୍ର ଲୋକସଭା ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।”

“ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ମୁହାତ ହେବାପରେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟମାନେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମାର ସୁରକ୍ଷିତ କାମନା କରି ଏକ ମିନିଟ୍ ଠିଆହୋଇ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।”

“ଏହି ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ଦାସଙ୍କ ପରିବାର ବର୍ଗକୁ ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସେକ୍ରେଟେରୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ଦାସଙ୍କ ଭଜନା ଶ୍ରୀ ନରୋତ୍ତମ ଦାସଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ।”

(ତା ୨୨ । ୧୧ । ୫୭, ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସ

“ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପିଣ୍ଡିକେଟ୍ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପିଣ୍ଡିକେଟ୍‌ର ‘ଫେଲୋ’ ଏବଂ ପଦ୍ମ ପାଲିଆମେଣ୍ଟର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଦାସ କେବଳ ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ନୁହଁନ୍ତି, ସେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଅସୀମ ଦାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବିଜ୍ଞାତ ସମାଜ-ସେବକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିୟୋଗ ଫଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ସଭ୍ୟ ଏବଂ ଶୁଭେଚ୍ଛୁଙ୍କୁ ହରାଇଲ ।”

(ତା ୨୨ । ୧୧ । ୫୭, ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜା ସୋସାଇଟି ପାଟିର ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବ

“ଗତ ତା ୪ । ୧୨ । ୫୭ ରିଖରୁ ତା ୭ । ୧୨ । ୫୭ ରିଖ ୩ ଦିନଧରି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜା ସୋସାଇଟି ପାଟିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ବୈଠକରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଗୋଟିଏ ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସମସ୍ତେ ୨ ମିନିଟ୍ ଠିଆହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାସଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତ ପାଇଁ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।”

“ସେହି ଶୋକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ କୁହାଯାଇଥିଲା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆତ୍ମାପ୍ରତି ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜା ସୋସାଇଟି ପାଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜଣାଉଛି । ଜନତାର ଜଣେ ସଜ୍ଜା ସେବକ, ଓଡ଼ିଶା ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ କର୍ମୀ, ଭାରତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟରେ ପାଟିର ଜଣେ ଜାଗତ ପ୍ରତିନିଧି, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ଅବସ୍ଥାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜଣେ ସଂଗ୍ରାମୀ ନେତା ହେବାବେଳେ ସେ ପ୍ରଜା ସୋସାଇଟି ପାଟିରେ ନୂତନ ଜୀବନ ଆଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍କଳ ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ମାନବିକ ଉଦାରତା, ସହୃଦୟତା ଅବସ୍ଥରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରଜା ସୋସାଇଟି ପାଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ପାଟିର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ ।”

(ତା ୧୩ । ୧୨ । ୫୭, ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷାକର

ଗତ ତା ୨୫ । ୧୦ । ୫୭ ରିଶ୍ରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲାଠାରେ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ସ୍ୱର୍ଗତଃ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜ୍ଞାପନ କରି ତଳ ଲିଖିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

“ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁ ଜନତାର ନିଷ୍ଠାପର ସେବକ ରୂପେ, ଗଢ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଣୀରୂପେ, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବୀର ସୈନ୍ୟ ରୂପେ, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାହସୀ ଯୋଦ୍ଧାରୂପେ, ଲୋକ ସଭାରେ ପାର୍ଟିର ସଦ୍‌ଜାଗ୍ରତ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଆମର ସମସ୍ତଙ୍କର ମହାନ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ସେ ଆମ ଜୀବନରେ ସରସତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନରେ ଦୃଢ଼ତା ଦାନ କରିଯାଇଛନ୍ତି ।”

“ତାଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ ଆଦର୍ଶବାଦ ଏବଂ ମାନବିକତା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେ ଆମ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଜୀବନକୁ ଏକତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ସାରଙ୍ଗଧରବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ଯେଉଁ ସଦ୍‌ଗୁଣର ପ୍ରତୀକ ଭଳି ଥିଲା, ତାହାହିଁ ପ୍ରଜା ସୋସଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେ ଅନୁସରଣ କଲେ । ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ହୋଇପାରିବ । ଏହାହିଁ କରିବାକୁ ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ସମସ୍ତ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି ।”

(ତା ୨୬ । ୧୦ । ୫୭, ସାପ୍ତାହକ ‘କୃଷକ’ ସୌଜନ୍ୟରୁ)

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ଶୋକ

ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ ସୁ. ଏନ୍. ସୁବଳ୍ଲକର ଏକ ବାଣୀରେ ଭଣଜା ଶ୍ରୀ ନରୋଦିପ ଦାସଙ୍କୁ ଜଣାଇଛନ୍ତି, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମାମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଶ୍ରୀ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଅତି ଦୁଃଖିତ । ମୋର ସମବେଦନା ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।”

ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଶେଷ ଇଚ୍ଛା

ତାଙ୍କୁ ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ପ୍ରମୁଖ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବାପରେ ସେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସେ ବେଶୀଦିନ ଆଉ ବଞ୍ଚିବେନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଡେଙ୍କାନାଳରେ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଶହ ଏକର ଭଳି ଜମି ଅଛି । ସେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଶୁଣ୍ଠର ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉଇଲ କରି ଦେଇ ଯାଇଥିବା କଥା ପ୍ରକାଶ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସଙ୍କ ବୈବାହିକ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ଜଳଜନା ଜଳଜନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଫୁଡ଼ା ଦାସ ଭରଣସ୍ୱ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ ଆର୍ଥିକ ଦିଗରୁ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ସେ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ ନିଜ ବୈବାହିକ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ କିଛି କହୁନଥିଲେ । ସେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତରେ ପଡ଼ିଥିବା ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀମତୀ ଫୁଡ଼ା ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଚିଠି ଦେଇଥିଲେ । ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଚାଲିଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେବ

ସେ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦେଇଥିଲେ ସେଥିରେ ନିଜ ସଫଳତାର ଗୁପ୍ତ ରଖିଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଲୋକକୁ ଆଣିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିଲା । ସେ ଯେଉଁ ବାଟ ବଢାଇ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ଶେଷ ଜୀବନରେ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଲଢ଼ାଇ କରି ଆସିଛନ୍ତି ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ।

□□□